

ALOIS MUSIL

2390

Od Libanonu k Tigridu

Nová Syrie

Melantrich

DNEŠNÍ ORIENT

NÁRODNÍ PROBLÉMY A POLITICKÝ VÝVOJ
JEDNOTLIVÝCH STÁTŮ

OD LIBANONU
SVAZEK OSMY

NOVÁ ŠKOLA

Nápis

DR. ALOIS MUSTL

profesor Karlovy univerzity v Praze

2 s mapami

VYDAVÁ MELANTICH A Š. PRAZE

DNEŠNÍ ORIENT
NÁRODNÍ PROBUZENÍ A POLITICKÝ VÝVOJ
JEDNOTLIVÝCH STÁTŮ

SWAZEK OSMÝ

OD LIBANONU
K TIGRIDU

NOVÁ SYRIE

Napsal

Dr. ALOIS MUSIL,
profesor Karlovy university v Praze

S 2 mapkami

VYDÁVÁ MELANTRICH A. S. V PRAZE

ALOIS MUSIL

OD LIBANONU
K TIGRIDU
NOVÁ SYRIE

MELANTRICH A. S. V PRAZE

OBSAH

Úvod	11
I. Země	13
Hory	15
Řeky	17
Podnebí	18
Rostliny	19
Zvířata	21
Nerosty	22
Doprava	22
Přístavy	23
Hranice	25
II. Obyvatelé	27
Národnost	29
Náboženství	31
Muslimové	32
Ismáíllovci	32
Fátimovci	34
Drúzové	34
Assasini	36
Nusejrové	37
Metáule	39
Křesťané	39
Syřané neboli jakobité	40
Sjednocení Syřané	44
Pravověrní Řekové	45
Melkité	48
Maronité	50
Armeni	53
Nestoriáni	55
Římští katolíci	55
Židé	57
Vláda a správa	58

Usedlíci a kočovníci	59
Zemědělství	61
Vojsko a stráž bezpečnosti	63
Syřané za hranicemi	63
Soudnictví	64
Školství	65

III. Dějinný vývoj

Semité	71
Řekové	71
Římané	72
Arabové	73
Křižáci	73
Turci	74
Francouzský vliv	74
Národní probuzení	78
Politické snahy	80
Soutěž velmocí	82
Britská smlouva s Husejnem za světové války	84
Smlouva Sykes-Picotova	86

IV. Pod mandátem

Šeríf Husejn vládcem	91
Francie nesouhlasí	93
Americká komise	95
Touha po nezávislosti roste	96
Velká Británie se domluví s Francií	98
Francouzské ústupky	100
Generál Gouraud	101
Ústavodárné shromáždění	103
Fejsal králem	105
Mandát zamítnut	106
Francouzské ultimatum	107
Fejsal sesazen	109
Nezávislý Velký Libanon	110
Ostatní Syrie rozdrobena	112
Hospodářské a politické důsledky drobení	113
Stanovy mandátu	120
Odpor proti provádění mandátu	121
Stát Džebel Drúz	122
Požadavky Syřanů	125

První volby ve Velkém Libanonu	128
Projevy nespokojenosti	129
Nepokoje v drúzském státě	130
Náběh k federalisaci	132
Úředníci i Syřané nespokojeni	135
Místo federativní Syrie Syřský stát	136
Odpor zastupitelských sborů	138
Touha po jednotné Syrii	143
Drúzové se probouzejí	145
Vzpoura v drúzském státě	147
Odboj v Syřském státě	148
Damašek pobořen	149
De Jouvenel chláholí	152
Velký Libanon nezávislou republikou	157
Národní vláda v Syřském státě	159
Odboj dohasíná	160
Hospodářská bída zesiluje nespokojenost	163
Ponsot na nové cestě	165
Sbližuje se se Syřany	167
Přivolí k ústavadárnému shromáždění	169
Syřský stát republikou	171
Ústavadárné shromáždění odročeno a rozpuštěno	173
Potíže v ostatních státech	178
Ústavy jednotlivých států	179
Syřané jeví ochotu k dohodě	182
Volby do syřského parlamentu	186
V Libanonu a jinde pro jednotnou Syrii	188
První syřský parlament	191
Chystá se dohoda s Francií	194
De Martel vyhlásí přátelskou a spojeneckou smlouvu franc.-syřskou	197
Rozpuští parlament	201
Omezí samosprávu Velkého Libanonu	206
Drúzové se znova ozývají	210
Obrat v Paříži	211
Spojenecká smlouva francouzsko-syřská	218
Cestou k jednotě	222
Libanonští na rozcestí	224
Spojenecká smlouva francouzsko-libanonská	229
Turecko se domáhá Iskanderúny	231
Svízele přechodné doby	235
Užil jsem těchto spisů	243

V Syrii jsem po léta bydlil a studoval. Třebas se pole mého badání prostíralo za jejím pomezím, přece mne zajímalo, co ji zachvívá a k čemu se chystá. Svá pozorování jsem doplňoval rozhovory s uznanými vůdci jakož i výpisky z úředních i soukromých spisů a novin. Sloučiti nabromaděnou látku v jednotný celek nebylo snadné a rostoucí potíže jsou patrné v této knize.

Alois Musil.

Nový dvůr u Českého Šternberku n. S.,
16. dubna 1938.

ZEMĚ

Východní pobřeží Středozemního moře je podlouhlá oasa. Na jihozápadě, na jihu a na východě ji obklopuje step nebo poušť a na severu skalnaté horstvo Amanus. Význačnou známkou je hluboký úval, jenž se táhne od Amanu na severu k Akabské zátoce Rudého moře na jihu. Útvar půdy je po celé jeho délce na obou stranách stejný; co leží mezi ním a mořem na západě a arabskou pouští na východě, sluje Syrie. V tomto rozsahu znají Syrii klasičtí a arabští spisovatelé i turecké politické správy. Po světové válce byla z větší jižní polovice utvořena Palestina, aby si v ní Židé pod britským mandátem budovali národní domovinu, kdežto severní část, vlastní Syrie, se dostala pod mandát francouzský.

HORY

Přímoří je velmi úzké; mnohdy nezbyvá rovné plochy ani pro širší silnici. Velice málo je kotlin otevřených k západu. Každou zavláhuje nějaký potok a v každé vyrostlo město. Jsou to Iskanderúna, Ládikijje, Taráblus, Bejrút, Sajda, starý Sidon a Súr, Tyrus. Jenom od Sajdy k jihu se přímoří šíří na 2 km v rovinu, jež však nesahá k Súru, nýbrž zaniká kousek od něho k severu při ústí řeky Kázimijje, starého Leontu.

Při severozápadních hranicích spadá k moři 1840 m vysoká hora Alma, jíž končí pohoří Akma neboli Amanus při ústí řeky Āsi, klasického Orontu. Od ústí Orontu se táhne rovnoběžně s pobřežím ve výšce 500 m pásmo Alauijje, dosahující u potoka Nahr Kebír 1200 m. Hluboké sedlo, jímž protéká, odděluje Alauijje od Libanonu a skýtá pohodlný přechod od přístavu Taráblus k městu Homs na východě.

Nad potokem Nahr Kebír se tyčí ve výši 3088 m Chodíb

neboli Karnet es-Sóda, severní velikán libanonský, jehož západní svah je dotud ozdoben cedrovým hájkem. Uprostřed, asi při železnici z Bejrútu do Damašku, je průměrná výška libanonského hřbetu 2000 m, dále k jihu toliko 1700 m.

Od moře se Libanon zvedá ve třech širokých stupních. Jsou až do 1400 m porostlé piniemi a posázené olivami. Výše osad ubývá. Této nejúrodnější části Libanonu říkají Uast, Prostřední oblast, pobřeží Sahl, vlastnímu hřbetu Džurd.

Syrský úval vzniká na jihovýchodním úpatí hory Alma a je na východě uzavřen rozervanými skalisky podobné hory Kurdské. Tam při koleně Orontu, zahýbajícího k moři, vybudovali řečtí králové z rodu Seleukova Antiochii, ohniško helenistické osvěty a kolébku křesťanské církve. Od kolena k jihu se řečiště Orontu prodírá skoro 160 m hluboko mezi pásmem Alauijje na západě a pahorkatými výběžky Kurdské hory na východě. Ponenáhlu kopce ustupují a úval se šíří v úrodnou rovinu bezmála 14 km širokou. Na východě ji ohraničuje široké vápencové návrší, jež přechází v palmyrenskou step.

Vápencové návrší končí u Homsu ve výšce 495 m a úval průměrně 9 km široký dosahuje až 1050 m u Baalbekku, kde je rozvodí. Na sever teče Ási neboli Orontes, na jih Lítáni, Leontes, jakož i Hasbáni, západní rameno staroslavného Jordánu. Této části syrského úvalu říkali klasikové Koilé Syria, Dutá Syrie. Chválili její úrodnost a vyspělost jejího obyvatelstva. Na západě ji obepínají strmé stěny Libanonu, na východě podobné stěny Antilibanonu.

Antilibanon je podlouhlý hrad, jehož střední skalnaté věže čnějí 2676 m vysoko. Jižní část nepřesahuje 1800 m. K východu se ponenáhlu snižuje ve vápencovou rozbrázděnou pahorkatinu a vysílá k severovýchodu mohutné rameno, které jej spojuje s pohořím Taurus. Toto rameno uzavírá Palmyrenu a přirozeně ohraničuje Syrii na jihovýchodě.

Na jihu spadá Antilibanon k žlebu Zebdání, jímž se pro-

dírá řeka Barada na východ k Damašku. Na pravém břehu Zebdání strmí 2760 m vysoko Hermon, neboli jak jej Arabové jmenují, Šejch, Stařec, s bílou hlavou, poněvadž na jeho vrcholu sníh dlouho vzdoruje palčivým paprskům. Shlíží na prameny Jordánu skoro 2½ km hluboko bez stupňů, bez přechodu.

Od Hermonu na jih je syrský úval uzavřen širokým hřbetem, jenž se na východě snižuje v náhorní rovinu sopečnou a proto nesmírně úrodnou. Východně od jezera Tiberiadského na ní sedí rozložitá osamělá hora Haurán neboli Džebel Drúz. Je původu sopečného a dosahuje výšky 1800 m.

ŘEKY

Řek je málo a splavná dnes není ani jedna. Největší a nejdelší je Ási, Orontes. Vyvěrá z úvalu u Baalbekku, spěje k severu, láme se na skalách Kurdské hory, zabočuje k jihozápadu a vlévá se po 450 km do Středozemního moře. V krátkém jihozápadním úseku býval jindy splavný, dnes je hodně zanesen, a bylo by jej třeba vyčistiti, avšak ani potom by se lodi nedostaly daleko za Antákiji, starou Antiochii, kde řečiště přechází v rokli, plnou balvanů a přehrad.

Lítání, Leontes, neboli jak se mu při ústí řeky říká, Kázimijje, je pouze 140 km dlouhý. Vzniká rovněž u Baalbekku, sbírá vodu s jižní polovice libanonské, zahýbá pojednou k západu, prodírá se hlubokým žlebem libanonskými skalami a ústí k severu kousek od ostrůvku, na kterém stával staroslavný Tyrus. Lítání plnil nánosem mořské rameno, takže je dnes z ostrůvku poloostrov.

Jordán opouští Syrii hodný kus cesty nad jezerem Húle a odtud k jihu náleží celý Palestině, třebas hranice vedly při jeho levém břehu.

Mimo Ási a Kázimijje neústí žádná řeka do moře. Ani jich není; toliko Barada zasluhuje toho názvu, kdežto Kuejk, zavlažující Haleb, je jen větší potok.

Barada je živena potůčky, stékajícími s Antilibanonu a Hermonu; prodravši se horami vniká do prostranné kotliny, uzavřené na severu pásmem, jež vysílá Antilibanon k severovýchodu, na západě Hermonem a na jihu a na východě sopečnou pahorkatinou. Kotlina má bezmála 30 km v průměru a říká se jí Gúta. Při jejím severozápadním pomezí se tulí paláce, domy a domky Damašku, z nichž mnohé jsou vybudovány na sousedním svahu Antilibanonu. Barada, štěpící se na sedm ramen, protéká městem i Gútou, již proměňuje v pozemský ráj. Jakoby vysílena, řeka zaniká v bažinách.

Východně od hlavy syrského úvalu přechází Kurdská hora s jižními výběžky v sopečnou a úrodnou pahorkatinu. Nesnižuje se k Eufratu, nýbrž k jihu, kam míří všechny potoky a potůčky. Největší Kuejk zásobuje aspoň po několik měsíců ročně vodou město Haleb i jeho zahrady a ztrácí se v nánosem pokryté, úrodné dolině. Ostatní potoky dále na východ živí prostranné solnice.

Eufrat protéká Syrií v značné délce, avšak života jí přináší málo, jejího blahobytu nezvyšuje. Vždyť eufratské řečiště je zařezáno více než 40 m hluboko; nelze z něho zavodniti okolní rovinu. Toliko na užší a širší rovné úseky vlastního ná březí čerpají vodu a podle potřeby zavlažují pozemky. Užitečnější než Eufrat jsou oba přítoky po jeho levé straně, Belích a Chábúr, neboť se dají kanály svést na okolní roviny, jež odměňují námahu bohatou úrodou.

Skrovnost tekoucí vody je zaviněna vápenatostí půdy a nepravidelností srážek, které se rychle vypařují.

PODNEBÍ

Syrie má jiné podnebí než naše vlast. Leží mnohem blíže k rovníku, sluneční paprsky dopadají kolměji a hřejí silněji. Soumrak je velmi krátký a hned se rozběskne. V zimě jsou dny delší než u nás, v létě kratší; za nejdelších svítí slunce

14 hodin, za nejkratších 10 hodin. Nepršívá po celý rok, nýbrž toliko v určité době. Syřané rozeznávají suché a vlhké období. Vlhké trvá od listopadu do března. Nejsilnější bývají deště v lednu, a tu je také zima nejcitelnější. Zostřují ji východní a jihovýchodní větry. Na jaře a na podzim vanou suché a horké větry, jimž se říká šerki, široko, východní, nebo chamsín, poněvadž trvají pravidelně 50 hodin. Přinášejí mnoho drobounkého písku a prachu, vysušují slinu a působí ochablost a únavu u lidí i zvířat. V zimě jsou východní větry rovněž suché, avšak jako led studené, poněvadž přicházejí z ochlazené pouště. Vlhké a vlažné jsou za deštivého období větry západní, ohřívající se nad hladinou Středozemního moře, jež za zimy vyzařuje teplo v celém svém rozsahu.

Největší vedra trvají po celý červenec a srpen. Konec jim připravuje první vydatná bouřka, jež se obyčejně dostavuje v druhé polovici října.

K návštěvě se hodí nejlépe jaro. Bývá velmi krátké, neboť začátkem května mnohdy vanou větry východní, jež ničí život bylin a zahajují vládu vyprahlého léta.

Pravidelné jsou srážky na západních horských svazích a v severním halebském pomezí. Je to patrné z rostlinného života. Západní svahy jsou zelené, porostlé, východní hnědé, pusté. Čím dále od moře, tím méně dešťů, tím jsou nepravdělnější a mnohdy neprší rok, dvě léta, nebo není dešť sporý, nezavlaží půdu, nezajistí žně a nedopřeje výživy na celý rok. Člověk aby ji hledal jinde, kočoval.

ROSTLINY

Cedrové lesy na Libanonu zmizely; jen několik hájků se uchovalo vysoko na hřbetu, nejznámější pod Chodíbem. V pohoří Alauíje jsou místy cedrové houštiny, jenže domorodci mladé stromky kácejí a pálí, aby měli tyče na stropy a dřevěné uhlí. V Amanu je vysokých cedrů hojně.

Stromem libanonským je dnes halebská pinie. Zastiňuje kdejaký dům a dopravá opory dlouhým výhonkům vinné révy. Cypřiše pěstují na okrasu; platany, topoly a vrby rostou podél potoků a na vyprahlých stráních si pochvalují mohutné terebinty. Zbytky dubových lesů se dotud uchovály nad Palmyrou.

Z užitkových stromů pěstují Syřané olivy, smokvoně, mandloně, meruňky a marhaníky. Olivě se daří všude, zvláště u Palmyry. Palma, která dala Palmyře jméno, je doma jenom v této oase. Datle dozrávají, poněvadž je půda zavlažována horkými prameny a palmové háje jsou chráněny vysokým pohořím od severních i západních větrů. Toliko k jihovýchodu jsou zahrady otevřeny. Datle se jakostí nevyrovnají ani iráckým. Vlastním ovocem Palmyry jsou olivy.

Ve vyšší poloze na Libanonu vysazují vlašské ořechy ve velkém, kdežto v Gútě u Damašku jsou tisíce a tisíce obrovských meruňkových stromů. Za ovoce tržní pěkné peníze. Vyvážejí je buď sušené, nebo z něho vyrábějí povidla, která rozlévají po čistých plochách, suší, krájí a jako balíky sukna uchovávají. Sušená meruňková povidla se ve vodě rozpustí a poskytují občerstvující a výživný pokrm.

Vinná réva roste všude, i divoce. Zvláště chutné jsou hrozny v sopečné pahorkatině mezi Hamou a Halebem. Bobule suší a živí se jimi až do čerstvých. Domorodí křesťané z nich pálí arak a francouzští lisují víno.

Až do světové války bylo na pobřeží i v prostředním libanonském pásmu plno morušových hájů a hájků. Umělé hedvábí způsobilo přírodnímu těžkou ránu, i ustupují černé moruše pomeranči a révě. Proslulé jsou pomerančové sady u Sajdy. Tam a jinde na pobřeží pěstují hlavně od války banány, které se však nevyplácejí, poněvadž Egypt a Turecko zavedly vysoká cla.

Tabák sejí v Syrii odedávna a náruživě kouří, co vypěstují. Půda i podnebí bylinám prospívají a světlehnědý, ba zlatý tabák z Ládikije se rozvážel a rozváží široko daleko.

Bavlník byl v Syrii doma dávno před naším letopočtem. Poslední dobou se jeho pěstováním zabývají na ná březích plochách eufratských, které se dají pravidelně zavlažovati. Rovněž u Ládikije přibývá bavlníkových polí. V Libanonu, Damašku, Homsu a Halebu se živily a živí tisíce rodin tkaním bavlněných a hedvábných látek.

Z obilí znají Syřané pšenici, ječmen a proso. Oves ani žito nepěstují. Luštěniny, zvláště bob, fazole a čočku, mají velmi rádi. Po prvním sporém dešti se všude ukazují šafránové květy. Sbírají je a suší jako koření. Podobně kmín. V Gútě, v okolí Homsu a Hamy, kde je hojně tekoucí vody, osévají rozsáhlé pozemky konopím a lnem. Některé druhy okurek nepotřebují závlahy, i sejí se na jaře; jiným, jakož i melounům a rajským jablkům věnují péči v zahradách, které hnojí a neúnavně zalévají.

ZVÍŘATA

Trávy je málo, sena skoro není, proto se Syřané nezabývají chovem hovězího dobytka. Kde jej mají, je slabý, hubený a krávy málo dojí. V bažinatých krajích úvalu jakož i při Chábúru a Belíchu mívají vesničané stáda buvolů. Dávají mnohem více mléka a snadněji odolávají nesčetným mouchám a ovádům než krávy. V úvalu a v sousedních horách je doma statná ovce se širokým, tučným ocasem. Chválí si ji pro hojnost mléka a chutné maso. Vlna za mnoho nestojí právě jako srst libanonské kozy.

Kůň ustupuje automobilu. Mezek a velbloud orají a nosí náklady. Chovem mezků se zabývají obyvatelé jižního Libanonu. Na statných oslech dotud jezdí měšťané a bohatší venkované.

Z divokých zvířat se udržel vlk a šakal. Za tichých nocí zaznívá nářek hladových šakalů se všech stran. Divoké svine působí mnoho škod, zvláště v úvalu. Pardál a rys pronásledují ve východní stepi stáda plachých a svižných gazel a ne-

pohrdnou ani drobným zajícem, jenž se rád skrývá za kdejakým keříčkem. Hyena prohledává v noci okolí vesnic, loupí šakalům, co našli, a nejednou se dobývá i do hrobů.

Sup, orel, sokol, krkavec a havran krouží ve vzduchu, dropi se krčí v šedém a hnědém stepním porostu, kdežto koroptve a křepelky vesele pokřikují podél potůčků a řek. Jiných drobných živočichů je hojně a ani plazi nescházejí.

NEROSTY

Přírodní bohatství je málo známo. Železnou rudu objevili v kraji Pajás severně od Iskanderúny, měděnou u Suaru na řece Chábúru, potaš rovněž u Suaru. Smolu, bitumen, dobývají u Zahle v Libanonu a v pohoří Bišri nad Eufratem, asphalt severně od Ládikijje. Bez uhlí, bez petroleje, bez nafty nelze mysliti na velké průmyslové podniky. Elektřina se vyrábí na několika málo místech a vystačí na osvětlení. Nahradí-li uhlí a benzin, ukáže budoucnost — a i potom bude pro Syrii těžká soutěž s evropskými, americkými a japonskými výrobky. Dnes nemají ani v domácnostech čím topiti. Lesů je málo, vláda je chrání, i vyrábějí si v městech a po venkově palivo ze zvířecích výkalů, vodou rozředěných, s hlinou a drobnou slamou smíšených a usušených.

DOPRAVA

Orba, obchod a drobný průmysl trpěly nedostatkem cest a železnic. Teprve za světové války byly staré bídne silnice opravovány a stavěny nové. Francouzská správa, zvláště vojenská, nevěnuje v Syrii ničemu tolik péče jako pohodlným cestám. Automobilových asfaltovaných silnic je na 300 km.

Rozmach automobilové dopravy brzdí železnice. Mimo krátké vojenské úseky jich nepříbylo. Nejstarší je úzká dráha z Damašku do Mzéríbu, jež byla dokončena r. 1894. Následujícího roku byla zahájena jízda podobnou, avšak ozu-

benou železnicí z Bejrútu na Reják do Damašku. Obě vystavěla francouzská společnost. Na začátku tohoto století budovala turecká vojenská správa z peněz, sebraných po muslimském světě a darů chalífových úzkou dráhu z Damašku na Deraát do Medíny. Říká se jí Hedžázská neboli Poutnická. Z Deraát ji spojuje odbočka na Semách s Hajfou.

Normální Bagdádská dráha, stavěná Němci, prochází severozápadní Syrií a zabočuje z Haleba na Džeráblus do Nisíbín. Ze stanice Derbesijje vede odbočka do Márdínu, z Muslimijje do Haleba a z Arzinálu do Iskanderúny. Francouzská společnost Bejrútsko-damašské dráhy zřídila r. 1907 z Rejáku normální dráhu na Homs a Hamu do Haleba s odbočkou z Homsu do Taráblusu, kterýžto přístav je spojen tramvají s Bejrútem.

Za francouzské správy byly železnice prodlouženy r. 1935 toliko nepatrným úsekem Bagdádské dráhy do Tell Kūčuk na iráckých hranicích. Ani Hedžázská, ani Bagdádská železnice nemá pro Syrii valného hospodářského významu. Hedžázská vstupuje za stanicí Deraát do Zájordání, jež podléhá britskému mandátu, je však spravováno Abdalláhem, synem vyhnaného krále Husejna I., a za Maánem prochází státem Eben Saúdovým. Potřebuje mnoho oprav a nemá pána, který by je platil. Bagdádská dráha se táhne z největší části tureckým územím, avšak blízko hranic. Z vojenských důvodů ji hledí ankarská vláda spojit s příčnými železnicemi, jakož i s automobilovými silnicemi, které buduje. Vyhýbá se jí, poněvadž Syrií prochází úsek, který francouzské úřady mohou každé chvíle uzavřítí.

PŘÍSTAVY

Z Iskanderúny, severního pohraničního přístavu, není do Haleba přímé železnice. Je sice s Bagdádskou dráhou spjata normální tratí, ta však vede tureckým územím a turečtí úředníci nemají chuti, aby napomáhali hospodářskému roz-

květu severní Syrie, zvláště když vidí, že tamní francouzští úředníci brzdí spojení s tureckými městy.

Ani v Iskanderúně, ani v Ládikijji nebo Taráblusu není vybudovaného přístavu. Lodi zakotvují kus od pobřeží a za bouřlivých zimních měsíců se ani nezastavují.

V Bejrútě zřídili francouzští podnikatelé r. 1894 chráněný přístav, byl však malý a doprava ozubenou železnicí velice drahá. Francouzská správa jej rozšířila, i zaujímal v létě 1935 skoro 45 ha, z nich 40 ha ve vodě 8 až 13 m hluboké. Bude-li železnice z Hajfy do Deraát rozšířena na normální a spojena s Rejákem, stáhne se dovoz a vývoz vnitřní a východní Syrie — a ta je mnohem úrodnější než západní — do palestinské Hajfy. Irácká a perská vláda mají v Bejrútě svou bodná skladiště.

Vojenský přístav chystá Francie mimo v Taráblusu na ostrůvku Aruádu a u Taráblusu hlavní letiště. Jiná vojenská i civilní letiště jsou v rozličných krajích. Damašek dostal v květnu 1930 leteckou linku do Bagdádu, jež se dobře osvědčila.

Automobilová doprava se šíří a zdokonaluje. Bejrút je spojen dobrými silnicemi s Halebem a Damaškem. V říjnu 1923 byla zahájena přímá jízda automobily z Damašku na Rumádi do Bagdádu. Má za středisko studnici Ratbu, kde je opevněný hostinec. Sleduje z velké části cestu, po níž se ubírala indická pošta; opouští ji před Hítem a míří rovnou k Rumádi. Druhá cesta, po které se pravidelně jezdí z Damašku do Bagdádu, vede na Palmyru a Hít. Mimoto se lze z Haleba dostat do Bagdádu po pravém břehu Eufratu. Doprava na Ratbu je převážně britské společnosti, proto si hledí Francouzi vybudovati při severním pomezí jinou linku, která by udržovala spojení s Mósulskem a Persií nejen z Bejrútu, nýbrž též z Iskanderúny. Automobily jezdí dobrou silnicí rovnou do Mósulu a odtud dále na východ a na sever.

Most, který stavěla turecká vláda za světové války přes

Eufrat v Dejr az-Zór, byl na jaře 1931 dokončen. Je 460 m dlouhý a spočívá na pěti pilířích, z nichž tři stojí v řece.

Mnoho si v Syrii slibují od iráckého petroleje, jehož francouzský podíl 23,75 % teče potrubím do přístavu Taráblusu. Až k Hadíte na Eufratu je potrubí společné. Tam se dělí; severní rameno jde do Palmyry a odtud na Forklos a Homs k Taráblusu, jižní britské do Ratby, k stanici Mafrak na železnici Hedžázské, překlene Jordán 6 km jižně od Džisir Madžáme a ústí u Hajfy. Není pochyby, že si Velká Británie podél něho vystaví dokonalou automobilovou silnici. Na železnici bude sotva peněz a nevyplácela by se. Na ni i na potrubí pamatovala již ve smlouvě, kterou uzavřela 23. prosince 1920 s Francií. Podle ní se mají syrské hranice držeti údolí Jarmúku, ale tak, aby zůstalo místo pro železniční trať a potrubí. Kdyby ho nebylo, vystaví Velká Británie železnici i potrubí na francouzském území a bude na něm uplatňovati právo exterritoriální. Nevedla potrubí syrským územím, poněvadž vyhradila široký úsek mezi Syrií a Saúdskou Arabií jednak Iráku, jednak Palestině, ve kterýchžto obou zemích zařizuje, čeho potřebuje.

HRANICE

Syrie hraničí na severu s republikou tureckou, na východě s Irákem, na jihu s Palestinou. Hranice s Tureckem byly hrubě určeny mírovou smlouvou ankarskou z 20. října 1921, podrobněji úmluvami z 10. ledna 1927 jakož i z 23. června 1929. O iráckých hranicích se Velká Británie dohodla s Francií 23. prosince 1920 a potřebnou změnu schválila rada Společnosti národů 25. listopadu 1932. Obtížné bylo vytýčení pomezí palestinského. Útvar půdy vyžaduje hranic po severním úpatí Karmelu dolinou Esdrelonskou k jižnímu konci jezera Tiberiadského, avšak Palestina sahala dále na sever a Sionští se právem protivili, aby byla zmenšena. Za vojenské pomezí se nejlépe hodí tok řeky Kázimije. K těm-

to hranicím nepřivolila Francie, bojíc se odporu obyvatelstva jižního Libanonu, i stanovila Velká Británie s Francií 23. prosince 1920 pomezí, které nikoho neuspokojovalo; vymezily je 3. února 1922 a znovu se o něm dohodly 7. března 1933.

Podle úředních údajů z r. 1936 měří státy pod francouzským mandátem 161.400 km²; z toho Syrská republika 134.900 km², Velký Libanon 10.000 km², Džebel Drúz 10.000 km², vláda Ládikijje neboli Alaiujje 6.500 km².

V celé Syrii se r. 1936 odhadoval počet obyvatelstva na 3,865.433:

v Syrské republice	2,360.753,
ve vládě Ládikijji	330.000,
v Džebel Drúz	65.000,
v Libanonské republice	793.000,
	254.000 vystěhovalců a
	61.297 cizinců, z vel-
	ké části Ar-
	menů.
V Halebu bydlí	262.697 lidí,
v Damašku	250.020.

Přesných výpočtů není. Každého roku se objevují jiné, které se liší až o 400.000 — patrný důkaz, že není úředního sčítání a že údaje jednotlivých náboženských obcí nejsou přesné.

NÁRODNOST

Národnosti jsou Syřané arabské. Sjednocuje je původ, řeč i náboženství. Je pravda, nejsou čisté arabské krve, nýbrž míšenci rozmanitých vln, které se po Syrii rozlily, avšak velkou většinou byly semitské, a arabská vlna trvala nejdéle a byla nejsilnější.

Osvětou vynikli v Syrii Aramejci. Založili několik států a státeků a vyspěli k vlastní spisovné řeči, k vlastnímu náboženství. Aramejštiny, neboli jak se tehdy říkalo, syrštiny, užívali na začátku našeho letopočtu též Arabové, kteří jednotlivé státy přebírali a nové budovali. Ponenáhlu nahrazovali aramejštinu svým mateřským jazykem, svým písmem a převedli veškeré syrské obyvatelstvo do osvěty muslimské. Syrština se uchovala toliko v bohoslužebných knihách ná-

rodních církví nestoriánské, jakobitské a maronitské. V obecném životě vymizela skoro úplně. Syrským nářečím se hovoří v Maalúle a dvou sousedních vesničkách severovýchodně od Damašku.

Již v první polovici prvního tisíciletí před Kr. měla Palmyrena arabské obyvatelstvo, jež se od těch dob pozvolna, avšak bez přestání rozlévalo po sousední syrské oase. Začátkem našeho letopočtu drželi Arabové státy a státečky nejen na východním pomezí, nýbrž i ve vnitru Syrie a vnikali do všech osad. V křesťanských obcích měla nejvyšší vrstva náter řecký, cizí; střední vrstva domácí syrský, kdežto silné jádro bylo arabské, toliko na horách snad syrské. Toto složení obyvatelstva vysvětluje, proč Syrie nejevila odporu proti muslimským nájezdníkům. Neviděla v nich cizince, nýbrž soukmenovce. Stavěla se proti Peršanům-pohanům, kdežto muslimové hlásali víru v jediného Boha a při vzniku islámu byli křesťanství mnohem bližší, než jsou dnes. Syrie byla vyčerpána dlouhými a urputnými boji s Peršany, i přijala arabské muslimy jako ochránce před perskými pohany a osvoboditele od jha nesnášenlivých Byzantinců. Všechna stavidla se otevřela arabské zátopě a Syrie se stala střediskem, ba na nějaký čas ohniskem arabské osvěty. Získala podmínky potřebné pro vytvoření jediného národa a jednotné vlasti.

Mimo arabské Semity bydlí v Syrii skoro 35.000 židů hlavně v Bejrútě, Damašku, Halebu a Sajdě. Hebrejštiny a talmudské aramejštiny užívají jenom při bohoslužebných úkonech.

Z cizích plemen má Syrie Armeny, Kurdy, Turky, Čerkesy a hrstku Evropanů. Kurdi a Armeni jsou příbuzní členům rodiny indoevropské. Před světovou válkou se v Syrii živilo Armenů několik málo tisíc. Nahrnuli se do ní ze sousední Kilikie, když ji Francouzi vyklidili, a stěhovali a stěhují se do ní z Turecka, takže se jich dnes odhaduje více než 130.000.

Kurdi jsou doma v severovýchodním koutě, kde nejen

kočují, nýbrž též obývají mnoho osad trvale. Všech není ani 90.000.

Turci a Turkmeni jsou z rodiny uraloaltajské, příbuzní Maďarů a Japonců. Jsou usedlí i kočují při severních hranicích, hlavně v sandžaku Iskanderúna. R. 1933 jich odhadovali na 79.000.

Čerkesi se nastěhovali do Syrie z Kavkazu, když jej Rusové obsadili. Usídlili se ve východních zavlažovaných zříceninách, aby zadržovali nájezdy arabských kočovníků. Vynikají přičinlivostí, pořádkem a odvahou.

NÁBOŽENSTVÍ

Obyvatelé Syrie se štěpí na muslimy, křesťany a židy.

Vysoký komisař upravil nařízením z 13. března 1936 správu náboženských menšin. Z muslimských jsou uznány: obec sunnitská, šíitská (džaa-farijje), alauiijje, ismáílije a drúzská; z židovských obce v Halebu, Damašku a Bejrúť; z křesťanských: maronitská, pravověrná řecká, katolická melkitská, armenská gregoriánská, armenská katolická, syrská pravověrná, syrská neboli syrsko-katolická, asyro-chaldejská neboli nestoriánská, chaldejská a římsko-katolická.

Uznané obce mají vlastní majetek a samy řídí bohoslužby, školství, dobročinnost a osobní záležitosti. U vlády je zastupuje jejich nejvyšší náboženská hlava. Sídlí-li jinde, ustanoví v Syrii náměstka. Cizí státní příslušníci, třebaž jsou členy některé menšinové obce, podléhají nadále zákonům svého státu.

Každá plnoletá osoba má právo opustiti svou náboženskou obec a dáti se u státního úřadu zapsati do jiné nebo zůstatí bez náboženské příslušnosti. Nezletilé dítky následují svých rodičů, přestoupí-li oba, nebo otce, změní-li sám vyznání. Zemře-li otec, přidruží se sirotci k matce. Po úřední rozluce rozhodne o dítkách poručník. Změní-li celá obec vyznání, bere s sebou veškeren movitý i nemovitý majetek.

Toliko ten, kdo je ustanoven s vědomím a souhlasem vlády, je oprávněn oddávati v některé menšinové obci. Kdo se u něho chce dáti oddati, vyžádá si úřední svolení a po sňatku oznámí správci státních matrik, co se stalo.

Protestantské obci ve Velkém Libanonu byla ponechána samospráva, třebas nemá menšinových výsad.

MUSLIMOVÉ

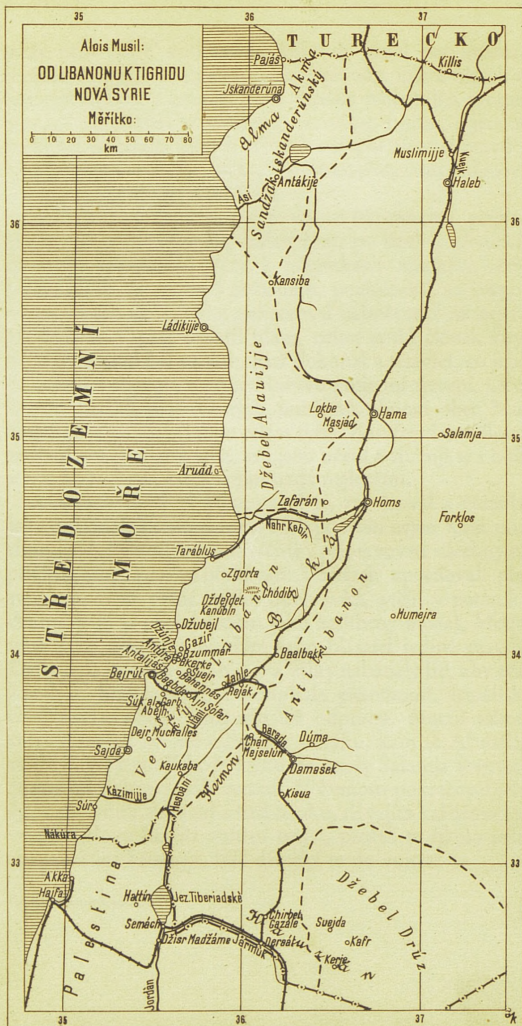
Muslimů je více než 3,000.000. Přísluší k obcím sunnitské a šíitské. Sunnité jsou demokraté, již přiznali muslimům právo určovati svobodnou volbou Muhammadova nástupce neboli chalífu. Šíité, theokrati, věří, že je hodnost nástupce Muhammadova, jež nazývají imám, v jeho rodu dědičná. Sunnité jsou jednotní. Šíité se dělí na ismáílije, drúzy, nusejry a metáule.

Ismáílovci

Podle podání ustanovil šestý imám Džaafer nástupcem svého syna Ismáíla. Jednou ho našel opilého, proto dopřál následnictví jeho bratru Músu Kázimovi. Ismáíl odešel s tohoto světa ještě za života otcova, jenž zemřel r. 765. Stoupenci Ismáílovi uctívali v jeho synu Muhammadu Maktúmovi skrytého imáma věříce, že sedmý Ismáíl ukončil řadu viditelných imámů. Odtud se jim také říká sedmíci, sabaije.

Ismáílské obci dopomohl k velkému významu perský lékař Majmún. Usadil se v Jerusalemě, kde se stýkal s křesťany i židy, seznámil se s novoplatonskou filosofií a budoval novou náboženskou nauku, jež by uspokojila všechny lidi. Podle něho poslal věčný duch světa šest proroků, aby připravovali cestu sedmému, největšímu. Byli to Adam, Noe, Abraham, Mojžíš, Ježíš, Muhammad, kdežto sedmým byl Ismáílovův syn Muhammad. Každý prorok měl pomocníka. Viditelným pomocníkem nejvyššího a posledního byl podle Majmúna jeho syn Abdalláh.

Vždy mezi dvěma proroky působilo na světě šest imámů,

takže není doby, ve které by byl svět zůstal bez imáma. Imámové nepřinášeli nové, zjevené pravdy, nýbrž hlásali a upevňovali, čemu proroci učili. Každý následující prorok zjevoval důležitější pravdu, stál na vyšším stupni, a jenom po těchto stupních dospějí věřící k nejvyšší zjevené pravdě, k vtělenému božskému světlu, k devětačtyřicátému imámovi a sedmému proroku, mahdimu.

Abdalláh, podporován svým otcem Majmúnem, připravoval v polovici devátého století cestu po třech posledních stupních. Zeslaboval úctu k jakýmkoliv článkům víry, k předpisům mravním i obřadním, poukazoval na rozpor v prorockých zjeveních a nahrazoval náboženské názory filosofickými. Úplně opustil islám, neboť zrušil článek víry, že Muhammad byl prorok, jenž dokonál a uzavřel, co jeho předchůdci chystali, a přinesl lidstvu poslední zjevení. Očekávaný mahdi pravověrných muslimů obnoví obec Muhammadovu a rozšíří ji po celém světě. Zasvěcení ismáílovci nedbají ani Muhammada, ani jeho učení a slučují se s božstvem způsobem, který se jim zdá nejlepším.

Abdalláh získával žáky, cvičil je, zasvěcoval a rozesílal jako misionáře široko daleko. Měli působiti nejen mezi muslimy, nýbrž i mezi židy a křesťany a připravovati všechny na příchod toho, kterého očekávali. Ve všech upevňovali přesvědčení, že se věčné světlo, duch světa, vtělil v potomku Aliho, jenž se objeví židům jako zaslíbený mesiáš, křesťanům jako utěšitel a hindům jako hlasatel jediné pravdy. Doba byla vhodná; nepokoje a války nabádaly lid, aby očekával od budoucnosti, co odpírala přítomnost. Ismáílská obec rostla, avšak přibývalo též odpůrců. Mocní tohoto světa zakročili zvláště v Persii a v Iráku, kam se Abdalláh odebral, a přinutili ho k útěku do osady Salamje severozápadně od Palmyry, kde zemřel. V činnosti pokračoval jeho syn nebo vnuk Ahmad a šířil nauku, dávající každému zjevenému slovu hlubší vnitřní smysl, pročež se říkalo jejím vyznavačům bátenijje, lidé dívající se do vnitra.

Ismáílovci bydlí severovýchodně od Hamy, v pohoří Alauijje a v jižním Libanonu. Říkají, že je jich více než 50.000. Náboženskou hlavou uznávají Sultána Muhammada, zvaného Aga Chán, jenž sídlí v Bombayi.

Fátimovci

Nějaký misionář Ahmadův působil mezi Berbery v okolí Constantine v Alžírsku. Vydával se za předchůdce zaslíbeného mahdiho a vybízel je, aby zapudili své vládce a přichystali mu trůn. Vzbouřili se r. 902 a zanedlouho se mezi nimi objevil zaslíbený mahdi. Byl to Saíd, Ahmadův syn, jenž však o sobě tvrdil, že se jmenuje Obejdalláh, že je potomkem Muhammada, syna Ismáílova, dítkem Fátimy, dcery prorokovy a spolu vytouženým mahdim. Berbeři uvěřili a r. 909 mu slíbili věrnost jako viditelnému imámovi a svému veliteli. Založil vládnoucí rod Fátimovců, jenž opanoval Egypt i Syrii a udržel se až do r. 1171, kdy podleh Saladinovi.

Drúzové

Fátimovský chalífa Hákimbiarmalláh neboli Hákim (996 až 1021) vyhlásil v třicátých letech svého věku sebe sama za vtělené božstvo a jeho pomocník Hamza Hádi získával věřící. Největší nadšení pro nového mahdiho jevil Peršan Muhammad, syn Ismáílův, zvaný Darazi. Vypracoval katechismus a předčítal jej na náboženské universitě Azhar, založené v Káhiře r. 970 za fátimovského vládce Muizza. Zanedlouho si vyjel Hákim na obvyklou procházku na kopec Mukattam. Nevrátil se ani večer, ani v noci, a ráno přiběhl osel bez něho. Jeho sestra, již usiloval o život, ho asi dala zavraždit. Noví věřící tvrdili, že nezahynul, nýbrž že se ukryl a že přijde na konci věků jako Bohem vedený utěšitel, mahdi, aby dopomohl svým věrným k vládě a správě celého světa.

Darazi se z Egypta vystěhoval do Syrie, kde se usadil

u Hermonu a založil náboženskou obec. Jejích členů přibývalo v jižním Libanonu i v okolí Damašku. Sami si říkali muahhedín, vyznavači jediného Boha, kdežto sousedé jim přezdívali drúzů, následovníků kacíře Daraziho. Tuto přezdívku mají za urážku.

K největší moci drúzové dospěli za tureckého sultána Selíma I., jenž r. 1516 opanoval Syrii. Jejich velký náčelník z rodu Eben Maan poroučel od Středozemního moře po Eufrat a od Haleba k pohoří Haurán. Na začátku osmnáctého století docházelo k občanským válkám mezi drúzy a jejich sousedy muslimy i křesťany. Nadvládu ztratili r. 1712 a někteří jejich bojovníci se uchýlili s rodinami do horstva Hauránu, kde si založili samosprávný státěček. Od počátku devatenáctého století podléhali vlivu britskému a jejich souvěrci v Libanonu se několikrát utkali s křesťanskými maronity, podporovanými Francouzi. Kruté boje zuřily mezi těmito dvěma náboženskými obcemi zvláště r. 1860. Tehdy vyslal Napoleon III. s tichým britským souhlasem 5.000 mužů maronitům na pomoc. Zatlačili drúzy do Hauránu, aniž se odvážili je tam napadnouti.

Drúzské náboženství je učená soustava, známá toliko zasvěceným, neboli jak se říká, ukkálům. Zasvěcení se účastní náboženských shromáždění, která se konají v prázdné místnosti v noci ze čtvrtka na pátek. Štěpí se na skupiny o 50 členech. Každá si vybírá za představeného muže, ke kterému má největší důvěru. Představení uznávají náboženskou hlavou člena rodu Hadžariho, sídlícího v Kanauát. Dlouho trvá, než zasvěcení někoho mezi sebe přijmou. Po léta ho pozorují, zkoumají jeho život a víru a teprve, když se předsvědčí, že dovede mlčet, ovinou kolem jeho černé čepice dlouhý, bílý šátek a vyslechnou jeho slib, že zachová prostotu, uvaruje se přísahy, lihových nápojů, tabáku a světských řečí.

Věří v jediného Boha, jenž se rozličným způsobem projevuje a naposledy se vtělil v Hákimovi. Každý věřící při

jímá 7 povinností: mluvíti pravdu, chrániti souvěrce a pomáhati jim, varovati se nevěry, ďábla a jeho skutků, vyznávati božství Hákimovo, skloniti se před jeho činy a podrobiti se jeho vůli, jakož i tajným a veřejným zákonům.

V Syrii se napočítlo drúzů 150.000, z nich v pohoří Hauránu 64.000. Od sousedů se liší krojem, v němž převládá barva temná, ba černá a bílé ovinky nebo šátky na hlavě. Bydlí v kamenných domech s plochými střechami a živí se bezmála výhradně zemědělstvím. Pěstují vinnou révu, moruše a olivy. Jejich ženy jsou proslulé jako vyšivačky a pletářky plochých stolků a košíků. Obchodem a řemeslem se nezabývají a do úřadů se netlačí. Žárlivě střežou svého náboženství, proto jsou nesnášenliví, avšak také bojovní a odvážní. Touha po kořisti neboli lovu je jim vrozena. Nedovedou se podříditi jako vojáci: opustí velitele, jakmile se jim naskytne příležitost něco ukořistiti.

Assasini

Ke konci jedenáctého století se přistěhoval do Egypta misionář Hasan ibn Muhammad Sabbáh, aby upevnil rozpadající se obec ismáílskou. Za chalífy Mustansera (1036 až 1094) vznikl spor o následnictví. Jedni chtěli jeho nejstaršího syna Nizára, druzí mladšího Mustaaliho. Mustaali zvítězil a hubil své odpůrce. Hasan se ujal Nizárova vnuka a odvezl ho do severní Persie na hrad Alamút, kde založil zákonitou větev ismáílských imámů.

Hasanovi stoupenci se šířili též po Syrii, kde uznávali za hlavu pána hradu Masjád, jemuž říkali Stařec z hor. Své nepřátele urputně pronásledovali nejen zjevným bojem, nýbrž též tajnými úklady. Koho velitel určil, ten byl povinen nepřátele zahubiti způsobem, který uznal za nejvhodnější. Opojovali se hašíšem, odkud se Hasanovým stoupencům dostalo od francouzských křižáků názvu Assassins, haššášin, jedlíci, kuřáci opojného výtažku z konopného semene, zvaného hašíš.

Nusejrové

Pohoří Alaiiije je obydleno nusejry a zčásti zbytky ismáflovců. V Libanonu je nusejrů málo. Zato se usadili v pahorkatině Ala severovýchodně od Hamy a v Antákiji, staré Antiochii. V pohoří Alaiiije se živí zemědělstvím. Obdělávají půdu, jež je majetkem muslimů a křesťanů usedlých po rozličných městech. V Antákiji jakož i v Ládikiji jsou obchodníky a řemeslníky.

Pohanství se dlouho udrželo v syrských horách, zvláště v západních, prostírajících se mezi Orontem a pobřežím. Křesťanství do nich pronikalo teprve v šestém a sedmém století.

Francouzští křižáci obsadili bezmála celé pohoří Alaiiije, v němž vybudovali několik mohutných pevností. Podrobili si nusejry, již se však v červenci 1188 ochotně připojili k vojsku Saladinovu a pomáhali mu vypuzovati své dotavadní cizí pány.

Na začátku 12. století se zmocnili ismáflovci, kteří měli středisko v Salamji, některých pevností pohoří Alaiiije. Jejich vrchní náčelník, podle křižáků Stařec z hor, sídlil v Masjádu. S počátku se jim nusejrové protivili, ponenáhlu se s nimi spojovali a přijali za své četné jejich náboženské názory.

Ismáflovce, usedlé v pohoří Alaiiije, zkrušil v 13. století egyptský vládce Bajbars, kdežto Mongolové skoro touže dobou hubili jejich souvrce v Persii. Bajbars, hledě nusejry obrátiti k islámu, dal po větších osadách budovati mešity.

Nusejrové jsou domorodci. Strpěli pány rozličného původu, zůstali doma a zachovali si své zvyky a obyčeje. Štěpí se na kmeny, z nichž nejvíce vynikali Rasláni a Chamsíni. Bezmála trvale zápasili o prvenství, z čehož nejvíce těžil ismáfelský náčelník, sídlící v Masjádu.

Egyptský vladař Mehmed Ali zařídil v pohoří Alaiiije svou správu, jež trvala od r. 1832 do r. 1840. Zeslabila Raslány i Chamsíny a k moci se dostal Ismáfíl, drobný ná-

čelník kmene Matáuara z Lokbe západně od Hamy. Turecká vláda ho uznala r. 1854 vrchním správcem celého pohoří, avšak po čtyřech letech jej sesadila, své vojsko rozložila po pohoří a upevňovala vlastní správu.

Nusejrové mluvili prvotně syrsky, ale ve dvanáctém století zaměnili syrštinu za arabštinu, hlavně působením ismáílovců.

Základní náboženskou knihou nusejrů je *Kitáb al-madžmú'a*, *Souborn náboženství*.

Rozdělují dějiny na sedm období. V každém se projevilo božstvo novým náboženstvím. Nejdůležitější je projev Aliho, o němž věří, že je jediný bůh. Nusejrové byli pohané. Něco málo přijali z křesťanství a svou nauku doplnili šiitskou vírou v imámy. Ali je vtělení duše všehomíra, projev božstva, neboli jak hlásají: „Ali, je bůh, Ali je nejvyšší.“ Říkají si citelé nejvyššího, alauijje; odtud název pohoří, ve kterém bydlí.

Víru vyznávají rčením: „Dosvědčuji, že není boha mimo Aliho, syna Abu Tálebova.“ Z Aliho vyplynul Muhammad a Salmán. Muhammad — hlasatel islámu a Salmán — pojem světce Chidra, uctívaného po Orientě. Muhammad je závojem a Salmán branou Aliho. Začáteční písmena slov Ali, Muhammad a Salmán jsou důležitou součástíkou vyznání.

Nusejrem se může státi toliko chlapec nebo děvče, jejichž rodiče byli nusejry. Otec se dožaduje, aby byl jeho syn přijat do náboženské obce. Zajde k vynikajícímu souvěrci, jenž pátrá jako kmotr nebo strýc uchazečův po věrohodných svědcích, kteří by podali přesnou zprávu o synkově povaze a vzdělání. Učiní to před šejchem, učitelem náboženství. Je-li spokojen, pozve strýce-kmotra, synkovy příbuzné a jiné čelné muže. Synek na důkaz pokory vkládá jejich střevíce na svou hlavu. Strýc-kmotr ho učí rčení: „Bi-s-sirr'ajn-mím-sín“, tajemstvím Aliho, Muhammada a Salmána. Nakonec mu podá pohár vína, z něhož se napije, neboť víno značí božství, jímž má býti proniknut. Po dvou dalších

stupních dospěje do obce. Chce-li zůstat obyčejným věřícím, nepotřebuje nového poučování. Touží-li po hodnosti učitele, šejcha, odebere se k některému vynikajícímu učiteli, pobude u něho půl roku a podrobí se veřejné zkoušce. Jako učitel má právo konati bohoslužebné obřady.

Věřící v putování duší. Spravedlivé pošle Ali na hvězdy, hříšné vrátí na svět buď jako židy, sunnitské muslimy nebo křesťany. Kterí se velmi provinili, klesnou na zvířata, aby lítostí, utrpením a dobrými skutky postupovali výše a dospěli opět do nusejrské obce. Slaví rozličné svátky nejen muslimské, nýbrž i křesťanské, zvláště vánoce, kdy hlásají, že se Ježíš narodil panně, zasnoubené Lazarovi.

Mimo nusejry, jichž je 200.000, bydlí v pohoří Alauijje 70.000 sunnitů, 15.000 ismáflovců a 45.000 křesťanů. Sunnité a křesťané jsou velcí statkáři a obchodníci. Sunnitům náleží 70 % pozemků, křesťanům 15 %, ismáflovcům 5 % a nusejřům sotva 10 % půdy. Obdělávají role, které si najímají od sunnitů a křesťanů. Do škol z nich chodil málokdo. O politické záležitosti se nestarali; v sousedech viděli cizince, nepřátele a podnikali do jejich území lupičské a válečné výpravy.

Metáule

Metáule neboli matáuíla jsou dvanáctníci. Vyznávají, že dvanáctý dědičný imám Muhammad Kájem dlí od r. 879 v ústraní a objeví se jako mahdi, Bohem vedený utěšitel, jenž dopomůže islámu k vítězství. Je jich na 110.000 v syrském úvalu, v jižním Libanonu jakož i v okolí Súru a Sajdy.

KŘESŤANÉ

Křesťané přísluší k církevním obcím syrské neboli jakobitské, pravověrné řecké nebo melkitské, armenské, maronitské, nestoriánské nebo chaldejské a římskokatolické.

Syřané neboli jakobité

Na začátku našeho letopočtu mluvilo domorodé obyvatelstvo celé Syrie a Palestiny z větší části syrsky, z menší arabsky. Obchodníci a průmyslníci jakož i velká většina měšťanů, třebaž uměli syrsky, dávali přednost řečtině a řeckým mravům. Řečtina byla jazykem vzdělanců, řecky se vyučovalo na středních a vysokých školách a řecky se hrálo na divadlech. Latina hrubě nepronikla; jen vládní úředníci a vojáci jí užívali.

Kristus a apoštolové byli Syřané a mluvili syrsky. Svědčí o tom jejich jména jakož i všechny výroky Krista Pána, znamenáné v evangeliích jeho mateřštinou. Křesťanské bohoslužby se konaly pro Syřany syrsky, pro Řeky řecky, pro Římány latinsky. Jenže řečtina přece jen měla vrch. Za biskupy byli voleni muži, kteří vychodivše řecké školy, byli schopni udržovati styky s křesťanskými obcemi severní Afriky, západní Asie a jižní Evropy. Hlava neboli patriarcha bydlil v Antiochii. Po rozštěpení římské říše připadla Syrie s Antiochií říši byzantské. Císaři, sídlící v Cařihradě, napomáhali v Syrii řeckému živlu k větší moci na úkor domorodého živlu syrského. Tlak buditelů protitlak.

Syrští domorodci studovali na řeckých školách, osvojovali si řeckou vzdělanost a těžce nesli, když byli v úřadech nuceni ustupovati přistěhovalým Řekům a snášeti jejich úštěpky, jako by nebyli vzdělanci. Probouzelo se v nich národní vědomí, které je nabádalo, aby zaváděli mateřštinu nejen do bohoslužeb, nýbrž do společnosti a písemnictví. Se sílející národností rostla syrská literatura. Podkladem obého byl jazyk bohoslužebný, proto ponenáhlu splýval život církevní s národním a vyznání bylo hlavní značkou národnosti.

Hádky o božství Kristovo zmítaly církví po několik století. Řek Arios je popíral a našel mnoho stoupenců na západě, kdežto na východě se mu protivili a božství Kristovo obhajovali na úkor člověčenství. Na církevním sněmu v Chalcedoně bylo 25. října 451 usneseno, že každý pravo-

věřící křesťan má uznávati v Kristu dvě přirozenosti: božskou a lidskou. Tomuto usnesení odporovali četní biskupové z Orientu tvrdíce, že se po vtělení přirozenost božská a lidská úplně sloučily v jedinou přirozenost. Tito biskupové, jimž se říkalo monofysité, protože se zastávali jediné přirozenosti Kristovy, našli ohlas ve svých diecésích a nechtěli se podrobiti, ani když jim bylo hroženo ztrátou úřadu a krutými tresty. Jediná přirozenost se stala heslem odporu proti západu a známkou východních církví.

Byzantští císaři chápali nebezpečí, které by ohrozilo jejich říši, kdyby se jednotná církev rozpadla v církve národní, proto napínali všechny síly, aby po dobrém nebo po zlém přiměli rozvaděné Orientály k povolnosti. Bylo by se jim to podařilo, kdyby byli měli na mysli toliko dobré církve, kdyby nebyli náboženských sporů zneužívali ve prospěch řeckého vlivu a nebyli sesazené domorodce nahrazovali byzantskými stvůrami.

Syrie se skoro vesměs přimkla k nauce o jediné přirozenosti Kristově. Zdálo se, že ji monofysité úplně ovládnou, zvláště když se k nim připojil učený Severus, jenž se stal r. 512 antiochenským patriarchou. Toho nemohl byzantský císař připustiti. V září r. 518 dal Severa vypuditi a snažil se vyhladiti kdejakého biskupa a kněze, vyznávajícího jedinou přirozenost. Po dvacetiletém pronásledování se byzantští Řekové chlubili, že je národní církev syrská i s kořenem vytržena. Jenže se chlubili předčasně. Dostať oporu, kdy a kde se jí nejméně nadála. Císařovna Theodora pocházela ze Syrie a cítila se svými syrskými krajany. Na přimluvu knížete neboli krále Háreta z arabského kmene Gassán, dlejšího návštěvou v Cařihradě, dala r. 542 vysvětit dva monofysity, Theodora a Jakoba, na biskupy. Theodor měl býti biskupem syrských kočovníků, Jakob usedlíků. Theodor získal mocného ochránce v knížeti Háretovi, Jakob spoléhal na pomoc boží a na svou obezřetnost. Spojiv se s dvěma biskupy, vysvěcenými v Egyptě, navštěvoval po 40 let nejen

syřská města, nýbrž i vesnice, samoty a tábory kočovníků, sbíral věřící, zakládal náboženské osady a vysvětil četné kněze, biskupy, ba i dva patriarchy. Vzkřísil dohasínající syřskou církev a jeho památka v ní trvá dodnes. Její příslušníci si říkají Syřané; splývat u nich národnost s církví. Odpůrci je nazývají jakobité po zakladateli.

Syřská církev uznávala svou nejvyšší hlavou antiochenského patriarchu. Za největšího rozkvětu měla na sto biskupství. Svornosti a jednomyslnosti v církevní nauce v ní na začátku nebylo. Vyznavači jediné přirozenosti se navzájem potírali, poněvadž nemohli připustiti, že by byla lidská přirozenost Kristova úplně zmizela. Ponenáhlu se vraceli k nauce katolické; nestali se kacíři, zůstali rozkolníky, aby uhájili národního bytí. Ve věrouce a v bohoslužbě se od katolíků hrubě neliší. Kříž dělají pravým ukazováčkem. Při mši užívají kysaného chleba a slouží ji syřským jazykem. Světští kněží se mohou oženiti, avšak toliko jednou před vysvěcením. Klášterní kněží se ženiti nesmějí. Biskupy vybírají z klášterníků. Ženských klášterů nemají.

Za byzantských císařů syřská církev velice trpěla. Jaký div, že s jásotem pozdravovala vyznavače islámu, kteří vypuzovali ze Syrie byzantské posádky. Prvotní muslimové nenutili křesťany, aby přijali islám. Chtěli se jenom zmocniti vlády a spravovati stát ve svůj prospěch. Příslušníkům syřské církve ponechali úplnou náboženskou svobodu a zabezpečovali jim pořádek. Nevolali je k vojenské službě. Měli se zabývati orbou, průmyslem a obchodem a platiti daň, z níž by se živili muslimští úředníci a vojáci. A přece křesťané ponenáhlu přestupovali k islámu. Byli to zvláště čelné rody, které, aby se vyrovnaly muslimským pánům, zaměňovaly kostel s mešitou a přijímaly jejich náboženství. Křesťany zůstali toliko drobní řemeslníci a obchodníci po městech a sedláci v neschůdných horských krajích.

Církev stonala a vnitřní různice a sváry, nikoliv muslimský nátlak, ji dusily, až ji udusily. Scházela ústřední správa

a kázeň. Klášterů bylo mnoho a mniši dělali, co chtěli. Podrývali vážnost nejen biskupů, ale i patriarchů, žalovali na ně u muslimských úřadů, popuzovali proti nim křesťany a podkopávali poslušnost, na níž je církev vybudována. Věřící, jimž se věčné hádky zprotivily, ji opouštěli a přecházeli k islámu.

Rozkol nebyl národní syrské církvi na prospěch. Svých věřících nezachovala a svou národnost zeslabila. Kdož se přidali k islámu, poarabštili se. Kdo zůstali své církvi věrni, nezúčastnili se obecného rozkvětu a nezachovali si národnost. Při bohoslužbách mají sice prvotní syrský jazyk, avšak v rodinném a veřejném životě jej nahrazují spřízněnou arabštinou. Svého bohatého národního písemnictví, vesměs církevního, neznají, ba ani mu nerozumějí. Jsou rozptýleni po městech a osadách.

Patriarcha, neboli jak se mu také říká, katholikos, sídlil v prastarém klášteře Zafarán u horského města Márdínu, střediska největší syrské skupiny.

Na začátku světové války spravoval jakobitskou obec Ignác Abdalláh Saddi (1906—1917). Velké utrpení dolehlo na něho i na jeho obec. Jakobité byli z prvotních sídel vypuzeni, pronásledováni, zabíjeni. Patriarcha zahynul útrapami r. 1917. Jeho nástupce Ignác Elijáš III., zvolený r. 1918, se mínil po válce vrátiti do svého sídla. Bylo třeba, aby získal dobrou vůli ankarské vlády, podrážděné činností několika jakobitů, kteří vystudovavše na evropských školách zatoužili po národní samostatnosti a dožadovali se britské ochrany. Patriarcha se odebral r. 1923 do Ankary, kde poukazoval ve Velkém národním shromáždění na to, že syrský národ byl s Turky vždy zajedno a členové jeho církve, na které se Britové v Lausanne odvolávali, že jednali o své újmě a nikoliv jako zástupci syrské obce. Vláda slíbila, že se přičiní, aby jakobité dostali všechny církevní i soukromé statky Kurdy zabrané, že zaručí úplnou svobodu mužům a ženám, kteří z donucení přijali islám, aby se vrátili k svému

náboženství, a že rodičům budou vráceny dítky, odchovávané Kurdy, budou-li jich požadovat.

Patriarcha odjel do Dijárbekiru a Márdínu, avšak dlouho tam nepobyl. Vláda si nepřála, aby cizorodí osadníci zůstali na pomezí. Kurdi se protivili, i nezbylo, než aby se jakobité vystěhovali do sousední Syrie. Patriarcha se usadil v Halebu. Ke konci r. 1931 odjel do Indie k svým tamním věřícím, aby urovnal jejich spory a sebral podpory pro sebe a pro ožebračené syrské souvěrce. Roznemohl se a zemřel 13. února 1932.

Biskupové se sešli v Homsu a zvolili 24. ledna 1933 patriarchou Severia Aframa. Vychodil anglikánskou školu, navštívil r. 1925 arcibiskupa z Canterbury a účastnil se církevních porad v Stockholmu jakož i v Lausanne.

Sjednocení Syřané

Francouzští a italští misionáři, působící v Syrii, přivedli v polovici sedmnáctého století značnější počet rozkolných Syřanů k Římu a papež jim ustanovil biskupa. Sjednocená obec rostla a dostala r. 1783 vlastní hlavu s čestným názvem antiochenský patriarcha Syřanů. Nedaleko osady Šarfe v Libanonu patriarcha vybudoval klášter Panny Marie Osvoboditelky a sídlil v něm až do r. 1830, kdy se přestěhoval napřed do Haleba, později do Márdínu. Efrem II. Rahmání (1898—1929) se usadil v Bejrútě. Pro stáří se vzdal 17. dubna 1929, ustanoviv se souhlasem Říma dva zástupce. Zkrátka zemřel a biskupové zvolili 23. června téhož roku patriarchou halebského arcibiskupa Theodosia Gabriela Tabbúniho, jenž přijal jméno Ignác Gabriel II. Narodil se v Mósulu r. 1879. Od r. 1908 byl tajemníkem apoštolského delegáta v Mesopotamii a od r. 1921 metropolitou v Halebu. V zimě pobývá v Bejrútě, v létě v Šarfe.

Bohoslužebným jazykem je stará syřština. Epištolu, evangelium a některé modlitby předčítají arabsky. V Jerusalemě mají od r. 1903 chlapecký seminář, v Šarfe od r. 1801 kněžský. Subjačtí benediktini vedou od r. 1903 oba pod

dozorem patriarchovým. V Syrii je jich více než 30.000 s několika biskupy. Mají lepší školy a proto také vzdělanější duchovní správce a mnichy než rozkolníci. Účastní se národního života arabských krajanů, od nichž se neliší leda náboženstvím.

Pravověrní Řekové

Melkité sluli křesťané, kteří zůstali věrni katolické církvi a nepřidali se k rodícím se národním obcím v patriarchátech antiochenském, alexandrinském a jerusalemském. Melkité, královští, přezdívali členové syrské neboli jakobitské církve svým sousedům, poněvadž poslouchali krále, bydlícího v Cařihradě. S Římem zůstali sjednoceni a teprve po křížáckých výpravách se od něho odštěpili. Při posvátných obřadech užívali řečtiny, kdežto doma mluvili řecky, syrsky, arabsky nebo koptsky. Arabština se šířila zvláště v církvi antiochenské.

Antiochie ležela na pomezí říší muslimské a byzantské, ocitla se ve válečné vřavě, proto se tamní patriarchové uchýlili do Cařihradu a v druhé polovici čtrnáctého století do Damašku. Od té doby si kněží a věřící damašští osvojili právo voliti pravověrného patriarchu. Býval jím vesměs Řek, třebaž jeho obec mluvila arabsky a arabština vnikala do bohoslužby, až z ní řečtinu vymýtila. Něco málo řeckých vět a slov se uchovalo.

Antiochenská církev měla v turecké říši samosprávu. Patriarcha byl uznán sultánem za její hlavu nejen v záležitostech církevních, nýbrž i v osobních a rodinných. Laici se domáhali účasti na správě církevního majetku, škol a dobročinných ústavů. Dostalo se jim jí r. 1889.

Za patriarchu býval působením bohatých cařihradských Řeků a ruské vlády volen rodilý Řek. Teprve r. 1893 se biskupové a laici vymanili z řeckého područí, dosadivše na starobylý trůn Syřana. Byl to Meletios Dúmán. Od těch dob se žádný Řek nedostal na čelné místo.

Za světové války byl pravověrným patriarchou Gregorios IV. Haddád. Zvolili ho 18. července 1906. Řekům se nepřítížilo. Turci věděli, že mezi nimi není odstředivého hnutí, proto je nepronásledovali. V nesnázích se octli po válce. Patriarcha a čelní mužové se přidali k národnímu hnutí a dlouho trvalo, než se domluvili s Francií. Tlačila je hmotná bída; ztratili podpory z Ruska i z Řecka a američtí souvěrci byli rozštěpeni. Ke konci července 1921 svolal patriarcha biskupy, zástupce kněžstva i laiků do kláštera sv. Jirí v osadě Súk el-Garb v Libanonu k poradám, které trvaly skoro dva měsíce. Porokovali o dohodě s vysokým komisařem, o přátelských stycích s jinými církvemi, o úpravě amerických záležitostí, o školství, o zabezpečení kněžského dorostu a o prohloubení duchovní správy. Málo uskutečnili; nebylo peněz a nebylo svornosti.

O církevní správu v Americe se antiochenský patriarcha hašteřil s řeckou církví, jež si zamýšlela osvojiti celou Ameriku, kdežto patriarcha si činil nároky aspoň na metropoli Rio de Janeiro. Velké potíže mu působili biskupové, kteří se o své újmě vydali do Ameriky, kde světili kněze, zařizovali duchovní správu, sbírali almužny a vrátivše se po několika letech, dožadovali se sídel, která opustili.

Patriarcha uznával potřebu oprav. Chystal se, že svolá novou synodu, avšak pro třenice mezi biskupy i mezi laiky se k tomu neodhodlal. Obával se rozkolu, i vyzval jednotlivé metropolity, aby konali porady s duchovenstvem a se zástupci věřících a přesně označili záležitosti, o kterých by měla synoda rozhodnout; výsledky aby mu zavčas dodali. Toliko čtyři poslali potřebné náměty.

Patriarcha Gregorios IV. Haddád zemřel 12. prosince 1928. Ani biskupové, ani zástupci laiků nejevili pro vnitřní rozpory chuti k volbě. Laici se domáhali úpravy volebního řádu a dožadovali se většiny; biskupové odporovali poukazující k tomu, že hodnost patriarchy je duchovní a že oni jako zástupci duchovenstva mají míti rozhodné slovo.

Teprve na začátku února 1931 svolal správce patriarchátu Arsenios Haddád, metropolita z Ládikijje, oprávněné voliče do sídla patriarchova v Damašku. Neshoda se projevila a sedm metropolitů opustilo volební síň. Odebrali se do kláštera sv. Jiří v osadě Humejra v Libanonu, kde 7. února 1931 za patriarchu zvolili Arsenia Haddáda. Dva dny později dva jiní metropolité a deset zástupců laiků prohlásili v Damašku patriarchou Alexandra Tahhána, metropolitu z Taráblusu. Ani jeden ani druhý nechtěl odstoupiti a oba byli na trůn antiochenský řádně dosazeni. Oba hledali pomoc u vysokého komisaře, v Paříži, jakož i u pravověrných církví. Patriarchové se přiklonili k Alexandru Tahhánovi, neboť po důkladném zkoumání poznali, že byly při jeho volbě zachovány předpisy církevního práva. Vojenský komisař na pokyn z Paříže zjevně nadřžoval Arseniu Haddádovi, jenž byl ochoten zvoliti Ládikijji za sídlo patriarchy. Francii se naskytl vhodná příležitost odloučiti pravověrné Řeky, bydlící na přímoří, od souvěrců z vnitra země a utvořiti z jednoho patriarchátu dva. Alexander Tahhán ve své stížnosti, zaslané presidentu francouzské republiky a rozličným poslancům, zřejmě obvinil vysokého komisaře z tohoto záměru.

Církevní rozkol trval až do začátku r. 1933, kdy Arsenios Haddád těžce onemocněl. Alexander Tahhán ho navštívil 5. ledna, smířil se s ním a po jeho smrti 9. ledna uznali všichni metropolité Alexandra patriarchou. Svolal synodu, jež schválila nový volební řád a upravila jmenování biskupů. Zástupcové laiků z Damašku nebyli spokojeni a vnitřní různice neustávají.

Patriarcha zasahuje do národního i politického života, kdykoliv se příležitost naskytne. Zvláštním listem prosil na jaře 1936 arcibiskupa z Canterbury, aby se ujal ujařmených palestinských Arabů; vytkl, že se za světové války přidali k Velké Británii, bojovali s ní, mnoho k vůli ní vytrpěli a jistě si nezasloužili, aby se dostali po vítězství

Dohody pod jeho těžší, než bylo turecké.

Za jednání o spojeneckou smlouvu syrsko-francouzskou imperialisté poukazovali na náboženské menšiny a tvrdili, že je nezbytné, aby jim byla zaručena nejen samospráva, nýbrž i samostatnost. Alexander Takhán oznámil pamětním listem ministerstvu zahraničních záležitostí, že jsou členové jeho náboženské obce Syřané jako všichni ostatní a nepožadují žádných výsad. Před volbami do prvního svobodného parlamentu si trpce stěžoval, že sjednocení Řekové neboli melkité, jichž je 35.200, dostali dva zástupce, kdežto jeho obci jednou tak četné (75.000) že byli přiřčeni rovněž dva. Damašská vláda vyhověla a 9. listopadu 1936 rozmnožila zástupce menšin o dva.

Spolu se synodou odporuje patriarcha úpravě náboženských menšin, zvláště omezení církevní pravomoci v záležitostech osobních a dědických, jakož i povinnosti nezletilých dítek následovati rodiče při změně vyznání.

Melkité

V osmnáctém století se značná částka členů pravověrné antiochenské církve vrátila k Římu, jenž obnovil starý název církve melkitské. Dnes se říká melkité Syřanům byzantského obřadu, sjednoceným s Římem. Mši svatou konají podle způsobu svatého Jana Zlatoústého, avšak arabským jazykem. Dostali brzo patriarchu, jenž se usadil v Damašku, později v Libanonu. Papež mu podřídil sjednocené Řeky i v Egyptě a Palestině. Úřední jeho název zní patriarcha antiochenský melkitů.

Od samého začátku se melkité svěřili s maronity, poněvadž je maronitští biskupové přemlouvali, aby se k nim přidali. Pravověrní je utiskovali. Sultán Mahmúd II. je r. 1830 odloučil od pravověrných a udělil jim samosprávu, avšak pod dozorem sjednoceného armenského patriarchy, sídlícího v Cařihradě. Teprve melkitský patriarcha Maximos III. s velkou námahou a ještě většími peněžními obětmi vymohl

r. 1846, že byl sultánem uznán hlavou samosprávné melkit-
ské obce.

Řím ponechal melkitům značná práva. Sotva zemře patri-
archa, ustanoví svatá stolice některého biskupa apoštolským
správcem. Správce svolá biskupy, skutečné i titulární. Toliko
oni mají právo voliti a není třeba, aby byl apoštolský delegát
přítomen. Jakmile zvolený oznámí, že volbu přijímá, je pro-
hlášen patriarchou a usedne na trůn. Předseda volebního
sboru mu odevzdá patriarchální odznak a biskupové mu
políbením ruky slíbí poslušnost. Potom oznámí synoda
i nový patriarcha v Římě, co se událo. Zašle vyznání víry
a prosí o schválení volby. Souhlasí-li papež, udělí patri-
archovi pallium, jež mu odevzdá apoštolský delegát. Patri-
archové se často podpisují: patriarcha Antiochie, Ale-
xandrie, Jerusalema a celého Orientu.

Uprázdnil-li se některé biskupství, navrhne patriarcha tři
kandidáty a duchovenstvo osiřelé diecése si z nich jednoho
vybere. Halebským přiznal Řím právo, aby si zástupci du-
chovenstva a věřících volili biskupa, aniž žádají patriarchu
o kandidáta.

Melkité mají hojně mnichů, již se štěpí na tři skupiny ne-
boli kongregace. Všichni se řídí pravidly sv. Basila, avšak
každá má některé zvláštnosti. Jsou to salvatoriáni a šuejrští.
Salvatoriány založil tyrský metropolita Euthymios Sejfi r.
1687 v Dejr Muchalles. Řeholi schválil Benedikt XIV.

Stanovy šuejrských vypracovali Gerasimos a Sulejmán,
jesuitští odchovanci v klášteře Mar Hanna u libanonské
osady Šuejr, a papež Klement XIII. uznal řeholi. Již na za-
čátku osmnáctého století tiskli arabské knihy, čímž šířili
vzdělání mezi souvěrci.

Mniši halebského kláštera se odloučili od libanonských,
i mají od r. 1826 šuejrští dva generální představené, jednoho
v Šuejru v Libanonu, druhého v Halebu.

Do všech tří kongregací mohou vstupovat též ženy, jež se
věnují školní výchově a ošetřování nemocných.

Až do dob patriarchy Maxima III. (1833—1855) vykořisťovali duchovní správu skoro vesměs salvatoriánští a šuejrští mniši. Maximos hleděl vychovat činné světské duchovenstvo.

Germanos Muakkad, metropolita z Baalbekku, založil r. 1896 se souhlasem Lva XIII. kongregaci misionářů sv. Pavla. Chodí po osadách, konají duchovní cvičení a vy-pomáhají místním správcům. Bezmála všichni jsou od-chovanci kněžského semináře sv. Anny v Jerusalemě, jež otevřeli r. 1882 afričtí misionáři, založení kardinálem La-vigerie.

Patriarcha Petros IV. Džarajdžíri (1897—1902) neměl rád Damašských. Vystavěl si velký dům u patriarchální ko-leje v Bejrútě a sídlíval nejen v Damašku a v Bejrútě, nýbrž též v Káhiře.

Za světové války byl patriarchou melkitů Demetrios Kádi. Zabýval se úpravou církevních záležitostí svých souvěrců v Americe, kde se odhaduje na 40.000 věřících a 400 kněží. Zemřel náhle 25. října 1925 v Damašku. Na začátku pro-since se sešli biskupové v klášteře Ajn Turáz a zvolili 8. téhož měsíce nového patriarchu Alexandrie, Antiochie, Jerusa-lema a celého Orientu. Stal se jím Kyrillos Mugabgab. Stu-doval v řecké koleji v Římě, kde byl vysvěcen na kněze 27. března 1883. V Zahle v Libanonu byl nastolen bisku-pem r. 1899. Brzo potom se odebral do Jižní Ameriky, kde navštívil jednotlivé melkitské osady. Po čtyřech letech se vrátil r. 1907 do Zahle. Jako patriarcha přijal název Kyril-los IX. S patriarchou pravověrných Řeků zachovává přátelské styky; vzájemně se navštěvují, aby pojednali o společ-ných potřebách.

V Sýrii bydlí 35.000 melkitů.

Maronité

Kolem konce čtvrtého století působil u Antiochie syrský mnich Márún. Po nějakém čase putoval se svými podél řeky Orontu, Asi, k jihu a zastavil se při jejím horním toku mezi

Libanonem a Antilibanonem, kde založil velký klášter. Pochovali ho v něm a klášter se stal ohniskem nové rodící se obce, které se říkalo po zakladateli Márúnovi maronitská. Bohoslužebné obřady konali syrským jazykem, avšak zachovávali věrnost antiochenskému patriarchovi a byzantskému králi. V náboženských knihách se uvarovali každé poznámky proti církevnímu sněmu chalcedonskému z r. 451. Zdá se, že aspoň na čas přijali nauku o jedné vůli Kristově, již doporučoval císař Heraklios, aby překlenul propast, dělící jakobity od pravověrných.

Po vítězství muslimů r. 636 vázlo spojení s patriarchou. Antiochie zůstala byzantským císařům, kdežto Syrii, v níž maronité bydlili, opanovali muslimové. Aby se uchránili od muslimského nátlaku, uchýlili se maronité do Libanonu. V první polovici osmého století si zvolili vlastního patriarchu a proměňovali ponenáhlu církevní obec v útvar kmenový, ba státní. Bránili svou samosprávu nejen proti sousedům, nýbrž i proti ústřední vládě.

Za křížáckých válek byli maronité více než sto let poddáni francouzskému knížeti z Taráblusu a navazovali přátelské styky s Francií i s Římem. Církevní život značně přizpůsobili římskému, avšak syrský bohoslužebný jazyk zachovali. V rodině, ve společnosti i v písemnictví užívali arabštiny a do ní přeložili náboženské výklady a obřadní vysvětlivky bohoslužebných knih, avšak psali a tiskli je syrskou abecedou, čemuž se říká karšúni.

Po krvavých bojích, které měli r. 1860 s muslimskými a drúzskými sousedy, dostali maronité samosprávu. Středisko mají v Libanonu, není však většího města v Orientě a v Americe bez jejich čilé osady.

Mezi maronity žilo hojně mnichů a poustevníků. Byli roztroušeni po jeskyních i chatách a seskupovali se v malické, nezávislé osady. Teprve patriarcha Štěpán Dúuajhi založil r. 1695 řád sv. Antonína po katolickém způsobu. První tři členové byli z Haleba, i říkalo se prvotně jejich sdružení

halebské, po r. 1706 libanonské neboli domácí, baladské. Libanonští dostávali převahu, halebským se to nelíbilo, i odloučili se r. 1770 jako nezávislá větev.

Všichni mníši a poustevníci se nepřidali k řádu sv. Antoina. Někteří se seskupili kolem kláštera Mar Išaja, kde si s dovolením patriarchy Dúuajhiho r. 1703 vybudovali kongregaci sv. Isaiáše. Habíb Chúri přizpůsobil r. 1865 stanovy mnichů kláštera Kraím u Džúnje misionářským řádům katolickým a maronité dostali libanonské misionáře.

Maronitský patriarcha byl církevní i světskou hlavou svého národa. Neměl metropolity, nýbrž toliko titulární biskupy, již mu pomáhali spravovat církevní obec. Všechny kongregace jsou na něm závislé. Má čestný název antiochenský patriarcha maronitů. V zimě bydlí v Bkerke, v létě v Džejdet Kanúbín. Bohoslužby konají maronité dotud jazykem syrským, avšak mnohé částky arabským.

Za světové války spravoval maronitskou obec patriarcha Elijáš Petr Huajjek. Narodil se 4. prosince 1843 v Heltě u Džubejlu. Patriarchou byl zvolen 6. ledna 1899. Jsa duší tělem oddán Francii, podporoval její zájmy před válkou, za ní a po jejím vítězném ukončení nasadil všechny síly pro Velký Libanon. Zemřel 23. prosince 1931. Nástupcem zvolili biskupové v Bkerke 8. ledna 1932 Antonína Arídu, arcibiskupa tarábluského. Papež jej potvrdil 13. března 1933. Ubezpečil francouzský národ věrností maronitů, spolu však sliboval, že jeho sídlo zůstane pramenem libanonského národního hnutí.

Mezi patriarchou a Vatikánem vznikají nesnáze. Po přání Vatikánu neměla býti volba patriarchy prohlášena, pokud nebyl papežem schválen. Podobně smí patriarcha jmenovati biskupy teprve, když dostane souhlas z Říma. Patriarcha se vzpírá omezování svých výsad tvrdě, že není toliko církevním představeným, nýbrž také politickým zástupcem maronitského národa.

Počet maronitů se odhaduje na 187.000—250.000.

Armeni

K Armenům přinesli radostnou zvěst, evangelium, syřští obchodníci. Od Syřanů a Řeků se učili konat bohoslužebné obřady, upravili si je po svém a přeložili do svého jazyka, v němž vybudovali i bohaté písemnictví bohoslovné, historické a církevní. Aby se uchránili od byzantské rozpínivosti a unikli podezření perského krále králů, jako by se spojovali s evropskými křesťany, následovali příkladu Syřanů a budovali si po církevním sněmu chalcedonském r. 451 národní církev. Přezdívalo se jí monofysitská; neprávem, neboť zachovali ve svých knihách nauku o božské i lidské přirozenosti Kristově. Nebyli kacíři, nýbrž rozkolníky.

Za křižáckých výprav se stýkali s Římem a přizpůsobovali církevní záležitosti evropským. Kláštery zachovali mužské i ženské. Povinností mnichů bylo zabývat se písemnictvím, po výtce církevním. Zakládali armenské tiskárny nejen v Orientě, nýbrž i v Evropě. Zvláště vynikli mechtaristé, již se po vzoru Mechitara, učeného sjednoceného mnicha, věnovali písemnictví a vybudovali vzorné tiskárny v klášterech v Cařihradě, Benátkách a ve Vídni.

Armenům, kteří se vrátili k Římu, potvrdil papež patriarchu s čestným názvem z Kilikie. Sídlil od r. 1742 v klášteře Bzummar v Libanonu. V Cařihradě ustanovil papež r. 1830 sjednoceným Armenům primasa, arcibiskupa, jejž turecká vláda r. 1845 uznala. Hodnost armenského patriarchy z Kilikie byla na něho přenesena r. 1867.

Na sjednocené Armeny nebylo spolehnutí. Hašteřili se s duchovní vrchností, potýkali se mezi sebou, uznávali snahy politické za důležitější než církevní a přecházeli k církevním obcím protestantským. Ani odchovanci armenské koleje, již Lev XIII. zřídil r. 1883 v Římě, se všichni neosvědčili.

Po světové válce se Armeni hrnuli do Syrie nejen z Kilikie, nýbrž i z Malé Asie, ba i z Cařihradu. Podporovala je

rada Společnosti národů jakož i francouzská správa, jež je usazovala při severních hranicích, aby je zabezpečila proti tureckým sousedům.

V Cařihradě propukly r. 1927 znova třenice mezi věřícími a zástupcem patriarchovým. Světští členové církevní rady požadovali, aby byly patriarchátu ponechány jenom církevní záležitosti, kdežto správa škol, dobročinných ústavů, církevního majetku a náboženských nadací aby byla svěřena voleným zástupcům věřících ve shodě s tureckými zákony. Papež svolal sjednocené biskupy do Říma, kde konali od května do začátku července 1927 synodu, na níž se usnesli, že bude sídlo patriarchátu z Cařihradu přeneseno do Bejrútu. Pro Istanbul ustanovil sv. Otec arcibiskupa se zvláštní pravomocí.

Katolický patriarcha armenský Pavel Petr XIII. Tarzian se stal státním občanem libanonským a bydlil v Bzummáru. Pro stárí se r. 1931 poděkoval a nástupcem byl v polovici října téhož roku zvolen v Bejrútě Avedis Butros Arpiarian, jenž přijal název Pavel Petr XIV. Narodil se r. 1856 v Aghínu u Charpútu, studoval v Římě a byl arcibiskupem v Maraši od r. 1908. Zemřel 26. října 1937 v Bejrútě. Synoda zvolila patriarchou Kilikie v Bejrútě 30. listopadu 1937 Francise Agadžaniana, jenž se úředně jmenuje Gregor Petr XV. Pochází z Kavkazu, studoval v Římě a působil na tamní gregoriánské universitě.

Armenský patriarcha pravověrný neboli gregoriánský, jenž sídlil v Sísu v provincii Adana, se po odchodu Francouzů usadil v Halebu a konečně v Antalijs v Libanonu. Zove se Ishák II. Papkin a poslouchá ho na 150.000 Armenů po Syrii, Libanonu a na Kypru.

Armenská střediska jsou v Bejrútě, Halebu a Iskanderúně, v jejímž okolí Armeni s pomocí vlády vysušili bažiny a vybudovali několik osad. Též u Súru, Tyru, se uchytili. Mechitaristé z kláštera sv. Lazara v Benátkách otevřeli na podzim r. 1936 v Halebu armenskou střední školu.

Nestoriáni

Nestoriáni neboli Asyřané jsou poslední zbytky syrské církve v Orientu, jejíž katolikos sídlil v Seleukii-Ktesifontu, hlavním městě perské říše. Ve středověku se prostírala od Eufratu k Tichému a Indickému oceánu. Biskupové sídlili v Indii, Číně, Sibiři. Vadla, když Mongolové přijali buddhismus a Turci islám. Ve střední Asii zanikla úplně, v Indii se z větší části připojila k portugalskému arcibiskupovi z Goy a pospolu se udržela jediné mezi jezery Vanským a Urmijským ve východním Turecku a západní Persii. Patriarcha pocházel dědičně ze statkářské rodiny, bydlící v Kodšanes. Značně podléhal vlivu anglikánské církve, jež k němu vysílala misionáře, aby pečovali o dítky a nemocné.

Za světové války se nestoriáni, neboli jak se jim říkalo, Asyřané, přidali k Velké Británii, opustili svá sídla a hledali nová v Mósulsku, kde jim někteří Britové slibovali nezávislý státeček nebo aspoň samosprávnou domovinu. Když se jim nedostalo ani nezávislosti, ani samosprávy, rozštěpili se. Jedni projevíli ochotu, že zůstanou v zemi jako státní občané iráčtí, kdežto druzí s patriarchou v čele se domáhali splnění daných slibů a přestěhování do jiného státu. Částka se uchýlila do severovýchodního koutu sousední Syrie. Na žádost rady Společnosti národů projevila francouzská vláda v dubnu 1935 ochotu, že na řece Chábúru usadí větší počet nestoriánů, avšak s podmínkou, že z toho nevzejdou výlohy ani jí, ani syrské správě. Stěhují se skoro vesměs příslušníci nepokojného horského kmene Tajjárů, oddaných patriarchovi Mar Šimúnovi XXI., jenž dlí na Kypru. Francouzská správa ho nechce vpustiti do Syrie.

Římstí katolíci

Syrie je protkána církevními domy francouzskými a italskými. Francie rozvíjela misionářskou činnost zvláště po r. 1840. Vymáhala na sultánovi, aby ji uznal ochránkyní všech sjednocených církví. Neodpíral, Vatikán potíží ne-

působil a francouzská vlajka byla vztyčena v neděli a svátky na kdejakém domku, ve kterém bydlil katolický nebo sjednocený kněz, mnich, učitel. Německo se r. 1874 opřelo po vinnosti svých katolických občanů, aby zdobili domy, školy a dobročinné ústavy v Orientě francouzskou vlajkou, avšak Francie neustoupila a r. 1876 uznala egyptské smíšené soudy toliko s výhradou, že bude i nadále chrániti německé katolické ústavy ve všech tureckých zemích.

Němci se domnívali, že zástupcové velmocí, shromáždění na berlínském kongrese, francouzský protektorát nad katolíky a sjednocenými zruší. Britští a italští zástupcové s nimi s počátku souhlasili, později se domluvili s francouzskými a vše zůstalo, jak bylo. Lev XIII. potvrdil r. 1898 staré právo Francie na ochranu katolických zájmů v Orientě. Mnohým se zdálo, že se ho o své újmě vzdala, když r. 1906 konkordát vypověděla a jakýkoliv úřední styk s Vatikánem přerušila. To učinila jediné v Evropě, kdežto v Orientě lpěla na svých právech a nedovolovala, aby se tam rozluka prováděla.

Ke konci minulého a na začátku tohoto století si Francie předcházela Itálii, i přivolila, aby italská vláda chránila misie, ve kterých mají její státní občané většinu. Tak se stalo, že třiatřicet misionářských domů italských bylo před světovou válkou francouzské ochrany zproštěno. Francouzů ubývalo i v jiných domech. V osmi letech po vyhlášení odluky církve od francouzského státu klesl počet francouzských občanů, působících v Syrii a sousedních zemích, na polovičku.

V březnu 1914 rokovali v pařížské sněmovně o úpadku francouzského vlivu a sněmovna požádala ministra zahraničních záležitostí, aby zařídil, čeho třeba. Zákon, zrušující náboženské řády, obsahuje dodatek, podle něhož smí vláda se souhlasem státní rady otevřít ve Francii domy, ve kterých by se odchovali mladí misionáři pro cizinu. Některé domy byly po světové válce otevřeny a francouzských škol a dobro-

činných ústavů přibývá, zvláště ve Velkém Libanonu a v ládikijské vládě. Mají jednotný cíl: vybudovat osvětový a hospodářský základ, aby syrské pobřeží zůstalo Francii navždy.

Katolíci jsou nejen evropští, nýbrž též domorodí, neboť ve století osmnáctém a v první polovici devatenáctého se mnoho členů orientálních církví přidalo k jednotlivým řádům a vstoupilo do katolické církve. Na všechny katolíky jakož i na sjednocené dozírá apoštolský delegát, sídlící v Bejrúte. Na jaře r. 1936 byl Ital, zastupující Vatikán, nahrazen Francouzem Rémi Lepêtrem, členem františkánského řádu.

ŽIDÉ

Syrští židé se štepí na prastaré usedlíky; na Sefardím, již se na začátku Nového věku nastěhovali ze Španělska a Italie, a na Aškenazím, původem ze střední Evropy, jichž poslední dobou přibývá. První dvě skupiny se úplně přizpůsobily svým sousedům a neliší se od nich leda vyznáním. Mluví arabsky a mají účast na osvětovém a politickém vývoji. Jejich poslanec Júsuf Lanijádo ubezpečil na začátku května 1936 syrské vlastence, že se židovští obchodníci přísahou zavázali, že budou bojkotovati Sionské sdružení.

Aškenazím hovoří doma německým nářečím. Skoro všem jsou stoupenci Sionských a dávají nové hebrejštině přednost před arabštinou. Ocitají se v rozporu nejen s arabskými sousedy, nýbrž i se svými souvěrci. Posilují je němečtí a polští židé, kteří se od konce světové války do Syrie hrnou. Smějí se zakupovati, avšak nikoliv na palestinském pomezí.

Židé těžce soutěžili a soutěží s muslimy a křesťany. Potomci Feničanů a Aramejců vynikají podnikavostí, zvláště obchodní, Armeni jsou rození peněžníci, i nezbyvá židům leda řemeslo a drobné povoznictví. Zemědělstvím se nikdo neživí. O jejich školství pečuje pařížská Alliance Israélite Universelle.

VLÁDA A SPRÁVA

Úřední název Státy pod francouzským mandátem byl 15. srpna 1936 pozměněn na Levantinské státy.

Francouzský vysoký komisař je hlavou ústřední vlády a dozírá na správu v jednotlivých státech jakož i na společné záležitosti, k nimž náleží cla, měna a veřejný osmánský dluh. Každý stát má vlastní finance, na něž dohlíží francouzský rádce, odpovědný finančnímu odborníku vysokého komisaře. Společné finance, plynoucí hlavně z cel, spravuje zvláštní úřad. Platí se z nich pluky, cvičené francouzskými důstojníky, služba osmánského dluhu, celní správa a určitá částka občanských výloh mandátu.

Vysoký komisař ustanovil poradní sbor společných zájmů. Jednotlivé státy do něho vysílají zástupce a předsedá mu buď vysoký komisař nebo jeho náměstek. Sbor zkoumá rozpočet společných záležitostí s výhradou částek potřebných pro civilní a vojenskou službu mandátu jakož i finanční a hospodářské věci, týkající se aspoň dvou států.

Příjmy plynou z daní, rozličných poplatků, výtěžku státních statků a některých odborů občanské správy. Mezi přímé daně náleží desátek jakož i pozemková, domovní, dobytčí, silniční a důchodová daň. Desátek se určoval ročně ve výši $12\frac{1}{2}\%$ úrody. Trvale byl stanoven r. 1925 podle výnosu posledních čtyř let. Ve správním kraji Iskanderúna byl r. 1929 sloučen s pozemkovou daní. Podobně byl upraven v srpnu 1933 ve Velkém Libanonu. Z domovní daně má libanonská republika největší příjmy, poněvadž byl desátek v starém Libanonu zrušen.

Důchodovou daň platí obchodníci, průmyslníci, řemeslníci a všichni, kdož berou služné. Dobytčí daň byla ve vládě Ládikijji r. 1930 značně snížena. Silniční daní je povinen každý muž od 18. do 60. roku, neboť se jí vykupuje z roboty na veřejných cestách. Vojáci, mrzáci a nemocní jsou osvobozeni.

Správní rozdělení Syrie bylo na rozkaz vysokého komisaře upraveno 22. ledna 1936.

Syrská republika je rozdělena na osm správních krajů: Haleb, Damašek, Homs, Hamu, Haurán se střediskem v Deraát, Eufrat se sídlem v Dejr az-Zór, Džezíre s hlavní osadou Hsiče a na Iskanderúnu. Město Damašek má zvláštní správu.

Správní kraj, muháfize, je rozdělen na soudní okresy, kada, jež se skládají ze skupiny obcí, náhije. Jednotlivé osady a městské okrsky spravuje muchtár. V čele správního kraje stojí muháfiz, jmenovaný ministerskou radou. Pomáhá mu rada, jež se skládá v damašském kraji z ministra vnitra nebo jeho náměstka a z 24 členů; v Halebu z 30 členů, v ostatní z 12 členů. Muháfiz předsedá.

V krajích Damašku a Iskanderúně volí členy krajské rady čelní zástupci jednotlivých skupin obyvatelstva. Město Damašek má dvanáctičlennou radu. Zasedá v ní jeden zástupce pravověrných Řeků, jeden katolík a jeden žid. Čtyři členové jsou jmenováni, ostatní voleni.

Každému muháfizi pomáhá francouzský odborník, jenž se účastní veškerého jednání, podobně jako v městských radách.

USEDLÍCI A KOČOVNÍCI

Obyvatelé Syrie se štěpí na usedlíky a kočovníky. Usedlík bydlí v pevném domku, kočovník v pohyblivém stanu, utkaném z černé kozí srsti. Odívá se skoro jako jeho soused z arabské pouště: nosí volnou košili až na paty, na ní bavlněný kaftan vpředu otevřený, na hlavě šátek, přidržívaný k čelu provazcem na prst silným, obyčejně vlněným, bavlněný pás, na ramenou plášť s vodorovnými pruhy bílými a šedými — tot jeho úbor; dýka, revolver, předovka nebo karabina — jeho zbraně. Své nevěstě koupí do výbavy šat košili podobný, bavlněný, barvy namodralé, kaftan, tmavý plášť jednobarevný, tmavý šátek na hlavu, přidržívaný dru-

hým složeným, a nějaké šperky; na zimu jí i sobě krátký kabátec, prošíváný, nebo ovčí kožišinou podšitý.

Kočovníci se živí chovem ovcí a koz. Kozy jsou statnější než v poušti, avšak jejich dlouhá srst není tak hebká a jemná. Beduů, kočovníků, živících se jenom chovem velbloudů, v Syrii není.

Domky usedlíků jsou v horách kamenné, v úvalu a v rovinách vepřovicové s plochými střechami. Na západním úpatí, kde hojně prší, přibývá červených střech taškových. Od Homsu na sever mají rádi vepřovicové střechy jehlanové. Dědiny připomínají hromádky a hromady nahnědlých homolí cukru. V městech si budovali prostranné domy s klenutými, kopulovitými střechami, od nichž se sluneční paprsky odrážejí a jež zahalují zlatou září.

Staré městské domy jsou s ulicí spojeny pevnými dveřmi s dobrým zámekem. Všechny pokoje a veškerá okna ústí do čtyřhranného dvora, jenž bývá proměněn v stinnou zahradu s vodotryskem uprostřed. Při stěnách kvetou citroníky, nabízející současně zralé plody, v koutech vystupují štíhlé kmeny vinné révy na verandy prvního poschodí nebo na ploché střechy, kde se rozvětvují a obepínají stinné besídky. Poslední dobou se množí domy vystavěné a zařízené po evropském způsobu nejen v městech, nýbrž i v Libanonu, zvláště v maronitských osadách.

Městský kroj domácí ustupuje evropskému. Kdož se dotud oblékají po svém, nosí krátké plátěné spodky, dlouhou bílou košili, hedvábný kaftan, hedvábný pruhovaný pás, krátký kabátec z modrého sukna a na hlavě turban nebo tarbúš. Turban se říká červené čepici, omotané dlouhým pruhem pestré látky, kdežto tarbúš je vysoká plstěná čepice, podobná převrácenému květináči, s dlouhým černým střapcem. Tarbúš si většinou zachovali i ti, kdož se strojí po evropsku. Měšťanky zahalují i hlavu tmavým hedvábným pláštěm, zpod něhož vynikají jen oči.

Všichni Syřané jsou pracovití a obyvatelé pobřeží spolu

podnikaví. Mají rádi domov a přece jej s lehkým srdcem opustí, aby si opatřili chléb v cizině, třebaš i daleké. Není v Americe většího města, aby se v něm neživilo několik Syřanů. Málo se jich vrací; většinou se usadí trvale, avšak na domovinu nezapomínají. Podporují domácí školy a dobročinné ústavy a přitahují příbuzné a sousedy.

V Syrii je obživa hodně trudná. V horách, kde je pravidelná zvlaha, není úrodné půdy, a kde je jí dostatek, schází vlaha. Kolik potu vycedí horal, aby si v stupňovitých zahrádkách, do kterých mnohdy snáší hlínu z daleka, zabezpečil, čeho potřebuje pro rodinu a pro sebe, nebo kočovník, jež pudí strach z hladu do vyprahlé stepi! Nejlépe se mají usedlíci syrského úvalu a úrodného úseku mezi ním a východní pouští. Všichni obyvatelé pomáhají přírodě a příroda pomáhá jim.

ZEMĚDĚLSTVÍ

Pozemků, které lze obdělati, se odhaduje na 2,500.000 ha neboli 17 %. Je to šestina země. Odvodněním a zavodněním se dají rozšířiti na 40 %. Odvodňování a zavodňování je nesmírně nákladné a není v Syrii plodiny, jejíž cena by na světovém trhu nahradila útraty. Ve skutečnosti se neobdělává ani 1,000.000 ha; v libanonské republice 100.000 ha, v ládikijské vládě 150.000 ha, v syrském státě 750.000 ha. Údaje nejsou spolehlivé, poněvadž není pozemkových map.

Největším majetníkem půdy je stát. Mírovou smlouvou lausanneskou z r. 1923 dostal veškerý soukromý majetek Abdalhamída II. Správy náboženských nadací jakož i četné vesnice, jejichž půda byla společným majetkem, se daly pod ochranu sultánovu, aby se vyhnuli vyděračství výběrčích daní a útisku rozličných úředníků a velkých statkářů. Nic nenamítali, když sultánovi správcové vložili role do nově zavedených pozemkových knih na jeho jméno, neboť se jim nepřítížilo, nýbrž ulevilo. Teprve za francouzské správy pochopili, že půdu ztratili. Domáhali se nápravy a nařízením

z 5. května 1926 byly role padesáti vesnic rozprodány mezi ty, kteří je obdělávali.

Hojně je dotud osad, které mají společný majetek, jež mezi sebe dělí na určitou dobu. Dočasný držitel nemá zájmu na lepší úpravě, neboť neví, zda prooraná a vyčištěná role mu opět připadne.

Mezi drobné rolníky počítají ty, kterým náleží až 20 ha půdy. Nejvíce jich bydlí v okolí Damašku, kde se živí i s rodinami na 2 ha, neboť pěstují zeleninu a meruňky. V okolí Homsu a Hamy vlastní statkáři kolem 80 % půdy.

Stát i velcí statkáři pronajímají pole za podíl na úrodě. Zemědělec užíval budov, dostal náradí, dobytek, semena, zálohu i potřebné peníze. Ručil celou úrodou za vypůjčené peníze a mimoto byl povinen odevzdati majetníku ujednanou částku výnosu jako nájemné. Když nenapršelo nebo kroupy a horké větry poškodily úrodu, zabral statkář zbytek a zemědělec neměl na živobytí. Byla-li zhouba úplná, nedostal ani majetník, co do ní vložil.

Po světové válce statkáři a stát pronajímají půdu a obytné místnosti za hotové peníze a za určité služby, jako dovoz, potraviny a robotu. Nájemce hledí co nejvíce vydělat. Půdu nezlepšuje ani nezavodňuje, aby se vyhnul zbytečné námaze a zvýšení nájemného.

Nejlépe jsou obdělávány soukromé pozemky v okolí velkých měst. Majetník na nich pracuje s rodinou, odvodňuje je, zavodňuje a kdy potřebí, též hnojí, aby netrpěl hladem a měl na šaty a nástroje. Ve vzdálenějších krajích pronajímají i drobní rolníci půdu dělníkům.

Orbu provádějí způsobem dávno obvyklým. Hluboko neorají, aby vítr neodnášel prst a horké sluneční paprsky neurychlily vypařování. Obdělávají pozemek po několik let a potom na něm pasou, až nabude nové síly. Kde se obilí lépe zpeněží, kde jsou deště pravidelnější a půda úrodnější, osévají pozemky jeden rok v zimě, druhý na jaře a třetím rokem úhoří.

VOJSKO A STRÁŽ BEZPEČNOSTI

V Syrii jsou tři vojenské oblasti: Velký Libanon s Ládkijí; Damašek s Drúzským Pohořím a Hauránem; severní Syrie. Oblast se štěpí na úseky a je obsazena francouzským vojskem, jemuž velí brigádní generál. Letecké základny má Francie u Taráblusu, v Nejrabu u Haleba a v Mezze u Damašku.

Dobrovolné národní vojsko bylo nařízením z 1. ledna 1927 rozděleno na oddíly pomocné, doplňovací a na stráž bezpečnosti. Oddíly pomocné a doplňovací mají 13.000 mužů. Cvičí a řídí je francouzští důstojníci, poslouchající generála s názvem velitel oddílů pomocných a doplňovacích. Generální štáb sídlí v Bejrútě, inspektor pěchoty úřaduje v Halebu, inspektor jízdy v Damašku. V Homsu je vojenská škola, do které se přijímá ročně kolem dvaceti žáků. Dvě léta zůstanou ve škole a půl druhého roku slouží jako poddůstojníci. Jejich postup je velice omezen, neboť si vysoký komisař vyhradil právo propustiti je z četných důvodů.

Stráž bezpečnosti se skládá z městské stráže, četnictva a venkovské stráže. Čítá 12.000 mužů a je vedena francouzskými důstojníky.

Francouzská správa hledí, aby byli do oddílů, konajících službu v jednotlivých státech, zařazováni toliko dobrovolníci z týchž států. Jenom Armeny posílá, kde je třeba. Nejvíce důvěry má v Čerkesy a Kurdy.

SYŘANÉ ZA HRANICEMI

Francie nemohla dlouho zapomenouti, co všechno jí Velká Britannie v Syrii nadrobila. Smlouvy z konce r. 1919 a r. 1920 nepovažovala za dobrovolné a chovala se podle toho. Za vzpoury drúzů r. 1925 pochopila, že bez účinné britské pomoci pokoj a pořádek neobnoví. Vysoký komisař de Jouvenel se odebral do Londýna, aby si britskou pomoc zajistil. Stalo se tak úmluvou o dobrém sousedství mezi Pa-

lestinou, Syrií a Velkým Libanonem, podepsanou v Jerusalemě 2. února 1926. Od té doby nenalézali nespokojenci útulku ani v Palestině a Zájordání, ani v Iráku a nebyli odtud podporováni. Vysokému komisaři se ulevilo.

Britská vláda prospívá Francii též v Egyptě, čímž dosahuje, že francouzské listy střídlivěji posuzují tamní národní snahy. V Egyptě bydlí na tisíce rodilých Syřanů, kteří jako obchodníci, advokáti a vydavatelé velkých listů mají značný vliv a podporují národní požadavky svých příbuzných v Syrii. Prvotně se Francie domnívala, že je smí považovati za své státní příslušníky. Výkonný syrský výbor v Káhiře se tomu opřel. Rada Společnosti národů na jaře r. 1923 rozhodla, že podle článku 22. stanov Společnosti budou francouzskými příslušníky toliko ti Syřané usedlí v cizině, kteří jednotlivě zažádají.

Francouzská vláda chtěla od britské, aby uznala její pravomoc nade všemi státními příslušníky Syrie a Libanonu, bydlícími v Egyptě. Tomu se protivili jak jmenovaní obyvatelé, tak vláda londýnská, tvrdíce, že Syrie a Libanon nejsou pod francouzským protektorátem a nebyly vyhlášeny za francouzskou kolonii, z čehož vyplývá, že Syrie a Libanon mají právo chrániti své státní příslušníky.

Po dlouhém vyjednávání se egyptská vláda dohodla s francouzskou v září 1924, že syrští a libanonští občané, kteří navštíví Egypt na kratší dobu nebo tam přijdou s úmyslem, že se usadí, zůstanou pod diplomatickou ochranou francouzskou, nebudou však požívat kapitulačních výhod. Státní příslušnost syrských a libanonských občanů, kteří se již dříve v Egyptě usadili, že bude upravena zvláštním zákonem.

SODNICTVÍ

Syřané si přáli, aby byly všechny kapitulace čili výsady cizinců v jejich vlasti zrušeny a cizinci aby měli práva a povinnosti jako oni. V souhlase se stanovami mandátu rozhodl

vysoký komisař 13. října 1923, že od 1. ledna následujícího roku budou o rozepřích, týkajících se nejen cizinců, nýbrž za zvláštních okolností i domorodců, jednati smíšené soudní dvory, ve kterých mají francouzští soudcové převahu a úřadují francouzsky. Právníci celé Syrie tomu odporovali. V Bejrútě a Damašku byly po několik dní zavřeny obchody, pořádaly se schůze a posílaly se stížnosti pařížské vládě. Nový vysoký komisař, generál Sarraïl, hned v den svého příchodu do Bejrútu slíbil, že zavede jednotné soudní dvory pro všechny, avšak slibu nedostál. Smíšené soudy zůstaly a jsou rozčleněny jako národní na soudy první stolice, apelační a kasační.

Kasační soudní dvory jsou dva: jeden v Bejrútě pro Velký Libanon a vládu Ládikijje, druhý v Damašku pro syrské státy. Mají komoru civilní a trestní. V květnu 1931 a v srpnu 1934 upravil vysoký komisař nejvyšší soudní dvůr v Bejrútě. Předsedá mu jeho generální sekretář buď osobně nebo zastupcem. Má šest členů, jimiž jsou: francouzský soudce kasačního soudního dvoru syrského v Damašku, druhý libanonského dvoru v Bejrútě, soudní rádce francouzský z vysokého komisařství a po jednom právním úředníku ze Syrie, Libanonu a Ládikijje. Apelační soudy jsou v Bejrútě, Damašku a Halebu. Na veškeré soudnictví dozírá francouzský generální prokurátor.

ŠKOLSTVÍ

Syřané neměli vlastního školství. Posílali dítky do ústavů cizích, vesměs francouzských a amerických. Probouzející se národní vědomí je nabádalo, aby se osamostatnili a nešířili cizí vliv hospodářský i politický. První, kdož si zřizovali národní školství, byli křesťané. Muslimové dřímali, až je vědomí, že nejsou s to, aby soutěžili s Francouzi, ba ani se svými křesťanskými krajany, přimělo, aby zaváděli evropskou učební osnovu. V Bejrútě otevřeli v září 1928 kolej

islámijji. Podkladem je mateřská školka, v níž dětem poskytnutí příležitost, aby se přiučily francouzštině. Následuje škola obecná, měšťanská a střední dvojího směru, literárního a průmyslového. Vyučovacím jazykem je arabština, avšak francouzštině se učí bezmála od začátku, angličtině teprve na střední škole. Podobné koleje budují i v jiných městech.

Syrská vláda má střední školy, lycea v Damašku, Halebu, Homsu, Hamě, Antákiji a Dejr az-Zór. K lyceím v Damašku a Halebu je přidružen učitelský ústav.

Odchovanci kolejí mohou vstoupiti na státní syrskou universitu v Damašku. Základ k ní položila turecká vláda, zřídívši r. 1903 v Damašku lékařskou fakultu. Přibyla k ní r. 1912 právnická škola v Bejrútě. Obě byly spojeny v červnu 1923 v syrskou universitu, při níž rostla vyšší škola filosofická. Potřebná budova byla otevřena 10. července 1929 a téhož dne potvrdila syrská vláda fakultu filosofickou. Jsou na ní stolice pro francouzštinu i pro arabštinu. Na universitě přednášejí odborníci francouzští a arabští.

Obecně se uznává, že se na cizích soukromých školách věnuje žákům více péče než na státních. Aby se zeslabila soutěž, je cizinec, který chce otevřít školu, povinen podati doklad o svých studiích, o zachovalosti jakož i o pětiletém pobytu v Syrii. Dostane-li se mu povolení, smí za ředitele založené školy ustanoviti osobu odborně vzdělanou, třebaž v Syrii po pět let nebydlila.

Soukromé školství je vybudováno mnohem lépe než státní. Má dvě university: francouzskou a americkou v Bejrútě. Francouzská se skládá z lékařské a lékárnické fakulty a ze škol inženýrské, právnické a přípravné. Na americké universitě jsou fakulty lékařská a lékárnická, technická, jakož i přípravná škola. Obě university jsou spojeny se školami středními, měšťanskými a obecnými.

Francouzské střední školy se štěpí na náboženské a světské. Světské jsou v Bejrútě, Damašku a Halebu; náboženské spravují Frères des écoles chrétiennes, lazaristé, maristé,

františkáni a jesuité. O soukromé dívčí školství pečují ve směs řádové sestry francouzské.

Američtí misionáři mají koleje v Halebu a Ládikijji; pravověrní Řekové lycea v Damašku a Homsu, melkité v Bejrútě a Damašku, maronité kolej Moudrosti v Bejrútě.

Vysoký komisař otevřel 19. listopadu 1936 v Hadatu u Bejrútu rozhlasovou stanici, nejsilnější ve východním Středomoří.

III

DĚJINNÝ VÝVOJ

Syrie je země, jež spojuje Asii s Afrikou. Odjakživa byla důležitou, bať se stala nejdůležitější polohou a hospodářským ústředím mezi Asii do Afriky nebo odtud do Asie. Leť byla země plnou lidí a má velký význam hospodářský. Při ní stáli lidé z mnoha zemí vycházející do Asie, proto k je jim přirozené udržovat v ní své vlastní obchodní cesty at z Indie a Persie, at z jihovýchodní Asie. Již stali Feniciáné, kteří zůstali v ní, a pak Řekové, kteří přišli z jihu. Stáli i Arabové a výšleky z celé východní Asie stáli a docházeli k karavánám, vstoupili se do dalekých zemí asijských.

III

DĚJINNÝ VÝVOJ

SEMITE

Ka první Syrie vládl v Syrii Asarvoje, Semit, již se byl poselství k Semu zachoval. Přijal se přes ní Kanaan, země Sumer, z nichž se staly v dějinách země Feniciáné. Lidé semiti měli se v Syrii dříve neudrželi. Zamýšleli v novém zisku uměním, zeměpisem. Asarvoje se stěhoval na začátku druhého tisíciletí před Kr. ze severovýchodní Asie do Mesopotamie, kde měli středkovy Harrius nejdříve poselství Edey, kolchů a obchodu syrijské země. Z Mesopotamie se poselovali do Syrie, již brzy se stali tvrdě zpanovali. Podlehli vojenským silám syrijské, země semiti, již vláda po mnoho let se po Sefelovské moři.

ŘEKOVÉ

Řekové obchodníci se stali s Asyrii v syrijských přístavech a zůstali po Asyrii na Syrii, Asyrii na Syrii. Asarvoje nebyl po Asyrii v syrijských přístavech dříve.

Syrie je most, spojující Asii s Afrikou. Odjakživa lákala dobyvatele, kteří se snažili rozšířit politický a hospodářský vliv buď z Asie do Afriky nebo odtud do Asie. Leč Syrie sama sebou měla a má velký význam hospodářský. Při ní vniká Středozemní moře nejhluběji do Asie, proto k jejím přístavům směřovaly všechny světové obchodní cesty ať z Indie a Persie, ať z jihozápadní Arabie. Již staří Feničané, páni syrského pobřeží, rozváželi ze svých přístavů asijské zboží široko daleko. Vyměňovali a kupovali za ně plodiny a výrobky z celé středomořské oblasti a dodávali je karavanám, vracejícím se do dalekých zemí asijských.

SEMITÉ

Na úsvitu dějin vládli v Syrii Amorejci, Semité, již na čas poslouchali Semity babylonské. Převalili se přes ně Kanánci, rovněž Semité, z nichž se nejlépe v dějinách zapsali Feničané. Indoevropští Hettité se v Syrii dlouho neudrželi. Zanikli v novém živlu semitském, aramejském. Aramejci se stěhovali na začátku druhého tisíciletí před Kr. ze severovýchodní Arabie do Mesopotamie, kde měli středisko v Haránu nedaleko pozdější Edesy, kolébky a ohniska syrské osvěty. Z Mesopotamie se posunovali do Syrie, již bezmála celou trvale opanovali. Podlehli vojenské velmoci asyrské, rovněž semitské, jež vládla po mnoho století až po Středo-
zemní moře.

ŘEKOVÉ

Řečtí obchodníci se stýkali s Asyřany v syrských přístavech a zkrátili jméno Asyrie na Syrii, Asyřany na Syřany. Aramejská neboli podle klasiků syrská osvěta sahala daleko

a hluboko, vytlačovala domorodá nářečí, a syrština se stala již v sedmém století před Kr. diplomatickým jazykem. Zůstala jí též po r. 538, kdy byla Syrie přivtělena k velké říši perské. Tímto rokem přestává nadvláda Semitů; ustupují Indoevropanům, již drželi Syrii déle než 1200 let. První Evropany dovedl Alexander Veliký, jenž r. 333 Peršany porazil. Jeho nástupci, potomci to vojenského velitele Seleuka, si vybudovali v Syrii říši s hlavním městem Antiochií, jež byla po mnoho století přednímu Orientu tím, čím je Paříž Evrope.

ŘÍMANÉ

Za řeckých Seleukovců dospěl blahobyt a s ním i osvěta nejvýše. Začátkem našeho letopočtu ústřední moc antiochenských králů slábla, stát se drobil, vznikaly rozbroje, Římané jich využili a r. 64 před Kr. si Syrii vzali. Do vnitřního života hrubě nezasáhli. Řečtina zůstala jazykem státní správy i městského obyvatelstva, kdežto latiny užívaly hlavně úřady vojenské a poštovní. Římané obehnali Syrii tábory, tvrzemi a sruby, aby zabezpečili život a majetek. Pohraniční vojenská správa stála mnoho peněz a ještě více jich bylo potřebí, když římská říše chtěla porobiti říši perskou, jedinou, kterou uznávala za rovnou. Trvalými válkami Syrie trpěla a utrpení se zdvojilo, když Římané tísnění doma rozličnými národy barbarskými ustoupili v Orientě Byzantincům. K nájezdům z perské ciziny přistoupily vnitřní náboženské různice, které mnohdy propukaly v občanské války. Tvořily se národní církve, vznikaly odstředivé síly, rostly a otevřely dokořán dveře nadšeným vyznavačům mladého islámu. Nikde v Syrii se obyvatelé nepostavili na odpor z pohnutek náboženských. Boj s muslimy ponechávali byzantským úředníkům a vojákům. Když byli r. 636 u Jarmúku poraženi, poddalo se kdekteré syrské město muslimským Arabům. Toliko v severozápadním horském koutě se Byzantinci udrželi.

ARABOVÉ

Za arabské vlády se Syrie dostala do střediska muslimského světa; vždyť byl Damašek od r. 660 hlavním městem říše, která sahala od Atlantického oceánu na pomezí Indie. Hrnuło se do něho ohromné bohatství z kořistí, a ještě větší, poněvadž trvalejší, bylo to, které plynulo ze světových obchodních styků a rostoucího průmyslu. Řečtina ustoupila arabštině, hellenská křesťanská osvěta mezinárodní muslimské, živené novými a novými prvky indickými a perskými.

Sláva Syrie zapadla r. 750, kdy se nový vládnoucí rod Abbásovců usadil v Bagdádě, jež vybudoval na pravém břehu dolního Tigridu. Jednotná říše se drobila, jednotliví zemští správci si vymáhali nezávislost a Syrie se dostala pod vládu a správu egyptských pánů. Byla severní provincií neboli Šámem Egypta a podléhala z velké části vojenské správě. Vojenští velitelé podnikali nájezdy do sousední byzantské říše a křesťanští Byzantinci, kde mohli, následovali jejich příkladu. Hynula jistota života a majetku, usedlíci opouštěli pohraniční dědiny, zaměňovali pevné domy za pohyblivé stany, kočovníků přibývalo, rolníků ubývalo, step vnikala do území obděláného, města pustla, rozpadala se.

KŘIŽÁCI

Vnitřního rozkladu muslimské Syrie využili nadšení křižáci, zvláště Francouzi, a založili v ní několik nezávislých knížetství. Nejsilnější bylo v Edese, jiné v Antiochii, Tripoli neboli Taráblusu a Jerusalemě. Jerusalemskému pánu říkali král. Jeho moc sahala aspoň podle jména až za Sajdu, Sidon. Neposlouchali ho velmoži jeho vlastního knížetství; vládcové knížetství syrských si z něho nic nedělali. Válčili mezi sebou i se svými muslimskými sousedy, kdy se jim uždálo za dobré, a urychlovali svou záhubu. Nastala r. 1187, kdy bylo jerusalemské království v bitvě u Hattínu nad

jezerem Tiberiadským zničeno. Nové a nové čty křižáků přibývaly z Evropy po souši i po moři, ale království jerusalemské neobnovili a knížetství syrských neuchránili. Poslední država zanikla r. 1291. Francouzští křižáci zmizeli, avšak památky po nich zůstaly, zvláště mezi maronity.

TURCI

Egyptská nadvláda se v Syrii udržela do r. 1516. Tehdy ustoupili poarabštění Egypťané Turkům, již zůstali v Syrii do konce světové války. Za nich byly po Syrii zakládány francouzské osady. Francouzi a Italové měli bezmála veškeren obchod. Výsady, které pro ně francouzští králové, ochránci Turků, vymohli, jim napomáhaly k samosprávě, ba nezávislosti. Měli v turecké říši státečky a v každém se opírali o konsula, jenž je řídil, spravoval a jejich blahobyt podporoval. Francouzské obce rostly domorodými křesťany, kteří buď přijali latinské obřady, nebo se s Římem sjednotili. I oni podléhali francouzské ochraně a francouzská vlajka se zachvívala nad jejich domy a ústavy.

FRANCOUZSKÝ VLIV

Francouzů a jejich chráněnců přibýlo po r. 1831, kdy egyptský vládce Mehmed Ali vypravil do Syrie svého adoptovaného syna Ibráhíma s velkým vojskem, aby z ní pronikl do Mesopotamie a Malé Asie a založil říši, sahající až k Perskému zálivu a Indickému oceánu. K tomu nemohla přivoliti Velká Britannie ze strachu, aby nebyla ohrožena její největší država, Indie. Postavila se proti Mehmedu Alimu, získala pomoc jiných velmocí, Francie se k účinnému odporu nevzmohla a Mehmed Ali byl r. 1840 donucen odvolati posádky ze Syrie.

Následujícího roku napadli drúzové, britští chráněnci, křesťany, maronity i sjednocené. Francie využila příležitosti

a vyslala do Syrie vojsko. Udusilo povstání, ale zůstatí nesmělo. Proti tomu se ozvala nejen Velká Britannie, nýbrž i jiné velmoci.

Nová záminka k obsazení Syrie se naskytla Francii r. 1860, kdy drúzové vraždili a olupovali maronity. K libanonským drúzům se přidali jejich souvěrci při Hermonu a Damašku a náboženské boje se rozšířily i do tohoto města. Francie, odvolávajíc se na svou povinnost, vyslala do syrských vod válečné lodi a z nich na pevninu silné vojenské čety. Uhasily zhoubný požár, obsadily Libanon, a třebaš maronité i drúzové žádali, aby mezi nimi zůstaly, přece byly přičiněním Velké Britannie a Ruska donuceny k odchodu. Jediný prospěch, který z této vojenské výpravy maronité měli, bylo udělení samosprávy vlastnímu Libanonu.

Libanon nebyl nikdy nezávislý, ba ani samosprávný. Vládu a správu vykonávali velcí náčelníci jednotlivých kmenů pod dozorem krajského správce, jež jmenoval paša Syrie, sídlící v Damašku. Náčelníci drúzů, ač v menšině, skoro vždy ovládali náčelníky křesťanů. Křesťanská většina byla oslabována rozmíškami mezi vrchností církevní a světskou. Vysoké duchovenstvo střežlo žárlivě výsad sultánem udělených a podrývalo moc každého velkého náčelníka, který se snažil ostatní sjednotiti a pokoj a pořádek upevniti. Pomoc hledali nejen doma, nýbrž i v cizině. Sbírali nespokojence mezi křesťany, ucházeli se o přispění drúzů a jiných muslimů a kupovali dobrou vůli krajského správce i syrského paši. Patriarcha maronitů jakož i duchovní vrchnosti sjednocených církevních obcí měli oporu v diplomatických zástupcích Francie, již turečtí sultánové přiznali právo chrániti církev uznávající římského papeže. Nesjednocení se utíkali k Rusku a k misijním společnostem anglickým. Drúzové nebyli rozštěpeni. U nich spojovali velcí náčelníci moc církevní i světskou a opírajíce se o Velkou Britanii, hájili svých zájmů všude a proti všem.

Za krutého vraždění r. 1860 se stavěli na odpor jediné

maronité a jejich zástupci se dožadovali francouzské pomoci. Na nátlak Francie dopřál sultán r. 1861 libanonskému sandžaku samosprávy, opravené r. 1864. Velká Britannie, Rusko, Rakousko a Itálie slíbily, že ji spolu s Francií zařídí a budou chrániti. Slib nesplnily a ochranu projevovaly toliko při výběru toho nebo onoho křesťana za krajského správce, mutasarrefa. Koho vybraly, sultán jmenoval a uštědřil mu výkonnou moc.

Mutasarref předsedal dvanáctičlenné radě, volené v okresech, jež měla za úkol upravovati rozpočet, avšak její usnesení nebylo závazné. Okresů bylo sedm. V některých volili přímo, v jiných určovali voliče, již vybírali zástupce do rady. Byly volební okresy, které obsahovaly jediné město, jako Zahle; do jiných patřilo 210 osad, jako Šúf. Veřejné úřady se obecně kupovaly.

Přední snahou krajského správce bylo zachovati dobrou vůli s čelnými muži církevními i světskými. Vláda a správa velmožů trvala i nadále, avšak život a majetek byl zajištěn, cizí podniky rostly a vzrůstal se blahobyt.

Přímořská města nepatřila nikdy k Libanonu, a úrodný úval, jenž jej odděluje od Antilibanonu a Hermonu, k němu rovněž nebyl přivtělen. Samosprávný Libanon byl omezen na vlastní soujmenné pohoří a zůstal nerozdílnou částkou Syrie.

Třebas se světový obchod ubíral jinými cestami, zeměpisná poloha Syrie zůstala tatáž a vábila velmoci, aby jí využily a rozmachem hospodářským a obchodním šířily též svůj vliv politický. Cestu jim upravovaly misionářské a dobročinné společnosti.

První, kdož zahájili v Syrii vyučování po evropském způsobu, byli misionáři presbyteriánské církevní obce z Ameriky. Otevřeli r. 1821 školu v Abejh s vyučovacím jazykem anglickým. Poznavše, že se malá osada Abejh pro střední a vysoké školy nehodí, vymohli si v dubnu 1863 povolení zříditi Syrskou protestantskou kolej, Syrian Protestant Col-

lege, v Bejrúťě. Zahájili vyučování v koleji r. 1866 a následujícího roku k ní přidružili lékařskou školu. Rozšiřující a prohlubující rozličné obory, vybudovali vzorný ústav, jenž dostal v souhlasu s představenstvem university státu new-yorského koncem r. 1920 název American University of Beirut.

V Římě neviděli rádi rozkvět presbyteriánského školství. Právem se obávali, že přitáhne děti nejen z rodin odštěpených, nýbrž i sjednocených, a že spojení orientálních církví s katolickou znesnadní a oddálí. Vybízeli francouzské misionáře, aby se v Syrii usadili. Doba byla vhodná, neboť se ve Francii probudila touha po zámořských državách. Vzala si r. 1830 Alžír a pohlížela dychtivě k Syrii, s níž měla odvěké styky, jež by byla nerada ztratila. Nebezpečí hrozilo od Velké Britannie, jež žárlivě sledovala postup egyptského vojska Syrií do Malé Asie a Mesopotamie. Což podaří-li se jí Egyptany vypuditi, nezůstane v Syrii sama? Důvody měla. Hleděla svěsti indickou poštu Syrií k Eufratu a po něm nebo podél něho k Perskému zálivu. V třicátých letech dala velkým nákladem zkoumati splavnost Eufratu a Tigridu, jednak aby měla podklad lodního spojení, jednak aby dostávala bezpečné zprávy o pohybech Egyptanů. V Syrii samé chránila presbyteriánské misionáře jakož i anglické společnosti, které tam zřizovaly nemocnice a dobročinné ústavy. Opírala se o drúzy, již těžce nesli správu egyptskou, kdežto maronité ji podporovali.

Mehmed Ali chápal nebezpečí, jaké mu Velká Britannie chystá, a chtěje si zabezpečiti francouzskou přízeň, přivolil, aby francouzští lazaretisté otevřeli r. 1834 kolej v libanonské osadě Antúra. Bylo to první učiliště, na kterém nepřipravovali pro stav duchovní. Kolej se utěšeně rozvíjela, zřizovala odbočky a soutěžila a soutěží nejen s ústavy presbyteriánskými, nýbrž i jesuitskými.

Jesuité obnovili činnost v Syrii r. 1843 v Gazíru, severně od Bejrútu, kde zřídili seminář pro sjednocené duchoven-

stvo východních církví. Po 12 letech k němu přidali světskou kolej a budovali střední školství. Odlehlý Gazír se pro ně nehodil, proto stavěli nádhernou budovu v Bejrútě, kde v listopadu 1875 zahájili přednášky na filosofické a bohoslovecké fakultě university sv. Josefa. V souhlasu s francouzskou vládou k ní připojili r. 1883 École française de médecine, jež byla po 5 letech povýšena na fakultu a r. 1889 obdařena školou lékařnickou. Vysvědčení lékařské fakulty bejrútské mají od r. 1888 stejnou platnost jako vysvědčení vydaná ve Francii. Francouzská vláda založila fakultu právnickou a inženýrskou, na nichž se vyučovalo od r. 1913.

Mimo lazaristy a jezuity působili a působí v Syrii mniši a jeptišky jiných francouzských řádů, takže před světovou válkou chodilo do jejich škol více než 45.000 dětí. Asi o třetinu méně jich navštěvovalo ústavy s vyučovacím jazykem anglickým.

NÁRODNÍ PROBUZENÍ

Vzdělání Syřané, křesťané i muslimové a židé, se štěpili na dvě skupiny: větší, která se vžívala do ovzduší francouzského, a menší, která jako by byla součástí světa anglického nebo amerického. Ve školách je učili, že jsou si všichni lidé rovni, vychvalovali jim volnost a bratrství a velebili lásku k vlasti francouzské a americké; jaký div, že se měli za Francouze a Američany a styděli se za své nevzdělané krajany. Četní odcházeli za vyšším vzděláním nebo za obchodem do zemí francouzských, anglických a amerických. Domnívali se, že je přijmou jako rovné, že se tam uchytí, avšak mýlili se. Dívali se na ně jako na cizince. Ve společnosti jim dávali najevo, že je vyznamenávají, stýkajíce se s nimi, a nechtěli se s nimi pokrevně přízniti. I ti, kdož se stali státními občany francouzskými, anglickými nebo americkými, nebyli uznáni za rovné a neměli přístupu k čelnějším úřadům.

Nedůslednost a hrdost zástupců evropské vzdělanosti probouzela lásku k rodnému území, k soukmenovcům, k syrské vlasti. Pojem vlast byl bezmála do konce 19. století v Syrii neznámý. Její obyvatelé se štěpili a štěpí jako jinde v Orientě na příbuzenstva nebo rody, čeledi a kmeny. Ve velkých městech byl pokrevní původ poněkud zastřen, v menších městech a po venkově však byl patrný. Jednotlivé čeledi mají souvislá sídliště, a kde jsou z nějakých důvodů oddělena, trvá vědomí pospolitosti a povinnosti k vzájemné obraně. Sousední kmenové, třeba přátelští, jsou považováni za cizince, mají jiná práva a jiné povinnosti než pokrevní příbuzní, mohou být napadeni a zrazeni. Jejich pomoc je dobrá toliko při obraně proti společnému nepříteli. Jakmile je zapuzen, sdružení kmenové se rozpadnou, podklad pojmu národ zmizí.

Kmenové území je vlast, jíž třeba brániti. Podaří-li se některému kmeni ujařmiti kmen sousední, nepovažuje jeho území za rozšířenou vlast, pokud porobený kmen nevypudí. Pojem vlasti splývá s rodným kmenovým územím a nelze jej rozšířiti na území jiných kmenů, pokud kmenové vědomí neustoupí národnímu. V Syrii je tento vývoj velmi pomalý, poněvadž mu překáží útvar země. Horalé se dívají svrchu na obyvatele širokého úvalu, oddělujícího Libanon od Antilibanonu a Hermonu, a kočovníci východní stepi a pouště mají jiný život než usedlíci, obdělávající úrodné úpatí. V horách samých hluboká údolí řek a potoků ohraničují jednotlivá území, neboť není přirozených přechodů a silnice a železnice dotud nezměnily hospodářský a společenský život.

Kmenovou rozštěpenost zesiluje náboženská různost. Jednotlivé náboženské obce měly církevní samosprávu a byly státečky s duchovní nebo světskou hlavou. Navzájem se potírali nejen křesťané, nýbrž i muslimové, ba i židé. Spřízněné rody se i v církevních obcích považovaly za oddělené skupiny a hájily prospěchu rodového nebo kmenového mnohdy urputněji než církevního, náboženského. Nejednou se spol-

čili křesťané s muslimy proti křesťanské nebo muslimské hlavě. Křesťané pokrevně příbuzní se rozdvojili a znepráteleli, jakmile změnili náboženskou příslušnost a buď ses Římem sjednotili nebo se od něho odloučili a k některé protestantské obci se přidali. Bez jednoty náboženské, osvětové a hospodářské nebylo jednoty politické, nebylo národa ani vlasti.

Těžkou prací měli ti, kdož zamýšleli v Syrii očkovati evropský pojem vlasti na větve arabského stromu. Nejvíce stoupenců našli v Bejrútě, kde se Evropané soustředili. Hlavní slovo mezi nimi měli Francouzi, již vložili do Syrie hodně peněz. Od nich se učili odchovanci francouzských škol, kteří se o svobodu národní a politickou zajímali. Jsouce jako všichni Syřané velmi citliví a hrdí, těžce nesli převahu svých učitelů, a majíce po otcích zděděného obchodního ducha, pátrali po důvodech, proč cizinci mezi nimi budují školy, dobročinné ústavy a průmyslové podniky. Nechtěli býti nástroji politického a hospodářského vlivu cizího, proto zakládali vlastní školy, zvelebovali orbu a chov dobytka, křísili domácí průmysl a obchod a připravovali lepší budoucnost svých krajanů.

POLITICKÉ SNAHY

Bylo 23. prosince 1876, kdy cařihradský sultán Murad V. udělil na popud velkého vezíra Midhata ústavu s odpovědnou vládou a kdy se mladé arabské noviny zajímaly o národní záležitosti. Zájem dlouho netrval; rusko-turecká válka jej udusila i s ústavou. Avšak popud byl dán a národní probuzení se připravovalo. Odchovanců francouzských a amerických škol přibývalo, vzdělanost se šířila a s ní se ozývaly hlasy o politické a hospodářské svobodě.

Syrští vlastenci se štěpili na stoupence arabského státu a na přívržence samosprávy arabských zemí v turecké říši. Kdož byli pro arabský stát, opírali se o Francii a založili r. 1905 v Paříži Ligue de la Patrie Arabe, jež se domáhala ústavní monarchie v arabských zemích tureckých vyjímajíc Hed-

žáz, Jemen jakož i státečky při Indickém oceáně a Perském zálivu. Hedžáz měl dostati samostatnost a jeho vládce měl býti uznán chalífou všech muslimů. Libanonu byla přiznána samospráva, avšak v arabském státě.

Chalíl Hamáde, ministr náboženských nadací, seskupil arabskou mládež, studující v Cařihradě r. 1909, v Kahtánskou společnost. Jejím úkolem bylo pečovati o arabštinu, aby se mládež neodnárodnila. Důstojník Azíz Ali Masri, člen Kahtánské společnosti, sloučil r. 1913 své druhy důstojníky v arabském bratrství Ahd, aby měli oporu proti tureckým.

Členové Kahtánské společnosti i pozdějšího Ahdu potírali odstředivé snahy pařížské skupiny a velká většina Syřanů se k nim přidala. Uznávali, že se nezávislost neuskuteční bez porážky Turecka a že se arabský stát neudrží bez cizí pomoci a ochrany; pomoc a ochranu že by poskytla toliko Velká Britannie nebo Francie, ale ani jedna ani druhá není nakloněna arabskému lidu. Francie to dává najevo v Alžíru a Túnisku a Velká Britannie v Egyptě. Pro Arabii vůbec a Syrii zvláště je výhodnější zůstati v turecké říši a domáhati se ústavních svobod s tureckými vlastenci. Tento názor zvítězil a v říjnu 1908 utvořili Syřané v Paříži Osmánskou ligu, jejímž úkolem bylo poučovati Evropu o ústavních snahách strany Jednoty a pokroku. Její vítězství oslavovali s větším nadšením než Turci sami, leč ochabli, když se dostala k vládě a jevila snahu osmánské státní občany poturčiti. Syřané se domnívali, že se ubrání samosprávou, jež jim byla slíbena, Mladoturci však splnění oddalovali a zakládali po celé říši odbočky, pod jejichž nátlakem vysílali voliči do parlamentu povolné muže, kteří r. 1912 jakoukoliv samosprávu zamítli. Tu se valná část syrských vlastenců od Mladoturků zjevně odštěpila a uložila zvláštnímu výboru v Bejrútě, aby vypracoval požadavky národní samosprávy. Generální rada provincie bejrútské je schválila 31. ledna 1913.

V každé arabské zemi turecké říše budiž zřízena z volených zástupců obyvatelstva provinciální rada se správní a zákonodárnou mocí. Generálního guvernéra každé provincie jmenuje vláda, on však ustanovuje úředníky, z nichž každý má znáti arabsky. Arabština je úředním jazykem a turečtiny se bude užívatí toliko ve styku s ústředními úřady. Pro arabské země bude zřízen nejvyšší soudní dvůr, jenž je úplně oddělen od cařihradského. Vojenská služba se bude konati doma, jenom za války v jiných tureckých zemích nebo v cizině. Jednotlivé arabské země budou nadále vysílati volené zástupce do parlamentu, kde mohou užívatí též arabštiny.

Vláda zamítla bejrútské požadavky s poukazem, že se za ně nepostavila ani jediná z ostatních generálních rad arabských provincií, a že proto bejrútsí nezastupují veřejné mínění arabského světa. Tomu se opřeli zástupcové Osmánů z arabských provincií, kteří se sešli 18. června 1913 v Paříži tvrdíce, že mluví za všechny krajany z turecké říše. Nebylo to pravda. Sešli se sice v Paříži rodáci ze všech arabských zemí, avšak nebyli tam posláni, nýbrž jednali o své újmě a na cizí popud. Většinou to byli ti, kdož se z turecké říše vystěhovali a v cizině usadili, třebaš zachovali osmánskou státní příslušnost. Zvolili si výkonný výbor, jenž měl podati podrobnou zprávu jednotlivým zákonodárným sborům a evropským státům. I na tomto sjezdu hájili celistvosti turecké říše a zamítali jakoukoliv cizí ochranu. Teprve za světové války se výkonný výbor přidal k Dohodě, důvěřuje jejím slibům, že osvobodí arabský národ a dá mu úplnou nezávislost.

SOUTĚŽ VELMOCÍ

V Paříži sledovali vývoj syrských záležitostí s velikou pozorností. Měliť tam své lidi a mezi Syřany oddané přátele, kteří jim podávali podrobné zprávy nejen o postupu syrských vlastenců, nýbrž též o záměrech stoupenců jiných

států. Tlačiliť se do Syrie mimo Angličany též Rusové, Italové a Němci. S Angličany, svými spojenci, se Francouzi snadno dohodli. Větší potíže působili Rusové, rovněž připoutaní spojeneckou smlouvou. V Paříži slíbili, že budou podporovati jejich požadavek o Cařihrad, a Rusové, jimž šlo o přístup k teplému moři, se ochotně vzdali nároků na syrskou Iskanderúnu. S Itálií vázaly Dohodu tajné úmluvy, týkající se chystané války, i bylo třeba velké opatrnosti. Italové toužili po zámořských državách. Vzali si je s britským přispěním při Rudém moři a Indickém oceáně a s tichým souhlasem Dohody jakož i obou středoevropských států při jihovýchodním Středozemním moři; avšak tyto kolonie jim nevyhovovaly. Pohlíželi dychtivě k Palestině a Syrii, dovolaávající se historického odkazu starých Římanů a středověkých italských republik. V Paříži a Londýně je utěšovali vyhlídkou na vítězný konec války a ve Vídni a Berlíně rovněž. Závazného slibu nedostali nikde.

Německo tíhlo do Syrie s postupem Bagdádské železnice. Zamýšlelo zříditi v Halebu obchodní středisko a ohnisko hospodářských a politických snah. Hlavním přístavem měla býti Iskanderúna. Vědouc, že narazí na rakouské diplomaty, kteří poukazovali na staleté svazky pojící Habsburky s Palestinou, navrhovalo, aby si Rakousko-Uhersko po vítězné válce vzalo Syrii od řeky Kázimijje k jihu. Damašek a Bejrút chtěli míti Němci pro sebe, aby dozírali na Hedžázskou železnici.

Zasvěcenci v Syrii věděli o tom, co se kuje, a ze strachu o celistvost a svobodu vlasti se přimkli ještě úžeji k říši turcké, jež je spojovala. Nepochybovali, že si časem vymohou značnou samosprávu, a až zesílí hospodářsky a osvětově, že si vezmou svobodu, ba nezávislost.

Ve Francii nebyli tomuto vývoji syrského veřejného mínění rádi; vždyť mnozí tamní imperialisté pohlíželi na Syrii jako na budoucí kolonii a podporovali národní snahy toliko proto, aby získali záminku k válečnému postupu. Již 21. pro-

since 1912 oznámil ministerský předseda Raymond Poincaré ve sněmovně poslanců, že po domluvě s Foreign Office má Francie své zájmy v Syrii úplně zabezpečeny. Základem těchto zájmů jsou misionáři, školy, dobročinné ústavy a rozličné hospodářské podniky, do nichž francouzští státní občané vložili přes 200,000.000 franků. Měl pravdu; francouzským společnostem náleželo více než 860 km železnic, přístav bejrútský, četné silnice, vodovody, elektrárny, elektrické dráhy a jiné průmyslové i obchodní podniky. Aby bylo patrné, že Syřané s Francií souhlasí, sešli se její stoupenci v červenci 1913 v Bejrútu k tajné poradě, na níž se usnesli, že požádají Francii a velmoci s ní spojené o ochranu. Zřejmě poznamenali, že chtějí zůstat Syřany a že potřebují francouzské pomoci, aby si vybudovali národní stát.

BRITSKÁ SMLOUVA S HUSEJNEM ZA SVĚTOVÉ VÁLKY

Sotva se za světové války Turecko postavilo proti Dohodě, uvažovali v Paříži i v Londýně, jak se o jeho arabské provincie podělí. Úmluvou z 5. března 1915 uznala Velká Britannie znova francouzský nárok na Syrii, kdežto sobě vyhradila kraje sousedící s Perským zálivem. Tou dobou vyjednával sir Henry MacMahon, britský vysoký komisař v Egyptě, s Husejnem, synem Aliho, jež cařihradská vláda jmenovala velkým šerífem neboli maršálkem náboženské šlechty v Hedžázu.

Husejn měl obojetnou úlohu. Na jedné straně nabízel mravní i válečnou pomoc Dohodě vůbec a Velké Británii zvlášť, kdežto na druhé vystupoval jako oddaný stoupenec chalífy a odpůrce nevěřících. Svého syna Fejsala poslal do Cařihradu a do Syrie, aby tam projevoval věrnost a sháněl zbraně a peníze k válce proti nepřátelům Turecka a islámu, kdežto jeho tři bratři hledali stoupence po Arabii a udržovali spojení s britskou residencí v Káhiře. Od Velké Bri-

tannie požadoval Husejn 14. července 1915 závazný slib, že se po vítězné válce přičiní, aby byl ze všech arabských provincií tureckých zřízen jednotný stát nebo konfederace arabských států s ním jako chalífou v čele. Sir Henry MacMahon listem z 24. října 1915 projevil souhlas s tímto návrhem s výhradou syrského pobřeží, rozkládajícího se západně od správních krajů Damašek, Homs, Hama, Haleb, v němž měla Francie podstatné zájmy. Podle toho byla Velká Britannie ochotna ponechat Francii syrské pobřeží od Akky na jihu po Iskanderúnu na severu jakož i sousední Libanon a Pohoří Alauijje, uzavírající na západě syrský úval Beká. Husejn se nad touto výhradou dlouho pozastavoval, avšak sir Henry ho chlácholil, i podepsal v Umm al-Kura 1. ledna 1916 konečný návrh smlouvy s Velkou Britannií.

Podezřívavý Husejn se domáhal přesného vymezení arabského státu. MacMahon mu vyhověl a listem z 30. ledna 1916 potvrdil, že ostatní provincie budou sjednoceny v arabském státě, aniž se poruší spojení nebo dohoda francouzsko-britská. Státní tajemník zahraničních záležitostí omezil kraje, o kterých se domluví po válce, 37° a 33° s. š. jakož i neurčitou čarou, taženou západně od Damašku, Homsu, Hamy a Haleba. Co leží východně od této čáry a jižně od 33° s. š., tedy celá Palestina, bude uznáno nezávislým arabským státem. Husejn se spokojil a chystal se s britskými penězi a zbraněmi ke vzpouře. Odkládal ji až po návratu svého syna ze Syrie.

Fejsal se choval velice obezřele. V Jerusalemě na posvátné skále, s níž podle podání odjel prorok Muhammad na nebesa, slavnou přísahou potvrzoval věrnost svého otce a celého rodu tureckému sultánu a chalífovi, a potají hledal důvěrníky a stoupence pro vzpouru. Našel jich málo a skoro vesměs mezi muslimy. Vzdělání Syřané se nemohli nadchnouti pro šerífa Husejna a hlavní město Mekku. Toužili po ústavní odpovědné vládě a správě a báli se zaostalé muslimské bohovlády. Kde se k Fejsalovi a jeho otci přidali,

věřili jeho výroku: „Napřed jsme byli Arabi a potom teprve muslimy.“ Těšili se, že s jeho pomocí svrhnou turecké jho a zřídí si časem vlastní vládu a správu.

SMLOUVA SYKES-PICOTOVA

Sotva v Paříži doslechli o smlouvě s velkým šerífem Husejnem, obhajovali svých podstatných nároků na Syrii. Jednání s Londýnem bylo dlouhé a obtížné. Velká Británie nechtěla porušiti závazného slibu, daného Husejnovi, a Francie neměla chuti vzdáti se větší polovičky Syrie. Požadovala též Palestinu, a její zástupce konsul François Georges Picot se několikrát ptal, kde končí Syrie a kde začíná Palestina, avšak londýnský mluvčí sir Mark Sykes se Palestiny vzdáti nemohl, ba nesměl, poněvadž již tehdy ji v Londýně zamýšleli nabídnouti čelným mužům sionským, aby získali podporu židovstva. Jevil ochotu dopřáti Francii Kilikie a celého Mósulska, dvou provincií tureckých, sousedících se Syrií na severu a na severovýchodě. Když ani tento ústupek v Paříži neuspokojil, projeví v Londýně souhlas, aby byl k pobřežnímu pásmu, vyhrazenému Francii, přidělen úrodný syrský úval se západním svahem Hermonu, Antilibanonu a pahorkatiny směřující od něho na sever.

V Paříži i v Londýně byli rádi, když 9., 15. a 16. května 1916 podepsali úmluvu Sykes-Picotovu. Podle ní projevují Francie a Velká Británie ochotu uznati a chrániti nezávislost konfederace arabských států, utvořené z tureckých provincií arabských vyjma syrské pobřeží od Akky po Iskanderúnu na severu a po západní svah Hermonu a Antilibanonu na východě. Arabský stát, sousedící na východě s tímto pobřežním pásmem, zůstane v oblasti francouzského hospodářského vlivu. Po jeho přání mu Francie poskytne odborné rádce. Totéž právo zůstane Velké Británii v ostatních arabských provinciích. V pobřežní oblasti upraví Francie správu podle své vůle, avšak v souhlase s arabským stá-

tem. Palestina dostane mezinárodní správu, jejíž způsob bude určen po poradě s Ruskem a se souhlasem zástupce velkého šerífa z Mekky. Hajfa a Akka zůstanou anglickým majetkem; Velká Britannie má právo odtud vystavěti železnici, třebas územím francouzským, do Mesopotamie, jakož i vésti podél ní petrolejové potrubí.

Úmluva Sykes-Picotova neuspokojila nikoho. V Paříži předvídali potíže, které jim nastanou, než ji provedou, a v Londýně lord Curzon, hlava britských imperialistů, ji prohlašoval za národní neštěstí. Po léta hovořil o jednotném arabském státě s chalífou v čele, který Velká Britannie zřídí a bude chrániti. Byl přesvědčen, že by takovým způsobem trvale udržela dobrou vůli svých muslimských poddaných, zvláště v Indii, kde jich užívala, aby brzdila snahy svéprávné, odstředivé. Trpce vytýkal svým druhům, že dopřáli Francii Mósulsku a tím jí otevřeli od Středozemního moře bránu do Persie, východního Turecka, ba i do Ruska, jež tou dobou drželo severozápadní kout perský. Utěšoval se se svými stoupenci, že zítřek napraví, co dnešek zavinil — a nemýlil se.

Po domluvě s Velkou Britannií poslala Francie již koncem srpna 1916 velkému šerífu Husejnovi několik čet všech zbraní svých muslimských vojáků. Velel jim plukovník Brémond, jenž se usadil v Džeddě, kdežto vojsko vystoupilo na arabskou pevninu v přístavu Rábeg, kde bylo rozmnoženo arabskými zběhy z tureckých řad. Z nich byla vytvořena Husejnova armáda, jež po celou válku obléhala Medínu, aniž ji Turkům vzala. Francouzské čety nikde nevynikly, poněvadž jim k tomu nebyla poskytnuta příležitost. V čelo dobrovolných a nucených námezdných arabských vojáků se postavil colonel Thomas Edward Lawrence a Husejnův syn Fejsal. Přidružili se k britské armádě, postupující z Egypta proti Palestině, a zůstali na jejím nejzazším pravém křídle. Byli hojně zásobováni, ba hýčkáni. Nebezpečí jim hrubě nehrozilo, poněvadž se hlavní boje

vedly na levém křídle a ve středu. Podnikali nájezdy na Hedžázskou železnici, aniž její provoz zastavili, a přepadali kmeny věrné Turkům.

Syřané trpěli za světové války velice. Od nich se vypravovala vojska do Palestiny a Iráku a brala jim, co měli a čeho potřebovala. Politicky pronásledováni nebyli; jen komu se dokázalo, že udržoval styky buď s Francií nebo s Husejnem, byl popraven, uvězněn nebo poslán do Malé Asie. Že vojenský soud několikrát potrestal i nevinné, je na bílé dni. Celkem trvala dobrá vůle mezi tureckými úřady a obyvatelstvem. Nikdo nepomyslel na vzpouru ani proti Turecku, ani proti britskému vojsku. Neměli k ní pohnutek. Vlast neznali, národně necítili a na cizí vládu a správu si zvykli. Nezáleželo jim na tom, kdo zvítězí. Všichni toužili po míru, aby se věnovali zemědělství, obchodu, průmyslu. Velké většině bylo úplně jedno, zda jim vládne a je spravují Turci nebo Angličané. Myslicí menšina byla pro Turky, příbuzné vírou a islámskou osvětou, avšak byla ochotna přijmouti též Angličany, o nichž věděla, že zajistili život, pořádek a rozpočtovou rovnováhu v nedalekém Egyptě. Po Francouzích netoužil za války mimo čelné maronity snad nikdo. Neznali je, a čeho se dočtli v novinách o jejich vládě a správě v Túnisku a Alžírsku, je odstrašovalo. Samospráva libanonského sandžaku byla v červnu 1915 zrušena a mutasarrefem jmenován maronita Habíb Saad.

IV

POD MANDÁTEM

ŠERIF HUSEJN VLADCEM

Na cestě kámošské telegrafní stáčí Husajnov syn Fejzal neproběhl s Azzemem a dopěl s kůň do Damasku. Prošel se s Lawzenem v čelo náře arabských jurešů, kteří odvíjeli koptské, triskerní nebo kardinálské vršky do rohož. Sotilovi Syťasé poznamenali s dímčím uměle dělácký průjev vlnění kůží.

Fejzal se hlouplí opřel káči se syny čmí muslimy, křesťany i židy, což se mu dlelo. Ty, kdož nebyli pro návštěvu Husajnova, dali se náhle pro nešťastý spátek vlt. Zde se vše dráhl k neobhá krasofarce, bylo povrchové budování. Fejzal proklámal s. Hjez všem obzvláštním, že došli sibi rozděliti s vřem. Jiho omíslali, a vlněti vřelých, lečta křesťanů. Spole ocratili, že jeho jasným zářil s. Syř sáhlakou dnoval, nplel nedávno vlněti s. marnou Alde Rjón Ržátního vojenským spřevem. Fejzal s. cřlón sáhl s. vojenskou spřevon býj odpověden kade Aldehymu.

Velká křesťanská, křesťanská Francie nebo Itálie, dovede Syř, s. s. křesťanský je křesťanský. Nevěděl francouzský oddíl s. jasn

Ke konci září 1918 byly turecké síly vyčerpány a vláda Izzetova žádala Dohodu za příměří. Bylo uzavřeno na britské válečné lodi u ostrova Mudros 30. téhož měsíce. Týž den odevzdal Behdžet, zástupce generálního guvernéra v Damašku, úřady Šukrimu Ajjúbovi, jenž se ihned ujal vlády a správy. Nazítří, 1. října, vtáhlo do města britské vojsko, vedené lordem Allenbym, jenž dovolil, aby vedle britského praporu vlál též arabský. Učinil tak podle závazného slibu, daného vysokým komisařem MacMahonem r. 1915 velkému šerífu Husejnovi.

ŠERÍF HUSEJN VLÁDCEM

Na zprávu jiskrovou telegrafií odjel Husejnův syn Fejsal automobilem z Azraku a dospěl 2. října do Damašku. Postavil se s Lawrencem v čelo tisíce arabských jezdců, kteří mávajíce kopími, šavlemi nebo karabinami vtáhli do města. Střízliví Syřané pozorovali s úsměvem tento dětinský projev vítězné radosti.

Fejsal se hleděl spřáteliti se syrskými muslimy, křesťany i židy, což se mu dařilo. Ti, kdož nebyli pro nadvládu Husejnovu, dali se získat pro nezávislý syrský stát. Zda se přidruží k arabské konfederaci, bylo ponecháno budoucnosti. Fejsal poděkoval 5. října všem obyvatelům, že složili slib poslušnosti a věrnosti jeho otci sultánu a veliteli věřících, šerífu Husejnovi. Spolu oznámil, že jeho jménem zařídil v Syrii arabskou ústavní, úplně nezávislou vládu a ustanovil Aliho Ridu Rikábiho vojenským správcem. Fejsal s celou civilní i vojenskou správou byl odpověden lordu Allenbymu.

Velká Britannie, nikoliv Francie nebo Italie, dobyla Syrie, jejíž částkou je Palestina. Nevelký francouzský oddíl a ještě

menší italský doprovázely britskou armádu se svými prapory, avšak poslouchaly lorda Allenbyho. Britové obsadili 8. října Bejrút, odkud zabírali osadu za osadou až na severní hranice, stanovené smlouvou o příměří, a zařizovali na pobřeží správu. Dozor na ni svěřil lord Allenby 9. října francouzskému plukovníku. Neměl vojáků. Teprve 11. října jich přijelo do Bejrútu dvě stě padesát.

Fejsal se jménem svého otce protivil francouzskému dozoru na správu pobřeží, avšak lord Allenby jeho odporu nedbal a britská vláda se domluvila 20. října s francouzskou, jak Syrii rozdělí. Na základě Balfourova projevu z 2. listopadu 1917 bylo potřebí oddělití Palestinu od ostatní Syrie; britská vláda ji vyhradila po mys Nákúra na severu a Jordán na východě vlastní správě. Území východně od Jordánu jakož i východně od úpatí Libanonu a Pohoří Alaujje bylo svěřeno arabské vládě pod britským dozorem. Na pobřežní úsek měl dozíratí francouzský zástupce, avšak britské posádky ručily za pokoj a pořádek. Fejsalovi a jeho otci se bylo spokojiti údělem, jehož jim Velká Britannie poskytla, jakož i útěchou, že se Francouzi v Syrii neupevní.

Velká Britannie a Francie prohlásily 7. listopadu 1918, že bylo účelem jejich války v Orientě trvale osvoboditi národy, ujařmené Turky, a dopřáti domorodému obyvatelstvu možnosti, aby si samo vybralo a vytvořilo národní vlády a správy, jež uznají, jakmile budou zřízeny. Naprosto si nepřejí uložiti obyvatelstvu zvláštní zařízení, neboť považují za svou povinnost zajistiti svou podporou a příslušnou pomocí pravidelnou působnost vlád a správ, svobodně zvolených obyvatelstvem.

Podle společného prohlášení britsko-francouzského měli Syřané právo, ba povinnost, aby si sami vybrali vládu a správu. Nebyli na to připraveni a nebylo mužů, kteří by se takového úkolu ujali. Ti, kdož dotud podporovali turecké úřady, přidružili se k Fejsalovi a jeho rádcům a pomocníkům, ponechávající jim na vůli, aby zařídili, čeho třeba. Britové za-

ručili měsíční podporu £ 150.000 a upravovali vládu a správu po Syrii bez ohledu na zájmy Francie a na jejího zástupce François Georges Picota. Měl úřední název vrchní politický rádce, jenž nebylo, komu by radil a kdo by jeho radu prováděl. Britské vojsko obsadilo celou Syrii, drželo správní oště a ponechávalo obyvatelstvu na vůli, aby se domluvilo s Fejsalem a jeho pomocníky.

Lord Allenby dával najevo, že uznává ve Fejsalovi zástupce Husejna, hlavy rodícího se arabského státu. Fejsal vystupoval nejen v Syrii a Palestině, nýbrž i při mírových poradách v Paříži a Londýně jako obhájce práv všech Arabů. Londýnská vláda souhlasila, aby ustanovoval úřady, opatroval si zbraně, zřizoval vojsko a aby se ujal správy i obrany Syrie, jakmile z ní její posádky odtáhnou. Řídil se prohlášením ze 7. listopadu 1918 jakož i literou smlouvy Sykes-Picotovy. Podle ní byly Francie a Anglie ochotny uznati a chrániti jednotný arabský stát nebo konfederaci arabských států pod jedinou vládou. Velká Britannie byla oprávněna ustanoviti v zemích, které měla obsazeny, správu a dozor, o kterém se dohodne s náčelníkem konfederace, jímž měl býti podle jejího závazného slibu král Husejn.

FRANCIE NESOUHLASÍ

Vývoj syrských záležitostí dráždil veřejné mínění vítězné Francie. V Lyonu, Marseilli a jinde konali imperialisté hlučné projevy proti vládě, již obviňovali z ústupnosti, ba slabosti. Poukazovali na to, že Francie chce míti celou Syrii, jednak aby splnila křížácký odkaz, jednak aby získala středisko, ba ohnisko osvětového a hospodářského vlivu, jisté odbytiště pro své výrobky a nové prameny potřebných surovin. Ze Syrie bude dovážet hedvábí, vlnu a bavlnu, výhodně tam umístí miliony franků a pronikne odtud do Persie, Afgánska a Turkestánu.

Pařížská vláda naléhala na londýnskou, avšak jediným ústupkem, kterého dosáhla, bylo právo vrchního politického

rádce Picota, ustanovovat francouzské úředníky ve starém samosprávném Libanonu. Mohl je jmenovati, avšak nesměl jim poroučeti ani na ně dozíráti. Zůstali podřízeni britským vojenským velitelům. Ve Francii trvaly projevy. Domáhali se Syrie jako částky koloniálních držav. Nechtěli slyšeti o protektorátu, tím méně o domorodé vládě a správě, které by toliko radili a pomáhali.

Londýnská vláda uznala za nezbytné, aby se Fejsal domluvil s francouzskou. Vybídla ho k návštěvě Evropy. Přijel na britském křižníku 26. listopadu 1918 do Marseille a ucházel se o rozmluvu s presidentem republiky. Veřejné mínění se protivilo. Francie si nesměla zadati ve svém historickém právu na Syrii, i bylo třeba odmítnouti prostřednictví syna bezmocného šerífa z Mekky. Londýnská vláda upozorňovala, že Dohoda uznala nezávislost Hedžázu, Fejsal že je synem hedžázského krále a že je tudíž povinností presidenta francouzské republiky, aby ho jako takového přijal a s ním porokoval. Stalo se to 6. prosince. Rozhovor prokázal, že bude dorozumění nesmírně těžké. Vida, že v Paříži nepochodí, vstoupil Fejsal 10. prosince na britskou půdu, kde byl vítán s úředními poctami. V Londýně ho ujišťovali, že podniknou, co bude možné, aby byly oprávněné syrské nároky splněny; spolu však oznámili, že se nemíní znepřáteliti s Francií a že je tudíž na něm, aby se s ní domluvil a francouzský dozor uznal.

Ústřední syrský výbor nezávislosti, úřadující v Paříži, naléhal na tamní vládu, aby se postavila na odpor rozdrobení Syrie a domáhala se jí celé. Ministerský předseda slíbil, že se zastane syrského národa při mírovém jednání.

V Londýně měl v prosinci Lloyd George důležité porady s Clémenceauem, ministrem zahraničních záležitostí, o změně smlouvy Sykes-Picotovy. Francouzské veřejné mínění vyžadovalo, aby byla zrušena a Francie aby si při vyjednávání o mír v Orientě zajistila, nač jí dává vítězství právo. Clémenceau usuzoval střídlivěji, neboť věděl, že bez britského

a italského souhlasu mnoho nevymůže. Wilson, president Spojených států, se protivil novým koloniím, trval na právech malých národů, zvláště ujařmených, a vymáhal, aby si každý sám určil budoucnost.

Clémenceau uznával potřebu, ba nezbytnost dobré vůle britské a získával ji rozumnými ústupky, dožadoval se však celé Syrie. Lloyd George hleděl 30. ledna 1919 v Paříži zachovati Francii zmenšený úsek, přiřknutý smlouvou Sykes-Picotovou, aby jí vyhověl a neporušil závazného slibu, daného Husejnovi. Pařížská vláda nepřijala jeho návrh, nýbrž hájila svých dávných práv na Syrii, Libanon a Kilikii. Zastávala názor, že úmluva Sykes-Picotova nemůže a nesmí překážeti poradám o mír. Spolu projevila ochotu domluvit se s Fejsalem a jeho otcem Husejnem.

AMERICKÁ KOMISE

Fejsal se vrátil do Paříže 7. ledna, aby se účastnil vyjednávání o mír, zahájeného 18. ledna. Nejvyšší rada Dohody rokovala 20. března o Syrii. Francouzský zástupce Pichon žádal, aby se o ní jednalo jako o celku a Společnost národů aby udělila mandát nad ní Francii. Lloyd George vytýkal, že Velká Britannie dobyla Syrie a jí že tudíž přísluší právo o ní rozhodnouti. Připomněl, že Francie slíbila, že se spokojí pobřežním úsekem a v oblasti sousedící s ním na východě že uzná a bude podporovati nezávislý arabský stát nebo konfederaci arabských států pod svrchovaností arabského knížete. O domluvě s šerífem Husejnem že věděla a jí se neprotivila. Pichon tvrdil, že o ní dostala zprávu teprve, když byla podepsána, avšak Lloyd George dovodil důkazy pravdu svých slov. President Wilson navrhl, aby byla do Syrie a Palestiny vypravena mezinárodní komise, která by vyzkoumala pravdivé tužby tamního obyvatelstva. Francie se protivila, Velká Britannie váhala, i vydali se do Palestiny a Syrie koncem května 1919 toliko američtí členové, vedení H. C. Kingem a C. R. Cranem.

Syřané se o vyjednávání britsko-francouzském dověděli od amerického poselstva, jež jejich tužby vyzvíдалo. Na jeho popud členové volené generální rady v Damašku 8. července 1919 vyhlásili jednomyslně, že požadují nezávislost bez protektorátu nebo mandátu. Hranice Syrie určili od pohoří Tauru po Refáh a Akabu na egyptském pomezí. Akaba bude náležeti Syrii i Hedžázu. Z ní vedly hranice k oase Džouf a odtud k osadě Abu Kemál na Eufratu. Obě tato sídliště zůstanou Syrii. Od Abu Kemál míří hranice podle Eufratu k ústí Chábúru a jím až k Tauru. Syrie bude ústavní monarchií s Fejsalem na trůně. Od Spojených států si vyprošovali odborné rádce na dvacet let. Kdyby washingtonská vláda jejich prosbě nevyhověla, obrátí se na Velkou Britannii. Výslovně vyznali, že neuznají žádného práva Francie na kteroukoliv část Syrie a že odmítají jakoukoliv pomoc od ní.

TOUHA PO NEZÁVISLOSTI ROSTE

Fejsal opustil Francii v polovici dubna 1919, navštívil papeže a odjel na válečné francouzské lodi do Bejrútu. V Paříži slíbil Clémenceauovi, že se vynasnaží, aby zachoval dobrou vůli s Francií, avšak v Syrii obrátil. Dospěl k přesvědčení, že jsou rozdíly mezi nazíráním arabským a francouzským podstatné a Syřané že po dobrém od svých požadavků neustoupí. Blížící se válečný požár prozrazovaly ohnivé jiskry drobné války, jež se šířila po francouzském pobřežním úseku. Lord Allenby do něho připustil francouzské posádky a domorodci je potírali.

V polovici května se v Damašku konal sjezd čelných mužů a Fejsal podával zprávu o tom, co z Evropy přinesl. Na sjezdu byli přítomni zástupci celé Syrie, Palestinu nevyjímajíc. Jednomyslně se protivili smlouvě Sykes-Picotově, čímž prokázali dobrou službu Fejsalovi i jeho otci. Oba tvrdili, že je v rozporu se závaznými sliby, nebo jak Husejn říkal, se spojeneckou smlouvou arabsko-britskou z 1. ledna

1916. Fejsal prohlašoval při každé příležitosti v Syrii i v Evropě jménem svého otce, že neuznává úmluvy, která by nezaručovala nezávislost Syrie a všech arabských zemí, při čemž dodával: „To jsem přísahal a své přísaze do- stojím!“ Bylo třeba, aby se rozhodl pro požadavky Francie nebo pro tužby Syřanů. Rozhodnutí bylo snadné. Pochyboval, že by ho Francie v Syrii strpěla, i spoléhal na podporu Syřanů, a jak se domníval, i Velké Britannie. Britští rádcové a důstojníci mu našeptávali, že Velká Britannie závazný slib, daný jeho otci, splní a mandát nad sjednocenou Syrií přece jen přijme.

Stanovy Společnosti národů, podepsané 28. června 1919 ve Versailles, podepřely rovněž syrské požadavky. Článek 22. praví: „Jisté obce bývalé turecké říše postoupily ve svém vývoji, že mohou býti předběžně uznány za nezávislé s podmínkou, že se jim dostane správní rady a pomoci od státu mandátem pověřeného, pokud nebudou s to, aby se samy udržely. Při výběru státu, který má býti mandátem pověřen, je potřeba dbáti přání těchto obcí.“

Toto ustanovení se Syřanům líbilo i nelíbilo. Lichotilo jim, že je jejich nezávislost uznána, avšak odmítali kteréhokoliv poručníka. Poukazovali, že si sami vyberou odborné rádce americké nebo britské. Bylo chyba, že zůstali při slovech, nedali si hned na začátku r. 1919 ústavu a nezřídili odpovědnou vládu. Odchovanci americké university v Bejrúte, jakož i přátelé presbyteriánské církevní obce by byli rádi vstoupili do syrských služeb a získali veřejné mínění americké i britské. Bylo třeba popudu britských důstojníků a úředníků, leč ti se k činu neodhodlali. Nevěděli, z které do které v sousedním Iráku, kde byli sami. Jaký div, že se nerozkývali v Syrii, na niž si činil nároky Husejn a o niž se londýnská vláda hašteřila s pařížskou. Dosazovali za úředníky Fejsalovy stoupence bez ohledu, zda se hodí či nehodí, cvičili a vyzbrojovali armádu, a kde se naskytlá příležitost, naháněli strachu z Francie.

Za pobytu americké komise v Damašku se Fejsal na žádost prozíravějších Syřanů rozhodl, že svolá ústavodárné shromáždění. Britské úřady se na rozkaz z Londýna ozvaly proti němu, přihlížely však klidně k budování syrské armády, která měla hájiti svobodu vlasti. Francouzská vláda se stávala netrpělivou. Věděla, že čím déle britské úřady zůstanou v zemi, tím nesnadněji že se do ní dostane. Vymáhala již v květnu, aby britské vojsko odtáhlo. Arabští zástupci se při mírovém jednání o tom dověděli začátkem června a skoro současně uslyšeli od britského poselstva, že Velká Britannie mandátu nad Syrií nepřijme.

VELKÁ BRITANNIE SE DOMLUVÍ S FRANCÍÍ

Nová úprava smlouvy Sykes-Picotovy byla nevyhnutelná, jakmile britští imperialisté vymáhali, aby si Velká Britannie vzala nejen Irák, nýbrž i Mósulsko, tento hornatý a nesmírně bohatý kout jihovýchodního Turecka.

Domluva o Palestině byla poměrně snadná. Francie na sebe nechtěla uvaliti hněv židovského světa, jehož nadšení vzplanulo pro židovský stát, jak někteří sionští vůdcové přezdili židovské národní domovinu, jež tam měla býti vybudována. Pomoci se mohla Francie nadíti toliko od Ruska, jež si činilo na Palestinu rovněž nároky, avšak bolševický rozvrat ji zbavil tohoto silného pomocníka. Mósulsko se držela zuby nehty, leč Velká Britannie setrvala na svém požadavku a dala nepokrytě najevo, že svého vojska ze Syrie neodvolá, pokud jí Francie Mósulsko nepostoupí. Clémenceau, jenž vedl vyjednávání, nechápal význam Mósulsku, slučoval je s městem Mósulem a ukazoval rozdurděným imperialistům na zásluhy, kterých si získá o koloniální državy, k nimž připojí Syrii a Kilikii.

V polovici září 1919 se Lloyd George s Clémenceauem domluvil, že britské posádky odtáhnou a budou v pobřežním úseku nahrazeny francouzskými, jež v něm zůstanou, pokud nebude mírová smlouva s Tureckem podepsána. Vý-

chodně od pobřeží ručí za pokoj a pořádek arabské posádky, neboť tam bude utvořen arabský stát, jenž si vyžádá podpory a rady od Francie. Pobřežní úsek byl poněkud rozšířen na východ, takže město Baalbekk leželo na hranicích. Arabskému státu bylo podle této úmluvy přiděleno území východně od Mrtvého moře, od Jordánu a řeky Ási. Tam měl nadále vládnouti Fejsal v souhlase se závaznými sliby britskými, danými jeho otci. V dnešním Zájordání, připojeném rovněž k arabskému státu, bude arabská správa pod britským dozorem.

Fejsal přijel v polovici září opět do Londýna, kde se dověděl o odchodu britských posádek. S odchodem souhlasil, avšak jménem svého otce a syrského lidu vyslovil odpor, aby byly v pobřežním úseku nahrazeny francouzskými. Uslyšel opětnou radu, aby se domluvil s Francií. V Paříži ho nedbali. Těšili se, že britské posádky odejdou a že se zařídí po svém. Imperialisté byli rádi, že uhájili severních hranic Syrie jakož i kurdsko-arabského kraje, vklíněného mezi Turecko a Irák a sahajícího až k Tigridu. Z úrodného a bohatého Mósulsku zůstalo Francii toliko okolí osady Džezíret ibn Omar na Tigridu. Francouzští podnikatelé se chystali, že tímto úsekem prodlouží Bagdádskou dráhu a svedou do Syrie dovoz a vývoz Iráku, Persie, východního Turecka, ba i zákavkazských krajů ruských. Neměli na zřeteli opačné záměry britských průmyslníků, kteří myšlenku Bagdádské dráhy schválně opustili a veškeren obchod spojili s přístavem Basrou na Perském zálivu. Jiní navrhovali železnici nebo důkladnou automobilovou silnici z Iráku k britskému přístavu Hajfě v Palestině. Syrii chtěli odříznouti od sousedních států.

Syřané se doslechli o ujednání francouzsko-britském v Londýně z 15. a 17. září teprve na začátku listopadu, kdy se britské posádky stěhovaly. Souhlasili s nimi, poněvadž jejich zemi obsadily za války. Nadáli se samostatností nebo aspoň úplné samosprávy, až odtáhnou, i nechápali, proč by měly býti na pobřeží nahrazeny francouzským vojskem.

Sotva britští velitelé potvrdili, že odejdou navždy, sjeli se syrští čelní mužové k poradám do Damašku. Jménem Fejsalovým, jenž dlel v Evropě, je zahájil vrchní vojenský velitel Ali Rida Rikábi. Řídil je Abdarrahmán Júsef, bývalý vrchní vůdce poutnických průvodů do Mekky, muž prozíravý, vážený a zámožný. Dohodli se, že se ujmou správy a obrany země, jakmile se jí britští úředníci a důstojníci vzdají. Stalo se to 25. listopadu. Angličané jim přáli úplné svobody a nezávislosti.

FRANCOUZSKÉ ÚSTUPKY

Nechuť k Francii rostla. Její přátelé byli bojkotováni, ba pronásledováni. Ahmad Kurd Ali, vydavatel deníku *Muktabas*, jenž se Francie ujímal, byl veřejně zbit. Francouzského vojska na pobřeží přibývalo. Velel mu generál Gouraud, jenž byl 9. října jmenován francouzským vysokým komisařem v Syrii a Kilikii a vrchním velitelem armády v Levantě.

Fejsal rokoval s Clémenceauem 21. října. Jediné, co vymohl, bylo, že byl oddálen den, kdy francouzská posádka vkročí do Baalbekku. Proti zamýšlenému francouzskému mandátu se dovolával ochrany u Nejvyšší rady Dohody. Bylo patrné, že nemá na zřeteli zájmy Arabů, ba ani Syřanů, nýbrž syrský trůn. Proti jednomyslnému usnesení Syřanů a rozličným prohlášením svým a svého otce projevil 26. listopadu souhlas, aby byla Syrie rozdělena na tři oblasti, jak bylo stanoveno smlouvou Sykes-Picotovou, a spolu slíbil, že se přičiní, aby syrský lid přijal francouzskou radu a pomoc. Za to Clémenceau zaručil francouzský nezávislý Libanon a arabskou jednotnou, nezávislou Syrii s voleným zastupitelským sborem, odpovědnou vládou, diplomatickým zastoupením, zárukou celistvosti a nezávislosti a vstupem do Společnosti národů. Syrský úval mezi Libanonem a Antilibanonem měl zůstat neutrálním.

Pro svobodný Libanon pod francouzskou správou hořoval od let maronitský patriarcha Huajjek. Rád by byl za-

bezpečil svým souvěrcům svobodu a živobytí. Ti, kdož se zabývali obchodem, bydlili v přímořských městech, dotud od Libanonu oddělených. Kdož se živil zemědělstvím, toužili po úrodných, avšak zčásti neobděláných pozemcích syrského úvalu. Bylo nezbytno k Libanonu připojit přímoří i úval. Fejsal se protivil ztrátě pobřežních měst z hospodářských důvodů, avšak povolil, když Clémenceau projevil ochotu, aby bylo pohoří Alauijje, tedy pobřeží od Libanonu až k Iskanderúně, spojeno s jednotnou Syrií. Úvalu se vzdáti nechtěl, poněvadž byl v závazném slibu, který Velká Britannie udělila jeho otci, výslovně od francouzského pobřeží odloučen. Setkali se na střední cestě. Syrský úval zůstane neutrálním a bude náležeti k Libanonu i k Syrii.

Clémenceau projevil souhlas s jednotnou Syrií, jednak aby uchlácholil veřejné mínění americké, jednak aby získal času, až bude francouzská armáda v Syrii s to, aby ji celou zabrala a přičlenila ke koloniálním državám. Zamýšlel, že bude postupovat souhlasně s Velkou Britannií. Tam nabyli ke konci r. 1919 imperialisté převahy a chtěli proměnit osvobozené arabské provincie v pouhé kolonie. Vláda s nimi souhlasila. Stálé výtky Husejnovy a Fejsalovy jí byly nemilé, i domnívala se, že svému slibu dostojí, když jim ponechá Hedžáz a o ostatní arabské země se postará sama. V Iráku nechtěli tou dobou o Husejnovi a jeho synech ani slyšet, a Syřanům dotud k srdci nepřirostli. Přidali se k Fejsalovi, aby se uchránili od Francouzů. Nedomluvili se Fejsal s Francií, ať si jde svou cestou. V Londýně se k vůli němu s Francií rozkmotřiti nechtěli.

GENERÁL GOURAUD

Fejsal věděl, že oporu britské vlády ztratil a francouzské že nezíská, proto mínil provést, co s Clémenceauem ujednal. Spoléhal na Syřany a na britské přátele, o nichž nepochyboval, že se ho ujmou, postaví-li se za něho celá Syrie. Rád by se byl do ní vrátil, avšak v Paříži ho zdržovali, až by

se aspoň v Libanonu upevnil první skutečný vysoký komisař generál Gouraud.

Generál Gouraud byl žákem a dlouholetým pomocníkem maršálka Lyauteyho, s nímž upravoval marocké záležitosti. Obtížný úkol, který mu byl přidělen v Syrii a Kilikii, byl znesnadněn, poněvadž vysoký komisař neměl svobodu ve výběru prostředků. Bylo mu poslouchati rad a pokynů parížských politiků a diplomatů, kteří neznali Syrii a přece věřili rozličným misionářům, zvláště jesuitům, jakož i některým členům sjednocených církví. Podle nich se obyvatelé Syrie lišili plemenem, řečí i náboženstvím a toužili po vlastních státech, aby nebyli vyssáváni bejrútskými a damašskými politiky. Jednotná Syrie měla být rozdrobena a takovým způsobem zajištěna koloniálním državám francouzským.

Vysoký komisař nebyl přítelem drobení. Maršálku Lyauteymu se k němu naskytla nejedna vhodná příležitost v Maroku a přece zachoval jednotnou vládu a správu, poněvadž byla jistá a levná. Odvolává se na něho, činil Gouraud námitky, avšak ti, kdož se ujímali Syrie, zůstali při svém a vysokému komisaři nezbylo, leda aby se Fejsala zbavil a rozkouskoval jednotnou Syrii. Cítil, že nedosáhne úspěchů, jakými se chlubil jeho marocký učitel, avšak byl voják, proto konal, co mu bylo nařízeno.

Generál Gouraud přijel do Bejrútu 21. listopadu 1919. Hned při prvním projevu vyjádřil přání, aby byl mandát ohebný a mírný. Jak toho dosíci, když jej prováděli úředníci, kteří se do Syrie nehodili? Hrnuli se tam zvláště z francouzské západní Afriky, kde spravovali nevzdělané černochoy. Syřané, odchovanci francouzských a amerických škol, mnohdy věděním a majetkem vynikali nad tyto své nové francouzské pány a rádce. V samém Libanonu se proti nim jevil odpor již r. 1919 a správní rada požádala patriarchu Huajjeka, aby se přičinil, aby byli odvoláni. Když to neslíbil, poněvadž nemohl, usnesla se bejrútská městská rada, že se přidá k jednotné Syrii a uzná vládu a správu Fejsalovu.

Francouzské úřady stíhaly všechny, kdož dali nějakým způsobem najevo nevůli, avšak nespokojenost rostla a stoupenců Fejsalových přibývalo. Viděli v něm a v jeho otci jedinou oporu, ba záštitu.

Od začátku prosince 1919 opouštěly britské posádky Kilikii i Syrii. Do Kilikie se hrnuli turečtí dobrovolníci a za nimi řadové vojsko. Napadali Francouze a s nimi spojené Armény a zakrátko je vypudili z vnitra země a hnali na pobřeží. Tou dobou přísahali členové tureckého parlamentu, že budou majetkem i krví hájiti národní úmluvy. Podle prvního článku mají Syřané právo si určití budoucnost svým vlastním rozhodnutím. Byla to pro Syřany podpora mravní, jež se snadno mohla proměnit v hmotnou, vojenskou. Vždyť se v únoru 1920 turecké vojsko objevilo na severních hranicích Syrie; dodalo odvahy tamním vlastencům, z nichž četní radili, aby se asijské obyvatelé bez ohledu na náboženství a národnost spojili proti cizím vetřelcům. Potřebovali rozvážného a odvážného vůdce, a toho nebylo.

Fejsal přibyl z Evropy do Bejrútu 14. ledna 1920. Přijali ho s velikou slávou, avšak vysoký komisař Gouraud ho nevítal. Husejnův syn byl povinen se pokloniti jemu, čímž bezděky uznal, že je v Syrii druhý a že jím zůstane, pokud to bude francouzskému zástupci vhod. Generál Gouraud žádal, aby skutkem prokázal svou věrnost Francii, jinak že k němu nebude míti žádných závazků. Fejsal slíbil v Bejrútě, právě jako sliboval v Paříži, ale v Damašku na sliby zapomněl. Octl se mezi svými pomocníky a stoupenci, kteří žádali nezávislost jednotné Syrie, a nesměl se jim protiviti, aby neztratil poslední oporu. Již 22. ledna 1920 velebil v arabském klubu nezávislost a kladl za vzor všechny, kdož se postupu francouzského vojska vzpírali.

ÚSTAVODÁRNÉ SHROMÁŽDĚNÍ

V polovici února založili syřští občané stranu jednotné Syrie. Měla středisko v Damašku a odbočky nejen ve fran-

couzském přímoří, nýbrž i v Palestině, a všude nabádala krajany, aby si vybrali zástupce do ústavodárného shromáždění, jež se mělo sejítí začátkem března. Tvrdili, že postupují v souhlase s naukou presidenta Wilsona o právu malých národů, že poslouchají výzvy britsko-francouzské ze 7. listopadu 1918, jakož i 22. článku stanov Společnosti národů a že plní, k čemu je Turci národní úmluvou povzbudili.

Myšlenka nezávislosti se ujala po celé Syrii. Každý jí dával obsah podle svého, avšak všichni po ní toužili; v Palestině aby ušli židům, ve francouzském přímoří aby se zbavili nevhodných úředníků, v ostatní Syrii aby se nedostali pod jho, které tísnilo jejich krajany a souvěrce v severozápadní Africe. Rozcházel se toliko při odhadu doby, kdy má nastati skutečná nezávislost. Někteří ji chtěli mítí hned, jiní po několika letech, až by lépe vyspěli. Tito ukazovali na 22. článek stanov Společnosti národů a varovali krajany, aby se mu neprotivili a přízeň světového veřejného mínění neztratili. Pozbudou-li jí a rozejdou-li se s radou Společnosti národů, poskytnou Francii právní výmluvy, aby celou Syrii obsadila a zařídila se v ní na trvalý pobyt. Na popud jednotné Syrie se městské rady rozhodly pro současné vyhlášení nezávislosti. Ti, kdož nesouhlasili, mlčeli.

Zástupci křesťanů a židů se dohodli s Fejsalem již 6. října 1918, kdy jim slíbil, že bude dbáti poslušnosti k Bohu a úcty k náboženství, zavede ústavní vládu, uzná rovnost všech před zákonem, zabezpečí život i majetek a rozšíří obecné vzdělání. Neměli důvodu, proč by své zástupce nevyslali do ústavodárného shromáždění.

Ústavodárné shromáždění bylo zahájeno 4. března. Za předsedu si vybralo člena rodu Atásijje, všemocného v Homsu a okolí. Jmenoval se Hášem Atási. Narodil se r. 1864, vystudoval v Cařihradě, byl vysokým správním úředníkem a po světové válce členem syrské vládní rady. Za poslance ho zvolili v Homsu.

FEJSAL KRÁLEM

Fejsal zavítal 6. března do shromáždění. Jeho tajemník přečetl jeho jménem výzvu, aby poslanci ve shodě s Wilsonovými články a sliby Dohody jednali podle nejlepšího vědomí a svědomí a zabezpečili svobodu Syrie a dobré všech Arabů. Po jeho odchodu zvolilo ústavodárné shromáždění jedenáctičlenný výbor, aby připravil odpověď. Dal se hned do práce. Odpověď byla jednomyslně schválena a dvacet poslanců se s ní odebralo k Fejsalovi. Mezi nimi byli dva členové rodu Bejhum z Bejrútu jakož i náčelník Mahmúd, syn Fáúrův, jenž právě bojoval s francouzským vojskem. Četní mužové, židé i křesťané, jakož i patriarchové melkitů a pravověrných Řeků se účastnili veřejných projevů.

V pondělí 8. března odpoledne dovedli Fejsala ve slavnostním průvodu do městského domu. Přítomní členové ústavodárného shromáždění vyhlásili jménem lidu nezávislost Syrie a Fejsala zvolili samostatným králem. Přijal volbu a přísahal, že bude hájiti nezávislé Syrie proti všem nepřátelům. Husejnovu vlajku sňali a místo ní vztyčili syrskou, lišící se od Husejnovy toliko bílou hvězdou v červeném trojúhelníku při žerdi. Tím dali najevo, že Syrie náleží ke konfederaci arabských států, jejíž hlavou je král Husejn. Jeho druhorozený syn Abdalláh byl 8. března v Damašku vyhlášen králem Iráku.

V Paříži nebyli nikterak překvapeni vývojem syrských záležitostí. Věděli, co se připravuje a chystali se k válečnému postupu. Tou dobou zachvátilo národní nadšení celý blízký Orient. V Turecku volal Mustafá Kemál na poplach proti řeckým nájezdníkům, v Iráku kuli vzpouru a v Syrii se domnívali, že si od cizího jha pomohou, postavili se za Fejsala a jeho otce Husejna, jenž se holedbal závaznými britskými sliby.

Ve Velké Británii se politické názory tříbily. Ukázalo se, že imperialistický rozmach, způsobený lordem Curzonem

a jeho stoupenci, stojí mnoho peněz a že by vyteklo mnoho krve, kdyby se vzburili obyvatelé obsazených zemí. Stahovali posádky a ponechávali jednotlivé vyklizené kraje jim samým. Tužba utvořit z celého blízkého obsazeného Orientu jedinou britskou kolonii upadla, a když britské posádky odešly z Persie, Zákavkazí a asijského Turecka, uvažovali v Londýně, zda by neměly opustiti též Irák. Zdržovala je obava, aby Francie nezůstala v sousední Syrii a nezajistila si v Orientě výhody, které by britské zájmy poškozovaly. Londýnská vláda nabádala v Paříži k společnému postupu, avšak pařížská odporovala a trvala na svém historickém právu na Syrii. Svůj odpor zesilovala námitkami proti mírové smlouvě sèvreské, jež se právě chystala. Vypracovali ji v Londýně a žádali francouzské a italské zástupce, aby s ní projevíli souhlas. Francouzi vyhověli teprve 24. dubna v San Remo, když se Velká Britannie vzdala jakéhokoli odporu proti zamýšlenému postupu v Syrii. Nazítří se usnesli, že Francie dostane mandát v Syrii, Velká Britannie v Palestině a Iráku.

Obě vlády zavrhly, co se v Damašku událo, a vyzvaly Fejsala, aby se účastnil mírových porad, při nichž se o budoucnosti Syrie rozhodne. Odjezd do Evropy odkládal ze strachu, aby nepopudil veřejné mínění, jež se jednomyslně dožadovalo obrany. Chystalo ji ministerstvo, které na začátku května sestavil Hášem Atási. V ústavodárném shromáždění ho nahradil Abdarrahmán Júsef. Ministrem zahraničních záležitostí se stal dr. Abdarrahmán Šahbandar, damašský rodák, odchovanec americké university, jenž měl v Americe hojně přátel. Vláda zavedla odvody a bývalí turčtí důstojníci cvičili nováčky. Nadšení rostlo, zbraní a nábojů bylo dostatek, avšak vhodná doba minula.

MANDÁT ZAMÍTNUT

Francouzská vláda oznámila 27. května Fejsalovi, že byla Syrie uznána samostatnou, avšak s podmínkou, že se pod

řídí její radě a jejímu vedení, pokud nevyspěje. Vyzvala ho k návštěvě Paříže, aby se s ním domluvila o potřebném. Syrií a sousedními arabskými zeměmi zaburácela bouře nevole. Zesílily ji poukazy imperialistických listů, že poručnictví neboli mandát nic neznamená, že se Velká Británie a Francie dozoru Společnosti národů nepodrobí, že arabských zemí na Turecku dobyly, že mají tudíž právo v nich jednati, jak uznají za prospěšné.

Ústavodárné shromáždění zamítlo mandát jednomyslně. Zvláštní poselstvo mělo být vypraveno do Evropy a do Ameriky pod vedením Zejda, mladšího bratra Fejsalova. Když se ze strachu vzdal, postavil se poselstvu v čelo dr. Šahbandar, aby s pomocí Anglie a Spojených států vymohl uznání nezávislosti Syrie a Fejsala jejím králem. K poselstvu se chtěli připojit zástupcové libanonské správní rady, jež 10. července jednomyslně žádala úplnou nezávislost Libanonu a domáhala se společného postupu v hospodářských záležitostech se syrským parlamentem. Její zástupci byli povinni v Evropě a Americe vymáhati, aby se Francie nemíchala do vnitřní správy Libanonu. Damašské poselstvo se dostalo Hajfou do Evropy, libanonské však bylo zatčeno spolu se všemi členy správní rady. Byli odsouzeni na šest až deset let do žaláře a odvezeni na Korsiku.

FRANCOUZSKÉ ULTIMATUM

Pokud Francouzům hrozil turecký útok v Kilikii, nepodnikali nic v Syrii. Na začátku července 1920 ustoupili v Kilikii až na pobřeží, Gouraudovi přibýlo vojska, i mohl ho v Syrii soustředit na devadesát tisíc. Zahájil válečný postup. Dal obsadit syrský úval, potíráti vlastenecké čety a pronikat směrem severovýchodním k Halebu. Na rozkaz z Paříže zaslal 14. července večer Fejsalovi konečnou výzvu. Žádal, aby bez jakékoliv podmínky uznal francouzský mandát, rozpustil armádu, zrušil odvody, uvolnil francouzskou měnu a dal souhlas, aby francouzské vojsko obsadilo želez-

nici z Rejáku do Haleba, jakož i toto město. Mimoto bylo jeho povinností potrestati Araby, kteří se proti francouzskému vojsku postavili se zbraní. Odpověď měl vysoký komisař dostati do půlnoci z 18. na 19. července.

Fejsal a jeho vláda nevěděli, kudy kam. Britský diplomatický zástupce jim právě oznámil, že londýnská vláda uznala Fejsala králem, a Fejsal se chystal do Anglie. Aby odvrátil hrozící nebezpečí, zamýšlel vyjednávat. Sliboval, že časem splní vše, čeho si Francie přeje. Generál Gouraud trval na výzvě a Fejsal 18., ba i po půlnoci 19. července oznámil, že požadavky přijímá a jim dostojí, jakmile to bude možné. Protože bylo telegrafické spojení přerušeno, vyslal 19. července plukovníka Toulou, francouzského zástupce, aby vysokého komisaře ujistil jeho dobrou vůlí. Současně dal arabskému veliteli v Halebu rozkaz, aby vojsko rozpustil a nepřotivil se francouzskému pochodu.

Generál Gouraud nedůvěřoval vytáčkám a zahájil o půlnoci obecný postup. Syrská vláda naléhala na plukovníka Toulou, aby nedorozumění, které snad vzniklo, vysvětlil a obnovil dobrou vůli. Generál prodloužil lhůtu o dva dni s podmínkou, že mu bude vydáno obranné opevnění při chánu Mejselún, které syrští dobrovolníci budovali, a francouzské delegaci v Damašku že bude přiznáno právo zaříditi, čeho třeba, aby byl mandát proveden. Fejsal a vláda byli ochotni splniti podmínky, avšak rozvášněná mládež se jim opřela. Vykládala ústupky za zbabělost, krále prohlásila zrádcem a jsouc vedena ministrem války Júsefem ze všemocného rodu Azm porubala 22. července nějakou přední stráž. Následujícího dne se francouzská armáda dala na pochod a napadla vlastence u chánu Mejselún na silnici z Damašku do Bejrútu. Řadového vojska tam nebylo. Dobrovolníci se bránili srdnatě, byli však 24. července poraženi, ministr války Júsef Azm padl a francouzská jízda se téhož večera přiblížila k damašským zahradám.

FEJSAL SESAZEN

V Damašku vypukly nepokoje. Křesťané se obávali hněvu muslimských sousedů, avšak nestalo se jim nic, poněvadž čelní muslimové chránili příchody do křesťanských a židovských okrsků. Fejsal ujel v noci z 25. na 26. červenec z Damašku do železniční stanice Kisua. Téhož dne byl na popud generála Gourauda prohlášen za sesazena, i uchýlil se do Deraát, kde ho hauránské obyvatelstvo žádalo, aby je vedl proti cizincům. Fejsal nevynikal odvahou, proto se zdráhal, a když 29. července francouzští letci shodili do Deraát výzvu, aby občané Fejsala vypudili, unikl do Hajfy, kde byl 1. srpna britskými zástupci uvítán s poctami, které přísluší králi.

Francouzské vojsko obsadilo Haleb 23., Damašek 25. července; vysoký komisař uložil obyvatelstvu velkou válečnou náhradu, kterou mu však později vrátil. Z Damašku postupovalo vojsko na jih a na východ, z Haleba na jihovýchod a dorazilo 14. října do osady Dejr az-Zór na Eufratu. Na pravém břehu této řeky byl aspoň částečně zaveden pořádek. Levý břeh držely turecké posádky a ustoupily teprve začátkem ledna 1922, kdy nabyla platnosti smlouva francouzsko-turecká z 20. října 1921. Z železniční stanice Džeráblus se francouzské vojsko po levém břehu dostalo 20. ledna 1922 do Rakky. Zastihlo tam 16 mužů tureckého vojska s důstojníkem, kteří střehli hrobu chána Sulejmána u nedařléké pobožené osady Kalat Džabar. Na jaře téhož roku se francouzská jízda vypravila na východ a obsadila klínovitý úsek až po Džezíret ibn Omar na Tigridu. Celá Syrie byla v moci francouzské.

Pařížská vláda nevěděla, co v Syrii počítí. Stanov mandátu nevypracovala, rada Společnosti národů je neschválila, nemohla se tudíž dovolávat, že byla ustanovena poručníci. Svého vysokého komisaře vybavila pravomocí teprve 23. listopadu 1920, a přece jménem francouzské republiky již předtím zřídil v Syrii rozličné státy a je obdařil potřebnými právy.

Hlavou francouzské správy je vysoký komisař, podřízený

ministerstvu zahraničních záležitostí a odpovědný za způsob, jakým mandát v Syrii provádí. On jediný jedná s diplomatickými zástupci a konsuly jiných států buď osobně nebo svým generálním sekretářem.

NEZÁVISLÝ VELKÝ LIBANON

Nejvíce péče věnoval vysoký komisař státu Velký Libanon, jež utvořil rozhodnutím z 31. srpna 1920. Přivtělil k němu pobřeží a pohoří od palestinských hranic na jihu až k potoku Kebír na severu, jakož i syrský úval Beká se západními svahy Antilibanonu a Hermonu na východě. Správu v něm upravil 1. září téhož roku.

Nezávislý stát Velký Libanon se skládá ze 4 krajů, sandžaků: ze severního Libanonu s hlavním ústředím Zgorta, z pohoří Libanonského s osadou Baabda, z jižního Libanonu s přístavem Sajda, a ze syrského úvalu Beká se střediskem v Zahle, jakož i ze dvou samosprávných měst, Bejrútu s okolím a Taráblusu s okolím. Hlavním městem je Bejrút. Sandžaky se štěpí na soudní okresy, kady, a ty na správní obce, náhije. Soudních okresů bylo 11 a správních obcí 52.

Výkonnou moc svěřil vysoký komisař guvernérovi, jež jmenoval. Ručí za pořádek, obecnou bezpečnost, správu státu a smí užití vojska v souhlase s vysokým komisařem. S jeho schválením stanoví guvernéř rozpočet, potvrzuje místní rozpočty a jmenuje všechny úředníky. Pomáhá mu sedm správců, kteří řídí vnitřní záležitosti, četnictvo se stráží bezpečnosti, finance, spravedlnost, státní pozemky a náboženské fondy, veřejné práce, obecnou osvětu, hospodářské podniky a zdravotnictví. Každému správci přidělil vysoký komisař na návrh guvernéřův francouzského rádce. Bez souhlasu francouzského rádce nesmí správce nic podniknouti. Sedmnáctičlenný správní výbor podával guvernérovi úsudek o chystaných zákonech, nařízeních, rozpočtu, daních, po-

platcích a výsadách. Není s to, aby se usnášel, nesejde-li se aspoň deset členů. Při rovnosti hlasů rozhoduje místopředseda. Guvernér předsedá, avšak nehlasuje. Za neshody správního výboru s guvernérem platí nález vysokého komisaře. Členy správního výboru jmenoval po návrhu guvernérově vysoký komisař, a to poměrně k počtu členů jednotlivých náboženských obcí. Podle nařízení z 22. září 1920 bylo ve správním výboru 10 křesťanů a 7 muslimů: z města Bejrút 1 pravověrný Řek, 1 maronita; z města Taráblus 2 sunnité, 1 šíita; ze sandžaků severní Libanon 2 pravov. Řeci, 1 maronita; z jižního Libanonu 1 maronita, 1 sunnita, 1 šíita; z vlastního Libanonu 3 maronité, 1 drúz; z Beká 1 katol. Řek, 1 šíita. Jmenování členové si volí dva místopředsedy, jež vysoký komisař buď schválí nebo odmítne.

Jménem guvernérovým spravuje sandžak mutasarref, jež vysoký komisař ustanovuje po jeho návrhu. I jemu pomáhá francouzský rádce, bez jehož souhlasu nesmí nic podniknouti. S mutasarrefem pracuje sedm správců jednotlivých správních odborů, jakož i správní výbor podobně jako s guvernérem. Výbor má v každém sandžaku deset členů, jmenovaných guvernérem po návrhu mutasarrefově na rok, ovšem se schválením francouzského rádce a vysokého komisaře.

V čele soudního okresu je muháfiz, v čele náhije mudír. Muháfiza, přímého zástupce ústřední vlády, jmenuje guvernér a může jej kdykoliv odvolati. Pomáhá mu správní rada, které předsedá buď sám nebo zástupcem. Právními členy této rady jsou přednosta kanceláře a finanční správce. Mimo ně v ní zasedá ještě šest čelných mužů, z nichž dva jmenuje guvernér, čtyři pak volí na dvě léta jednotliví starostové a městské rady. Volen může býti toliko 25letý libanonský státní občan, platící nejméně 500 piastrů přímých daní a bydlící ve volebním okrese. Rada se schází, kdykoliv ji muháfiz svolá, a rokuje tajně. Za úřední jazyk byla prohlášena arabština a francouzština.

Podle sčítání z r. 1921/22 měl stát Velký Libanon 628.863 obyvatelů, z nich 330.463 křesťanů a 298.400 muslimů, avšak pravověrní Řekové, jichž bylo více než 84.000, a protestanté počtem 4.200 se ochotně spojovali s muslimy proti maronitům, nadřazujícím Francii. V starém Libanonu měli maronité převahu, ve Velkém se octli v menšině, třebas se jich odhadovalo na 200.000, ale měli přece jen velký vliv, poněvadž se opírali o Francii.

OSTATNÍ SYRIE ROZDROBENA

S Velkým Libanonem sousedí na severu Pohoří Alauijje, osídlené příslušníky náboženské obce nusejrské, kdežto na přímoří s ním spojeném bydlí křesťané a sunnitští a ismáilští muslimové. Rozhodnutím z 31. srpna 1920 je vysoký komisař od ostatní Syrie odloučil a proměnil v samostatné území, prostírající se od potoku Kebír na jihu po osadu Kansiba na severu jakož i po úpatí pohoří, uzavírajícího syrský úval na západě. Rozhodnutím z 20. září téhož roku svěřil jeho správu francouzskému úředníku jako guvernérovi. Opíral se o správní radu, v níž měli nusejrové 7, křesťané 2, muslimové sunnitští 2 a ismáilovci 1 zástupce, které všechny jmenoval vysoký komisař. Počet obyvatelstva samosprávného území Alauijje se odhadoval na 261.000.

Bývalou provincii halebskou vyhlásil vysoký komisař rozhodnutím z 1. září 1920 nezávislou vládou a ponechal dotavadní správu. Hranice vymezil teprve 21. září; přiřlenil k Halebsku pravý břeh Eufratu. Později s ním byl spojen též syrský klín mezi Eufratem a Tigridem. Halebská vláda se štěpila na 3 sandžaky: Haleb, Iskanderúnu (Alexandrettu) a Dejr az-Zór. Sandžak je rozdělen na kady, soudní okresy, jež se skládají ze správních obcí čili náhijí. Nezávislá vláda halebská sahala od Středozemního moře až k Tigridu. Počet obyvatelstva se r. 1920 bez kočovníků odhadoval na 804.000.

Provincie damašská zůstala jako za Fejsala. Rozhodnu-

tím z 5. srpna 1920 byla zřízena v Damašku francouzská mise, jež se ujala jednotlivých správních odborů. Zástupce vysokého komisaře u damašské vlády byl ustanoven nále- zem z 30. prosince 1920. Vláda zaujímala tři správní kraje se středisky v Damašku, Homsu a Hamě. Kraje se štěpí na soudní okresy a ty na správní obce. Obyvatelstva bylo na- počítáno na 660.000, skoro vesměs sunnitských muslimů. Z křesťanů byli nejčetnější pravověrní Řekové, 28.000, a melkité, 17.000.

Drobení Syrie bylo provedeno, avšak nikoli dokonáno. Ti, kdož k němu radili, poukazovali na to, že by měli drú- zové, obývající pohoří jižně od Damašku, dostati nezávis- lost a Turci v sandžaku iskanderúnském že zaslouží samo- správy. Sandžak Dejr az-Zór, jehož obyvatelstvo se skládá bezmála z kočovníků, ať je po způsobu alžírském podřízen vojenské správě.

HOSPODÁŘSKÉ A POLITICKÉ DŮSLEDKY DROBENÍ

Pařížská vláda se při kouskování Syrie odvolávala na po- žadavky bejrútského výboru z r. 1913; neprávem. Syřané tehdy věděli, že turecká vláda k jednotné Syrii nepřivolí, proto vymáhali samosprávu jednotlivých provincií, aby se takovým způsobem dostali na cestu, vedoucí k vytoužené jednotě. Za světové války byla Syrie sjednocena, neboť celá podléhala vojenskému ústředí v Damašku. Po válce se ujali vlády i správy britští důstojníci a úředníci, kteří rovněž po- slouchali rozkazy z Damašku a slovem i příkladem nabá- dali k pospolitosti a k jednotě. Po odchodu britského vojska bylo vědomí jednoty tak silné, že se mimo maronitského patriarchu a jeho nejvěrnější stoupence nikdo neodvážil ve- řejně proti ní vystoupiti. Do ústavodárného shromáždění vypravili své zástupce všichni kmenové, všechny nábožen- ské obce, veškeré obyvatelstvo bez rozdílu. Národní vědomí se probudilo, nenávist k cizincům je živila a řeči nadšených vlastenců jakož i novinářské články je sílily. Ti, kdož se ne-

dali oslniti vlasteneckým nadšením, toužili po jednotě z důvodů hospodářských a politických. Chtěli se živiti a sami spravovati. K tomu potřebovali celku, jednoty, nikoliv kousků. Celek se dá snáze uhájiti než drobet.

S obecným souhlasem vyhlásilo ústavodárné shromáždění 7. března 1920 v Damašku nezávislou jednotnou Syrii. Správní výbor libanonský se pro ni jednomyslně rozhodl. Po útěku Fejsalově, kdy již francouzské vojsko mělo bezmála celou Syrii obsazenu, doporučovali jednotu vynikající mužové a dobří přátelé francouzští z důvodů hospodářských a národních. Vláda pařížská trvala, aby byla Syrie rozkouskována, a provedla svou, poněvadž uvěřila těm, kdož jí tvrdili, že náboženské obce představují rozličné národy a že touží po samosprávě, nezávislosti. A přece ani rozdrobením nesplnila tužby pomyslných syrských národů. Větší polovici drúzů připoutala k nezávislému Libanonu, čímž ji úplně oddělila od menší polovice v Džebel Drúz pod Damaškem. Maronité, pro něž chtěl patriarcha Huajjek utvořiti zvláštní stát, spravovaný po francouzském způsobu, se octli v nezávislém Velkém Libanonu v menšině. Početní ismáílští muslimové byli přidáni k Velkému Libanonu, k území Alauijje a vládám halebské i damašské bez ohledu na náboženskou samosprávu. Týž smutný úděl zastihl kvetoucí církve pravověrných Řeků, melkitů a jakobitů. V jednotné Syrii by se byli seskupili a hájili svých zájmů ve společné vlasti; v rozdrobené byli odkázáni na dobrou vůli a ochranu vysokého komisaře a jeho úředníků.

V sousedním Iráku měli britští úředníci závažné důvody hospodářské, politické, náboženské i národní, aby zemi rozštěpili, a neučinili to. Je pravda, v prvních dvou letech po válce k tomu měli mnoho chuti, avšak již koncem r. 1920 nahlédli do propasti, před kterou se octli, a postavili se za jednotný Irák i proti těm, kterým za světové války slibovali nezávislost, samosprávu nebo aspoň národní domovinu. Rozvahou a odhodlaností uchránili sebe i státu, jež tvořili,

od zlého, jež zastihlo Syrii. Stát irácký je hotov; v Syrii jej ještě budují nejen ve vnitru, nýbrž i na pobřeží, i nelze pojednávat o jednotlivých vládních a státních útvarech samostatně. Stále se mění a změny drobtů se sdílejí celku.

Generál Gouraud připlul s nejlepším úmyslem, s velkou zkušeností, a přece narážel na potíže, jichž se nenadál. Scházeli mu pomocníci. Úředníci a důstojníci, které v Syrii zaměstnával, sloužili buď ve francouzských koloniích nebo v zámořských državách pod francouzským protektorátem. Navykli si určitému postupu a vidouce, že se syrské obyvatelstvo zevně málo liší od domorodců severozápadní Afriky, jednali s ním jako s nimi zapomínajíce, že Syrie není kolonií, není pod protektorátem, nýbrž že je svobodná a její obyvatelé že mají býti vedeni k úplné nezávislosti. Jejich úkol by byl býval snadnější, kdyby se byli ujali správy hned po ukončení války, ale přišli teprve po půldruhém roce, kdy syřští vlastenci, spoléhající na britské sliby a na Husejnovu ubezpečování, pevně doufali, ba věřili, že Syrie bude uznána nezávislým státem, jenž si vybere odborné rádce a vůdce třeba z občanů francouzských, nebude však podléhati francouzskému vojsku a francouzským koloniálním úředníkům. To se nestalo a Syřané, vyjma snad maronity, se dívali na francouzské vojáky a úředníky jako na vetřelce. Chovali se k nim podle toho a horšili se, když jim spláceli rovnou měrou.

Francouzsky uměl v Syrii bezmála každý, kdo chtěl býti považován za vzdělance. Vyučovalo se francouzštině nejen ve školách francouzských, nýbrž i v amerických, anglických a ruských. Stala se obcovacím jazykem městských rodin a nebylo vesnice, ve které by aspoň několik lidí nebylo francouzsky mluvilo. Bohatí obchodníci a statkáři zajížděli do Paříže. Bejrúťští se holedbali, že je jejich město druhou Paříží — a přišli k nim francouzští úředníci a vojáci, kteří je měli za barbary.

Nechuť k Francouzům stupňovala rostoucí hospodářská tíseň. Vzorné francouzské a americké školy vychovávaly

mládež pro všechna povolání. Nejčastěji se odchovanci dali na dráhu úřednickou a obchodní. Úředníci syrského původu sloužili po všech větších městech turecké říše a u všech konsulárních a diplomatických zastupitelstev. Vždyť znali tři i čtyři jazyky, měli zděděné obchodní vlohy, pracovali rádi, sloužili poctivě, Turci s nimi soutěžit nemohli a dávali jim přednost před Řeky a Armeny, kterým z důvodů politických nedůvěřovali. Po válce byli syrští úředníci propouštěni. Vraceli se domů očekávající, že najdou v osvobozené vlasti bezpečné zaměstnání, a byli nemálo a nemile překvapeni, že byla veškerá místa obsazována úředníky francouzskými, hrnoucými se hlavně z Afriky. Soutěž domorodců s úředníky chráněnými vysokým komisařem byla těžká a zápasy o vhodné místo se přiosťrovaly, když vlády jednotlivých syrských útvarů vyhrazovaly volná místa svým příslušníkům, a když jich nebylo, Francouzům. Vzdělání Syřané cítili, že jsou doma odstrkováni, zmocnila se jich nespokojenost, seskupovali se a tvořili ohniska odporu proti cizincům a touhy po nezávislosti.

Rozdrobení Syrie zasadilo smrtelnou ránu obchodnímu rozmachu. I v jednotné, nezávislé Syrii byl zeslaben, v rozkouskované byl podlomen. Před válkou vyrůstala Syrie na středisko světového dovozu a vývozu. Zdálo se, že se jí vrátí staré skvělé doby fenické. Bagdádská dráha z ní otvírala cestu k Perskému zálivu a do Indie, Hedžázská železnice ji spojovala s Medínou a měla ji prodloužením přičleniti k Indickému oceánu. V Iskanderúně zamýšleli němečtí podnikatelé vybudovati hlavní přístav pro Bagdádskou dráhu a v Hajfě podobný druhý pro Hedžázskou. Syřané se těšili, že budou prostředkovati dovoz a vývoz s Arabií, Malou Asií, Persií, Zákavkazskem, Ruskem, ba i s Indií. Jako potomci starých fenických a aramejských obchodníků se chystali na skvělou budoucnost. Zařizovali obchodní domy a upravovali spojení s nejlepšími světovými podniky, průmyslníky a obchodníky. Poutníci se v tisících hrnuli z celého muslim-

ského světa do Syrie, aby odtud nastoupili cestu k posvátným městům islámu. Kupovali si, čeho potřebovali na pouť, jakož i dary a památky pro příbuzné a známé doma. Nechávali v Syrii mnoho peněz a navazovali obchodní styky s tamními domy.

Stavba Bagdádské dráhy přivedla do Syrie tisíce a tisíce dělníků a úředníků, kteří potřebovali za miliony zásob a dopřávali skvělého výděлку všem, kdož se jejich prací nějakým způsobem účastnili. Zamýšlené přístavní stavby nabádaly podnikatele, aby v okolí zakupovali půdu a aby ji zanedlouho s velkým ziskem buď prodali nebo zužitkovali pro sebe.

Přišla válka. Turecká říše se rozpadla a skvělé hospodářské vyhlídky Syrie byly pochovány. Bagdádská dráha zůstala a snad trvale zůstane nedokončena. Velká Britannie chráníc Perského zálivu chce sama ovládnouti jeho spojení se Středozemním mořem buď železnici nebo automobilovou silnicí z Bagdádu do Hajfy. Hedžázská železnice nemá pro Syrii ceny, poněvadž po ní skoro žádný poutník nejezdí. Dá-li ji Velká Britannie s pomocí Eben Saúda, uahhábovského vládce posvátných měst, znova upravit, nebude východiskem Damašek, nýbrž Hajfa, kde Velká Britannie buduje bezpečný a prostranný přístav. Vysoký komisař a francouzská vláda slibovali a slibují, že dají zříditi přístav v Iskanderúně, že rozšíří bejrútský, avšak Syřané nevěřili a nevěří. Stavbě iskanderúnského přístavu nepřejí ze závažných důvodů. Leží při samých hranicích a mladá turecká republika, budující a chránící své vlastní obchodní loďstvo, se vynasnaží, aby obnovila blízký přístav Pajas a měla v něm ohnisko dovozu a vývozu. Vláda nemůže nadržovati Iskanderúně na úkor Bejrútu, v němž mají četní francouzští podnikatelé uloženy obrovské peníze. Spojení Bejrútu s ostatní Syrií je obtížné a nákladné. Dovoz z Hajfy je pohodlnější a levnější. Co je namahavé a drahé, nemůže soutěžit se snadným a levným.

Přesun obchodních a poutnických cest způsobil po válce

svobodné Syrii mnoho zlého a bída se zvětšuje celními ploty, kterými je obklopena a jichž před válkou neznala. Turecko, Irák, Palestina uzavírají hranice syrskému dovozu a vývozu a státní útvary rozkouskované Syrie dychtí po celních příjmech. V rozdrobené Syrii není svobodného obchodu a průmyslu, podnikavost je tlumena a rostou stesky na francouzskou soutěž. Francouzští podnikatelé vytiskují syrské, poněvadž se opírají o vládu a vysokého komisaře, kteří jim ručí za možné ztráty, kdežto domácí pracují na vlastní vrub.

Mnoho bídy a z ní rostoucího roztrpčení proti Francii zavinila francouzská měna. Za války trvala po celé Syrii zlatá měna turecká. Po válce ji Angličané nahradili pevnou zlatou měnou egyptskou, již po dobrém a po zlém zavedli po celé zemi. Pomohli založiti 2. ledna 1919 banku Syrie a Velkého Libanonu, aby se ujala odboček Otomanské banky. Generál Gouraud rozhodnutím z 31. března 1920 nařídil papírovou měnu syrskou, založenou na francouzském franku. Peníze vydávala a dotud vydává La Banque de Syrie et du Grand Liban se sídlem v Paříži. Nastavším poklesem franku byli ožebračeni ti, kdož měli uloženy ve francouzských bankách zlaté peníze. Menší obchodníci nebyli s to, aby plnili závazky egyptským nebo anglickým věřitelům, ceny potravin stouply, živobytí se zdražilo a vzrůstala se obecná nespokojenost a nedůvěra k francouzským úřadům. Obecně se poukazovalo na sousední Palestinu, kde egyptská zlatá měna trvala a umožňovala vzrůst blahobytu, jakož i na Irák, kde Velká Britannie schválně udržovala pevnou měnu indickou, jen aby zajistila řádnou státní správu. Taková asi byla obecná nálada, kterou generál Gouraud v Syrii zčásti nalezl, zčásti zavinil.

Francouzské vojsko drželo celou Syrii, avšak stěží obnovovalo pokoj a pořádek. Omladina ponoukala k drobné válce, která se brzy rozpoutala. Rozvážní mužové se seskupili kolem Abdarrahmána paši Júsefa a velkého náčelníka Núriho eben Šalána. Oba poznali, že nemohou s úspěchem

vzdorovati francouzské přesile, a aby uchránili zemi od záhuby, radili k rozvaze a poddajnosti, aspoň dočasné. Abdarrahmán strhl velkou část měšťanů a usedlíků, Núri kočovníků a poctivě podporovali vysokého komisaře, Abdarrahmán paša Júséf jako ministerský předseda, Núri jako politický a vojenský správce kočovníků. Pokoje nebylo nikde.

V pátek 20. srpna jel Abdarrahmán se dvěma druhy po železnici do Deraát, aby uklidnil tamní rozhořčený lid. Na stanici Chirbet Gazále byli přepadeni, usmrceni, zohaveni. Hned nazítří vyslal vysoký komisař trestní výpravu s tanky a letadly, jež pobořila stanici i četné okolní osady. Železniční spojení Damašku na Reják s Halebem zajistil opevněnými sruby a postupoval vytrvale a mnohdy krutě proti kmenům znepokojujícím osady na východ od Haleba.

Politikové se nehýbali. Ti, kdož se nepřidali k nespokojencům, zachovávali klid vyčkávající, jakého úspěchu dosáhne poselstvo, které vypravilo ústavodárné shromáždění do ciziny. Nepořídilo ani v Ženevě, ani v Londýně a do Paříže se neodvážilo. Poslechlo svého vůdce Šahbandara a odebralo se do Spojených států, kde konalo přednášky a hledělo s pomocí amerických přátel získati veřejné mínění proti francouzskému postupu. Tvrdilo, že Francie jedná úplně o své újmě, poněvadž dotud nepředložila stanov mandátu Společnosti národů a proto nebyla ustanovena poručnicí. Drobení Syrie a podřízení jednotlivých útvarů francouzské vládě a správě jim bylo vhodnou záminkou působiti na právní cit Američanů, vážících si sebeurčení, celistvosti a svobody.

Podobně, jako Šahbandar a jeho druhové, usuzovali Syřané, kteří odedávna v Egyptě bydlili nebo se tam po válce nastěhovali. Založili v srpnu 1920 Národní svaz libanonský. Přáli Francii a přece odsuzovali, co zařizovala. Protivili se drobení, neomezenému postupu francouzského guvernéra v Libanonu a nabádali, aby byl nahrazen voleným knížetem, snad členem některého panujícího rodu nebo potomkem Bourbonů.

Není pochyby, že by si byla Francie práci v Syrii nesmírně ulehčila, kdyby ji byla sjednotila pod společným vládcem. Byla by v něm měla oddaného prostředníka mezi sebou a Syřany. Ze strachu o trůn by byl sloužil oběma a vystupoval, kde a kdy by byl vysoký komisař uznal, že sám zůstane v ústraní. Britský postup v Egyptě a Iráku je příkladem.

Ohlas požadavků Šahbandarových a Národního svazu libanonského se šířil novinami po Syrii a křísil politickou činnost. Již v říjnu 1920 psaly listy, které censura dovolila, že je potřebí, aby se Syrii dostalo skutečné svobody, když jí ji přiznává nejen 22. článek stanov Společnosti národů, nýbrž i mírová smlouva sèvreská z 10. srpna 1920. Nejlepším projevem nezávislosti že jsou diplomatičtí zástupci. Toliko obyvatelé kolonií a zemí pod protektorátem nemají v cizině zástupců, poněvadž jsou chráněni státem koloniálním nebo protektorem. Syrie není kolonií ani protektorátem a dotud nedostala od Společnosti národů poručníka, mandátára.

STANOVY MANDÁTU

V Paříži neměli chuti k mandátu nad Syrií. Národní hrdosti bylo protivné přijmouti od Společnosti národů, co si Francouzi sami vzali. Dotud nikdy nevykonávali cizí vůle, neskládali účtů z činů ve svých državách; proč bráti nové jho? Podobně usuzovali též ve Velké Británii, avšak světové veřejné mínění se u Společnosti národů ujalo, myšlenku mandátní schvalovalo a Francii a Velké Británii nezbylo leda kousnouti do tvrdého oříšku. Pařížská vláda vypracovala stanovy mandátu v Syrii úplně podle svého a předložila je 1. prosince 1920 radě Společnosti národů k schválení. Zavázala se, že do tří let ode dne, kdy mandát nabude platnosti, určí ústavu pro Syrii a Libanon v souhlase s přáním oprávněných syrských zástupců. Bude míti v Syrii své vojsko a může tvořiti domácí milici. Pro vojsko smí užívati přístavů, železnic, dopravních prostředků jakož i surovin, zá-

sob a paliva. Zastupuje Syrii a Libanon na venek a potvrzuje konsuly. Kapitulační výsady přestanou.

Povinností Francie je budovati domorodé školství podle domácích jazyků. Misionářské společnosti si zachovají své školy a dobročinné ústavy, avšak pod jejím dozorem. Francouzština a arabština jsou úředními jazyky Syrie a Libanonu.

Rada Společnosti národů dostane od Francie ročně zprávu o způsobu, jakým provádí mandát. Všechny výlohy s mandátem spojené uhradí místní vlády, jakmile bude ústava zavedena. Vzdá-li se Francie mandátu, zaručí vlády Syrie a Libanonu výslužné a odbytné odcházejících úředníků.

Rada Společnosti národů schválila stanovy beze změny 24. července 1922; nabyly platnosti 29. září 1923.

ODPOR PROTI PROVÁDĚNÍ MANDÁTU

Všichni Syřané se prvotně mandátu protivili. Vidouce nezbytí, smířovali se s ním, avšak požadovali, aby byl vykonáván v právním smyslu toho slova. Odvolávajíce se na 22. článek stanov Společnosti národů tvrdili, že mandátár je vlastně poručníkem, ochráncem svého svěřence, pokud ne-nabude plnoletí a svéprávnosti. Žádný poručnický soud nedovolí, aby poručník užíval svěřencova majetku ve svůj prospěch, proto že ani rada Společnosti národů nesmí a nemůže připustiti, aby Francie ze Syrie těžila nebo se v ní pevně usazovala. Mezi francouzskými politiky nebylo té doby snad ani jednoho, který by byl s tímto názorem souhlasil; obecně usuzovali, že je Syrie částkou francouzské koloniální državy a že jí zůstane.

Stanovy francouzského mandátu mluví o Libanonu a Syrii. Libanon je jednotný, kdežto o Syrii nebylo řeči. Místo Syrie uznávala francouzská vláda samosprávné území Alauíjje, vládu halebskou a vládu damašskou, tři útvary úplně oddělené a francouzské správě podrobené. V drobení se pokračovalo.

STÁT DŽEBEL DRÚZ

Skoro současně, kdy pařížská vláda předložila radě Společnosti národů návrh ústavy mandátu jednotné Syrie, tvořil vysoký komisař nový syrský stát Džebel Drúz. Jahja z rodu Atraš, vrchní náčelník pohoří Hauránského, nebo jak se mu též říká, Drúžského, zemřel 10. listopadu 1914. Vynikající členové jednotlivých drúžských a křesťanských rodů se sešli a rokovali za předsednictví Ahmeda Hadžariho, drúžské náboženské hlavy, o jednotlivých členech vládnoucího rodu. Původně se štěpili na stoupence vrchního vojenského velitele Sultána a na přivržence Selíma, Jahjova synovce. Sultán vybízel k svornosti, že jí bude nesmírně potřebí za války, do které se Turecko právě dalo. Aby ji zachoval, požádal své stoupence, aby se přidali k Selímovi. Vyhověli, i byl zvolen jednomyslně. Vložili na jeho bedra plášť vrchního náčelníka a uznali ho zástupcem u turecké vlády. Velitelem ve válce zůstal i nadále Sultán, poněvadž se mu rozvahou a udatností nikdo nevyrovnal.

Selím byl prospěchář, i přiklonil se za války úplně k Turkům, již jeho věrnost udržovali penězi a zásobami. Sultán, jenž se od mala Turkům protivil a s nimi skoro ustavičně bojoval, se dal získat pro Fejsala. Poslal ho k němu Džemal paša, vrchní turecký velitel, aby si zajistil jeho věrnost nebo aspoň nečinnost po dobu války. Fejsal ho naoko přemlouval k poslušnosti vládě, potají se s ním však umlouval o vzpouře, chystané jeho otcem Husejnem a o pomoci, kterou mu Angličané zajistili. Sultán byl oddaným stoupencem Velké Britannie. Podporovala jeho otce i jeho samého za četných vzpour proti Turkům, i viděl v ní ochránkyni svých souvěrců a věřil, že zřídí arabský stát, jak Husejnovi závazně slíbila.

Za války nepodnikl Sultán nic ani proti Turkům ani pro Velkou Britannii, avšak poskytoval ve svých neschůdných horách útulku a ochrany všem Fejsalovým přátelům, pokud k němu z Damašku utekli. Byli to zvláště členové váženého

rodu Bakri, odvozujícího původ od prvního nástupce Muhammadova. Bydlili v jižní třetině Hauránského pohoří, kterou Sultán držel, a pouští podávali zprávy o pohybech Turků a jejich spojenců Fejsalovi na pravém křídle britské armády.

Po válce se Selím a jeho druhové obávali, aby jim Fejsal a Angličané, již celou Syrii obsadili, nevykládali ve zlé jejich přátelství k Turkům, proto hledali pomoc u francouzského zástupce. Byl jím François Georges Picot. Po názoru Francouzů to byl jejich první vysoký komisař v Syrii, kdežto Fejsal a Britové ho za takového neuznali a neříkali mu jinak než Political Chief-Adviser. Drúzové Selímovi mu slibovali pomoc proti Fejsalovi, dopřeje-li jim samosprávy, kterou dotud měli. Picot jevil veškerou ochotu splnit jejich přání, avšak nemohl se hnouti, pokud měli Britové Syrii obsazenu. Teprve jeho nástupce generál Gouraud zasáhl ve prospěch drúzů. Rozhodnutím z 3. dubna 1920 zřídil jízdní drúzskou policii, rozpustil ji však 27. srpna téhož roku z obavy, aby se nepřidala k nespokojencům hauránského pomezí. Chtěje udržeti dobrou vůli drúzů, slíbil jim úplnou nezávislost, i šli se čelní mužové jednotlivých čeledí v Kanauát, kde vypracovali návrh ústavy. Obecné shromáždění drúzů i křesťanů jej schválilo 20. prosince 1920 v osadě Suejda.

Obyvatelé Džebel Drúz měli mítí voleného domorodého knížete, jenž by s voleným sborem a četnictvem spravoval pohoří. Vysoký komisař je zastupuje v cizině. Nemá práva se míchat do vnitřních záležitostí ani přímo ani nepřímo a nesmí vkládati francouzské posádky.

Selím a dva náčelníci se odebrali do Damašku, kde předložili návrh ústavy zástupci vysokého komisaře. Nenašel mi-
losti před jeho očima, proto jej úplně přepracoval. Drúzové si zvolí domorodého knížete nebo guvernéra, jemuž bude přidána správní komise jakož i vládní rada 42 volených členů. Správní komise se skládá z úředníků, jmenovaných guvernérem čili knížetem, a ze zástupců, které do ní vyšle

vládní rada, zasedající jednou za rok. Vysoký komisař potvrzuje knížete, přiděluje francouzské odborné rádce jednotlivým správním úředníkům, schvaluje rozpočet, posílá do jednotlivých osad francouzské posádky a zastupuje Džebel Drúz navenek.

Selím a jeho dva druhové zamlčeli svým krajanům práva, která si vysoký komisař vyhradil. Domnívali se, že jsou dočasná, že se Francie spokojí slovy a nesáhne k činům. Podobné podmínky uložili drúzům několikrát Turci; přijali je, aby měli pokoj, avšak nedovolili, aby byly provedeny. Nač by znepokojovali své sourodáky? Nač by se připravovali o dary, které dostali, a o služby jim zástupcem vysokého komisaře zaručené? Není pochyby, že četní jiní drúzští pohlaváři usuzovali podobně a první v Syrii uznali 4. března 1921 francouzský mandát a zvolili si 1. května Selíma za knížete. Vysoký komisař volbu schválil a 26. května 1921 se shromáždila vládní rada k zasedání. Selím jí představil francouzského důstojníka jako svého hosta. Ve skutečnosti to byl jeho odpovědný rádce.

Sultán, vrchní velitel drúzů, se vyjednáváním s Francií neúčastnil, ale také se mu neprotivil. Jeho přátelé se domlouvali s Abdalláhem, bratrem Fejsalovým, emírem sousedního Zájordání, a projevili ochotu, že uznají jeho svrchovanost v jižní třetině pohoří, již drželi. Abdalláh po poradě s britským zástupcem St. John Bridger Philbym pověřil Asada z vládnoucího rodu Atraš svým zastoupením v Suejdě. Tehdy ještě nebyly hranice stanoveny, i mohl britský zástupce s dobrým svědomím přivoliti, aby se Abdalláh v jižním Hauránu uchýlil a takovým způsobem Zájordání rozšířil. Kdo se tomu opřel, byl francouzský důstojník, přidělený Selímovi. Na jeho výzvu se Selím vypravil do ohroženého území, byl však vypuzen. Rádce požádal jeho jménem vysokého komisaře za pomoc. Rád jí poskytl, poněvadž mohl při této příležitosti vložiti posádky do značné části pohoří. Francouzské vojsko, provázené letadly, vyhnalo

stoupence Abdalláhovy, obsadilo Suejdu, zajalo Asada a poslalo jej 21. srpna do Damašku. Koncem r. 1921 bylo bezmála celé pohoří obsazeno francouzským vojskem a rozhodnutím z 6. prosince téhož roku se francouzští rádcové ujali správy. Hranice mezi Džebel Drúz a vládou damašskou, nebo jak se též říkalo, státem damašským, byly vymezeny 16. března 1922 a rozhodnutím z 24. října téhož roku byl zřízen samosprávný stát Džebel Drúz s hlavním městem Suejdou.

POŽADAVKY SYŘANŮ

Postup úřadů a drobení jednotné Syrie zavdávaly zahraničním odpůrcům vítanou příležitost, aby proti francouzské správě brojili. Vůdci odporu byli dr. Abdarrahmán Šahbandar a jeho druhové, jež ústavodárné shromáždění vyslalo do Evropy a do Ameriky, aby hájili syrské zájmy. Na jejich popud se Národní libanonský svaz v Káhiře přetvořil na Výkonný výbor syrsko-libanonský. Středisko měl v Káhiře, odbočku v Ženevě a členy po velkých městech Evropy a Ameriky. Uvěřejňoval podrobné zprávy o chybách, kterých se francouzští úředníci v Syrii dopouštěli, projevoval odpor proti nim pařížské vládě a radě Společnosti národů, burcoval světové veřejné mínění a dopisoval si potají s čelnými vlastenci v Syrii. Tato činnost působila francouzskému zástupci v radě Společnosti národů značné potíže, proto naléhal, aby byla v Syrii zavedena mírnější vláda.

Vysoký komisař hleděl politické nespokojence získati dobrotou. Udělil milost četným politickým vězňům, dovolil návrat Šahbandarovi i jeho druhům a nekladl překážky oživující politické činnosti. S pomocí jeho úředníků vznikly v Syrii dvě politické strany: demokratická, která měla zlomiti moc zaostalých konservativců, a pokroková, která ji měla potírat. Obě zakotvily toliko mezi křesťany a obě se opíraly o úřady, které se domnívaly, že vnitřní třenice jednotlivých náboženských obcí odvrátí pozornost od

obecných stesků a dopřejí vysokému komisaři času a klidu, aby provedl svůj úkol. Leč přirozený vývoj směřoval jinam.

Strana jednotné Syrie byla po útěku Fejsalově rozpuštěna, avšak její členové a stoupenci trvali a již začátkem května 1921 oznámili vysokému komisaři, čeho si přejí. Vědouce že neodstraní nových státních útvarů, hleděli další drobení zastaviti a dotud rozptýlené drobty aspoň poněkud spojit. Vymáhali pro ně místní samosprávu, avšak i společný sněm, do kterého by vyslaly jednotlivé vlády své zástupce, tedy jakousi federaci.

Federativnímu sněmu ať vysoký komisař dopřeje úplné svobody, aby rozhodl o dalším. Vyslovili se pro ústavodárné shromáždění, vysoký komisař je svolá, aby porokovalo o potřebách vlasti, o ústavě a volbě knížete. Než se to stane, nahradí vysoký komisař posádky francouzské domorodými, upraví cenu syrských peněz a nevydá nových zákonů, pokud nebude utvořena národní vláda. Generál Gouraud slíbil, že bude o těchto požadavcích uvažovat, avšak žádný neprovedl, neboť se mu bylo ubírat cestou z Paříže předpisovanou. Trvali na drobení, a autonomní stát Džebel Drúz, jenž tou dobou vznikl, nebyl drobtem posledním.

Je zajímavé, že požadavky syrských vlastenců vzbudily ohlas u Francouzů, kteří Syrii navštívili nebo se jejím vývojem samostatně zabývali. M. Jonnart, president správní rady Suéské společnosti, pobyl v únoru 1921 delší dobu v Syrii. Vystihl neblahý a nebezpečný stav tamních záležitostí, káral postup úředníků a upozorňoval vládu, že mandát není totožný s protektorátem a že není správné, aby francouzští úředníci vytiskovali domorodé a sami za ně mysleli a jednali. Podobné stížnosti docházely i k ministerskému předsedovi Briandovi, jenž chtěje upokojiti veřejné mínění anglické a americké prohlásil 20. října 1921, že Syrie není ani francouzskou kolonií, ani pod francouzským protektorátem a že účelem Francie je dopomoci jí k úplné svobodě. Raymond Poincaré později dovozoval, že mandát značí toliko dozor nad syrským obyvatelstvem.

Takové a podobné projevy byly určeny pro veřejnost evropskou a americkou. V Syrii jich nedbali. Úřady se neomezovaly na dozor, nýbrž vnucovaly svůj způsob a vedly bezmála celou správu — a ta byla drahá, poněvadž se opírala o vojsko. Syřané se domáhali federace, a zatím se rozkládaly drobtý dotud utvořené. Francie by se byla ráda domluvila s Tureckem, aby se vybavila z nebezpečného bahna, do něhož se dostala ukvapeností svých imperialistů v Kilikii. Mladá turecká republika požadovala bezmála celý sandžak iskanderúnský, obydlený zčásti Turky. Chtějíc ji uchlácholiti, rozkázala pařížská vláda vysokému komisaři, aby jim udělil samosprávu. Dotud náležel sandžak iskanderúnský k vládě halebské, avšak rozhodnutím z 8. srpna 1921 byl prohlášen samosprávným. Guvernér halebské vlády jmenuje jeho správce se souhlasem francouzského zástupce a schválením vysokého komisaře. Krajský správce neboli mutasarref je odpovědný toliko francouzskému zástupci. Pomáhá mu dvanáctičlenný správní výbor, jehož čtyři členové jsou jmenováni, ostatní voleni. Byl to pátý státní útvar jednotné Syrie, o které mluví návrh stanov francouzského mandátu. V Paříži tvrdili, že plní přání obyvatelstva; ve skutečnosti se obyvatelé vzpírali.

Ti, kdož bydlili v starém samosprávném Libanonu, nebyli spokojeni s Velkým Libanonem. Naříkali, že jsou na ně uvaleny mnohem těžší daně, než za doby turecké. Podobně kraje, které byly k starému Libanonu přičleněny, požadovaly, aby se směly vrátiti k jednotné Syrii. Téhož se domáhala i přímořská města Bejrút, Sajda a Súr. Imperialisté tvrdili, že se tyto odstředivé síly opírají o muslimy. Nebylo to pravda, poněvadž v uvedených městech mají vrch křesťané. Francouzský generální guvernér Velkého Libanonu nespokojence utěšoval, že Francie ponenáhlu upraví libanonskou ústavu, aby vyhovovala nejen přáním a potřebám obyvatelstva, nýbrž též stanovám francouzského mandátu.

PRVNÍ VOLBY VE VELKÉM LIBANONU

Pařížská vláda vědouc, že se o stanovách mandátu bude jednati v radě Společnosti národů, hleděla zlomiti námitky, povýtce italské, proto pokynula vysokému komisaři, aby dopřál libanonskému obyvatelstvu větší účasti na správě státu. Vždyť se domáhalo, aby jeho volení zástupci rokovali a hlasovali o zákonech a rozpočtu. Vysoký komisař rozhodnutím z 8. března 1922 přesně vymezil práva a povinnosti guvernéra jakož i zastupitelského sboru, jenž měl nahraditi dotavadní správní výbor. Členové zastupitelského sboru nebyli jmenováni, nýbrž druhotně voleni. Prvotní voliči se sčítají a dělí počtem členů zastupitelského sboru, čímž se stanoví počet prvotních voličů, určujících jednoho poslance. Každá náboženská obec je zastoupena tolika poslanci, kolik jich jí podle koeficientu přísluší. Je-li jich v některém volebním okrese méně, přičtou se k sousednímu. Převyšuje-li počet prvotních voličů náboženské obce polovičku koeficientu jenom několika hlasy, dostane obec poslance jednoho; získá-li koeficient a ještě polovičku, má dva poslance. Žádná náboženská obec nedostane více poslanců, než kolik jí přísluší z úhrnného počtu prvotních voličů. Za poslance může býti zvolen zachovalý libanonský občan, jemuž je aspoň 25 let a je prvotním voličem. Voliti má právo každý, kdo dovršil 21 let a vykonává přesně občanské povinnosti. Jednoho druhotného voliče určuje 250 voličů prvotních. Druhotní se sejdou ve středisku okresu a volí poslance. Maronité jich dostali 10, melkité 2, muslimové 11, drúzové 2, ostatní náboženské menšiny jednoho.

Volby se konaly 23. května 1922. Vysoký komisař ubezpečoval zvolené poslance, že Velký Libanon zůstane samostatným a nezávislým státem a Francie že nikdy nepřipustí, aby byla jeho nezávislost někým ztenčena. Muslimové a čtní křesťané nebyli s volbami spokojeni. Vytýkali, že francouzští úředníci omezovali volební právo, uznávající za

prvotní voliče jenom své stoupence a nabádající voliče druhotné, aby volili za poslance muže Francii oddané. V Paříži a v Ženevě se chlubil, že se Syřané s francouzskou vládou a správou smířili. Tomu že nasvědčuje klid, jenž zavládl. Měli pravdu; silné francouzské posádky upevňovaly pokoj a pořádek, avšak nezajišťovaly vnitřního klidu, politické spokojenosti.

PROJEVY NESPOKOJENOSTI

Doutnající nespokojenost se projevila, když navštívil Syrii a Damašek Charles R. Crane, vůdce poselstva Spojených států severoamerických, které r. 1919 vyšetřovalo tužby syrského lidu. Při jeho odchodu 6. dubna 1922 hlaholilo Damaškem: „Ať žije úplná svoboda! Ať klesne mandát!“ Nepokoje trvaly i nazítří a mnoho čelných mužů bylo uvězněno. Na důkaz smutku měli obyvatelé domy a obchody po celý týden uzavřeny a francouzské vojsko procházelo ulicemi. Zatčení byli postaveni před vojenský soud a rozsudek pronesen 18. dubna. Dr. Abdarrahmán Šahbandar dostal 20 let, jeho druhové od 5 do 20. Všichni byli odvezeni na ostrov Aruád a tam uvězněni. Tento nenadálý výbuch byl důkazem, že v syrském lidu vše a že by měla francouzská správa vymýtiti kořeny nespokojenosti, chtě-li se uvarovati výbuchu nového, nebezpečnějšího. Imperialisté ujišťovali, že to byl projev dávno připravený a že měl za účel znova upoutati americké veřejné mínění na syrské záležitosti. Za důkaz uváděli, že mu stál v čele Šahbandar, jenž se jistě domluvil s Cranem a ostatními čelnými muži presbyteriánské církve.

Vysoký komisař přece jen uznal potřebu, aby vykonal, co by poněkud uklidnilo pobouřené mysli. Udělil vládám damašské, halebské, jakož i Alaujje název státu a rozhodnutím z 28. června 1922 zřídil ústavní federativní sbor. Každý ze tří států v něm měl 5 zástupců. Scházeli se jeden

rok v Damašku, druhý v Halebu a to 1. dubna a 1. listopadu na tři týdny. Rokovali o společných potřebách, připravovali společný rozpočet, řídili veřejné práce, náboženské nadace, cla a určovali nepřímé dávky. Již v první schůzi v prosinci 1922 se usnesli, že budou zasedati jenom v Damašku a Damašek že zůstane hlavním městem Syrie. Byla to první výzva k federaci a spolu k jednotě celní, obchodní a peněžní.

V radě Společnosti národů se jednalo o stanovách mandátu. Výbor syrsko-palestinský a jeho přátelé v Evropě a Americe napínali všechny síly, aby vymohli když ne zrušení, tož aspoň změnu, avšak nepochodili. Současně se projednávaly též stanovy mandátu palestinského a stoupenci Sionských se vzpírali jakékoliv změně vědouce, že by došlo i na Palestinu. Stanovy francouzského mandátu byly 24. července 1922 schváleny bez jakékoliv změny. Uveřejněny nebyly, poněvadž italský zástupce odepřel souhlas, pokud nebudou urovnány rozmrávky mezi jeho vlastní a Francií.

NEPOKOJE V DRÚZSKÉM STÁTĚ

Rokování o stanovách ukázalo zástupcům Francie, že cesta, kterou se vysoký komisař dotud ubíral, sotva povede k cíli. Nový útvar, samosprávný stát Džebel Drúz, se neosvědčil. Kníže čili guvernér Selím Atraš byl slaboch, jenž neměl vážnosti ani u francouzských rádců ani u domácích úředníků, a přece potřeboval nový stát silné ruky, která by vynutila poslušnost a položila pevné základy národní svobody. Rozvážní drúzové pohlíželi k Sultánovi očekávající, že nedovolí, aby se jejich pohoří dostalo do područí cizinců, ale Sultán mlčel. Čekal, až nespokojenost naplní srdce jeho odpůrců v příbuzenstvu Selímově a sjednotí všechny čeledi a rody k společnému postupu. Nedočkal se příležitosti, po které toužil, a dal se do boje spíše, než se nadál.

V polovici července uprchl z damašského vězení Edhem

Chandžar, náčelník ismáílských muslimů, bydlících při jihovýchodním Libanonu. Podnikl útok na generála Gourauda a byl odsouzen na smrt. Hledal útulek u emíra Abdalláha v Zájordání. Rád by mu ho byl poskytl, avšak obával se politických zápletek, proto ho na radu britského zástupce Philbyho, jenž za něho myslel a jednal, vypravil s doporučujícím listem k Sultánovi. Sultán mu dopřál útočiště ve své osadě Kerje. Francouzské úřady žádaly knížete Selíma, aby Edhema zatkl a jím vydal. Jeho francouzský rádce a zástupce vyslal silnou četou, která za noci pronikla do Kerje, pobila Edhemovy ochránce a jej zajala. Sultán dlel tou dobou v jiném koutě svého území. Dověděl se, co se přihodilo, považoval tento čin za porušení práva útulku a osobní urážku, i sáhl se svými stoupenci k zbrani. Francouzské vojsko, podporované letadly, pobořilo více než 20 vesnic a přinutilo Sultána, že se uchýlil do Zájordání jako chráněncem kmene Beni Hasan. Vojenský soud trestal zajaté účastníky vzpoury a koncem r. 1922 odsoudil nepřítomného Sultána na smrt.

Kníže Selím ztratil nejmocnějšího odpůrce a francouzský zástupce Trenga se stal vlastním správcem Džebel Drúz. Na jeho popud dala vládní rada v lednu 1923 Selímovi dovolenou a Trengu jmenovala prozatímním guvernérem.

Na konci r. 1922 vyjednával generál Gouraud s vysokým komisařem palestinským, aby Zájordání přestalo býti útulkem politických uprchlíků a aby se odtud nepodnikaly nájezdy do jihovýchodní Syrie. Ke skutečnému výsledku dospěli teprv v druhé polovici března 1923, kdy colonel Peake paša se stal velitelem zájordánské legie a dal hranic přísně stříci. Tu se obával Sultán, že by mohl býti vydán a popraven. Generál Gouraud nebyl přítelem prolévání krve. Hleděl získati dobrotou ty, kdož se provinili. Vzkázal Sultánovi, Sultán vzkázal jemu, odebral se do svého pohoří a 5. dubna 1923 vstoupil do Suejdy. Právě se tam slavila výroční památka osvobození od tureckého jha. Tisíce shro-

mážděných drúzů volalo na guvernéra Trengu, aby Sultánovi a jeho druhům telegraficky vyžádal milost. Vyhověl; vždyť dostal pokyn od vysokého komisaře. Sultán a jeho družina se vrátili do svých osad. Byl to poslední krásný čin prvního skutečného vysokého komisaře.

NÁBĚH K FEDERALISACI

Generál Gouraud se octl na konci své syrské dráhy, neboť byl 20. dubna 1923 jmenován jeho nástupcem generál Weygand. V mnohém se podobal svému předchůdci. Měl na starosti slávu a dobré své vlasti, proto úplně souhlasil s těmi, kdož říkali, že se hesel proticírkevních nemá užívat v zámoří. Hleděl udržovati dobrou vůli s představenými křesťanských náboženských obcí a snažil se získati vedoucí muslimy, kteří se Gouraudovi vyhýbali.

Syřané pocítili nové ovzduší, a hned 12. května, kdy Weygand přijel po prvé do Damašku, mu předložili svá přání. Syrie ať je úplně sjednocena. Svobodné volby poskytnou obyvatelstvu příležitost, aby vyslalo zástupce do ústavního shromáždění, které se postará o vlast. Svoboda tisku budiž zavedena a všichni političtí vězni propuštěni.

Vysoký komisař pomýšlel na novou úpravu správních záležitostí, nechtěje se však ukvapiti, odpověděl, že bude o těchto požadavcích uvažovati. V Halebu mu přednesli bezmála totéž, připojili však významnou stížnost, že se měli ujařmení v turecké říši lépe než svobodní pod francouzskou správou. Soukromě, ba i veřejně se ozývaly hlasy, že by měli býti připojeni k republice turecké. Držíce iskanderúnský přístav a Bagdádskou dráhu, že by ovládli celou jižní třetinu Turecka. Podobné myšlenky se šířily v okresech iskanderúnském a antákijském, kde je turečtina úředním jazykem. Rozvážní Francouzi se báli, aby turečtí náhončí neroznítili v severní Syrii odboj, který by je připravil o tuto zemi snad snáze a rychleji, než přišli o sousední Kilikii.

Vysoký komisař uznával oprávněnost hospodářských nářků halebských. Před válkou se v jejich městě soustřeďoval dovoz a vývoz z jižní polovice asijského Turecka, Iráku a jižní Syrie. Po válce se octli na hranicích. Vrata do sousední turecké republiky se jim zavřela, do Iráku je Angličané nepustili a na jih do Syrie neměli co vyvážet, a nebylo zač odtud dovážet. Francouzi slibovali, že vybudují přístav iskanderúnský, avšak do pořádného díla se nedali. Přístav dřímá a Haleb vadl.

Po poradě v Paříži se generál Weygand odhodlal, že aspoň částečně splní politická přání Syřanů, když dopomůže státům Alaiiije, halebskému a damašskému k zavedení samosprávy a odpovědné vlády a hospodářsky je povznese, dokončí-li federaci jeho předchůdcem načatou. Rozhodnutím z 30. srpna zavedl v damašském a halebském státě zastupitelský sbor, jehož práva a povinnosti vymezil 24. září 1923. Členové zastupitelského sboru se volí na dvě léta druhotně, při čemž třeba dbáti, aby byly menšiny náležitě zastoupeny. Na 6.000 voličů prvotních připadá jeden poslanec. Převyšuje-li počet prvotních voličů některé náboženské menšiny 3.000, dostane rovněž 1 poslance; je-li jich více než 4.500, má dva. Členové obcí rozptýlených po celém státě budou mít tolik poslanců, kolikrát mají 6.000 nebo aspoň přes 3.000 prvotních voličů. Každý volič hlasuje ve svém volebním okrese pro navrženého poslance bez ohledu na jeho vyznání. Prvotní volič musí mít aspoň 21 let, nesmí být činným vojákem nebo úředníkem a je třeba, aby byl bezúhonný. Za voliče druhotného je vybrán ten, komu minulo 25 let. Za poslance nemůže být zvolen, kdo není zapsán ve svém volebním okrese jako volič prvotní, nedosáhl 30 let, je státu něco dlužen a neumí číst a psát.

Zastupitelský sbor se schází dvakrát ročně, 1. dubna a 1. září vždy na měsíc. Je-li toho třeba, může jej guvernér povolati k zasedání mimořádnému. Na podzim se zabývá výhradně rozpočtem. Vysoký komisař smí zasedání přerušiti nebo sbor rozpustiti. Jednací řečí je arabština a francouz-

ština. V první schůzi předsedá nejstarší člen, pokud si sbor nezvolí předsednictvo většinou hlasů. Vysoký komisař nebo jeho zástupce jakož i guvernér a správcové jednotlivých odborů mají právo se účastniti každého zasedání. Každý poslanec, protivící se platnému řádu, bude předsedou vyloučen. Zastupitelský sbor rokuje o rozpočtu, daních, zákonech, správě a záležitostech, které mu předloží guvernér. Mají-li usnesení nabyti platnosti, je nezbytno, aby byla schválena vysokým komisařem.

Rozhodnutím z 31. srpna a 24. září 1923 dostal stát Alaiiije stejný zastupitelský sbor s jedinou změnou, že tři z jeho členů byli jmenováni, ostatní voleni.

Francouzští úředníci měli nařízeno, aby připravovali volby a byli opatrní při výběru prvotních voličů a poslanců. Druhotné mohli snadno ovládnout; vždyť se voliči sešli v jediném středisku, kde byli úplně odloučeni od nepříznivých vlivů. Aby jim práci usnadnil a utvořil ovzduší Francii příznivé, propustil vysoký komisař 14. října 1923 Abdarrahmána Šahbandara, jeho druhy jakož i značnou část ostatních politických vězňů. Veřejné mínění uvítalo tento šlechetný čin s pochvalou, avšak pozastavovalo se, proč nedostali milost všichni, kdož trpěli za vlast, a proč se žaláře plní novými politickými provinilci. Pocházeli skoro vesměs z Haleba a Damašku, kde se ostře stavěli proti volbám do zastupitelských sborů a proti nim samým. Když se damašský zastupitelský sbor po prvé sešel 12. listopadu, uzavřelo obyvatelstvo obchody a konala se obecná stávka na důkaz odporu proti tomuto novému pokusu ohrožiti jednotu Syrie. Podobné projevy pořádali též v Halebu a oba sbory žádaly jednomyslně, aby byla Syrie sjednocena a dostala odpovědnou vládu. Dosavadní federace že je hříčkou, která není na prospěch ani Syrii ani Francii.

V Paříži uvažovali a Weygandovi nařídili, aby veřejnou horečku zeslabil novým lékem. Rozhodnutím z 23. listopadu 1923 upevnil federaci. Zastupitelské sbory Alaiiije,

halebský a damašský měly vysílati do federativního sboru po pěti zástupcích na rok. Federativní sbor ze svých členů vybíral presidenta federace rovněž na rok, jeho úřad mohl však býti prodloužen. Výkonnou moc svěřil vysoký komisař presidentu federace a jeho sboru s právem zplnomocnění guvernéry jednotlivých států. President předkládá federativní radě návrhy zákonů pozemkových, majetkových, civilních, obchodních, trestních jakož i jiných, pokud se týkají všech tří států. Žádný výnos není platný, pokud není schválen vysokým komisařem.

ÚŘEDNÍCI I SYŘANÉ NESPOKOJENI

Proti úpravě federace se ozvali nejen Syřané, nýbrž i Francouzi. Federativní sbor se usnesl 15. ledna 1924 bezmála jednomyslně na žádosti, aby byla Syrie sjednocena, cesty k přístavům uvolněny a celní ploty zrušeny. Nikoliv tři zastupitelské sbory, nýbrž jedno zákonodárné shromáždění ať je utvořeno pro celou Syrii, a odpovědná vláda ať vykonává, na čem se usnese. O tomto požadavku nechtěli francouzští úředníci slyšet. Protivili se nepatrné výkonné moci, udělené presidentu federace; jak měli snést odpovědnou vládu domáci? Tvrдили, že nemohou a nechtějí vykonávati rozkazy presidenta federace, jímž je domorodec. Vždyť až dotud byli guvernéry jednotlivých státních útvarů skoro vesměs Francouzi a francouzští úředníci nařizovali. Odpovědni byli toliko vysokému komisaři nebo jeho zástupcům u jednotlivých vlád. Příčilo se jim, že by měli skládati účty domorodým presidentům a snad i odpovědným ministrům.

Odpor úředníků zesiloval nespokojenost Syřanů a nepokoje se projevovaly i v Libanonu. Libanonští toužili po sjednocení, a vysokému komisaři nezbylo, leda aby dal čelné muže zatknouti. Vyhlásili obecný smutek a v přístavních městech zavřeli obchody.

Záminku k novému zatýkání dal král Husejn. Odebral se začátkem r. 1924 do Zájordání, kde ho zvolili chalífou.

Posílal podpory dobročinným syrským společnostem a domáhal se, aby bylo jeho jméno jako chalífy pronášeno při pátečních bohoslužbách. Úřady se tomu opíraly a stíhaly jeho stoupence správně soudíce, že je náboženský zájem rouškou politického odporu proti mandátu. Vždyť Husejn neustále obviňoval Velkou Británii, že závaznému slibu nedostála a neprávem vložila mandátní jho na Syrii. Věznice se plnily a nespokojenců přibývalo. Stráž bezpečnosti a vojsko zasahovaly mnohdy hodně krutě, čímž odpuzovaly nejlepší přátele Francie. Ahmed Kurd Ali, prezident Arabské akademie věd, jenž byl 8. ledna 1920 zbit proto, že Francii hájil, byl začátkem dubna 1924 uvržen do vězení, jeho list *Muktabas* zastaven a on sám měl býti ze země vypovězen.

Generál Weygand nevěděl, z které do které. Cítil se Syřany, rád by jim byl uvolnil, avšak nebyl ve svých činech svobodný. Odebral se na jaře 1924 do Paříže, aby podal podrobnou zprávu a vymohl svolení pro další úpravu. Po návratu v červnu 1924 oznámil hned z Bejrútu, že Francie projevila souhlas, aby se vlády damašská a halebská sloučily a zvolily si vlastního presidenta, který by vládl a spravoval. Sám sloučení neprovedl. V Paříži s ním nebyli spokojeni, úředníci mu přitěžovali a veřejné mínění vycítivši, že se neudrží, mu projevovalo nepřízeň. Když přijel v druhé polovici června do Damašku, nevítal ho skoro nikdo, ale konaly se projevy nespokojenosti a touhy po jednotné Syrii. Z Halebska poslali začátkem listopadu čelní mužové jemu jakož i ministerskému předsedovi do Paříže telegrafickou žádost, aby odvolali vojsko a úředníky a rozkázali přípravu svobodných voleb do ústavodárného shromáždění jednotné Syrie.

MÍSTO FEDERATIVNÍ SYRIE SYRSKÝ STÁT

Pařížská vláda nevyhověla, nýbrž vypravila 28. listopadu 1924 do Syrie nového vysokého komisaře generála Sarraila. Úřední jeho název byl: vysoký komisař vlády Re-

publiky pro Syrii, Velký Libanon, Alaiiije a Džebel Drúz. Stanovy mandátu, schválené radou Společnosti národů, znají toliko Libanon a Syrii; pařížská vláda přidala státní útvary Alaiiije a Džebel Drúz. Bylo patrné, že stát Alaiiije má býti podobně jako Džebel Drúz odštěpen od vlastní Syrie. Stalo se to výnosem generála Weyganda z 5. prosince 1924, jímž byl stát Alaiiije prohlášen nezávislým. Většina členů jeho zastupitelského sboru souhlasila. Byli zaostalí, dali se ovládnouti a kladli osobní prospěch nad dobré svého kraje. Rozvážná menšina poslanců jakož i obrovská většina obyvatelstva přímořských měst a východního úrodného úvalu se domáhala přivtělení k jednotné Syrii. Horalé alaiiijští hleděli uchovati zděděné feudální zřízení a Francie se postavila za ně.

Okleštěná federativní Syrie byla rozhodnutím z 5. prosince 1924 proměněna sloučením státu halebského a damašského v jediný Syrský stát. Členové zastupitelského sboru damašského a halebského utvořili syrský zastupitelský sbor. Volební právo pozměněno nebylo. Zastupitelský sbor volí presidenta státu, jenž jmenuje vyšší úředníky jakož i 5 ministrů, kteří mu při správě pomáhají. Vysoký komisař potvrzuje presidenta, jejž může též sesaditi, a schvaluje výnosy a nařízení jakož i jmenování úředníků. Má v jednotlivých odborech zástupce, kteří podpisují všechna nařízení. Bez jeho souhlasu nesmí ministr nebo odboroví přednostové nic podniknouti. Odpovědni jsou toliko vysokému komisaři.

Z přímoří, sousedícího na severu s nezávislým státem Alaiiije, byl vybudován samosprávný sandžak Alexandretta čili Iskanderúna. Zůstal částkou syrského státu, dostal však rozhodnutím z 31. prosince 1924 zvláštní administrativní i finanční správu. Turečtina je úředním jazykem jako arabština a francouzština. Jeho hlavu, mutasarrefa, jmenuje president syrského státu po návrhu zástupce vysokého komisaře. President ustanovuje nebo sesazuje vyšší úředníky, jejichž jména mu mutasarref předloží. Všechny ostatní do-

sazuje a propouští mutasarref sám. Pomáhá mu správní výbor osmi členů volených a čtyř jmenovaných. Mutasarrefova nařízení nabývají platnosti, když je schválí zástupce vysokého komisaře.

Mýlil se generál Sarraíl, domnívaje se, že obyvatelstvo snese nové přistřižení Syrie. Obecně vytýkalo, že imperialismům Velký Libanon nestačí, že mají zálsusk na celé pobřeží od palestinských hranic až za Iskanderúnu a že by si je nejraději přivtělili. Patrným důkazem jejich záměru že je odříznutí státu Alauíje a sandžaku iskanderúnského od jednotné Syrie. Na pobřeží že francouzská vláda a správa zustane, aby se všila a usnadnila konečné odloučení od Syrie.

ODPOR ZASTUPITELSKÝCH SBORŮ

Zastupitelský sbor Syrského státu se sešel 16. března 1925 v Damašku. Za presidenta si zvolil Subhiho Barakáta. Porokovav o potřebách, jednomyslně se usnesl požádati vysokého komisaře, aby bylo sjednocení Syrie skutečné a zastupitelský sbor dostal zákonodárnou moc a jmenoval odpovědnou vládu. Dotud že nemá práva na ničem se usnésti a obyvatelstvo, domáhající se jednoty, že postrádá svobody a svrchovanosti, která byla přece Společností národů uznána. Vysoký komisař nedbal tohoto usnesení. Protivilo se záměrům imperialistů a stálý výbor rady Společnosti národů, jemuž vysoký komisař předkládal každého roku zprávu, se těmito a podobnými požadavky zabývati nemohl. Francouzský mandát v Syrii vstoupil v platnost teprve 29. září 1923 a po přání rady Společnosti národů měla Francie po třech letech předložiti ústavu. Do té doby bylo ještě daleko.

Národní listy přetřásaly způsob, jakým úřady vykonávají mandát. Ponenáhlu dospívaly k názoru, podporovanému jednotlivými francouzskými odborníky, že Francie není u nich poručnicí, nýbrž kuratorkou a že nemá práva zasahovati přímo do správy ani zemské, ani místní. Její povin-

ností že je vésti, nabádati a zkoumati domorodé úředníky, aby je učila odpovědnosti a připravovala samosprávou k úplné nezávislosti. Požadovaly, aby vysoký komisař jmenoval svého zástupce jediné u vlády ústřední, jakož i aby správcové jednotlivých krajů a okresů nebyli podřízeni úředníkům francouzským. Za guvernéry nebudtež, jako dotud, ustanovování Francouzi, nýbrž Syřané, a ať jednají s vysokým komisařem. Poukazovaly na soutěž úředníků cizinců. Ve správním roce 1922 jich bylo 500 a dostávali více než 12,000.000 franků služného. Následujícího roku jich působilo v Syrii 361, ovšem mimo důstojníky, kteří byli rovněž pověřeni správní službou. Na nátlak generála Weyganda byla dobrá polovička odvolána, ale přece jich zůstalo r. 1924 ještě 142 a nejméně tolik důstojníků bralo místa vzdělaným Syřanům, odchovancům vysokých škol francouzských a amerických. Někteří vlastenci v listech hájili, aby se Syrie nespokojila nálezem stálého výboru rady Společnosti národů, jehož povinností je zkoumati výroční zprávu, nýbrž aby své oprávněné stížnosti přednesla mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu a ten aby rozhodl, že je sice pravda, že rada Společnosti národů nemůže ukládati mandátáři nových povinností, avšak že ho má donutiti, aby plnil závazky a nepřekročoval meze svého práva. Stanovy znají Libanon a Syrii, mandátár však mimo ně ještě státy Alaiiije a Džebel Drúz. Ústavu má poručník vypracovati v souhlase s přáním obyvatelstva, kdežto v Syrii ho nedbá. Těmito a podobnými stížnostmi a nápady se Sarraíl nezabýval. Měl plno práce jiné a jinde a sám si jí přidával.

Generál Sarraíl se měl po pařížském přání ubíratí jinou cestou, než oba jeho předchůdci. Církevní moc, živená vlivnými hodnostáři, měla býti zlomena a zavedena demokracie. Syrská demokracie pochopí úmysly své francouzské sestry, uklidní se a půjde s ní k lepší budoucnosti. Svůj zájem projevil hned po příchodu. Na syrskou půdu vstoupil v Bejrútě v pátek 2. ledna 1925. Nazítrí ho prosil kato-

lický farář, aby v neděli pocítil svou přítomností farní chrám, kde bude po způsobu posvěceném staletým zvykem slavnostně uvítán jako zástupce Francie. Při každé farní mši v nedělích a svátcích, jakož i o francouzských národních svátcích zanotoval kněz: „Domine, salvam fac Rempublicam, Spasenu učiniž, Pane, Republiku (francouzskou)!“ O vánocích, velikonocích a svatodušních svátcích vítalo duchovenstvo zástupce Francie před vchodem do chrámu a vedlo ho v průvodu na čelné místo. Tyto církevní pocty byly podstatnou páskou mezi Syřany a Francií.

Vysoký komisař odpověděl, že úředně do kostela nevstoupí ani v neděli, na kterou byl pozván, ani kdy jindy. Farář podal zprávu apoštolskému delegátu, jenž vysokého komisaře upozornil, že svou odpovědí zbavuje Francii důležitých výsad, kterou měla v Orientě. On sám že vše oznámí svaté stolici, jak mu povinnost ukládá.

Pařížská vláda si nechtěla pohněvati Vatikán, jehož dobré vůle potřebuje, nemáli v zámoří ustoupiti Itálii. Ministerský předseda Herriot zaslal 4. března apoštolskému delegátu list, ve kterém vytkl jako ministr zahraničních záležitostí i jako hlava francouzské vlády přání, aby vysoký komisař dostal dávným povinností. Generál Sarraill byl na Boží hod velikonoční úředně přítomen bohoslužbám ve farním chrámu a slyšel, jak papežský delegát v kázání vybízel věřící, aby dvakrát zapěli Hallelujá, předně že vstal Spasitel a za druhé že se opět ukázal v chrámu zástupce Francie, plně staletou povinností. Je patrné, že generál Sarraill neposloužil své vlasti. Uškodil jí způsobem, jakým se zachoval k staříckému patriarchovi maronitů, oddanému stoupenci Francie. Patriarcha Huajjek ho úředně navštívil 7. ledna a vysoký komisař splnil svou společenskou povinnost teprve na výzvu z Paříže 20. března.

Nebyli to jenom čelní mužové církve katolické, kdož od vysokého komisaře trpěli. Jeho nechuť k náboženským záležitostem zakoušeli i muslimové a židé. Zakrátko popudil

proti sobě všechny věřící a sjednotil je bez ohledu na vyznání k obraně církevních škol, dobročinných ústavů a náboženských svobod. Hledě získati přízeň veřejného mínění částečnou politickou volností, zrušil 10. ledna 1925 válečný stav, trvajíc v Syrii od války. Spolu vyhradil francouzským vojenským soudům všechny činy, namířené proti francouzskému vojsku.

Zastupitelský sbor Velkého Libanonu, třebas se skládal z přátel Francie, dbal veřejného mínění a naléhal, aby sám volil guvernéra a aby mu byla správa odpovědná. Generál Sarraíl slíbil hned v den svého příchodu, že svolá zastupitelský sbor, aby vybral a jemu předložil tři kandidáty na úřad guvernéra. Přítomní členové mínili, že by bylo lépe dáti Velkému Libanonu napřed ústavu a podle ní voliti generálního guvernéra a vymeziti jeho práva a povinnosti. Vysoký komisař odvětil, že nedovolí rokovati o záležitosti kterou rozhodl, a 5. ledna vyzval zastupitelský sbor k mimořádné schůzi na 12. ledna. Měl bez jakékoliv porady určit kandidáty. Většina poslanců se opřela dotazem, má-li právo zaváděti podobný postup. Tomu odporoval jeho zástupce, a vysoký komisař ještě téhož dne rozpustil zastupitelský sbor výnosem, v němž praví, že chtěje vypracovati libanonskou ústavu, přeje si opírat se o sbor zástupců kteří by si byli vědomi své odpovědnosti. Na tisíce a tisíce lidí se kupilo v noci před zasedací síní, procházelo ulicemi a hrnulo se k obydlí vysokého komisaře. Stráž bezpečnosti zesílená francouzským vojskem je rozptýlila. Projevy se opakovaly bezmála po celém Libanonu, avšak vysokého komisaře nezmatly. Rozhodnutím z 30. ledna vybídl libanonského guvernéra-Francouze, aby změnil správní kraje a vypracoval nový volební řád. Prohlásil jej 9. dubna. Téhož dne zrušil rozhodnutí z 1. září 1920 a rozdělil Velký Libanon na 11 krajů a 1 samosprávný okres. Každý kraj se štěpí na okresy, jejichž počet zmenšil z 52 na 35. Nové rozdělení nedbá náboženských obcí.

Libanonští se hněvali, že cizinci rozdělili jejich území o své újmě a že zrušili hranice, vytvořené náboženskými obcemi. Jejich hněv vzrostl, když se dověděli, že členové zastupitelského sboru mají býti voleni přímo, tajně, bez ohledu na náboženství, že však budou jednotlivé náboženské obce poměrně zastoupeny. Obecného neklidu využili konservativci, strhli veřejné mínění, postavili se proti vysokému komisaři, který je měl zdeptati, a byli mocnější, než kdy jindy. Vždyť se k nim přidali i vlastenci, toužící po jednotné Syrii, domnívající se, že k ní rozvrat ve Velkém Libanonu uvolní cestu. Konservativci, až dotavad sloupky francouzského vlivu, se obrátili na pařížské přátele, naléhali na vládu a generál Sarraíl byl donucen k ústupu. Rozhodnutím z 3. června obnovil volební zákon z 10. března 1922, volební okresy však zůstaly pozměněny. Bylo jich pět se středisky v Taráblusu, Bejrútu, Bahannes, Sajdě a Zahle. Volby nebyly svobodné, i promlouvali proti nim nejen muslimové, nýbrž i křesťané, ba i katolíci. Francouzský generální guvernér Velkého Libanonu byl s výsledkem spokojen a nový zastupitelský sbor se sešel po prvé 16. července 1925. Po vůli generála Sarraíla měl oznámiti kandidáty na úřad generálního guvernéra, ale sbor to znova odmítl po ukazuje, že je třeba napřed upravit ústavu.

Není pochyby, že měla Herriotova vláda nejlepší úmysl, když vysokému komisaři nařídila, aby oddělené a druhotné volby nahradil společnými a přímými. Chtěla dáti Libanonu a z něho i ostatní Syrii nejlepší, ba jediný základ přeměny kmenů a náboženských obcí v jediný ucelený národ. Škoda, překoda, že to neučinil první skutečný vysoký komisař. Generál Sarraíl se k tomuto užitečnému, ba potřebnému činu nehodil a chopil se ho v nepravý čas nevhodným způsobem. Konservativci zachránili oddělené volby a prohloubili rokle, rozrývající cestu k národnímu splynutí. Syrský národ poškodili, sobě neprospěli, avšak přece jen vysokému komisaři ukázali, že proti nim nic nezmuže.

TOUHA PO JEDNOTNÉ SYRII

Syrští čelní mužové se seskupili v národní výbor, jenž na začátku ledna 1925 prosil generála Sarraila, aby sjednotil Syrii v přirozených hranicích od Iskanderúny po jižní Libanon a vypsal svobodné volby do ústavodárného shromáždění, které by vypracovalo ústavu a zřídilo vládu odpovědnou za všechny odbory, i vojenské. Než se to stane, aby obnovil a zajistil lidská práva a propustil všechny, kdož úpějí z politických důvodů ve vězení. Vysoký komisař dal najevo, že s tímto požadavkem v hrubých rysech souhlasí. Vždyt měla býti do 29. září 1926 předložena radě Společnosti národů syrská ústava, odpovídající přání obyvatelstva. Syřané měli na mysli ústavodárné shromáždění, vysoký komisař a francouzští politikové chystali zvláštní ústavu pro Velký Libanon, jinou pro Syrský stát a jinou opět pro státy Alaiiije a Džebel Drúz. Tvrdili, že byly zřízeny po přání většiny obyvatelstva a že nesmějí býti zrušeny. Syřané namítali, že se obyvatelstva nikdo po jeho přání netázal a že za ně mluvili toliko ti, jimž bylo dovoleno a o kterých se vědělo, že s přáním úřadů souhlasí.

Generál Sarrail byl přesvědčen, že vyhoví stanovám mandátu, zeptá-li se jednotlivých soukromých osob, jak soudí o ústavě. Že se obrátí většinou na přátele Francie, bylo na bílé dni. Práci si hleděl usnadnit, dovoliv dr. Abdarrahmánu Šahbandarovi, aby se znova účastnil politického života. Se souhlasem vysokého komisaře založil 9. února 1925 lidovou stranu, aby poučovala Syřany o hospodářských a národních potřebách a vštěpovala jim přesvědčení, že mají očekávati spásu toliko od sebe samých, a že je tudíž jejich povinností, aby se smířili s přítomností a připravovali lepší budoucnost. Dr. Šahbandar plul s počátku ve vodách vysokého komisaře. Využíval jeho dobré vůle, aby získal přízeň úřadů a rozšířil odbočky po všech městech. Ze stanov lidové strany vymýtil jakékoliv rozdíly náboženské. Vše

chny, muslimy, křesťany i židy, měla spojovati láska k vlasti a měli chystati jednotné Syrii lepší budoucnost. Jezdil z města do města, z kraje do kraje, vyjednával s maronity, drúzy a nusejry. Vždyť bylo i mezi nimi hojně stoupenců jednoty. Ponenáhly vzrůst touhy po jednotné Syrii vzbudil nedůvěru imperialistů, a ti vymohli, že vysoký komisař dostal pokyn, aby se s lidovou stranou nespojoval a dílo svých předchůdců nepodkopával.

Vysoký komisař pozval Šahbandara k návštěvě, přemlouval ho a konečně vymáhal, aby upustil od požadavku jednotné Syrie a svou činnost omezil na Syrský stát. Když odešel, nezakročil proti němu, avšak vybídl oddané přátele Francie, aby vzkřísili stranu jednotné Syrie. V mnohých se probudila vzpomínka na doby, kdy tato strana žila plným životem, kdy se zástupcové všech syrských krajů hrnuli do Damašku, aby tam prohlásili jednotnou Syrii a zvolili krále. Vraceli se k ní, podporovali ji a četli její list, tištěný ve francouzské státní tiskárně. Všichni domorodí úředníci byli povinni jej odbírat a přihlásiti se za členy jednotné Syrie. Stála hodně peněz, avšak užitku nepřinesla, ledaže na čas rozštěpila Syřany a zesílila politické rozmíšky.

Členové jednotné Syrie byli z prvních, koho se vysoký komisař tázal na budoucí ústavu. Ani oni nehorovali pro zachování drobtů nových státních útvarů. Smiřovali se s Libanonem, avšak v starých mezích. Všechny ostatní kraje jakož i Alaujje a Džebel Drúz měly splynouti. Lidová strana živila po celé zemi odpor proti dotazům a veřejné mínění se za ni stavělo tvrdíc, že ústavu smějí vypracovati jedině volení zástupci syrského lidu. Po zemi kolovaly stížnosti, čelní mužové je podpisovali a předsednictvo lidové strany je odevzdalo 17. srpna vysokému komisaři. Když hned nevyhověl, zastavila jednotlivá města veškerou činnost, konala smuteční projevy a mnozí stoupenci jednotné Syrie se jich účastnili. Úřady využily této příležitosti a přiměly vysokého komisaře, že 26. srpna 1925 lidovou stranu roz-

pustil, všechny listy jí příznivé, mezi nimi též *Muktabas*, zastavil a členy předsednictva jakož i jednotlivých odboček da pozatýkati a uvězniti. Šahbandar se zachránil útekem. Zá-
minkou bylo, že vůdcové lidové strany se spolčují s drúzy.

DRÚZOVÉ SE PROBOUZEJÍ

Nezávislý stát Džebel Drúz se neosvědčil. Francouzi jej zamýšleli přetvořiti ve vlastní državu, kdežto drúzové toužili po dávné feudální svobodě. Byli rádi, že se uchránili od zá-
sahů damašské vlády a francouzské úřady mínili trpěti jenom, pokud se jim nenaskytne příležitost, aby je vypudili. Necháпали francouzské moci a v duchu se těšili, že jim Velká Britannie pomůže. Selím Atraš, první volený kníže neboli guvernér, trval na dovolené a kapitán Trenga vládl a spra-
voval po svém až do 24. července 1923, kdy ho nahradil ka-
pitán Carbillet.

Nový úřadující guvernér byl muž činný, avšak ukvapený. Imperialista duší tělem, neměl v lásce barevných, mezi něž počítal i Syřany, a šel za jediným cílem: rozšířiti a upevniti novou francouzskou državu v Syrii vůbec a v Pohoří Drúz-
ském zvláště. Přetvořoval zaostalý kraj a budoval silnice, vodovody, kasárna. Drúzové platili a robotovali, čemuž ne-
byli zvyklí a čemuž se vzpírali, jakmile poznali, že silnice a vodovody usnadňují pohyb a pobyt francouzských po-
sádek. Těšili se, že se jich ujme nový kníže, jehož si měli zvoliti po Selímovi, když 15. září 1923 zemřel. Pohlíželi k Sultánovi, vrchnímu veliteli vládnoucího rodu Atraš, leč kapitán Carbillet jim oznámil, že Sultána zvoliti nesmějí. Seskupili se kolem jeho příbuzného Hamada a vložili na jeho bedra plášť velkého náčelníka. Carbillet ho označil ne-
spolehlivým a vysoký komisař ho neuznal.

Stát neměl volené hlavy a úřad guvernéra zastával nadále kapitán Carbillet, jenž drúzy rozličnými maličkostmi dráž-
dil a odpuzoval. Jeho přičiněním zrušil vysoký komisař

úřad zástupce drúzské vlády v Damašku a na jeho popud se drúzové třístili. Jedni se k němu přidávali, aby si zajistili výnosná místa, druzí množili stoupence Sultánovy a toužili po chvíli, kdy nenáviděné cizince vypudí. Carbillet se těšil, že získá většinu a že ho drúzové sami zvolí knížetem, guvernérem. Za dobré nálady projevil svým drúzským přátelům toto přání. Hovořili o něm, otvíraly se jim oči a uvažovali, jak postupovati. Rozumní zástupci čeledí a rodů muslimských i křesťanských navazovali styky s damašskými vlastenci, zvláště s členy rostoucí lidové strany, a požadovali od vysokého komisaře, aby jim podle ústavy dovolil zvoliti si krajana za guvernéra. Poukazovali na znění francouzsko-drúzské smlouvy ze 4. března 1921 a tvrdili, že je závazná pro obě strany. Ani kapitán Carbillet, ani zástupce vysokého komisaře v Damašku jí neměli a neznali. Generál Sarrail jim poslal 22. dubna 1925 její opis s poznámkou, že má cenu toliko historickou, což znamenalo, že je bez ceny. Drúzové trvali na svém a Carbillet dal 24. dubna vojskem obklopiti domy mužů, kteří podepsali žádost za splnění ústavy, pozatýkali je a uvěznili. Koncem května odešel na dovolenou a jeho zástupcem byl jmenován kapitán Raynaud. Krátce po nastoupení úřadu upozornil vysokého komisaře na obecnou nespokojenost, poněvadž Carbillet nikoho nezískal, ale všechny proti sobě popudil. Nové poselstvo odešlo do Bejrútu, nebylo však vysokým komisařem přijato.

Tou dobou vypravila francouzská vláda do Syrie poslance Bruneta, aby tamní stav vyšetřil a vypracoval podrobnou zprávu. Uslyšev o rostoucí nespokojenosti drúzů, projevil ochotu, že si s nimi pohovoří. Navštívilo ho 24 náčelníků; prosili ho 13. června, aby jim vymohl přijetí u vysokého komisaře. Ubezpečil je příznivým vyřízením. Odjeli do Bejrútu, avšak generál Sarrail nevyhověl. Dávaje vinu za takové a podobné obtěžování kapitánu Raynaudovi, odvolal ho jako neschopného, a jeho místo zaujal komandant Tommy Martin.

Nejsouce s to, aby stížnosti odůvodnili ústně, zaznamenali drúzové vše, co měli proti Carbilletovi, písemně, 35 čelných mužů list podepsalo a vypravilo s ním zvláštního posla k vysokému komisaři. Nedostali odpovědi. Na rozkaz vysokého komisaře povolal jeho damašský zástupce pět čelných mužů z rodu Atraš, mezi nimi i Sultána. Uvažovali, zda mají jíti či nikoliv. Tři se rozhodli, že vyhoví. Byli zatčeni a odesláni do Palmyry. Byla to jiskra do drúzského prachu.

VZPOURA V DRÚZSKÉM STÁTĚ

Drúzové se dívali na francouzské důstojníky a vojáky jako na nepřátele a již 3. července někdo vystřelil v Suejdě na francouzského důstojníka. Náčelníci konali, co mohli, aby udrželi otěže klidu, míru a pořádku. Zpráva o zatčení jejich nejlepších mužů jim je vyrazila z rukou. Ničeho se nedopustili, rozkaz francouzského důstojníka splnili, jako zástupci svých krajanů byli nedotknutelní, a přece je cizinci uvrhli do žaláře. „Do zbraní! Pomstíme se a vypudíme otrokáře!“ hlaholilo pohořím.

Sultán se vzpíral odboji: „Vždyť nejsme připraveni; nemáme nábojů, zbraní, zásob. Obklopí naše pohoří a uzavrou cesty z něho i do něho, a hlad a bída nás donutí, abychom se vzdali.“ „Nevzdáme se. Zahyneme svobodní.“ S rozvášněnými mstiteli nebylo řeči. Obecný odboj vypukl a Sultán se volky nevolky postavil v čelo. Kapitán Normand chtěl zatknouti vůdce vzbouřenců, radící se v osadě Kafr. Jeho vojsko bylo 21. července úplně potřeno a Suejda, hlavní město státu, obklíčena. Táhl jí na pomoc generál Michaud. Předvoj byl 2. srpna napaden a nazítří celá armáda rozprášena. Padlo 15 důstojníků a 462 mužů, kdežto poraněno bylo 21 důstojníků a 356 mužů. Vítězové ukořistili 40 mitrailleuses, 70 kulometů a veškeré zásoby.

Drúzové jásali a francouzští důstojníci se zděšeně tázali, co bude s nimi, vzchopí-li se všichni Syřané a vrhnou-li se na ně, na jejich ženy a děti. Jejich strach nebyl odůvodněn.

Syřané byli drúzským odbojem překvapeni. Na povstání nemyslíli a ukrutnosti se nenaučili. Jásot drúzů byl předčasný. K vítězství jim nepomohla jejich převaha. Generál Michaud zavinil porážku ukvapenou odvahou. Neměl výzvedné služby, nezajistil vody, a nejlepší vojsko ztratí rozvahu, trpěli žízni a octne-li se v nepřátelské léčce. Je pravda, tato porážka zasadila hlubokou ránu vojenské vážnosti Francie v Syrii a zavinila, že se ukvapení nadšenci bezmála z celé Syrie přidali k drúzům. Nezadrželo je vítězství, jehož dobyl 24. září generál Gamelin, když lépe vyzbrojen opatrně postupoval k Suejdě. Rozptýlil více než 2.000 drúzů, osvobodil suejskou posádku, avšak nezůstal v městě, nýbrž již nazítří odvedl veškeré vojsko.

ODBOJ V SYRSKÉM STÁTĚ

Generál Sarraill, chtěje zažehnati bouři, kterou sám zavinil, dal 13. srpna propustiti čelné drúzy a dopravit je ve zvláštních autech do pohoří, aby krajanům oznámili, že si mohou voliti vlastního knížete. Bylo pozdě. U drúzů dleli dr. Abdarrahmán Šahbandar, Nasíb Bakri a jiní čelní vlastenci, kteří radili, aby v odboji vytrvali. Domnívali se, že s pomocí drúzů vymohou odpovědnou vládu pro celou Syrii. Po jejich návodu vyzýval Sultán ohnivými slovy nejen drúzy, nýbrž i veškeren syrský lid, aby se chopil zbraně a shodil cizí jho. Ztratil klidnou rozvahu a hnál do nebezpečného proudu, před kterým ještě nedávno varoval.

K zdárnému odboji je třeba zbraní a peněz, a v Syrii se jich nedostávalo. Francouzská správa od r. 1920 nařizovala jednotlivým osadám, aby odváděly určitý počet ručnic a nábojů nebo za ně zaplatily stanovené peníze. Požadovaná suma převyšovala tehdejší cenu zbraní, proto osadníci ochotně odevzdávali staré ručnice a náboje těšíce se, že si časem opatří nové, lepší. Pokles ceny peněz, zaviněný nařízenou francouzskou měnou, je přiměl, aby nákup odložili na vhod-

nější dobu. Hospodářská bída rostla, nebylo na šaty a potraviny, kde vzíti na zbraně, po kterých beztoho úřady pásly:

Syřané nebyli na odboj připraveni. Ještě začátkem léta naň nikdo vážně nepomyslel, ba dr. Šahbandar a ostatní čelní mužové lidové strany od něho zrazovali tvrdíce, že k jednotné Syrii a odpovědné vládě vede jediné pokojná cesta zákona. V polovici srpna byli pro vzpouru. Neukvapili se? Ti, kdož uvažovali, odpovídali, že ano, kdežto nadšená omladina vybízela k boji.

Žádné větší město syrské se jednotně nepřidalo k bojovníkům za svobodu. Měšťané nedůvěřovali drúzům. Poukázovali, že se co chvíli bouřili proti turecké vládě a za národního odboje r. 1920 vyjednávali s Francií. Kde vypukly bouře, byly vneseny cizími živly, a ustaly, jakmile tyto živly odešly.

První nepokoje se projevíly v městě Hama ze 4. na 5. října. Povstalci se zmocnili bezmála všech vládních budov, pobořili a spálili je, ale francouzští letci metali na ubohé město bomby a způsobili tolik škody, že obyvatelé prosili národní bojovníky, aby město opustili, což se stalo již odpoledne 6. října. Bombami prý zahynulo více než sto domorodců, škody bylo způsobeno za £E 100.000, a přece byla městu uložena ještě velká válečná pokuta. Obyvatelé Homsu se takového výsledku odboje zalekli a sami zabezpečili pokoj a pořádek.

DAMAŠEK POBOŘEN

Hůře než v Hamě bylo v Damašku. Generál Sarraíl tam jmenoval vojenským velitelem Carbilleta, jenž se po jeho názoru osvědčil v drúzském státě. Na rozkaz vysokého komisaře převzal Carbillet 10. října dozor nad četnictvem i stráží bezpečnosti a francouzské vojsko obsadilo železnici a silnici z Damašku do Bejrútu. Časně ráno 13. října byly francouzské čtyry, zesílené tanky, letci, jakož i čerkeskými dobrovolníky, vypraveny do okolí, aby je vyčistily od povstalců. Bořily jednotlivé osady, pálily je a Čerkesi loupili.

Přes 30 zabitých povstalců dovezlo vojsko do Damašku a na rozkaz Carbilletův je vystavilo na nejpečnějším náměstí na postrach jiným. Nazítří prohlásil Carbillet úředně, že jsou zprávy o nepokojích vylhány, a ubezpečil obyvatele, že je v celé Syrii naprostý klid a pořádek.

Vystavené mrtvol y známých bojovníků za svobodu nutily k pomstě. Povstalci se obořili na dobrovolnickou čet u Čerkesů, pobili ji a vhodili v noci ze 17. na 18. října 21 mrtvol před francouzské vojsko, chránící východní bránu.

V neděli ráno 18. října udeřila četa dobrovolníků, vedených Hasanem Harrátem, dozorcem noční stráže bezpečnosti, na francouzskou posádku u křesťanského hřbitova, porazila ji a zatlačila do města. Tam prodávali Čerkesi kořist armenským obchodníkům. Nějaký venkovan poznal svůj uloupený majetek, zavolal na poplach, vrhl se s krajany na prodavače i kupce a došlo k místní pútc e. Dobrovolníci Harrátovy čty, slyšíce střelbu, spěchali na pomoc, prodavači zavírali obchody, francouzské čty ustupovaly a zdálo se, že vypukne obecný odboj. Před polednem vyslal Carbillet 4 tanky, které projíždějíce hlavními ulicemi střílely na všechny strany a způsobily mnoho škod. Před večerem dal na město páliť z děl z předměstí Sálehijje, tvrze Gouraudovy, jakož i z tvrze damašské. V pondělí časně ráno opustilo veškeré francouzské vojsko Damašek a utábořilo se s francouzskými státními občany v severním předměstí Sálehijje, položeném hodně vysoko na horském svahu. Střelba z děl trvala a byla podporována 6 letadly, z nichž vojáci vrhali na ubohé město i zápalné bomby. Ustala teprv v úterý 20. října odpoledne.

Od doby Tamerlanovy, jehož hordy r. 1400 zvítězily, nezakusil Damašek větší bídy. Měšťanů zahynulo více než 1.200, kdežto francouzské vojsko mělo 10 mrtvých, z nich 3 rodilé Francouze, a 30 poraněných, mezi nimi 2 Francouze. Z povstalců padlo 200 mužů. Na 50 Armenů bylo pobito. Nádherný dům rodu Azm, perla arabského stavi-

telství, v němž bylo zřízeno arabské museum, byl z velké části pobořen a spálen. Bydlívali v něm za pobytu v Damašku generál Sarraill, a poněvadž se v sobotu 17. října vrátil z Hauránu, usmyslili si povstalci, že ho zajmou, a podnikli útok na dům, chráněný Senegalcí, ozbrojenými kulomety a bombami. Vysokého komisaře nedostali — ujel, avšak dům byl pobořen. Bylo štěstí, že dobrovolníci odnesli nejvzácnější památky do omajjovské mešity, takže nelehly popelem, když zápalné bomby dovršily záhubu.

Měšťanům bylo za trest uloženo odvésti 3.000 ručnic s příslušnými náboji a zaplatiti ve zlatě £ E 40.000 válečné náhrady. Dům Nasíba Bakriho dal kapitán Carbillet vyhoditi dynamitem do povětří. Podezřelé zatýkali a podle listu *Bašír*, jež vydávají jesuité, v Damašku samém popravili přes 300 mužů.

Záhuba Damašku, čtvrtého posvátného města muslimského a chlouby Arabů, způsobila zármutek všech vyznavačů islámu. Výkonný výbor syrský v Káhiře prosil tamní diplomatické zástupce jednotlivých států, aby se ujali utištění obyvatelstva. Obecné bylo uspokojení, že nedošlo k náboženským bojům mezi muslimy, křesťany a židy. Křesťané děkovali muslimským sousedům za ochranu, již jim poskytli, když francouzské vojsko křesťanské okrsky opustilo, a přísahali, že budou spolu s muslimy pracovati a trpěti pro svobodu společné vlasti.

Po venkově nebylo přátelství mezi křesťany a muslimy tak pevné, jako v Damašku. Křesťané, obávající se, aby francouzští letci nerozbořili a nezapálili jejich domy, zdráhali se přidati k povstalcům, začož zakoušeli nejedno příkoří. V osadě Kaukaba na východním úpatí jižního Libanonu zabili muslimové několik křesťanů, ačkoliv jim zaručili bezpečnost života a majetku. Zpráva o tom pobouřila jejich souvrce v starém Libanonu, kteří vyzbrojeni úřady chystali dobrovolnické čety, aby odrazily a potrestaly muslimy. Zejd, člen vládnoucího rodu Atráš, se snažil upokojiti

pobouřené mysli prohlásiv, že krutě stihne původce zločinu, spáchaného v Kaukabě, a že prosí muslimy i křesťany, aby zachovali svornost a bojovali pro společnou vlast.

Veřejné mínění nejen muslimské, nýbrž i křesťanské, zvláště ve Velké Británii a Spojených státech, dávalo vinu ze záhuby Damašku generálu Sarrailevi. Kdo mohl, vyhýbal se mu soukromě i společensky a ti, kdož se dříve s ním stýkali, jeho zástupci a rádci, veřejně toho litovali. Předsednictvo politické strany jednotné Syrie se v listech očisťovalo, že nesloužilo ani zájmům vysokého komisaře, ani Francie a že má za účel sjednotiti Syrii a vymoci odpovědnou vládu.

DE JOUVENEL CHLÁCHOLÍ

Nespokojenost s generálem Sarrailem byla obecná. Všichni se domáhali, aby byl odvolán, avšak vysoký komisař se bránil. Donutil noviny, aby přinesly 31. října úřední opravu, ve které byly prohlášeny za vylhané zprávy, jako by se uvažovalo o možnosti jeho odvolání. Téhož dne oznámil ministerský předseda Painlevé v Paříži, že byl generál Sarrailem vyzván, aby se vrátil do Paříže, a generál Duport že byl pověřen správou Syrie, pokud nebude jmenován nový vysoký komisař civilní. Stal se jím 7. listopadu vynikající politik a senátor Henry de Jouvenel.

První cesta, kterou de Jouvenel podnikl, vedla do Londýna. Měl si vyžádati pomoci tamní vlády k upokojení pobouřené Syrie. V Paříži věděli, že jsou povstalci zásobováni nejen ze Zájordání, nýbrž i z Iráku, ba i z Palestiny a že je udržuje naděje, že se jich Velká Británie přece jen ujme, Syrii s Irákem a Zájordáním spojí a konečně splní svůj závazný slib z r. 1915.

Cestou do Bejrútu se vysoký komisař zastavil v Káhiře, aby jednal s tamním Výkonným syrským výborem a zajistil si dobrou vůli pro novou úpravu, kterou měl na mysli. Pohovořil o ní s členy Výboru a vymohl příslibení, že se do-

mluví s vůdci vzpoury a oznámí mu výsledek. Učinili to listem z 30. listopadu. Žádali jednotnou Syrii mimo Velký Libanon. Obyvatelé libanonští ať se svobodnou volbou rozhodnou, chtějí-li se k Syrskému státu přidati či ne. V souhlasu s lidem ať vysoký komisař utvoří prozatímní národní vládu, která by vypsalala volby do ústavodárného shromáždění. Ústava má spočívat na svrchovanosti lidu ve vnitřních i vnějších záležitostech. Mandát budiž zrušen a nahrazen dočasnou dohodou, schválenou syrským parlamentem. Francouzské vojsko opustí země Syrského státu, jakmile se ujme správy prozatímní národní vláda. Dočasnou dohodu, uzavřenou s Francií, schválí rada Společnosti národů a přijme Syrii za člena.

Výkonný výbor káhirský jednal v úplném souhlase s vlastenci, bydlícími v Syrii. Bylo to patrné z projevů měst Libanonu, přímoří, státu Allauijje, jakož i z požadavku, odevzdaného vysokému komisaři 22. prosince dvaadvaceti syrskými zástupci. Chtěli obecnou amnestii, ústavu na podkladě národní svrchovanosti, úpravu styků Francie se Syrským státem smlouvou, uzavřenou ústavodárným shromážděním a vysokým komisařem s výhradou, že o možných sporech rozhodne rada Společnosti národů; prozatímní národní vládu, která připraví volby, sjednocení Syrie s právem libanonského obyvatelstva, aby se rozhodlo, že buď se připojí k Syrii, nebo že zůstane v mezích, které měl Libanon před válkou. Neděje se zmínka o odvolání francouzského vojska, jež je však zřejmé, má-li býti zaručena svrchovanost lidu.

Libanonský oříšek byl nesmírně tvrdý. Neměli do něho chuti ani Francouzi, ani maronité. Obojí podnikali, co mohli, aby udrželi nezávislost a Libanon zajistili Francii. Melkité, muslimové a bezmála všichni přímořští obchodníci byli pro sjednocení se Syrií. Vysoký komisař uznal střední cestu za nejlepší. Rozpustil 27. listopadu 1925 zastupitelské sbory syrský a Alauijje a vypsal druhotné volby na

20. ledna 1926 po celé Syrii kromě Velkého Libanonu. V Damašku, kde bylo opět zavedeno vojenské právo, se měly konati volby měsíc po jeho zrušení. Zvolení zástupcové ať utvoří po jednotlivých správních krajích národní sněmy, aby porokovaly o politických tužbách jakož i o ústavě, avšak v rámci mandátu. S tímto omezením svobodného sebeurčení nesouhlasili čelní politikové a Subhi Barakát, první domácí prezident Syrského státu, zažádal za propuštění. Za důvod udával obecné přání, aby byla Syrie sjednocena a dostala národní vládu, která by vypsalala volby do ústavodárného shromáždění. Vysoký komisař žádost přijal.

Po Syrii se jevil odpor proti volbám. Vlastenci poukazovali, že nelze skutečnou vůli syrského lidu projevit volbami, ve kterých podléhají voliči prvotní i druhotní nátlakům úřadů a při kterých není možno zvoliti za poslance vzdělané muže, poněvadž se od kandidáta požaduje, aby bydlil aspoň 6 měsíců ve volebním okrese a byl tam uznán voličem prvotním. Mimoto upozorňovali na nebezpečí náboženských svárů, když se voliči přesně rozlišují podle příslušnosti k jednotlivým náboženským obcím. Domáhali se národní vlády, která by vypsalala volby do ústavodárného shromáždění. Pokud se to nestane, že je lépe se voleb neúčastniti.

V Damašku, největším městě Syrie a ohnisku národního hnutí, se voliti nesmělo, v Homsu a Hamě občané voliti nechtěli a jinde, kde úřady prvotní voliče přiměly k povolnosti, docházelo k bouřím. Národní listy byly zastaveny, v Halebu přes 50 čelných mužů uvězněno a kusé volby pod nátlakem byly přece provedeny. Ve státě Alauijje dostali většinu francouzští stoupenci. Bylo to snadné. Zaostalí nusejrští horalé se obávali o náboženská a feudální práva, i přidrželi se těch, kdož je dotud chránili. Značnou většinou se vyslovili proti jednotné Syrii, třebas se jí dožadovali muslimové i křesťané, zvláště s pobřeží. Zástupci iskanderúnského sandžaku následovali příkladu svých nusejrských sousedů a vymáhali, aby byl jejich kraj prohlášen samostatným státem s názvem

Severní Syrie. Po 14 dnech titíž zástupci prosili jednomyslně, aby byli přivtěleni k jednotné Syrii; zjevně, že nejednali ani ve státě Alaiiije, ani v samosprávném kraji iskanderúnském ze svobodné vůle.

Potřebného klidu nebylo nikde. Vzpoura trvala. V polovici listopadu 1925 se zdálo, že odboj zasáhne i jižní Libanon a rozšíří se až do přímoří, ale generál Duport, řídící pod odchodu Sarraillově vojenský postup, vytiskl soustředěným útokem drúzy a dobrovolníky z Libanonu a omezil odboj na správní kraj damašský. Strohý postup jeho vojska a letectva proti osadám, které jevily chuť přidati se k povstalcům, zastrašil domorodce, že se sami bránili a podporovali úřady. Sultán vydal rozkaz, aby se žádný bojovník neopovážil pleniti nebo vymáhati válečnou náhradu, a pohrozil tresty důstojníkům, kteří by každou takovou stížnost nevyšetřili.

De Jouvenel oznámil 27. prosince 1925, že dostanou milost všichni povstalci, kteří odevzdají zbraně do 8. ledna 1926. Učiní-li to náčelníci a velitelé jednotlivých čet, že jim bude zaručen život, mohou však býti odsouzeni jako obyčejní povstalci k náhradě škod. Francouzští letci shazovali na Nový rok na města a osady, obsazené povstalci, hlavně v Džebel Drúz, svolání vysokého komisaře, ve kterém bojovníky vyzýval, aby Sultána neposlouchali a uvěřili slovům zástupce Francie, jenž jim zaručuje právo vybrati si vládu a ústavu. Zapřisahal je, aby se rozpomněli na ubohé ženy a dítky a uchránili jich od utrpení, ba od smrti hladem, když přece Francie je ochotna dopřáti jim obilí, stavěti cesty, zřizovati školy a poskytnouti veškeru pomoc pokroku a blahobytu.

Abdalgařfár z rodu Atraš, vzdělaný a sčtělý bojovník za svobodu, odpověděl na svolání vysokého komisaře listem, v němž dokazuje, jak drúzové trpělivě snášeli po šet let příkoří a sáhli ke zbrani teprve, když poznali, že si jiným způsobem k právu nepomohou. Nebojují proti Francii, ale

právě jako Francouzi byli první, kdož lidstvu zajistili jeho práva a ústavní vládu, i oni prosí, aby jim Francie dopomohla k uznání lidských práv a svobody celé Syrie. Nemají na zřeteli sebe, nýbrž samostatnost a nezávislost vlasti. Pravdu má vysoký komisař, lituje-li žen a dětí. Trpí velice, zvláště bombami a koulemi, které jsou metány z letadel a děl na vesnice, ve kterých bojovníků není a v nichž žijí nevinné ženy a děti. Drúzové a ostatní bojovníci že konají pro svobodu Syrie, co jim velí jejich čest, a poslouchají Sultána dobrovolně; vždyť je nikdo nenutí a ani nutiti nemůže.

Úřední vyjednávání s drúzy bylo skončeno začátkem dubna. Jejich zástupci požadovali, aby Francie uznala úplnou nezávislost Syrie s právem spravovati zahraniční záležitosti a neprotivila se jejímu vstupu do Společnosti národů; aby byla jednota Syrie vyhlášena a Libanon omezen na prvotní území; dohoda s Francií aby byla schválena radou Společnosti národů, francouzské vojsko odvoláno, ústavodárné shromáždění aby určilo svobodně ústavu a všem povstalcům aby byla udělena milost. De Jouvenel oznámil, že vyhověti nemůže a ponechává volnost vojsku.

Povstalcům velmi prospívali turečtí důstojníci. Horovali pro nezávislost Syrie, cvičili povstalce, učili je kázni a vychovávali z nich zdatné bojovníky. Byla jich hrstka a Francouzů obrovská přesila. Francouzská vláda, zdolavši odpor Abdalkerímův v Maroku, vypravovala do Syrie nové a nové posily, které povstalce vytlačovaly. Již koncem února 1926 vyčistily jižní část syrského úvalu a postupovaly jihovýchodním směrem k vlastnímu Džebel Drúz. Spojily se s pluky, přicházejícími od Damašku, a jsouce podporovány tanky a letadly, obsadily 25. dubna 1926 trvale Suejdu. Odtud se tlačily na jih a na východ, obklopujíce se dvou stran nejhoratější drúzske území.

V damašském kraji měli povstalci středisko, ba ohnisko v jižním okolí Damašku, zvaném Gúta. Bylo porostlé nesčetnými ovocnými stromy, zvláště meruňkami, zkříženo za-

vlažovacími příkopy a stokami a skýtalo vhodnou příležitost k výpadu a k obraně. Mejdán, jižní předměstí damašské, které jako úzký jazyk hluboko zasahuje do ovocných hájů Gúty, proměnili povstalci v pevnost, z níž podnikali bezmála každé noci útok na francouzské posádky střehoucí městské brány. Po pádu Suejdy se generál Andrea, francouzský velitel v Damašku, rozhodl, že Mejdán vyklidí. Shromáždív kolem něho značné síly pěchoty, dělostřelectva a letadel, vyzval 6. května 1926 před polednem obyvatele, aby do hodiny opustili domy a obchody. V poledne zahučela děla a ze 12 letadel byly vrhány bomby. Střelba z děl a metání bomb trvaly bez ustání po 15 hodin. Na 1.300 domů a 500 krámů bylo pobořeno, více než 1.000 obyvatelů ztratilo život. Škodu odhadovali na £ 700.000 ve zlatě.

VELKÝ LIBANON NEZÁVISLOU REPUBLIKOU

Zatím co se na jižním pomezí Libanonu bojovalo, upravoval H. de Jouvenel jeho záležitosti. Hned po příchodu do Bejrútu vyzval zastupitelský sbor, aby rokoval o ústavě a přichystal ji, on sám že vymezí práva a povinnosti Francie, vykonávající ve Velkém Libanonu mandát Společnosti národů. Mnozí vlastenci, ukazující na způsob, jakým byl zastupitelský sbor zvolen, požadovali, aby byly vypsány nové volby, v nichž by si lid svobodně vybral zástupce, poněvadž nemá k nynějším důvěry. Vysoký komisař neuznal námitek tvrdě, že bude mít lid dosti příležitosti, aby svá přání rokujícím poslancům vštěpoval.

Zastupitelský sbor poslal rozličným čelným mužům 12 otázek o libanonské ústavě s prosbou, aby na ně odpověděli. Poslanci z krajů s Libanonem nově spojených nemínili o ústavě rokovat tvrdíce, že by jednali proti přání voličů, kteří se chtějí vrátiti k jednotné Syrii. Většina poslanců, zvolených na nátlak úřadů, zachovala dobrou vůli s vysokým komisařem a přijala ústavu, kterou navrhl a 24. května 1926 v Bejrúte prohlásil.

Velký Libanon je republikou s prezidentem, senátem a sněmovnou. Senát má 16 členů; všechny jmenuje vysoký komisař. Volby se konají podle zákona z r. 1922. Senátoři a poslanci volí presidenta na 3 léta. Vysoký komisař, jenž schvaluje volbu presidenta a má právo jej sesaditi, zastupuje republiku Velkého Libanonu, potvrzuje cizí konsuly a chrání státní občany v jiných zemích. Spravuje stráž bezpečnosti i národní vojsko a užívá všech dopravních prostředků pro vojsko francouzské. Může zrušiti každý zákon a každý výnos, domnívá-li se, že nesouhlasí s mandátem. Ve všech úřadech má náměstky.

Prvním prezidentem se stal 26. května Charles Dabbás, advokát, náboženstvím pravověrný Řek. Maronitský patriarcha by měl raději svého souvěrce, avšak podrobil se přání vysokého komisaře. Ministerstvo se ujalo správy 31. května. Slíbilo, že zabezpečí pokoj, upraví cenu peněz a vrátí se k stálé měně, upevní přátelské styky s vládou syrskou a státy sousedními a vynasnaží se, aby nahradilo škody těm, kdož je utrpěli na svobodě nebo majetku, přidruživše se k povstalcům.

Málokdo byl spokojen s ústavou. Obecně si stýskali, že nedopřává skoro žádného práva domorodcům. Dělnická strana, četní průmyslníci a skoro všichni muslimové se nadále dožadovali jednotné Syrie. Poslanci z přímořských měst a z úvalu Beká, jakož i čelní zástupci veškerého obyvatelstva poslali v srpnu a září radě Společnosti národů prosby, aby byly kraje, které zastupují, přivtěleny k jednotné Syrii, od níž byly odloučeny bez ohledu na přání obyvatelstva.

Největším odpůrcem jednotné Syrie byl patriarcha maronitů. Po mnoho století ho uznávala jeho náboženská obec církevní a bezmála i světskou hlavou, i domníval se, že si snáze zachová vliv v malém státě libanonském. Leč přčetní jeho věřící se naučili ve francouzských školách odlišovat národnost od náboženství a tvrdí, že byli spíše Syřany, než se stali křesťany, že mají společné zájmy s ostatními obyvateli

Syrie a že náboženství nesmí odlučovati, nýbrž že má naváděti k lásce k bližnímu, ať bydlí v kterémkoliv koutě Syrie, a tudíž k národní pospolitosti.

NÁRODNÍ VLÁDA V SYRSKÉM STÁTĚ

H. de Jouvenel se neuzavíral jako jeho předchůdcové. Stykem s čelnými politiky se přesvědčil, že jsou národní požadavky, které mu rozličné delegace přednesly, obecné a že se obyvatelstvo neuklidní, pokud alespoň neslíbí, že o nich chce závazně jednati. Vybízeli vynikající muže, aby utvořili v Syrsském státě vládu. Když odmítali tvrdíce, že by to byla práce neúspěšná, neprohlásili vláda, že se přičiní splniti aspoň některé požadavky národa, svěřil 11. února 1926 správu damašského státu Pierre-Alypovi. Teprve v polovici dubna 1926 dovolil Ahmedu Námimu, vynikajícímu tureckému hodnostáři, jenž měl za manželku dceru sultána Abdalhamída II., aby vypracoval program, v nějž by zahrnul, čeho si Syřané přejí. Ahmed Námí se soustředil na třech větech: na 30leté spojenecké smlouvě s Francií, podobné anglo-irácké; na jednotné Syrii se svobodným přístupem k moři a na ústavě, přiznávající všem Syřanům právo na nezávislost. Vysoký komisař přijal větu první a druhou; o třetí že se může rokovat teprve, až bude spojenecká smlouva francouzsko-syrská parlamentem schválena se zárukou, že Syrie svých sousedů nenapadne a že možné spory předloží rozhodčímu sboru. Ahmed Námí souhlasil a vysoký komisař jej 27. dubna jmenoval předsedou vlády. Do ministerstva, jež utvořil 15. května, vzal též tři vynikající členy lidové strany. Zvláštním provoláním ujistil, že se přičiní, aby v souhlase s francouzskou vládou dopomohl syrskému lidu k právu a obnovil obecný pokoj a pořádek.

Vedoucí listy přijaly program dosti chladně. Pochybovaly o upřímnosti Ahmeda Námího a napadaly jeho i jeho vládu, když se 11. června tři ministři, bývalí členové lidové strany, poděkovali a byli i se svými příbuznými zatčeni a

v nepatrné osadě na řece Chábúru daleko od Damašku uvěznění.

Strohá vojenská ruka zamezovala jakýkoliv projev, avšak Výkonný syrský výbor v Káhiře poslal koncem srpna generálnímu tajemníku rady Společnosti národů odpor proti programu Ahmeda Námího. Požadoval, aby byl v Syrii obnoven stav z července 1920 a národní vláda provedla volby do národního shromáždění, které by se dohodlo s Francií.

Když v květnu 1926 vláda Ahmeda Námího uveřejnila své svolání, byly po Damašku a jiných městech nalepeny tištěné požadavky povstalců. Opakovali, co oznámili začátkem března vysokému komisaři s přídavkem, že Francie zaplatí £ T 5,000.000 ve zlatě za škody, které její vojsko způsobilo, a jako náhradu uvězněným a rodinám usmrčených. Čerkesi a Armeni, jakož i všichni cizí dobrovolníci ať Syrii opustí a Francie jí vrátí zbraně a zásoby střeliva, které měla za Fejsala.

Zástupcové krajů, ve kterých vzpoura trvala, se ustavili 29. července v Džebel Drúz v národní shromáždění. Bylo jich 56 a za předsedu si zvolili učeného drúza Júsefa Hadžariho. Jednomyslně se usnesli, že zůstanou věrni národním požadavkům a neustanou v boji, pokud nebudou splněny. Spoléhalo na mravní i hmotnou podporu ciziny. Francouzská vláda se sice 2. února 1926 domluvila s anglickou o ochraně syrsko-palestinských hranic a o vzájemném vydávání provinilců, jenže jí svědomitě neplnila ani tato, ani ona strana. Poranění bojovníci, ba i dr. Šahbandar a Nasíb Bakri, hledali lékařskou pomoc v Zájordánii, a je jisté, že odtud jakož i z Iráku dostávali zbraně, peníze a šatstvo. Odboj trval; kde jej francouzské vojsko udusilo, zůstaly jiskry, které mohly znova vzplanouti.

ODBOJ DOHASÍNÁ

H. de Jouvenel ponenáhlu chápal, ba cítil, že jsou syrské záležitosti spletičjší, než si představoval. Měl Syrii a Liba-

non za kraje doplňující Francii, bez nichž by francouzský průmysl neobstál, i považoval za svou povinnost přičiní se, aby je navždy k své vlasti připoutal. Domníval se, že svou osobností oslní tamní politiky, svou upřímností získá jejich důvěru a svým vlivem v Paříži provede nejdůležitější z jejich tužeb. Jenže se svými názory úplně odlišoval od Syřanů. Díval se na ně jako na zaostalé, neschopné k samostatné vládě a správě. Domníval se, že jim Francie prokazuje nesmírné dobrodiní, když se jich ujímá, vede je a spravuje jako své vlastní poddané. Nadál se radostné spolupráce, upřímného vděku, a zatím slyšel stížnost na stížnost a viděl nespokojené, ba rozhněvané tváře. Požár, který zavinil jeho předchůdce, nehasil a jeho šíření zabraňoval těžkou, ba mnohdy krutou rukou vojenskou. To nebyl úkol, který mu tanul na mysli, když projevil ochotu, že půjde do Syrie jako vysoký komisař. Zmáhala ho námaha tělesná i duševní, toužil po návratu; vláda vyhověla a jmenovala 26. srpna 1926 nového, již šestého vysokého komisaře v Syrii. Byl jím Henry Ponsot, druhý ředitel záležitostí Afriky a Levante v zahraničním ministerstvu. Před odjezdem z Paříže pravil novinářům, že mu jeho úřední činnost poskytla příležitost, aby se se syrskými věcmi seznámil; že o nich pohovořil se všemi, kdož je znali, a v Syrii že nic nepodnikne, pokud se s tamními odborníky nedohodne. Potřebná úprava politiky, správy a hospodářství si vyžádá delší doby a on se naděje, že mu jí vláda dopřeje. Nic tak neškodí řádné správě jako častá změna vedoucích úředníků. Vynaloží všechny síly, aby zajistil pokoj a pořádek a prospěl vlasti.

V Syrii se chýlila vzpoura ke konci. Po zničení předměstí Mejdánu se část povstalců rozprchla, část se v Gútě opevnila. Odebral se k nim Ádel Arslán, čelný drúz z Velkého Libanonu a předseda vládní a správní rady povstalců, aby jim dodal odvahy a hmotné i mravní pomoci. Přinesl peníze a zbraně a přivedl několik set francouzských vojáků afrických, muslimů, kteří zběhli k svým souvěrcům i se

zbraněmi. Cvičili dobrovolníky a byli jádrem odporu. Dlouho netrval; již ke konci července se soustředil francouzský nápor na Gútu. Děla, bomby, ohně a sekery zničily tisíce a tisíce ovocných stromů, vojáci vyplnili a zpustošili více než 20 bohatých osad, z nichž mnohé měly nad 2.000 obyvatelů, a ožebračení usedlíci se dožadovali francouzské pomoci. Nejen dobrovolníci čerkesští a armenští, nýbrž i mnozí koloniální vojáci nesli, vezli nebo hnali kořist na prodej do Damašku. Koncem srpna nebylo v okolí silnějších povstaleckých čet; buď se vzdaly nebo se uchýlily do východních pustinných a sopečných krajů. Vojenský velitel Sultán a jeho rádce dr. Abdarrahmán Šahbandar od samého začátku cítili, že odboj vypukl záhy a že jej neroznítí po celé Syrii. Ukvapili se, dali se strhnouti obecným nadšením, jež sláblo s neúspěchy; dostavovala se nespokojenost, provázená stranickými hádkami. Povstalci byli od samého začátku rozštěpeni. Většina se domnívala, že Syrii osvobodí, postaví-li se za bojovníky z Džebel Drúz. Menšina — vedl ji americký odchovanec Saíd Ási — tomu odpírala tvrdíc, že drúzové mají zcela jiné záměry než syrští vlastenci, a že je opustí, jakmile Francouzi obsadí nebo aspoň ohroží jejich osady. Konec ukázal, že měla pravdu.

Zatím co se damašští dobrovolníci znova seskupovali severně od Hauránu a Šahbandar s několika druhý hledal pomoc v Iráku a Zájordání, složili drúzové zbraně a vyslali Ahmeda Hadžariho, svou náboženskou hlavu, k vysokému komisaři s prosbou za milost. Přijel do Bejrútu 22. září. Byl uvítán se značnými poctami a odjel s ujištěním, že francouzská správa odpustí všem, kdož se vrátí a ve svých domech usadí. Učinili to bezmála všichni; toliko členové rodu Atrašova se svými stoupenci a otroky — v počtu asi 2.000 — se koncem listopadu vystěhovali do Azraku v Zájordání, kde si stavěli domy. Na popud palestinského vysokého komisaře je Peake paša, britský velitel zájordánského vojska, vybízel k odchodu do vlasti. Slíbili, že to učiní, bude-li

jim zaručen život a majetek. Ponsot vyhověl s výjimkou Sultána a skupiny jeho nejvěrnějších druhů. Omilostnění se vrátili do pohoří, kdežto Sultán s ostatními se usadil při studnicích Nebk v dolině Sirhánské, kde slíbil zástupci Eben Saúdovu, že se vzdá jakékoliv politické činnosti. Francouzští zběhové a někteří syrští dobrovolníci se k němu přidružili, takže čítala nová osada více než 700 bojovníků. Po pěti letech r. 1932 se dobré dvě třetiny se souhlasem francouzské vlády vypravily do zájordánského Keraku, kde se živily, jak mohly. Dr. Abdarrahmán Šahbandar žádalegyptskou vládu, aby mu dovolila pobyt v Káhiře. Francouzský vyslanec se tomu opřel a Šahbandar byl požádán, aby zemi dočasně opustil.

HOSPODÁŘSKÁ BÍDA ZESILUJE NESPOKOJENOST

Válečná vřava v okolí Damašku utichla, avšak veřejné mínění se neuklidnilo. Syřané, třebaš slibům Ahmeda Námiho nedůvěřovali, přece jen očekávali, že z nich něco usku-
teční. Mimo slib, že bude v Syrii zavedena zlatá měna, vymohl podporu 7,000.000 franků na vybudování osad, pobořených za posledních bojů, a odpuštění válečné pokuty Damašku. Politicky se hnouti nemohl. H. de Jouvenel byl na odchodu a měnil své názory. Projevil souhlas s novou úpravou hranic Syrského státu. Byl ochoten přivolit, aby byl nezávislý Libanon omezen na staré samosprávné území. Ahmed Námi tyto možnosti zahrnul do svého programu a prezident libanonské republiky proti nim vystoupil. Když se nad tím pozastavil předseda syrské vlády, odvětil mu úřadující vysoký komisař de Reffye, že libanonský prezident pro-
nesl svůj názor, za který není Henry de Jouvenel odpovědný.

Začátkem října navštívil de Reffye maronitského patriarchy, jenž mu připomněl závazný slib, který mu dali Poincaré a Clémenceau, že Francie zachová nezávislost Velkého Libanonu a nedovolí, aby bylo jeho území ztenčeno. Úřadující vysoký komisař tento slib potvrdil a ujistil pat-

riarchu, že nikdo nepomýšlí na odloučení nějaké částky. Patriarcha poukazoval na služby, které maronité Francii prokazovali a prokazují. Jak snadno se mohli připojit k povstalcům, a neučinili tak, ba hájili francouzských zájmů s nasazením života i majetku. Za svou věrnost se nedožadují jiné odměny, leda aby byl Velký Libanon udržen pod správou Francie.

Obyvatelé libanonští, zvláště maronité, vítali nového komisaře srdečně. Přednesli mu rozličná přání, avšak neodpověděl. Podobně se zachoval i v Damašku, kam přijel 10. listopadu. Zástupcové obyvatelstva žádali jednotnou Syrii, vyjímajíc Malý Libanon, obecnou amnestii, svobodu slova a písma i společovací a svobodné volby do slíbeného ústavního shromáždění, aby schválilo spojeneckou smlouvu s Francií. Vysoký komisař žádosti vyslechl, psané přijal, avšak žádného projevu neučinil.

Zástupci nusejrů, severního Libanonu a Sajdy se odebrali 13. ledna do Bejrútu, aby vytkli důvody pro spojení s jednotnou Syrií. Zajímavé byly vývody zástupců nezávislé vlády Alauíjje. Stěžovali si, že celé jejich území má v rukou asi deset mužů, kteří se dostali k moci přičiněním úředníků a drží se houževnatě svých úřadů, aby nepozbyli příjmů a neztratili vlivu, kdyby bylo pohoří přivtěleno k jednotné Syrii. Nemají vlastního politického názoru, ani svobodné vůle. Když vysoký komisař, generál Weygand, navrhl, aby se přidali k jednotné Syrii, souhlasili. Když jeho nástupce projevil opačný názor, přijali jej za svůj a domáhali se vlastní ústavy. Jednání o ní se zástupcové sunnitů neúčastnili. Zástupci křesťanů se s nusejry rozešli pro požadavek, aby bylo úřednictvo vybíráno z domorodého obyvatelstva, a to poměrně. Křesťané se houževnatě drží samosprávy, neboť není rodiny, aby neměla člena úředníkem. Křesťanství úředníci podporují francouzštinu jako státní jazyk, čemuž se nusejrové vzpírají, poněvadž francouzsky neznají. Obchod a průmysl hyne a bída že se tlačí do území vlády Alauíjje.

PONSOT NA NOVÉ CESTĚ

Věren svému slovu, že nic vážnějšího v Syrii nezařídí, pokud se s tamními poměry důkladně neobeznámí, mlčel Ponsot po mnoho měsíců, a teprve 27. července 1927 vydal prohlášení o svých záměrech. Je snahou Francie, aby splnila oprávněné tužby národů obývajících Syrii, pokud je projeví pokojně a dbají práv menšin. Syrské státy jsou s to, aby hájily svých zájmů, rovnaly spory, které mezi nimi vzniknou, a dospívaly k dalším shodám. Francie zůstane v ústraní jako rozhodčí, a zasáhne toliko na obranu syrské budoucnosti. Je třeba zjednodušiti a zlevniti zemskou správu a podporovat vývoj k samostatnosti jednotlivých států v souhlase se Společností národů. Francouzské vojsko zabezpečilo pokoj a pořádek, i je povinností států, aby na ně poměrně přispívaly. Úbytek vojenských jednotek je podmíněn vzrůstem místní obrany a milice. Společná práce hospodářská je nevyhnutelná a vysoký komisař zařídí, co uzná za vhodné k rozmachu dovozu i vývozu. Chybují, kdož se soustřeďují na rodné území a zapomínají na společné zájmy, jež je třeba pěstovati, a na sbližování jednotlivých států.

O svém prohlášení nedovolil vysoký komisař rokovati. Listy, které se o to pokusily, byly zastaveny. Do polovice srpna stihl tento trest sedm deníků. Jediné Výkonný výbor syrský, nebo jak se mu tou dobou říkalo, syrsko-palestinský v Káhiře uveřejňoval ve velkých evropských listech odpor proti zamýšlenému postupu Ponsotovu s poukazem, že je nemožný, pokud nebude obnovena jednota, pokud ústavodárné shromáždění neschválí ústavu a syrská armáda nezaručí pořádek. Taková že je vůle syrského lidu a lid francouzský že je povinen jí dbáti.

Vláda libanonské republiky nemohla s místa. Není divu; vždyť byla rozkouskována podle náboženství, hospodářských zájmů a politického příslušenství. Co se líbilo zástupcům starého Libanonu, odmítali ti, kdož k němu byli proti své

vůli připojení. Maronitský patriarcha řídil své, vysoký komisař mu pomáhal, muslimové si stěžovali, že jsou jejich zájmy zanedbávány, a úředníci se těšili, že se ústava neosvědčí a že zůstanou u vesla. Maronité jejich naděje sdíleli; vždyť šli s nimi a chovali se, jako by byli z nich. Křesťanské listy, zvláště *Bašír*, tvrdily, že je francouzský mandát potřebný, poněvadž chrání křesťany před muslimy. Nalévaly do doutnajícího ohně náboženskou nesnášlivost, ačkoliv k tomu neměly důvodu. Vývoj syrských i libanonských záležitostí za války i po ní jim odporoval. Nikdy a nikde nevystoupili muslimové proti křesťanům jako křesťanům, ba ujímali se jich a ochraňovali jich, kdy jim hrozilo největší nebezpečí.

Libanonští vůbec a Bejrútsí zvláště si stěžovali, že Francie zavinila obrovský úpadek hospodářský v jejich zemích, a přece že požaduje ročně £ 150.000 ve zlatě na své vojsko. Francouzští úředníci soudili, že je správa příliš drahá, že by se minuli bez domorodých; vysoký komisař vyhověl a 23. září 1927 navrhl ústavní změnu správy. Denní listy se proti němu ozvaly, poslanci a senátoři se vzpírali, avšak zástupce vysokého komisaře plukovník Catroux jim 3. října pohrozil, meziparlamentní komise návrh na změnu ústavy schválila a 14. října sněmovna zákon odhlasovala. Senát byl zrušen. Senátoři zůstanou členy sněmovny poslanců až do konce období. Sněmovna nebude mít nadále právo měnit rozpočet, avšak může rokovati o zákonech stanovících nové výlohy. President republiky svolá sněmovnu k mimořádnému zasedání, aby odhlasovala rozpočet. Nesplní-li tento úkol do konce ledna, prohlásí president rozpočet závazným, jak byl sněmovně předložen. Vznikne-li potřeba, opatří president dodatečné úvěry s vědomím ministerské rady. Jednotliví ministři nejsou odpovědní, jako dotud, nýbrž všichni pospolu. President republiky rozpustí sněmovnu, nesejde-li se, byvši dvakrát svolána, odmítne-li rozpočet, aby ztížila práci vlády, nebo ponúkne-li k odboji proti mandátární

moci. V souhlase s ministerskou radou vyhlásí president zákonem každý návrh, o kterém se sněmovna do 40 dnů neusnese. Ústava může býti pozměněna obyčejnou většinou. Nesouhlasí-li vláda s navrženou změnou, vrátí ji sněmovně, aby o ní znova rokovala. Přijme-li ji sněmovna dvoutřetinovou většinou, má president republiky na vůli ji uznati nebo zamítnouti. Teprve když nová sněmovna změnu přijme, je vláda povinna ji do 4 měsíců prohlásiti zákonem. Většina ministrů má býti vzata ze sněmovny.

SBLIŽUJE SE SE SYŘANY

Ústava republiky libanonské byla přistřižena, moc presidenta a tudíž i vysokého komisaře a francouzských úředníků zesílena. Syrští národovci se pozastavovali nad vývojem libanonských záležitostí a vyslali do Bejrútu své zástupce, kteří tam rokovali 25. a 26. října. Stěžovali si vysokému komisaři, že ohlášený postup jeho činnosti nezabraňuje nedorozuměním, nezaručuje svobodu slova a tisku ani shromažďovací, že v mnohých krajích je stanné právo a vojáci že zatýkají a vězní bez soudů. Francouzští úředníci jednají, jako by syrského lidu nebylo. Vytýkali vysokému komisaři, že svým prohlášením štěpí z důvodů náboženských jednotnou Syrii politicky i správně, což je na úkor blahobytu i pokroku. Daně jsou příliš těžké, hospodářský život v úpadku. Nepochybují o dobré vůli Francie, zachovati nezávislost Syrie, uznanou mezinárodně, ale jsou povinni připomenouti, že se její úředníci dopouštějí přehmatu za přehmatem.

Rostoucí hospodářská bída dodávala váhy stížnostem Syřanů i Libanonců. Obecně se vytýkalo, že se francouzská správa dotud z velké části omezila na úpravu politickou; o hospodářskou že nezavadila; mimo silnice, vodovody, kasárna a nemocnice, potřebné pro vojsko, že nevybudovala nic nového. Je pravda, dala stavěti v Damašku a jinde četné domy, avšak byli to její vojáci a letci, kdož je zničili. Zůstalo při slibu, že rozšíří přístav iskanderúnský a bejrútský.

Není v nich potřebných skladišť. Zboží se kupí na nábřeží a trpí povětrím. Dovoz je zatížen 25 %ním clem a v celních úřadech roste zmatek nad zmatek. Jak zcela jinak se vytvářejí věci v sousední Palestině a v Iráku. Tamní obchod a průmysl se vzmáhá, syrský upadá.

Vysoký komisař a jeho úředníci nebyli s to, aby z těchto stesků jediný vyvrátili. Vymlouvali se, že jsou zaviněny z velké části Syřany, kteří se hašteří z důvodů náboženských i politických a nemají kdy, ba ani chuti na úspěšnou hospodářskou práci. U ministerského předsedy Ahmeda Námího nenašel vysoký komisař H. Ponsot pomoci, na kterou se podle výpovědi svého předchůdce těšil. Ahmed Námí, skoro padesátník, si upřímně Francie vážil a byl přesvědčen, že uchrání Syrii od dětských nemocí ústavních a správních, které zažil za mladých let v probouzejícím se Turecku. Šlechtic duchem, majetkem i společenským postavením neznal ani přetvářky, ani ukvapených slibů. Věřil slovům de Jouvenelovým jako koránu a na nich vybudoval politický program vlády. V jeho domě se scházeli čelní mužové, politici, obchodníci, průmyslníci, statkáři, vykladači zákona, muslimové, křesťané, židé. Naslouchali jeho mínění a názorům, jimiž vléval do nich své přesvědčení a svou víru. Dotavadní vývoj ho značně podporoval. Bylo patrné, že po zlém ničemho nevymohou, že je tudíž potřebí změnit postup a dávat důvěru za důvěru. Teprve u něho pochopili Syřané důležitost politické výchovy. Dotud jí neznali, neboť ji ztožňovali s politickým uvědomením. Upozorňoval, že výchova hojí slepotu, že je nezbytno se vmyslet do duševní činnosti druhé strany, přisvojiti si názory společné a potíratí protivné nikoliv hlučnými projevy, nýbrž tichou, soustavnou, avšak vytrvalou prací. Jen taková cesta vede k úspěchu. Syřané rozuměli, vychovávali se a dospívali ponenáhlu k přesvědčení, že je záhodno, aby politický postup změnili a buď dovali společně s vysokým komisařem.

Ponsot byl vzorný úředník. O každém předmětu uvažo-

val, dotazoval se naň, své i cizí domněnky odvažoval a jednal. Poslání do Syrie měl za nesmírné vyznamenání a umínil si, že podnikne vše možné, aby podal důkaz, že si ho zasloužil. Škoda přeskoda, že nebyl svobodný jako jeho předchůdce. Co bylo volné mocnému politiku a senátoru, bylo zakázáno státnímu úředníku. De Jouvenel se opíral o svou osobnost a o silnou skupinu svých přátel, kdežto za Ponsotem nestál nikdo, aby ho chránil, mnozí však mu radili, poroučeli, posuzovali ho a jeho postavení podkopávali. Měl-li a chtěl-li dospěti k cíli, byl povinen se ubírat skrytými postranními cestami a cestičkami. O svého předchůdce se opírat nemohl. Názory, slova a sliby de Jouvenelovy byly závazné toliko pro něho, nikoliv pro jeho nástupce. Tak usuzovali v Paříži i ve francouzských kruzích v Syrii, a Ponsot se octl na křižovatkách s ministerským předsedou. Ahmed Námi se chtěl ubírat cestou, na kterou se postavil se souhlasem de Jouvenelovým. Ponsot se dal jinou. Rozcházel se pomaloučku, ale přece, a bylo patrné, že se nikdy nesejdou. Ahmed Námi slíbil přátelům a stoupencům jednotnou Syrii vyjímajíc starý Libanon. Ponsot měl nařízeno zachrániti celé syrské přímoří Francii. Džebel Drúz mohl býti možným dárkem za ústupky Syřanů. Byl to nový základ; Ahmed Námi jej neuznal a uznati nemohl, nechtěl-li pozbyti čestnosti. Několikrát se pokusil, aby vysokého komisaře získal pro postup, navržený de Jouvenelem. Marně; nesměl opustiti vykázanou cestu a ohlížel se po jiném pomocníku. Našel ho ve vykladači zákona Tádžaddínovi.

PŘIVOLÍ K ÚSTAVODÁRNÉMU SHROMÁŽDĚNÍ

Šejch Tádžaddín byl horlivý vlastenec. Politickým obzorem vynikal nad muslimské druhy, zvláště bohoslovce. Byl předsedou a duší rozpuštěné strany jednotné Syrie. Měl na zřeteli nezávislost vlasti, avšak postupoval opatrně a pomalu. Francie mu k srdci nepřirotla. Jako muslim Francouzům

nedůvěřoval, avšak počítal s nimi. Syrii drželi a spravovali. Po zlém se vypuditi nedali, bylo tudíž třeba vymoci od nich po dobrém, co se dá. S Ponsotem si brzo porozuměl a vysoký komisař zplnomocnil vykladače, aby získával stoupence. Tádžaddín vyhověl. Nikoho k sobě nezval; zajížděl od jednoho k druhému, vysvětloval, přemlouval, jeho skupina rostla, povýtce muslimy. Byli to dobří vlastenci, kteří si dávali nátěr umírněných.

Dosavadní vůdcové národního hnutí se nad Tádžaddínovou činností pozastavovali, avšak znajíce jeho poctivost, nikde proti němu nevystupovali. Byli rádi, že probouzí muslimy a získává je pro společný účel. Seskupovali se kolem amerického odchovance protestanta Fáresa Chúriho, jenž sbíral rozprášené zbytky lidové strany a budoval z nich novou stranu vlasteneckou. Její cíl byl starý: úplná nezávislost jednotné Syrie, ústavodárné shromáždění a odpovědná vláda, avšak cesta k němu byla výchovou Ahmeda Námiho zvolena nová: spolupráce s Francií, pokud usnadní provedení národního úkolu. Vysoký komisař byl této změně v postupu velmi rád; umínil si, že ho využije ve prospěch Francie, proto dopřával vlastenecké straně pokojného vývoje.

Začátkem února 1928 názory dozrály a Ahmed Námi dostal nepřímý pokyn, aby odstoupil. Učinil to 9. února a vysoký komisař mu veřejným listem děkoval za dobré služby, prokázané vlasti i Francii. Měl pravdu. Bez něho by si nebyl zajistil pomoc ani umírněných, ani vlasteneckých. Šejch Tádžaddín Hasani byl 14. února pověřen utvořením nové vlády. Vzal do ní známé a upřímné vlastence, mezi nimi i Muhammada Kurda Aliho, presidenta Arabské akademie a vydavatele deníku *Muktabas*, jež ustanovil ministrem školství. Svůj program uveřejnil 17. února: svobodné volby do zákonodárného shromáždění, aby dalo lidu ústavu; nová ústavní vláda uzavře smlouvu s Francií. Z prohlášení bylo patrné, že Tádžaddín považuje své ministerstvo za prozatímní, že je předchůdcem, upravitelům cesty odpovědné

národní vládě a že tudíž zasluhuje podpory všech, komu jde o dobré vlasti.

Začátky byly velmi slibné. Hned následujícího dne zrušil vysoký komisař censuru a propustil značný počet politických vězňů; vojenský velitel Sultán, dr. Šahbandar, Nasíb Bakri a několik desítek jejich společníků bylo vyňato. Francouzské úřady se obávaly jejich vlivu, proto ponechali jejich zatčené druhy ve vězení na ostrůvku Aruádu a těm, kdož byli v cizině, nedovolili návrat do vlasti. Zdálo se, že v Syrii vychází slunce národní svobody.

Francouzské úřady se neprotivily, když se po celé Syrii 8. března oslavovala památka jednotné Syrie a nastolení prvního krále r. 1920. Chystali se k volbám a konali schůze, aniž je policie nebo vojsko zakazovaly. Vlastenecká strana spoléhajíc na slib, že budou volby do ústavodárného shromáždění úplně svobodné, se rozhodla, že se jich účastní, stěžovala si však na volební zákon, jenž štěpí obyvatelstvo podle náboženských obcí a nedbá jednotné Syrie.

Při volbách 10. dubna došlo k místním nepokojům, zvláště v Damašku, avšak přece jen měly průběh klidný, dotud v Syrii nebývalý. Ve volební oblasti damašské zvolili 10 muslimů, 2 křesťany a 1 žida, z nich 9 členů strany vlastenecké a 4 umírněné neboli vládní. Tito vládní zvítězili teprve při volbě doplňovací nátlakem ministra vnitra, což se mu trpce vyčítalo. Fáres Chúri, duševní vůdce a tvůrce vlastenecké strany, ustoupil svému bratru Fájezovi, aby se mohl věnovati národní činnosti mimo parlament.

Syrský stát republikou

Po volbách se sešli četní poslanci, advokáti, obchodníci, průmyslníci a zaslali dr. Šahbandarovi děkovný list za vše, co pro Syrii vykonal a vytrpěl. Byli si vědomi, že bez jeho obětavé a soustavné práce by se bylo národní probuzení syrského lidu na dlouhou dobu oddálilo. Utrpení spojuje a spojení vede k národu a k vlasti.

Po Syrii se rokovalo o způsobu ústavy. Velká většina opakovala heslo odpovědné vlády, avšak kdo jí bude státi v čele: král nebo president? Monarchii znali všichni; republikánská forma jim byla cizí. Zavedli ji v sousedním Libanonu, avšak velkých úspěchů s ní dotud nedosáhli. Je pravda, prvotní muslimská obec byla republikou s voleným doživotním presidentem, leč měnila se ponenáhlu v dědičnou a vyrostla z ní monarchie, jež zapustila kořeny hluboce do islámu. Vykladači zákona dovozovali, že je monarchická vládní forma svatou knihou předepsána, že král zastupuje Boha, i je povinen řídit se zákony náboženskými a církevními, provádět je a trestati jejich odpůrce. Bohovláda, theokracie, byla cílem pozdějšího pravověrného islámu a zůstala jím ve všech jeho větvích. Muslimští i křesťanští konservativci byli v duchu pro monarchii.

Rozvážní vlastenci z obou táborů se monarchie báli. Dědičný král by se na oko ujímal národních požadavků svých poddaných, kdežto doopravdy by pečoval o trůn. Dal by se využívat za cizí nástroj. Poukazovali na Egypt a na Irák. Imperialisté byli pro monarchii. Zvykli si na ni v Túnisku a Maroku a s její pomocí prováděli, čeho se sami ostýchali. Veřejné mínění francouzské bylo proti monarchii. Je pravda, chránili ji v zámořských državách, kde ji našli, avšak sami ji v žádné ze svých kolonií nezavedli. Protivilo se francouzskému národnímu duchu, aby sklonil jiné pod jeho, jež sám odvrhl. Úřední vrstvy se rovněž nemohly nadchnouti pro monarchii, třebaž uznávaly, že by v ní měly velkou oporu.

Jakého krále: muslimského nebo křesťanského? Těžké rozhodnutí v Syrii a ještě těžší ve Velkém Libanonu. Na křesťana se budou muslimové dívatí úkosem, sjednotí se a zbaví Francii výhod, jichž skýtá roztržičnost. Muslim odrazí křesťanské konservativce a nepřilne k francouzským rádcům a ochráncům. Republikánské formy se dá užítí jednou ve prospěch poručníka, jednou ve prospěch svěřence. Kdo zatouží po presidentství, aby se ucházel o dobrou vůli úřadů,

zavázal si je vděčností a plnil jejich přání. V Libanonu se tento postup osvědčoval a francouzský vliv prohluboval. Proč jej nezavést v Syrii? Vysoký komisař a jeho úředníci se rozhodli pro formu republikánskou a velká většina poslanců s ní souhlasila spíše, než přikročila k ústavě.

Ústavodárné shromáždění odročeno a rozpuštěno

Vysoký komisař zahájil ústavodárné shromáždění 9. června 1928 proslovem, v němž upozorňoval na historickou chvíli a nabádal k osvědčení dobré vůle ústupky a účinnou chutí k domluvě. Mělo 70 poslanců, 50 umírněných neboli vládních a 20 členů strany vlastenecké. Slučoval je společný cíl a mířili k němu stejnou cestou. Projevili to hned při volbě předsedy. Vybrali si Hášema Atásiho. Byl druhým předsedou národní vlády po nastolení Fejsalově r. 1920, a jako tehdy zastupoval celou Syrii, měl nyní řídit shromáždění, které chtělo vypracovati ústavu rovněž pro celou. Poslanců bylo přítomno 66; 48 hlasovalo pro Atásiho, ostatní pro Muhammada Jahju, doporučeného úředníky. Místopředsedou byl zvolen 43 hlasy Fouzi Gazzi, výkonný člen strany vlastenecké. Oba zvolení dokázali lásku k vlasti skutky a oba za ni trpěli. H. de Jouvenel dal Atásiho pro odpor k volbám v Homsu, kde bydlil, odvézt do vyhnanství daleko na Chábúr, Gazziho stáhly úřady pod rozličnými záminkami pro každou maličkost. Aby co nejdříve splnili svůj úkol, vybrali poslanci 12. června nejvhodnější druhy a určili, aby vypracovali ústavu. Ústavní výbor si zvolil jednatelem Gazziho, jenž se ujal práce. Úředníci ministerstva zahraničních záležitostí v Paříži měli návrh ústavy hotov již za de Jouvenela. Vysoký komisař jej odevzdal Gazzimu a přemlouval jednotlivé členy, aby přijali osnovu bez podstatných změn. Všichni jevili ochotu, avšak s výhradou, že vsunou, čeho je potřebí, aby zajistili nezávislost jednotné Syrie a svrchovanost lidu.

Zatím co ústavní výbor, řízený Gazzim, jednal, scházeli se do Damašku zástupcové krajů od vlastní Syrie odstěpených s prosbami, aby s ní byli znova sloučeni. Občané z Alauijje vyslali čelné muže rovněž jako obyvatelé sandžaku iskanderúnského a usedlíci z libanonských přístavů, měst a větších osad syrského úvalu; v Libanonu samém se množily hlasy po sloučení. Byli to zvláště velcí obchodníci, průmyslníci a penězníci, kdož tvrdili, že zaniknou, neotevře-li se jim celá Syrie. V Damašku, Halebu a jiných městech se konaly velké průvody na oslavu památek hrdinů, kteří padli u chánu Mejselún 24. července 1920, hájíce vlast. Stoupenci monarchie se hýbali a jejich vůdce dr. Ahmed Ráteb se jejich jménem ohrazoval u vysokého komisaře i u vlády, že neuznají republiku, poněvadž jediné monarchie splývá s jejich náboženstvím.

Ústavní výbor předložil 2. srpna, co vypracoval. Přijal pařížský návrh skoro beze změny, avšak rozšířil jej 6 články, ve kterých vytkl: Syrie je nezávislý, svrchovaný stát v hranicích, které měla, když byla od turecké říše odloučena. Je to politický celek, jednotný a nerozdílný. Její vládní forma je parlamentní republika s voleným presidentem, s hlavním městem Damaškem a náboženstvím muslimským. Syrská vlajka, jednou tak dlouhá jako široká, má tři podélné pruhy od shora dolů, červený, bílý a černý, se třemi červenými hvězdami na prostředním bílém. Prozatímní ústavodárné shromáždění si zvolí prvního presidenta na dvě léta, jeho nástupce na tři.

Nikdo návrhu vážně neodporoval. Všichni, i vláda Tádž-addínova, s ním v podstatě souhlasili a schválili jej bezmála jednomyslně. Vysoký komisař byl v rozpacích. Znal obsah, sám proti němu mnoho nenamítal, neboť věděl, že zůstane na papíře, pokud sám podrží otěže vládní i správní. Byl by nerad podráždil národní hrdost a ztratil dobrou vůli, o níž tak dlouho usiloval. V Paříži byli jiného náhledu, úřední i klášterní imperialisté je podněcovali, i dostal rozkaz, aby vymohl změnu.

Poslancům nezůstalo tajné, co se chystá, proto se nikterak nepodivili obsahu listu vysokého komisaře z 10. srpna. Žádal, aby vynechali šest závadných článků, které udal, a uznali státní útvary, vzniklé v Syrii po válce. Přítomno bylo 50 poslanců a z nich 42 žádost odmítlo s prohlášením, že chtějí udržeti dobrou vůli s Francií, jež jistě nepomýšlí, aby nějakým způsobem omezila svobodu syrského lidu, když ji přece uznala prohlášením ze 7. listopadu 1918 jakož i 22. článkem stanov Společnosti národů. Vysoký komisař odpověděl téhož dne odročením shromáždění na 3 měsíce. Rokování dal přerušiti a zasedací síň vykliditi. Poslanci odcházeli volajíce: „Ať žije nezávislost! Ať žije svoboda! Ať žije ústavodárné shromáždění!“ Obrovské davy plnily náměstí i ulice a jednotliví poslanci jim vykládali o důležitosti dne.

Projevy se konaly po všech městech, studenti se rozcházeli po vesnicích a vybízeli venkovany, aby se přidali k městským sousedům a hájili samosprávu a nezávislost. Noviny, mezi nimi i *Muktabas* ministra školství, byly zastaveny a studenti příkře pronásledováni.

Strany vlastenecká i vládní umírněná vypravily do Paříže poselstva, aby tamním kruhům vysvětlila, oč v Syrii běží, a přiměla je k povolnosti. Umírnění byli ochotni k ústupkům, avšak toliko dočasným. Tato dočasnost stačila vysokému komisaři i pařížskému ministerstvu, proto ponechali Tádžaddína u vlády domnívající se, že vzniknou spory, Syřané se rozštěpí a vládu a správu zachrání.

Výbor syrsko-palestinský podal radě Společnosti národů podrobné vyličení událostí v Syrii. Poukazoval jako ostatní vlastenci na nestejný loket, kterým táž Společnost národů měří v Iráku a v Syrii. Irák, země z tureckých provincií nejvíce zaostalá, že klepe na dveře Společnosti, aby do ní byla připuštěna jako člen, kdežto Syrie, jejíž obyvatelé byli po sto let americkými a francouzskými odborníky vychovávaní pro samosprávu a nezávislost, že snáší ústrky jako nerozumné děcko, které nemůže býti přijato ani do obecné školy.

Ponsot se nadál, že vlastenecké nadšení, které vzplanulo po odročení národního shromáždění, ochabne, klidná rozvaha se vrátí a že mu bude lze, aby se se Syřany domluvil. Oporu měl nejen v Tádžaddínovi, nýbrž i v Atásim. Umírnění byli sami sebou pro vyjednávání a členové vlastenecké strany pokračovali ve výchově, do které nahlédli ve škole Ahmeda Námiho. Nač přiraziti dveře třebas jen pootevřené? Zásadním odporem by ztratili pomoc umírněných a vlast přivedli do strže rozštěpení. Tam ji chtěli míti imperialisté, a jejich touhu splniti nesměli, sic by byli ztratili nástupišť, na kterém se po velké námaze octli.

Vyjednávalo se ustavičně, avšak bez úspěchu. Začátkem listopadu bylo patrné, že ústavodárné shromáždění bude odročeno na další 3 měsíce. Hášem Atási uznal za potřebné, aby syrskému lidu pověděl, co velká většina shromáždění, jemuž předsedal, o svém postupu soudí. Vyznal, že u nich byla ochota zastaviti účinnost šesti vyčtených článků nebo je pozměnit, že však byla zničena strohým postupem vysokého komisaře. Zasáhl náhle a rozhodně, takže poslancům, aby nezadali národní cti, nezbylo jiné východisko, než odmítnouti. Úřady měly přece na vůli ústavu ponechat, jak byla, a vymoci požadovanou změnu zvláštní smlouvou. Samy by byly získaly a syrský lid by nebyly zbavily odpovědné vlády. Pokud zastávají vládu a správu, je jim lhostejno, jakou ústavu si Syřané vypracují.

Z listu Atásiho bylo patrné, že si vysokého komisaře vážil, že nedával vinu jemu, nýbrž někomu jinému, a že byl ochoten k domluvě a k rozumným ústupkům. Ani jedenkrát neužil slova mandát nebo velmoc mandátární; mluvil toliko o Francii a Francouzích. S nimi by se rád dohodl k dobrému své vlasti i jejich. Syřané uzavrou spojeneckou, přátelskou smlouvu s vládou francouzskou, ale jako rovní s rovným. Nedají si vnucovat ani cizí pomoc, ani cizí ochranu a nedovolí, aby o nich kdo jiný jednal bez jejich souhlasu.

Ponsot chápal dobrou vůli Atásiho a vážil si jí. Dveře

vysokého komisařství zůstaly nadále otevřeny nejen umírněným, nýbrž i vlasteneckým, avšak na společnou cestu se nedostali. Tento neúspěch uznal vysoký komisař prohlášením z 11. ledna 1929. Podle něho nesmí žádný článek navržené ústavy odporovati závazkům, které má Francie k Společnosti národů. Závadné jsou tudíž články o udržování veřejné bezpečnosti, o národní obraně a stycích zahraničních. Pokud mezinárodní povinnosti Francie trvají, mohou býti pozměněny toliko domluvou mezi francouzskou a syrskou vládou, a teprve, až bude domluva podepsána, smějí býti články se změnami uveřejněny. Zákonodárná a správní ustanovení francouzské vlády trvají a je třeba je uznati, pokud pařížská vláda neprojeví souhlas s novou úpravou.

Vysoký komisař byl ochoten se spokojiti článkem k ústavě připojeným, jenž by tyto jeho vývody obsahoval, avšak předsednictví ústavodárného shromáždění bylo svolné odročiti toliko platnost šesti článků, proti kterým měl námitky, pokud vláda syrská s francouzskou neuzavře spojenecké smlouvy. Tuto ochotu neuznal vysoký komisař za dostatečnou, proto 7. února odročil ústavodárné shromáždění na neurčitou dobu. Syřané odpověděli obecnými stávkami a místními projevy. Nejhorší byly v Homsu. Nadír Našíuáti a Chejr Šahla, vynikající vlastenci, vedli obyvatele okresu Báb ed-Drejb 18. února k francouzské úřadovně. Hlídka se jim postavila na odpor; napadli ji, došlo k nepokojům a vysoký komisař uložil městu pokutu 100.000 franků za to, že mu oba vůdce nevydalo. Aby zastrašil nejen Homské, nýbrž i občany jiných měst, vypravil vojenský velitel do Homsu kapitána Colleta s eskádrou čerkeských dobrovolníků. Nikoho Syřané nenávidí tolik, jako Čerkesy, a také se nikoho tak nebojí. Sotva vtáhli do města, zaváděli po svém pokoj a pořádek. Městská rada jejich způsob líčila názorovým popisem. Vnikali do domů, týrali ženy, loupili a bezbranné a nevinné po ulicích zabíjeli. Nevole propukla 9. března, obyvatelé celého města se vzbouřili, tekla krev a

na město byla uvalena druhá pokuta £ 200.000 ve zlatě.

Politická činnost ochabla. Dobrá vůle trvala, vyjednávání však přestalo. Všichni čekali, co počne pařížská vláda. Zma-
látnělost podporovala obecná bída, která se tlačila do Syrie. Francouzská správa v Syrii zlatou měnu nezavedla, cena pa-
pírových peněz klesala a obyvatelstvo pozbývalo důvěry. Toužilo po zlatě nebo aspoň pravém stříbře, které měli v Pa-
lestině a v Iráku. Stěžovali si, že ze £ T zlatých 40,000.000,
které byly ještě na konci války v Syrii, nezbylo leda
£ T 4,000.000. Ostatní bylo odvezeno do Paříže. Obchod-
níci naříkali, že Bejrút přestal býti ohniskem, sedláci bēdo-
vali, že jsou trhy zaplaveny obilím cizím, lacinějším, kdežto
za turecké vlády že byla Syrie obilním skladištěm. Nejen
v společnostech, i v novinách se ozývaly ve vlastní Syrii i na
pobřeží stesky po starých zlatých časech tureckých.

POTÍŽE V OSTATNÍCH STÁTECH

Ve Velkém Libanonu nebylo lépe. Hašteřili se poslanci
i ministři. Úprava ústavy nepřinesla potřebné úlevy; poně-
vadž se blížila volba presidenta republiky a nebylo naděje,
že by získal dvouřetinovou většinu, bylo třeba ji upravit
usnesením, že stačí nadpoloviční. Poslanci se rozhodli pro
dosavadního a Charles Dabbás zůstal.

V parlamentě odhlasovali 20. dubna 1929, že není třeba,
aby byli ministři bráni z poslanců. President republiky zů-
stane v úřadě nikoliv 3 léta, nýbrž 6, a má právo se sou-
hlasem ministerstva sněmovnu rozpustiti a vypsati nové volby.
Po volbách 12. června měla libanonská sněmovna 30 po-
slanců, z nich třetinu jmenovaných. V Taráblusu se střetli
vládní voliči s nezávislými a tekla krev.

Ministři se měnili co chvíli a zástupce vysokého komisaře
měl na starosti, aby našel nové. Nesměl vybírat muže vhodné,
nýbrž konservativcům příjemné. Hrnulo se jich mnoho,
avšak na škodu republiky. Vždyť se na ně opravdoví vlas-
tenci nedívali jako na zástupce celého Velkého Libanonu

nebo na obhájce své náboženské obce, nýbrž jako na nástroje těch, kdož je doporučili. Ve vládě Adíba paši měli maronité 2, sunnité 1, šíité 1, a pravověrní Řekové rovněž 1 člena. Každý se opíral o své stoupence v parlamentě, šel vlastní cestou a společný cíl nebyl možný. Jaký div, že se množily žádosti, aby byl Velký Libanon spojen se Syrií nebo aspoň omezen na staré samosprávné území, a že se ozývaly hlasy, aby byla ústava zrušena a zavedena samovláda. Byly zesilovány úředníky a konservativci, kteří tvrdili, že Libanonští nejsou zralí pro samosprávu, tím méně pro nezávislost.

Džebel Drúz se pod francouzskou vojenskou správou uklidnil. Generál Clément-Grandcourt pokračoval, kde kapitán Carbillet přestal. Vybral ze syrských bank 2,000.000 franků, které Carbillet ušetřil z daní, zaváděl nové, přísně je vymáhal a již r. 1930 si zabezpečil ročních příjmů více než 6,000.000 franků. Stavěl silnice, zřizoval francouzské školy a bohatě podporoval francouzské dobročinné ústavy. Na silnice a posádky věnoval 2,000.000 franků, na veřejnou zdravotní a sociální službu 210.000 franků, školám a dobročinným ústavům 720.000 franků. Kdo uměli francouzsky, doštávali se k úřadům a množili francouzské stoupence, z nichž guvernér vybíral členy vládní rady, již svolával podle potřeby, aby vyslechl její mínění o záležitostech, které sám oznámil.

V Syrii čekali, co vysoký komisař přinese z Francie, kam se koncem r. 1929 odebral. Promluvil teprve 14. května 1930, kdy ústavodárné shromáždění rozpustil a vyhlásil ústavy jednotlivých státních útvarů.

ÚSTAVY JEDNOTLIVÝCH STÁTŮ

Velký Libanon je stát jednotný, nezávislý. Jeho hranice byly úředně uznány vládou francouzské republiky a Společností národů. Je to republika s hlavním městem Bejrútem. Arabština je jazykem státní správy. Francouzština je rovněž úřední řečí.

Syrie je stát nezávislý a svrchovaný; nerozdílná politická jednotka a parlamentní republika. Presidentem může být

toliko vyznavač islámu. Hlavním městem je Damašek. Arabština je úředním jazykem všech státních úřadů, vyjímajíc ty, kde jsou k ní buď zákonem nebo mezinárodní smlouvou v této hodnosti přidruženy jiné řeči.

Národ je pramenem veškeré moci. Zákonodárná moc spočívá ve sněmovně poslanců. Výkonná moc je svěřena prezidentu republiky, jemuž pomáhá ministerstvo. Prezidentu a sněmovně přísluší právo navrhovati zákony. Žádný zákon nesmí býti vyhlášen, není-li schválen sněmovnou.

Sněmovna se skládá z členů volených na čtyři léta. Voličem je občan starší než 25 let, který nebyl zbaven občanských práv. Poslancem smí býti toliko ten, kdo má 30 let a splní podmínky volebního zákona.

Sněmovna se schází ročně k dvojímu pravidelnému zasedání v úterý po 15. březnu a v úterý po 15. říjnu. V prvním říjnové schůzi si volí předsednictvo. Při prvním hlasování se vyžaduje absolutní většina, při následujících prostá.

Prezidenta republiky volí na pět let členové sněmovny absolutní většinou, teprve při třetí volbě prostou. Zvolen může býti ten, kdo má vlastnosti pro poslanectví.

Prezident se ujme svého úřadu přísahou ve sněmovně: „Přisahám všemohoucím Bohem, že budu zachovávat ústavu a zemské zákony a hájiti nezávislost vlasti a celistvost jejího území.“ Vyhláší zákony odhlasované sněmovnou, aniž má právo v nich něco změnit. Uděluje milost, byl-li návrh schválen zákonem; uzavírá a podpisuje smlouvy, jež třeba předložiti sněmovně k schválení, trvají-li déle než rok. Vybírá předsedu vlády a ustanovuje ministry, které mu předseďa navrhl. Určuje zástupce v cizině a uznává cizí. Jmenuje civilní i soudní úředníky. Předsedá úředním slavnostem, jak určeno zákonem.

Měsíc nebo nejdéle dva, než vyprší jeho úřad, svolá předseda sněmovnu, aby volila nového prezidenta. Odstupující smí býti zvolen teprve po pěti letech.

Ohraničení správních krajů je ponecháno zvláštnímu zá-

konu. Rovněž vybudování armády. Nynější zákonitá nařízení zůstanou v platnosti, pokud nebudou pozměněna.

Nejdůležitější je článek 116.

Podle ústavního nařízení o sandžaku iskanderúnském ze 14. května 1930 prezident republiky jmenuje mutasarrefa a soudce. Po návrhu mutasarrefově ustanovuje kájmakámy a přednosty ústředních odborů. Všechny ostatní úředníky a zřízence potvrzuje mutasarref.

Správní rada se skládá z 9 členů volených a 3 jmenovaných na 4 léta hlavou státu z kandidátů předložených mutasarrefem.

Stát Alauíje dostal jméno vláda Ládikíje. Dotavadní ústava zůstala.

Arabština a francouzština jsou úředními jazyky. Veškerou moc vykonává guvernér se zastupitelskou radou. Guvernér připravuje osnovy zákonů, jež předloží k prozkoumání zastupitelské radě. Sám je vyhlašuje.

Ve vládě Džebel Drúz je veškerá moc svěřena guvernérů s vládní radou a řediteli. Spravuje území s pomocí obecné služby, vedené řediteli. Obecná služba se štěpí na vnitřní, finanční, spravedlnost, vyučování, zdravotnictví a veřejnou péči, službu hospodářskou a veřejné práce.

Guvernér připraví zákonná nařízení, předloží je vládní radě, vyhlásí a dozírá na provádění.

Vládní rada se skládá z 10 členů, vybraných na dvě léta z hodnostářů a mimo ně z ředitelů veřejné služby. Schází se každého podzimku k pravidelnému zasedání, aby prozkoumala rozpočet.

O společné zájmy všech státních útvarů má pečovati soujmenná konference. Upraví finanční a hospodářské záležitosti a bude se zabývatí příjmy a vydáními nejen všech států, nýbrž též některých z nich. V tomto případě se sejdou toliko zástupcové účastněných států.

Do konference vyšle každý stát nanejvýše pět zástupců. Stálý tajemník povede úřad.

SYŘANÉ JEVÍ OCHOTU K DOHODĚ

Syřané mlčeli bezmála tři týdny. Nechtěli se ukvapiti. Scházeli se a radili se všichni, vlastenečtí i umírnění, monarchisté i republikáni. Jejich stoupenci z oblastí od vlastní Syrie odloučených je navštěvovali a projevovali jim svá přání.

Ve straně vlastenecké se tvořila dvě křídla: pravé vedl Hášem Atási, levé Ibráhím Hanáno. Rodák ze severní Syrie, zavilý odpůrce cizinců, vojenským soudem na smrt odsouzený a později omilostněný, považoval za jediný úkol svých starých let — bylo mu přes šedesát — dopomoci sjednocené vlasti k nezávislosti a svrchovanosti. Byl proti jakémukoliv vyjednávání, poněvadž vysokému komisaři nedůvěřoval usuzuje správně, že ani on nedůvěřuje jemu a jeho stoupencům. „Francouzi jsou cizinci. Od cizinců jsme neměli nic dobrého. Nač bychom se před nimi skláněli a jejich nohy líbali? Sjednotíme se, nic s nimi nemějme a sami odejdou.“

Atási a jeho druhové Džamíl Mardam a Fouzi Gazzi měli mnoho práce, aby levé křídlo ovládli a zachovali jednotu. Věrní nauce Ahmeda Námiho uznávali za prospěšné choditi dveřmi vysokého komisaře, pokud je sám nepřirazí. Vyhlásil ústavu, aby veřejnému mínění světovému a radě Společnosti národů prokázal, že Francie své závazky v Syrii plní. Je pravda, nedbal přání velké většiny Syřanů, avšak osobně za to nebyl odpovědný, protože byl povinen konati, co mu jiní předepsali. Do ústavy vložil nejednu z tužeb syrských, kterým se jeho předchůdcové protivili. „Nebude lze vyjednáváním dosáhnouti nových ústupků? Vytkneme vady a budeme se ponenáhlu domáhati nápravy,“ naznali na pravém křídle a levé se aspoň dočasně podvolilo.

Umírnění se rovněž štěpili na dvě skupiny, nikoliv na pravou a levou, nýbrž na jižní a severní. Tvůrcem jižní byl Tádžaddín; poněvadž se jako ministerský předseda nemohl schůzí činně zúčastniti, dal se zastupovati členem vynikajícího damašského rodu Azm. Byl to Hakki Azm, bohatý muslim a oddaný ctitel Francie. Za války dlel v Egyptě

a stal se předsedou sdružení, připravujícího svobodu Syrie. Fejsala a jeho otce Husejna nenáviděl jako zrádce věci muslimské a arabské a nevyhověl, když ho po válce vyzývali k návratu. Přijel do Damašku teprve s generálem Gouraudem. Soudil, že nejlépe poslouží vlasti, zachová-li dobrou vůli s Francií a přiměje ji, aby dopřávala Syřanům větší a větší účasti na vládě a správě, až by jim konečně ustoupila a si je připoutala spojeneckou smlouvou jako rovné. Těmito názory se scházel s vysokým komisařem, jenž rád viděl, že tvoří ze svých stoupenců stranu pokrokovou. Měla oporu v mocném rodě Azm a jeho chráněncích a proto v Damašku a okolí hodně zeslabovala vliv vlastenecké strany.

Severní skupina umírněných měla středisko v Halebu a jejím vůdčím duchem byl Subhi Barakát, poturčenec, jenž arabsky pořádně neuměl. S počátku se Francouzům účinně protivil, později se s nimi smířil a hledal cestu k vysokému komisaři. Našel ji, byl jmenován předsedou zákonodárního sboru. H. de Jouvenel na něho nevražil z důvodů osobních. Zdálo se mu, že ho přezírá, a obviňoval ho, že šilhá za turecké hranice. Barakát se na čas vzdal veřejné činnosti, avšak nezastavil soukromou. Jako rozený vůdce hledal stoupence, kteří by se mu podřídili, a našel je zvláště mezi cizími živly, jichž je v Halebsku mnoho. Bohatí statkáři turečtí nebo poloturečtí, Turkmeni, Kurdi, Armeni, všichni se k němu přimykali, aby si zajistili oporu a ochranu před členy strany vlastenecké, jež v nich viděla cizince a náhončí cizinců. Francouzské úřady toto seskupování podporovaly a Ponsot byl rád nové odstředivé síle, která se v Halebsku projevovala.

V politickém nazírání se Subhi Barakát pramálo rozcházel s vůdcem jižní skupiny anebo s pravým křídlem vlastenecké strany. Jediný rozdíl snad byl, že dával přednost nezávislosti. Napřed svobodu a svrchovanost a potom jednotu. „Upravíme-li si syrskou republiku, zavedeme pokoj a pořádek a položíme základy blahobytu, žádná cizí moc neza-
drží obyvatele vlády Ládikijje a Džebel Drúz, aby se s námi

nespojili, ba ani kraje k starému Libanonu násilně připojené neodolají syrské přitažlivosti.“ Získav souhlas svých stoupenců, založil Subhi Barakát stranu ústavních liberálů a byl zvolen jejím předsedou.

Mimo vlasteneckou stranu a obě skupiny umírněných bylo v Syrii a Velkém Libanonu plno strániček, řemeslných výtvorů mužů toužících po veřejné pozornosti. Pro politický život byly bez významu. Rodily se a umíraly jako jepice. Půda Velkého Libanonu, proniklá trhlinami náboženskými, kmenovými, společenskými a hospodářskými, nebyla schopna dodati potřebných stranických živin. V Syrii se národ tvořil, vlast rostla a bezmála jednotná muslimská vrstva snášela nejen náboženské menšiny, nýbrž i politické strany.

Vůdcové Syřanů se v druhé polovici května a začátkem června 1930 dohodli, jak se proti ústavě postaví, a 11. června se ozvali. Vytkli vysokému komisaři, že zabránil ústavo-
dárnému shromáždění, aby splnilo svůj úkol; že upevnil rozdrobení Syrie, uděliv jednotlivým kouskům ústavy; že 116. článkem nové ústavy porušil zásadu národní nezávislosti, třebas jen dočasně, jak praví, ale nikde že nepoznal, jak dlouho tato dočasnost potrvá; že zbavil lid svobody, aby volil, koho uzná za nejlepšího, uloživ kandidátu za podmínku půlroční pobyt ve volebním okrese, ač jí v Libanonu není; že schválně drží v cizině několik set vynikajících Syřanů a znemožňuje jim návrat; že zakazuje veřejné schůze a dovoluje porušovati zásadu svobodné domácnosti. Tyto výtky jsou obklopeny projevy ochoty k dalšímu vyjednávání a důvěry, že svobodná Francie dopomůže Syrii rovněž k svobodě.

Bylo patrné, že Syřané uznávají těžké postavení vysokého komisaře a že se úzkostlivě varují všeho, co by ho osobně popudilo a odpudilo. Spoléhali na jeho dobrou vůli a podporu v Paříži. Jakoby na povel konaly se po celé Syrii projevy proti ústavě a podpisovaly se žádosti na pařížskou vládu a radu Společnosti národů, aby splnily, co zaručily. Zvláštní

delegace se odebrala se žádostmi do Ženevy, kde generálnímu tajemníku rady Společnosti národů jakož i mandátnímu výboru ústně vysvětlovala, co přinesla na papíře. Poukázovala, že si Francie hledí zajistiti, oč se po 10 let pokoušela. Svou přímou správu zavedla v krajích Ládikijje a Džebel Drúz. Dala jim francouzské guvernéry, utvořila z nich nezávislé státy, a přece nejsou tyto částky Syrie v stanovách mandátu ani uvedeny. Náleží k Syrii, i nemohou býti podřízeny přímé francouzské správě jako nějaká africká kolonie. Je pravda, 1. článek stanov se zmiňuje o místní samosprávě, leč taková samospráva nesmí býti na újmu celku. Není možné, aby Francie jednotnou Syrii rozkouskovala a jednotlivé drobtý si přivtělila. Prohlásila za neplatnou ústavu, vypracovanou zákonitými zástupci země, z toho důvodu, že nedbá jejích mezinárodních závazků. Tento vývod je v rozporu jak s jejím prohlášením ze 7. listopadu 1918, tak s 22. článkem stanov Společnosti národů. Společné porady o záležitostech jednotlivých státních útvarů mají jediný účel: utvrditi všemocnost vysokého komisaře a poskytnouti mu právo, aby se míchal do vnitřní správy. Je smutné, že jednotná a svobodná Francie podniká od samého začátku vše, aby jednotnou Syrii rozštěpila a oddělila propastmi nejen jednotlivé náboženské obce, nýbrž i společenské třídy. K takovým koncům vede volební právo, dbající náboženských obcí, a snaha jmenovati úředníky podle náboženského klíče.

Vysoký komisař předvídal odpor, avšak nenadál se, že bude tak hluboký a klidný. Nemaje důvodu ke strohým vojenským zásahům, uznal za nejlepší počkati se zavedením nové ústavy a vyjednávati. Na výtky neodpověděl, k žádnému ústupku se neodhodlal, voleb nevypisoval, avšak zval k sobě jednoho z čelných zástupců za druhým. Úředníci dostali rozkaz, aby se neopovážili míchati se nějakým způsobem do politiky. Ani do novin psáti nesměli, zato však byli povinni sbírat i posilovati umírněné a připravovati seznamy prvotních voličů. Zákaz politické účasti byl namířen

proti domorodým úředníkům, kteří se hroutili pod francouzskou soutěží. Byloť koncem r. 1930 v Syrii ustanoveno 389 správních úředníků původu francouzského. Domorodí na ně žehrali, jednak že jim berou chléb, jednak že je přezírají, ba jimi pohrdají. Podobné stížnosti pronášeli syrští důstojníci v milici nebo ve stráži bezpečnosti. Mnozí byli vychováni v německých vojenských školách, sloužili v turecké armádě, svým francouzským druhům se vyrovnali, a přece zůstávali na podřízených místech. Všichni Syřané se jich ujímali a domáhali se syrské armády. Poukazovali, že generál Gouraud po porážce u chánu Mejselún rozpustil syrskou armádu. Je třeba ji vzkřísiti a zavést povinnou vojenskou službu. Milice je nájemná a podřízena úplně cizím důstojníkům. Vysoký komisař schválně oddaluje budování syrské armády, až zestárnou a vymrou syrští důstojníci, cvičení v tureckých nebo francouzských školách. Potom bude míti výmluvu, že není důstojníků pro národní vojsko.

Tyto a podobné stesky vycházely z hloubi duše a zapadaly do duše obecného lidu. Běželo o chléb a o výživu početných rodin a světová bída tísnila. Ze sousedního Iráku donášeli návštěvníci i noviny zprávu za zprávou, jak tam budují nezávislost, jak roste národní armáda, ubývá cizích důstojníků a úředníků — a v Syrii se věci pořád ještě točily kolem bodu, na kterém se octly koncem července 1920, kdy generál Gouraud roztránil jednotnou Syrii, podřídil si domácí vládu a rozehnal národní armádu.

Volby do syrského parlamentu

Minul rok 1930, uplynula větší polovička roku 1931, a věcmi politickými se nehnulo. Jaký div, že se zmocňovala únava obyvatelstva, jež úpělo pod hospodářskou bídou. Vysoký komisař únavu předvídal a hleděl jí využít. Vůdcové Syřanů nevěděli, z které do které, i byli ochotni přivoliti ke každému rozumnému nařízení. Tak se pokořili, že ho v druhé polovici r. 1931 po návratu z Francie v Bejrúte hromadně

vítali. Této pocty se nedostalo žádnému z jeho předchůdců. Slavnostně ho přijali v Damašku, kam zavítal 19. listopadu 1931. Na nádraží ho očekával nejen ministerský předseda Tádžaddín s ministry a vysokými úředníky, nýbrž i čelní mužové všech politických stran a zástupci obchodníků, průmyslníků, advokátů, jakož i náboženských obcí. Téhož dne 19. listopadu zřídil Ponsot poradní sbor, jenž by mu pomáhal zavést ústavu. Jeho členy se stali bývalí i skuteční nejvyšší úředníci jakož i předseda vlády a kasačního soudu, rektor damašské university, předseda správní rady sandžaku iskanderúnského a předsedové damašské a halebské obchodní komory.

Vysoký komisař prohlásil, že nadešla doba, aby byla provedena ústava ze 14. května 1930, proto že vypíše volby. Chtěje dopřát lidu naprosté svobody při výběru zástupců, že propustí ministerského předsedu Tádžaddína a sám se ujme vlády s poradním sborem. Tádžaddínovi vřele děkoval za dobré služby, jež prokázal Francii a své vlasti za dlouhého a těžkého úřadování. Předsednictvím vlády pověřil svého generálního tajemníka Solomiaca. Když Solomiac přijel do Damašku, vítali ho na nádraží s nemensšími poctami, než samého vysokého komisaře a všechny strany mu slibovaly upřímnou a účinnou pomoc. Ministry spravedlnosti, financí, školství, veřejných prací a zemědělství ponechal v úřadě a do svého poradního sboru povolal nejlepší Syřany, mezi nimi i Atásiho. Ibráhím Hanáno se sám vyloučil od porem, který jevil proti chystaným volbám. Jeho křídlo vytýkalo, že nebudou svobodné, pokud potrvá v platnosti podmínka, aby kandidát poslaneckví bydlil aspoň půl roku ve svém volebním okrese; tato podmínka že je zřejmě namířena proti nejlepším mužům. Voličům není dovoleno, aby si vybrali rodáka, který je zná a se jich ujímá, jen z toho důvodu, že se žije v některém městě a je toliko občas navštěvuje. Mají býti vydáni na pospas snaživcům, dychtícím po poctě a příjmech a propůjčujícím se za nástroj cizincům. Po dlouhých poradách se levé křídlo sjednotilo s pravým a Há-

šem Atási oznámil 10. prosince 1931 vysokému komisaři, že se vlastenecká strana voleb účastní, zaručí-li svým slovem jejich svobodu. Ponsot to učinil a do voleb šli všichni Syřané.

Vysoký komisař mínil, jeho úředníci měnili, jak po volbách sám poznal. Považovali za svou povinnost, aby za prvotní voliče vybírali muže oddané a je přiměli určití za druhotné ty, které jim doporučí. Že se stavěli za kandidáty umírněných, je na bíle dni. Věděli o nich, že mají společný cíl se stranou vlasteneckou, avšak toužili, aby se s ní úplně rozešli a tím znemožnili společný postup. Kdejakou volební schůzi vlastenecké strany hleděli překaziti nebo rozehnati. Při prvotních volbách 20. prosince dali obklíčiti volební místnosti a zabráňovali přístup voličům, kteří neslíbili, že vyberou stoupence umírněných. Došlo k velkým nepokojům v Damašku, v sousední osadě Dúmě, v Hamě, Halebu. V Damašku bylo 7 osob zabito, 25 poraněno; v Halebu 11 mrtvých a více než 200 raněných; jinde méně. V Halebu bylo vyhlášeno stanné právo a pod ochranou bodáků byly provedeny volby druhotné.

Atási se odebral do Bejrútu, kde jednal 31. prosince 1931 s vysokým komisařem. Žádal nové volby nejen v Damašku a Hamě, nýbrž v celé Syrii, odvolávaje se na závazný slib, který od něho dostal. Ponsot ubezpečil, že dá původce násilností mezi úřednictvem vyhledati a přísně potrestati, veškeré volby že však neplatnými prohlásiti nemůže. Nové připustil toliko v Damašku, Dúmě, Hamě, u kočovníků halebských a Šammarů správního kraje Dejr az-Zór. Konaly se 30. března 1932, aniž zavdaly vlastenecké straně příčinu k podstatným steskům. Nová ústava měla v Syrii dveře otevřeny.

V LIBANONU A JINDE PRO JEDNOTNOU SYRII

Ve Velkém Libanonu nemohli s místa. Obyvatelé krajů přivtělených obtěžovali vysokého komisaře, pařížskou vládu i radu Společnosti národů žádostí za žádostí, aby se směli

vrátiti, odkud byli přitaženi. Na všechny doléhala bída a maronitskému patriarchovi naháněla strachu muslimská omladina. Sjednotila se po způsobu egyptském, utvořila sdružení, zakládala odbočky a burcovala souvěrce. „Mohou-li se křesťané seskupovati na podkladě náboženském, proč bychom to nečinili i my? Co nás dělí, není tak protivné jako u křesťanů. U nás není zvláštních náboženských obcí, ba ani sekt. Různíme se leda přičleněním k té neb oné škole vykladačů zákona anebo větší nebo menší úctou k potomkům Muhammadovým. Prvotně bylo naše náboženství jednotné. Zapomeňme na cizí myšlenky, které byly do něho časem vneseny, vraťme se k původní jednotě a uchráníme sebe a svých od cizího jha.“ Tak a podobně mluvili a psali a výsledek se ukazoval při volbě předsedy nového libanonského parlamentu, k níž došlo 21. října 1931. Muslimští poslanci se postavili za svého vůdce, jímž byl vykladač zákona Muhammad Džisr, a vysoký komisař pokynul poslancům křesťanským, aby s ním projevíli souhlas. Byl zvolen jednomyslně. Maronitský patriarcha se toho nenadál. Od r. 1861 spravoval Libanon křesťan. Tato největší vymoženost jeho předchůdců měla zmizeti za jeho správy. Jak daleko je z předsednictví parlamentu na stolec presidenta republiky? Muslimové se netajili, že se vytasí se svým kandidátem. Tento požadavek vzal za svůj poslanec Muhammad Džamíl Bejhum, rodák bejrútský, jenž bohatstvím a vzděláním vynikal nejen nad své souvěrce, nýbrž i nad křesťanské sousedy. Jakým způsobem tomuto nebezpečí zabrániti?

Za prvního nadšení pro Velký Libanon hleděli úředníci uchlácholiti muslimy péčí o jejich vzdělání. Zakládali pro ně ze státních peněz školy, stavěli nádherné budovy, dováželi odborné učitele ze severozápadní Afriky a předcházeli si je, kde se jen příležitost naskytla. Získali muslimské veřejné mínění, avšak zklamali se v odchovancích. Probudili se národně, uvědomili si, že jsou Syřané, dívali se na Francouze jako na cizince a domáhali se volné soutěže s křesťanskými

krajany: poměrného zastoupení v úřadech, poměrných příspěvků na osvětové účely a rovného práva v parlamentě i v republice.

Na popud maronitského patriarchy brzdili úředníci sílící národní hnutí zavíráním škol. Poukazovali na potřebu, aby byly státní výdaje zmenšeny. Mluvili pravdu; vždyť malá republika libanonská ačkoliv měla, jak tvrdili, toliko 600.000 obyvatelů, vydávala podle rozpočtu syrských £ 6,500.000, kdežto stát syrský, jenž spravuje 2,500.000 obyvatelů na území třikrát tak velkém, nevydal ani syrských £ 12,000.000. Uznali potřebu šetření a začali ve školství. Zavírali třídu za třídou nejen muslimskou, nýbrž i křesťanskou, aby muslimy nepopudili. Křesťané neutrpěli; vždyť je v Libanonu nadbytek škol klášterních a misionářských. Muslimům vysychaly praménky vzdělání, stěžovali si na to a tím urputněji trvali na svém požadavku, aby byl za budoucího presidenta republiky zvolen jejich souvřelec. Naléhali na vysokého komisaře, aby se prohlásil pro předsedu parlamentu Muhammada Džisra. M. Reclus, zástupce u vlády libanonské, oznámil 11. dubna 1932, že vysoký komisař určí svého kandidáta teprve v den volby. Šeptalo se, že jím bude křesťan, doporučený maronitským patriarchou. Poslanci muslimští se takovému postupu opřeli, poslanci církevních obcí nesjednocených se k nim přidali a Muhammad Džisr měl zajištěnu většinu.

Ponsot odkládal volbu a na jeho popud kolovala mezi obyvatelstvem žádost o důležité opravy. Úředníků je pětkrát více, než třeba, mají obrovské platy; sněmovna nepracuje, správa je v úpadku, i bylo by výhodnější svěřiti vládu i správu jedinému volenému guvernérovi s nějakými 15 poslanci. Ti by znova vybudovali celou správu, snížili rozpočet a pečovali o hospodářské záležitosti. President advokátní komory se vypravil 3. května s několika členy k maronitskému patriarchovi s prosbou za podporu této žádosti. Patriarcha přislíbil a vysoký komisař rozhodnutím z 9. května 1932

zastavil ústavu. Dotavadní president republiky Charles Dabbás byl pověřen prozatímní správou vlády, ministerstvo bylo rozpuštěno, parlament odstaven a přednostové jednotlivých odborů seskupeni v radu presidentovi odpovědnou.

Rozehnaní poslanci si stěžovali v Paříži i Ženevě a chystali veřejné projevy, avšak president omezil osobní svobodu, zakázal schůze, zastavil noviny a úředníci vládli. Nebezpečí muslimského presidenta bylo aspoň na chvíli zažehnáno.

V sousedním státě Alaiijje, neboli jak se mu od května 1930 říkalo, ve vládě Ládikijje rostla rovněž touha po sjednocení. Původně se ho domáhali skoro vesměs muslimové; ponenáhlu se pro ně rozhodovaly ostatní náboženské obce. Stěžovaly si, že zastupitelský sbor nemá jiného práva, leda podávati návrhy, a je povinen plniti rozkazy guvernéra, jímž je Francouz. Poukazovaly na nesmírnou výšku daní, jež nejsou na prospěch obyvatelům, poněvadž za ně cizí inženýři stavějí vojenské cesty. V celém státě neboli vládě že je stav jako za války.

Více než 60% obyvatelstva státu ládikijjského bylo pro sjednocenou Syrii. Domáhali se svobodného sebeurčení poukazu-
jíce, že bez ostatní Syrie hospodářsky i národně zahynou.

Na konci r. 1931 navštívil vysoký komisař Džebel Drúz, aby vyslechl tužby tamního obyvatelstva. Bylo francouzským guvernérem důkladně připraveno. Náčelníci, jichž se v Suejdě sešlo 32, děkovali za nezávislost a prosili, aby jim nadále vládli a je spravovali francouzští úředníci. Jediné přání měli, aby jim vrátil čtyři vesnice po vzpouře od Pohoří oddělené. Přislíbil, že vyhoví, pokud mu bude možno — a mohl syrským vlastencům oznámiti, že si drúzové jednotné Syrie nepřejí.

PRVNÍ SYRSKÝ PARLAMENT

V syrské republice chystali zahájení parlamentu a volbu presidenta. Bylo patrné, že parlament ovládnou tři strany: ústavní liberálové měli 32 poslanců a vedl je Subhi Barakát;

pokrokových bylo 20 a řídil je Hakki Azm; vlasteneckých toliko 17, avšak nejen jejich předseda Hášem Atási, nýbrž i vysoký komisař a všichni ostatní čelní mužové syřští uznávali, že jsou skutečnými zástupci lidu.

Solomiac, náměstek vysokého komisaře, svolal poslance na 7. června 1932. Měli si zvoliti předsedu a připravit se na volbu presidenta republiky. Po domluvě byl vybrán za předsedu Subhi Barakát. Domluva o kandidátu na presidentský stolec nebyla snadná. Každá strana po něm toužila pro svého vůdce, žádná neměla mezi 69 poslanci naprosté většiny a žádná se nechtěla podříditi druhé. Vysoký komisař vyjednával s Atásim a domluvili se, že Atási oznámí tři kandidáty, se kterými by jeho strana souhlasila, kdežto vysoký komisař zajistí podporu stran ostatních. Splní-li se toto ujednání, že se strana vlastenecká účastní prací parlamentu, ba že pošle dva ze svých členů do ministerstva. Ani Barakát, ani Azm netrvali na svém, přijali ujednání a projevíli souhlas s mužem, na kterého dotud skoro nikdo nemyslel. Byl jím Muhammad Ali, člen zpoła poturčeného, avšak velmi bohatého a vlivného rodu Ábed v Damašku. Jeho otec Ahmad Izzet byl osobním tajemníkem sultána Abdalhamída II., mužem své doby všemohoucím, poněvadž svého pána duševně ovládal. Synka Muhammada Aliho posílal do střední školy v Galatě v Čařihradě a odtud ho vypravil na právnickou fakultu do Francie. Působil jako velvyslanec ve Washingtoně od r. 1906 do r. 1908. Potom byl ustanoven do Říma, kam se však nedostal, když Mladoturci sesadili Abdalhamída II. Domů se nevrátil. Zůstal ve Francii a do Damašku přijel teprve s francouzským vojskem. Politicky nikdy nevynikl, avšak svým přesvědčením se blížil straně vlastenecké. Toužil po silné sjednocené Syrii, kde měl jeho rod velký majetek a kde chtěl trvale zůstat. V mnohém připomínal Ahmeda Námiho, neměl však jeho vychovatelského daru. Za presidenta se hodil. Znal hlavní světové jazyky a nebyl odkázán toliko na státní příspěvek nebo

služné. Na vynikající, avšak těžký úřad se nedral, nikomu v cestě nestál, a když s ním vysoký komisař projevil souhlas, žádný z odmrštěných kandidátů se proti němu neozval. Byl zvolen 11. června 36 hlasy strany vlastenecké a pokrokové. Umírnění liberálové volili jednomyslně Barakáta.

Hned po volbě navštívil nový prezident Atásiho, objal ho veřejně a hlasitě pronesl: „Ty jsi skutečný prezident Syrie.“ Utvořením prvního ministerstva byl prezidentem pověřen Hakki Azm. Vzal do něho zástupce všech stran, i dva členy strany vlastenecké.

Osobních třenic mezi politickými vůdci nebylo. Atási byl přesvědčen o poctivosti snah Barakátových i Azmových a oni si ho vážili jako vlastence bez nejmenší mravní poskvrny. Měli společný cíl, ubírali se k němu bezmála stejnou cestou, a co je oddělovalo, bylo původu místního, rodového. Atási zastupoval národ a vlast, Barakát a Azm rody a území. Odpuditi je znamenalo rozštěpiti vlastní Syrii a podepříti francouzské výmluvy. President Ábed spojoval. Byl jakoby cizincem a majetek měl nejen na jihu, nýbrž i na severu. Představoval nové, společné vlastenectví a skutečnou jednotnou Syrii. Vždyť i drúzové ze soujmenného pohoří i z Libanonu jakož i nusejrové se ucházeli o pomoc jeho otce i jeho a vypůjčovali si od jeho syrských zřízenců. Lepšího prvního presidenta si nemohli Syřané přát.

Druhé zasedání bylo zahájeno v sobotu 29. října. Vláda využila uplynulé doby, aby se seznámila s jednotlivými správními odbory, a vysoký komisař chystal základy přátelské, ba spojenecké smlouvy francouzsko-syrské. Od ní očekávali spásu všichni, ústavní liberálové, pokrokoví i vlastenečtí. Vlastenečtí trvali na jediném základě: na jednotě Syrie. „Napřed ať ji vysoký komisař zajistí a potom s ním budeme jednati.“ Pokrokoví byli pro nezávislost. „V nezávislé republice budeme doma, ukážeme, co umíme, a ostatní státní útvary si přivtělíme.“ Subhi Barakát a jeho liberálové stáli jakoby uprostřed. Přáli si nezávislosti, jenže

nesdíleli růžových nadějí Azmových, proto požadovali volný přístup k moři a tudíž přístavní město Taráblus a ujištění, že vlády Ládikijje a Džebel Drúz jsou podstatnými částkami Syrie, toliko dočasně oddělenými.

Vysokému komisaři se nejlépe líbila myšlenka Azmova, proto vyjednával hlavně s ním a s jeho stoupenci. Barakát dostával občas zprávy, Atási byl držán opodál. Ani se k vysokému komisaři netlačil, aby nepopudil levé křídlo Haná-novo, jež beztoho těžce neslo, že se účastnili voleb, poslali dva členy do ministerstva a jsou ochotni nadále zůstat v parlamentě.

Mládež nechápala opatrného postupu starších. Odštěpovala se ode všech stran a budovala si vlastní stranu nezávislosti, jejíž zástupcové konali od 14. do 16. října 1932 porady v Ruejsát v Libanonu. Řídil je Šukri Kuuetli. Vyslovili se proti jakékoliv úmluvě s Francií tvrdíce, že jsou v Syrii doma a cizího poručnictví že nepotřebují. Vytýkali politickým vůdcům, že nenásledovali příkladu sousedních Iráčanů a nezamítli na samém začátku francouzský mandát. V Iráku se ho Velká Britannie nikdy nedovolávala a iráčtí ministři se mu soukromě i veřejně posmívali. Bez mandátu dospěli k nezávislosti, kdežto oni s mandátem že takových úspěchů nikdy nedojdou. Dalo Atásimu a ostatním vůdcům mnoho práce, než omladinu přemluvili, aby měla strpení a nedávala se na cestu k novému odboji a novému utrpení.

CHYSTÁ SE DOHODA S FRANCÍÍ

Politický klid v Syrii porušil vysoký komisař 3. prosince 1932, kdy prohlásil v Ženevě, že je Francie ochotna dohodnouti se se syrskou republikou, kdežto vlády Džebel Drúz, Ládikijje a Iskanderúna že zůstanou nadále pod mandátem. Tento projev popudil mimo Azma a některé z jeho druhů všechny politické vůdce. Subhi Barakát byl v létě ve Francii, kde vládu výslovně upozornil, že se syrská republika nemůže a nesmí spokojiti územím, jak jí bylo

okleštěno, že potřebuje vlastního přístavu a aspoň závazného slibu, že budou splněny tužby obyvatelstva oblastí od ní oddělených a že vlády Ládikijje, Iskanderúna a Džebel Drúz budou zrušeny, nebo se podrobí ústřední vládě republiky. Levé křídlo strany vlastenecké volalo na poplach: „Opusťme parlament i ministerstvo; nevěřme cizincům a slučme se s nezávislou omladinou!“

Nesmírné byly potíže, které se v Syrii nahromadily koncem roku 1932. Vysoký komisař nasazoval poslední páky, aby svůj úkol provedl. Francouzští úředníci nutili své stoupence jak v Džebel Drúz, tak v Ládikijji a Iskanderúně, ba i v klínu mezi Eufratem a Tigridem, aby se stavěli proti jednotné Syrii. Nikdo jejich požadavků nedbal, neboť se obecně vědělo, že by se obyvatelé vyslovili zcela jinak, kdyby jim byla ponechána volnost. Atási požadoval, aby Ponsot jasně a stručně zaručil jednotu Syrie. Ministerský předseda Daladier odporoval s poukazem, že nelze sloučiti rozličná plemena, která by proti sobě povstala, kdyby se nebála francouzských bodáků. Jiní namítali, že ubozí drúzové po staletí trpěli od muslimských sousedů a že by se Francie provinila proti osvětě, kdyby tyto beránky opět vydala na pospas dravcům. Ubozí dravci! Po staletí drúzové i nusejrové na ně podnikali nájezdy, brali jim majetek i život a po válce se proměnili v beránky.

Ponsot vyjednával s prezidentem syrské republiky a ministerským předsedou a po návratu z Ženevy přibíral občas též Džamíla Mardama, ministra financí a zemědělství, člena strany vlastenecké. Zprávy, které Mardam přinášel Atásimu a Hanánovi, byly den ode dne smutnější. Prohlášení, učiněné v Ženevě, Ponsot odvolati nemohl, poněvadž mu bylo nařízeno z Paříže. Octl se v rozporu s prezidentem, parlamentem i vládou, jimž aspoň s počátku činil naděje, že se jejich vlast federativně sjednotí. Ministerský předseda Hakki Azm se hrubě nepozastavoval. Jeho cílem byla nezávislá Syrie, nikoliv jednotná. S pomocí francouzskou se k jeho

pokrokové straně přidaly straničky monarchické a francouzské a splynuly v jedinou, které daly jméno sjednocení, ittihád. Subhi Barakát se od nich a jejich vůdce Azma po nenáhlu vzdaloval. Barakát členům své strany ponechával na vůli, aby Azmovu vládu podporovali anebo se parlamentní činnosti vyhýbali. Spojení udržoval hlavně Šáker Namet Šabáni, bývalý turecký důstojník, jenž vydával v Halebu list *Abáli*. Tlačil se do popředí a těšil se, že se stane ministrem. Uznával potřebu jednotné Syrie, avšak ve svém listě hlásal, že rozumný člověk vezme, co se mu nabízí, a potom se domáhá toho, po čem touží. „Jsou-li Francouzi ochotni dopřáti Syrii nezávislosti, chopme se jí. Posílíme se a jednotu si snáze vymůžeme.“

V polovici dubna 1933 bylo patrné, že Ponsot nemůže uznati jednotnou Syrii za nástupišťe chystané francouzsko-syrské smlouvy. Ministr Džamíl Mardam to oznámil Atásimu i Hanánovi, konali několik porad v domě Muzhera Raslána, ministra spravedlnosti a školství, rovněž člena vlastenecké strany, a dospěli k přesvědčení, že je potřebí, aby ministerstvu Azmovu odepřeli pomoc. Vyzvali oba své druhy, aby se poděkovali. Učinili to 18. dubna. Své důvody oznámili veřejným projevem, jež podepsali Hanáno i Atási. Poukázali, že vysoký komisař jednotné Syrie nepřeje, proto že se prací parlamentních nezúčastní, pokud francouzská vláda nedá závazného slibu, že Syrii sjednotí. Poslanci vlastenecké strany konali 21. dubna schůzi, kde se rozhodli, že do parlamentu nepůjdou. Výkonný výbor syrsko-palestinský v Káhiře tento postup schválil a vybízel Arabý celého světa, aby jej podporovali.

Parlament měl zahájit činnost 22. dubna. Z 69 poslanců se jich dostavilo 43. Núri eben Šalán, velký náčelník jindy mocného kmene Rualů, jenž v parlamentě zastupoval kočovníky, vybízel nadšenými slovy přítomné, aby zasedací síň opustili. Neodešli, protože nechtěli vysokému komisaři zavdati záminku, aby parlament rozpustil. Poukazuje na

možné nepokoje, odročil jej na 8. května, kdy byl otevřen za ochrany bodáků. V Damašku pořádali veřejné projevy a obecnou stávkou. Město bylo obsazeno francouzským vojskem. Subhi Barakát byl zprvu ochoten odhlasovati vládě důvěru, zabezpečí-li jednotnou Syrii a obecnou milost politickým provinilcům. Ministerský předseda ujistil, že se přičiní, aby tyto podmínky splnil, i byla mu vyslovena důvěra 38 hlasy proti 5. Vládní většina se bortila a záleželo na dobré vůli předsedy sněmovny Subhiho Barakáta, aby se octla v menšině. Šáker Namat Šabáni dostal křeslo ministra financí a podnikal, co mohl, aby se na něm dlouho udržel, třebaš proti vůli předsedy své strany.

Ponsot pozoroval, poslouchal a přemýšlel. Dospíval k přesvědčení, že se jeho slunce chýlí k západu a že prospěje sobě i Francii, když svůj úřad odevzdá jinému. V Paříži jeho názor sdíleli; chodila na něho od imperialistů žaloba za žalobou, že je příliš liknavý, povolný a dobrotivý; místo aby uhodil, že hladí, a tím ještě zaostalé Syřany podněcuje k odporu. Snadno se posuzuje, ale těžko se jedná. Ponsot byl jistě nejlepší vysoký komisař, kterého Francie do Syrie poslala. Že nevykonal, co mu bylo uloženo, zavinili ti, kdož jeho předchůdcům poroučeli a jim i jemu slovy a skutky překáželi. V sousedním Iráku vysoký komisař vedl, v Syrii byl veden. Kdo je na místě a vede, bezpečněji dospěje k cíli, než kdo se řídí pokyny politika, bydlícího tisíce kilometrů daleko a neznajícího kraje, lidi a ovzduší, zvláště politické, jež se v Orientě co chvíli mění.

DE MARTEL VYHLÁŠÍ PŘÁTELSKOU A SPOJENECKOU SMLOUVU FRANCOUZSKO-SYRSKOU

První tři skuteční vysocí komisaři byli generálové, čtvrtý činný politik, pátý tichý úředník. Za šestého ministerská rada vybrala diplomata. Byl to hrabě Damien de Martel,

velvyslanec v Tokiu. Měl v rukavičkách urovnati, na čem otupěly šavle tří generálů, unavila se ústa výmluvného senátora a opotřeboval se důvtip ministerského úředníka. Již před odjezdem z Francie pochopil, že jeho práce nebude snadná.

Předseda sněmovny Subhi Barakát zajel do Paříže, aby o syrských záležitostech pojednal s vládou i s novým vysokým komisařem. Začátkem září 1933 ve francouzských novinách vyhlásil: „Potřebujeme v Syrii pevného a rozumného vedení. Požadujeme přístav tarábluský jakož i obnovu starého Libanonu v přirozených a prospěšných hranicích. Zaručí-li to Francie, přičiníme se o úspěšnou smlouvu. Džebel Drúz a Ládikijje podrží samosprávu, avšak jako částky federativní Syrie. Syřané touží po návratu k hospodářské práci. Zástupcové Francie pro ni dotud nic neučinili. Zabývali se toliko politikou a zanedbávali obchod a průmysl, pro něž mají Syřané přirozené i zděděné schopnosti. Nechápeme, proč jsou hranice Syrie uzavřeny našim nejlepším vypovězeným bratřím a proč jich značný počet úpí v tamních žalářích. Vyhoví-li nám Francie, vyhovíme i my jí.“ Tento projev ukázal, jak blízký je Subhi Barakát straně vlastenecké a na jak vratkém základě spočívá to, co Ponsot se svými pomocníky vybudoval.

Hrabě de Martel přijel do Bejrútu 12. října 1933. Mimo zástupce vládní a lidi od nich sehnané ho nikdo nevítal. Návrh smlouvy francouzsko-syrské přinesl hotový a rozmluvy, které měl s prezidentem republiky a ministerským předsedou, mnoho neznamenal. Trval na svém, jejich odporu nedbal a zastrašil Hakkiho Azma hrozbou, že rozpustí parlament a zavede stanné právo. Azm se utěšoval, že smlouva z velké části nezávislost Syrie zaručuje.

Přátelskou a spojeneckou smlouvu francouzsko-syrskou podepsal 16. listopadu 1933 hrabě de Martel jako zástupce presidenta republiky francouzské a ministerský předseda Hakki Azm jako zástupce presidenta republiky syrské.

Francie a Syrie jako státy nezávislé a svrchované uzavírají trvalé přátelství a spojenectví (1).

V zahraničních záležitostech, které by je zajímaly, se upřímně dohodnou a uvarují se všeho, co by poškodilo stranu druhou. Ustanoví mezi sebou diplomatické zástupce. Kde nebude mít syrská vláda vyslance nebo konsula, francouzská bude chránit syrské státní občany a zájmy (2).

Obě vlády zařídí, čeho bude potřebí, aby po skončení mandátu syrská vláda užívala práv a plnila povinnosti, vzniklé mezinárodními smlouvami, které francouzská uzavřela pro ni nebo jejím jménem. Francouzská vláda přispěje syrské, když bude vyjednávati o nových smlouvách. Výhod, poskytnutých občanům jiného státu, budou užívatí též příslušníci francouzští (3).

Syrie se přičiní, aby s francouzským přispěním vyřídila v dobrém každou neshodu s jiným státem podle stanov Společnosti národů. Kdyby to nebylo možné, dohodnou se obě vlády o obraně (4).

Syrská vláda je odpovědná za pořádek a obranu země. Aby jí tuto povinnost usnadnila, poskytne jí francouzská ochotně vojenskou pomoc, pokud tato smlouva potrvá. Její posádky a letecké a námořní jednotky nezkrátí syrskou svrchovanost. Francouzskému vojsku zůstanou i nadále všechna práva a všechny výsady, jako dotud. Francouzská vláda vycvičí, ozbrojí a vyzbrojí syrské vojsko a četnictvo, o čemž uzavrou zvláštní úmluvu (5).

Francouzští odborníci techničtí a soudní, jakož i úředníci, jejichž potřebu uznají obě vlády, budou syrskou vládou ustanoveni (6).

Syrská vláda zaručuje, že neztenčí ústavních práv jedinců a obcí a že nevezme menšinám ani národním ani náboženským jejich dotavadní samosprávu (7).

Celní záležitosti budou ve všech částech Syrie spravovány společně, jako dotud (8).

Tato smlouva je uzavřena na 25 let právě jako úmluvy

a shody připojené, ledaže by se obě strany domluvily jinak. Po 20 letech se může ta nebo ona vláda dožadovati nové úpravy (9).

Smlouva tato bude ratifikována co nejdříve a oznámena Společnosti národů. Nabude platnosti spolu s úmluvami a shodami, připojenými v protokolu A, jakmile Syrie vstoupí do Společnosti národů. Úmluvy v protokolu B, určené pro dobu přípravnou, se stanou závaznými po výměně ratifikací (10).

Vstupem Syrie do Společnosti národů bude vláda francouzská zproštěna závazku úmluvy londýnské z 24. července 1922 (11).

Smlouva je vypracována francouzsky a arabsky. Znění francouzské platí při sporech. Vznikne-li pochybnost výkladu, urovná ji rozhodčí soudní dvůr podle stanov Společnosti národů (12).

Protokol A, závazný spolu se smlouvou, jakmile Syrie vstoupí do Společnosti národů, určil, že obě vlády uzavrou úmluvu (conventions) vojenskou, úřednickou, soudní, finanční, jakož i o ústavech (établissements).

Protokol B: Obě strany zařídí, čeho potřebí, aby uzavřely shody (accords) o věcech vojenských a vybudování syrské armády; o věcech finančních, jakož i o právech a povinnostech francouzských úředníků v syrských službách (1).

Francouzská vláda přibere syrskou k správě zahraničních záležitostí (2) a připraví diplomaticky přenos odpovědnosti v mezinárodních smlouvách (3).

Obě strany uznávají za potřebné zachovati odbory, prospěšné všem územím syrského mandátu. O vedení těchto odborů se zvláště dohodnou (3).

Vláda syrská s francouzskou pomocí připraví zákony, zaručující ústavní práva a rovnost před zákonem, svobodu svědomí, zájmy náboženské, náboženskou samosprávu, svobodu myšlení, vyučování, přístup k úřadům a zastoupení náboženských menšin (4).

Francouzská vláda se přičiní, aby byla Syrie přijata do Společnosti národů, jakmile budou provedeny přípravné práce, určené v člancích předchozích, a skutečný pokrok to dovolí. Normální příprava potrvá 4 léta (5).

Připojen je list presidenta syrské republiky ze 16. listopadu 1933, jímž oznamuje vysokému komisaři, že vláda považuje správní kraje, liuy, Ládikijje a Džebel Drúz za částky Syrie, při čemž uznává potřebu zvláštní správy, vyhovující přání obyvatelstva.

Vysoký komisař projevuje jménem francouzské vlády ochotu pojednati o obou samosprávných vládách (gouvernements autonomes), dříve než bude Syrie přijata do Společnosti národů. Určí, co by mělo býti pozměněno, aby byla zaručena administrativní a finanční samospráva, jako je dotud, při čemž bude dbáno přání obyvatelstva. Souhlasí, aby nejvyšší soudní dvůr a správa náboženských nadací v Damašku úřadovaly i pro tyto kraje.

ROZPUSTÍ PARLAMENT

Přátelská a spojenecká smlouva byla 16. listopadu vysokým komisařem a ministerským předsedou podepsána, avšak ani jeden ani druhý nevěděl, co s ní. Hakki Azm pro ni nemohl nadchnouti členy vlády, které sám vybral; jak teprve většinu parlamentu a syrský lid! Ministerské porady se konaly od rána do rána. Ministr vyučování Selím Džanbarat, člen strany liberální, nechtěl o smlouvě ani slyšet. Nepodepsal ji, do sedění nechodil a úřadu se vzdal. Jeho druh Šabání vytrval, aby nepozbyl křesla, které trochu ohřál.

Mezi poslanci se šeptalo, že smlouva není, jak by měla býti, a všichni dychtivě očekávali 18. listopad, kdy mělo býti zahájeno nové zasedání parlamentu. Sdružení národní mládeže, zvláště nezávislých, připravovalo projevy, jichž se účastnili četní poslanci jakož i čelní mužové nejen v Damašku, nýbrž i v Halebu a jiných městech. Zástupci z Taráblusu, Bejrútu, Ládikijje, Baalbekku, Sajdy a jiných spě-

chali do Damašku. Čty Senegalců obklíčily časně ráno 18. listopadu parlament. Kulomety byly umístěny na plochých střechách podél nejdůležitějších ulic. Obrněná auta stála před parlamentem. Městem procházely oddíly francouzského vojska s přílby na hlavách.

Poslanců se sešlo 67 ze 69, mezi nimi i 17 členů strany vlastenecké, kteří nedávno parlament opustili. Před volbou předsedy oznámili odpor proti 116. článku ústavy, že dává vysokému komisaři právo zrušiti jakékoliv usnesení parlamentu. Rovněž vytýkali, že francouzský zástupce sedí mezi poslanci, místo aby se uchýlil mezi diváky. Za předsedu byl opět navržen Subhi Barakát. Vlastenečtí poslanci ho ujistili přátelstvím, ba důvěrou, avšak omlouvali se, že se volby neúčastní, poněvadž neuznávají parlament, který vyšel z nespravedlivých voleb z konce r. 1931. Subhi Barakát byl zvolen 50 hlasy. Sotva se předsednictvo utvořilo, poslanci se rozešli.

V Damašku, Halebu a jiných městech vypukla obecná stávka. Velebili Selíma Džanbarata, že se postavil na obranu celistvé vlasti, a čekali, kdy bude smlouva s oběma protokoly uveřejněna. Stalo se to nazítří v neděli 19. listopadu k večeru. Kdo ji přečetl, nejen že ji posuzoval, nýbrž i odsuzoval. Do rána podepsalo 46 poslanců návrh, aby byla bez rokování zamítnuta. Subhi Barakát podpis odepřel, poněvadž chtěl proti ní veřejně vystoupiti. Zástupcům mládeže, kteří ho navštívili, pravil: „Spíše si dám useknouti pravici, než bych svým podpisem takovou zradu potvrdil.“ Ibráhím Hanáno hlásal, že smlouva nikdy nebude uznána. Kdo ji podepsali, že nemají svědomí. V pondělí vypracovali nejen poslanci ze strany vlastenecké, nýbrž i z ústavních liberálů spolu s vynikajícími muži celé Syrie provolání, ve kterém odmítají smlouvu, poněvadž ruší jednotu a podkopává nezávislost a svrchovanost Syrského státu.

Vysoký komisař nařídil ministerskému předsedovi, aby smlouvu předložil parlamentu, aby o ní ve vhodnou dobu

porokoval a ji schválil. Hakki Azm ji nedal na denní pořádek 21. listopadu, kdy měl parlament v zasedání pokračovati. Vojenská pohotovost byla ještě zesílena. Město se podobalo vojenskému ležení. I letadla byla stahována. Podobně to vypadalo v Halebu, Homsu, Hamě, ba i do venkovských osad byly vypraveny vojenské hlídky. Sotva bylo zasedání zahájeno, vytýkali poslanci vlastenečtí i liberální vládě zradu, že nesplnila závazný slib, k vůli kterému jí byla vyslovena důvěra, a že podepsala smlouvu, která nezajišťuje ani jednotu, ani nezávislost. Četné spolky, i ženské, vypravily do parlamentu zástupce s prosbou, aby smlouvu neuznali. Ministr financí trval na denním pořádku a žádal, aby se o smlouvě nerokovalo. Shromáždění nedali ani na něho, ani na ministerského předsedu, takže vládě nezbylo, leda aby smlouvu dala na denní pořádek, což poslanci pozdravili obecným potleskem.

Bývalý ministr Džamíl Mardam přečetl návrh, podepsaný 46 poslanci, na zamítnutí smlouvy bez debaty. Návrh byl přijat jednomyslně. Vtom se vrátil do parlamentu náměstek vysokého komisaře a jeho jménem prohlásil, že je sedění na 4 dny odročeno. Stráž bezpečnosti vybízela poslance k rozchodu. Před parlamentem čekaly vlastenky, aby zástupcům národa poděkovaly, že splnili svou mužnou povinnost.

Do sněmovny se již nedostali. Vysoký komisař uzavřel 24. zimní zasedání a 26. listopadu 1933 vzal po jeho přání president syrské republiky smlouvu z denního pořádku. Po všech městech se roznášela zpráva, že byla zamítnuta. Konaly se slavnosti, jako by byl národ dobyl skvělého vítězství.

Subhi Barakát pozval na 25. listopadu poslance do svého domu. Sešlo se jich 46 a zahájili parlament. Jednomyslně schválili protokol z 21. listopadu, jímž byla smlouva bez rokování zamítnuta. Uznali, že ministerstvo podepsavši ji porušilo podmínky, za kterých mu byla vyslovena důvěra,

proto že je povinno, aby se poděkovalo. Tento návrh byl schválen rovněž jednomyslně a Subhi Barakát, jako úřadující předseda parlamentu, jej zanesl vysokému komisaři. Propustil ho v nemilosti.

Po celé Syrii, Velký Libanon, Ládikijje, Iskanderúnu a Džebel Drúz nevyjímajíc, propuklo nadšení jako snad nikdy jindy. Muslimové se bratřili s křesťany i židy, zmizely kmenové přehrady i hranice území. Rodil se národ a pučela vlast. To je největší zásluha francouzské vlády a správy. Syřané se domáhali jednoty a nezávislosti; členství ve Společnosti národů pro ně bylo toliko viditelným znamením, že celý svět uznává jejich svrchovanost. Iráku se Velká Britannie pokusila zavřítí dvířka, vedoucí do Společnosti národů, jediným zámečkem: podmínkou, že si členství zaslouží skutečným pokrokem. Iráčané se opřeli a nenašla se mezi nimi vláda, která by byla tento zámeček uznala. Po dvě léta se protivili a nakonec Velké Britanii nezbylo, leda zámeček odraziti a dvířka otevřítí dokořán — a Iráčané byli a jsou o sto let za Syřany.

Hrabě de Martel zatarasil v 5. článku protokolu B Syrii vstup do Společnosti národů podmínkou: jakmile to skutečný pokrok dovolí, avšak přidal k ní hromadu jiných a zavřel dvířka do Společnosti národů nikoliv jedním, nýbrž aspoň 15 zámečky a zámky. Vyhradil francouzskému doзору veškerá cla, čímž na léta, ba navždy ohrozil státní příjmy. Neblahý 116. článek ústavy ze 14. května 1930 poskytoval i nadále vysokému komisaři právo zamítnouti ten nebo onen zákon, třebaž byl parlamentem jednomyslně schválen. Tyto a podobné vady přátelské a spojenecké smlouvy francouzsko-syrské podněcovaly i francouzské stoupence k otázce: „Čeho jsme se dopustili, že nás Francie trestá? Proč nám nedopřeje toho, co Velká Britannie štědrou rukou udělila našim sousedům?“

Vysoký komisař nedbal obecného rozhořčení, koje se nadějí, že se uklidní a on že přece provede svou. Presidentu

republiky udělil 7. prosince 1933 prozatímní právo vydávati zákonitá nařízení, zvláště o rozpočtu, ve shodě s ministerskou radou. Návrh každého zákona at předloží vysokému komisaři, jehož generální sekretář se přičiní, aby se podle něho jednalo. Nadál se účinné pomoci ministerského předsedy a jeho druhů. S presidentem republiky nepočítal. Vycítil, že politika, zvláště diplomatická, není jeho povoláním, že celým nazíráním tíhne k straně vlastenecké a že se nikdy nepropůjčí za nástroj. Jinak se mu jevil Hakki Azm, umíněný, neústupný, hladký a přitom podnikavý. Mohl v zájmu francouzském mnoho vykonat; avšak Hakki Azm z konce r. 1933 byl jiný, než na začátku téhož roku. Tehdy důvěřoval vysokému komisaři i členům své strany, leč vývojem událostí o tuto důvěru bezmála přišel. Smlouvu podepsal pod nátlakem. Její vady znal, domníval se však, že opatrným vyjednáváním a neústupnou trpělivostí jednu po druhé odklidí a dospěje k nezávislosti a z ní vyplývající jednotě Syrie. Houževnaté trvání vysokého komisaře na každické větě smlouvy a jeho stálé odvolávání na rozkazy z Paříže otrásly jeho důvěrou v úspěch dalšího jednání. Neobvyklý rozsah projevů nespokojenosti se smlouvou a radosti z jejího zamítnutí mu ukázal, že se v syrském lidu mýlí. Jeho strana se drobila, stoupenci ho opouštěli a vedle něho, ba proti němu rostla vlastenecká strana jednotné Syrie. Ochaboval v oddanosti k vysokému komisaři a hrabě de Martel se ohlížel po nástupci. Nikdo se mu nehodil lépe než Tádžaddín Hasani. Byl hladší a švižnější než Hakki Azm. Za své vlády nic nepokazil, i mohl se dostatí dveřmi, které byly Azmovi na sto zámků uzavřeny.

K změně vlády došlo v březnu. Vysoký komisař odročil sněmovnu 10. března na podzimní zasedání, které mělo býti zahájeno 15. října. Odpoledne 16. března 1934 se vláda poděkovala a president republiky svěřil po přání vysokého komisaře ustavení nové vlády Tádžaddínovi. Z 5 ministrů Tádžaddínových byli toliko dva poslanci, jeden za Haleb, druhý za

Iskanderúnu. Po Syrii se znova konaly projevy jak proti odročení parlamentu, tak proti nové vládě. Vůdcové lid konejšili správně soudíce, že nelze mařiti zbytečně čas a majetek.

Na začátku r. 1934 jako by bylo Syrii naplnilo nové, zdravější ovzduší. Pronikal názor, že je třeba budovati národní hospodářství, nemá-li lid ztratiti zájem na věcech národních a politických. Čelní mužové se scházeli k poradám, jak by se tohoto nového úkolu úspěšně ujali; jednotná Syrie že vyžaduje jednoty stran, prohloubení styků s jednotlivými kraji a soustavné výchovy. V prvních dnech února se sešli zástupci celé Syrie v domě Atásiho v Homsu, kde načrtli stanovy sdružení podobného egyptskému uafdu. Má za účel národní svrchovanost a arabskou jednotu, avšak též péči o odbory obchodní, zemědělské a průmyslové. Jednotliví účastníci vzali náčrtek s sebou, aby se o něm s krajany poradili a upevnili jednotnou práci po celé Syrii.

Pařížská vláda hleděla zajistiti francouzským peněžníkům rozličné výnosné podniky. Syrští podnikatelé se vzpírali a posilovali snahy samosprávné. V březnu 1935 se v Damasku sešlo více než 150 zájemců z celé Syrie a odsoudili výsady cizinců, povýtce Francouzů. Vypravili poselstvo k maronitskému patriarchovi s prosbou, aby jejich požadavky podporoval, odsoudili hospodářské zákony vysokého komisaře a jednomyslně se usnesli: „Syrie je jednotná zeměpisně, politicky i svými tužbami. Svobodný národ si sám upraví, čeho potřebuje.“

Vysoký komisař zřídil r. 1935 státní radu, aby nahradila parlament. Její členy vybral z francouzských úředníků a syrských hodnostářů. Hakkiho Azma ustanovil předsedou.

OMEZÍ SAMOSPRÁVU VELKÉHO LIBANONU

Subhi Barakát postupoval souhlasně s ostatními čelnými muži. Navštěvovali města a osady, aby poznali místní tužby a potírali odstředivé síly. Výsledek se ukazoval. Stoupenců jednoty v oblastech odříznutých přibývalo nejen mezi vzdě-

lanci, nýbrž i mezi obyčejným lidem, zvláště ve Velkém Libanonu, kde se báli, že se dostanou pod přímou vládu a správu francouzskou.

Libanonští chtěli konati 26. července 1933 v Bejrútě národní sjezd, avšak vysoký komisař jej zakázal. Několik čelných mužů odjelo do Paříže, aby vymohli obnovu ústavy a skončení poručnictví, mandátu. Vrátili se bez úspěchu, i hledali spojení s vlastenci syrskými a zesilovali jejich žádost, aby byl starý Libanon obnoven a všechny kraje, které k němu byly po válce přidány, aby byly spojeny se Syrií.

De Martel se domníval, že toto hnutí udusí novým omezením ústavních svobod. Svolal vysoké úředníky k poradě na 31. prosinec 1933. Po ní hovořil déle než hodinu s prezidentem republiky. Výsledek byl, že se Charles Dabbás úřadu vzdal. Téhož večera pozval vysoký komisař Habíba pašu Saada, jenž mu byl doporučen maronitským patriarchou, a tázal se ho, zda by přijal úřad presidenta libanonské republiky. Vymlouval se na stáří — měl více než 75 let. Vysoký komisař ho ujistil, že zůstane prezidentem toliko rok a že rozmnoží své zásluhy o Francii i o svou vlast. Habíb přivolil a vysoký komisař získal muže v Libanoně obecně váženého.

Habíb Saad je maronita a oddaný přítel Francie. Jeho otec Gandúr byl svého času nejbohatším mužem v Libanonu. Saad se stal přičiněním Francie guvernérem samosprávného Libanonu a v republice Velkého Libanonu byl povolán za ministerského předsedu. Chápal úkol, který ho čekával: udusiti nebo aspoň zeslabiti hnutí muslimské a zajistiti do-tavadní převahu maronitů. Obého mohl dosáhnouti jen s francouzskou pomocí. Zákonodárná sněmovna a odpovědné ministerstvo mu nepřiřostly k srdci. Vládl v starém Libanonu a spravoval jej bez nich, proto byl rád, že se vysoký komisař odhodlal ústavu přistříhnouti. Učinil to rozhodnutím z 2. ledna 1934, jímž ústavu libanonské republiky prozatímně upravil.

Moc zákonodárnou vykonává sněmovna poslanců. V čelo vlády staví vysoký komisař muže s názvem prezident republiky. President má výkonnou moc s přispěním státního tajemníka, jenž je mu odpovědný, a v určitých případech s přispěním vládní rady.

Sněmovna se skládá ze zástupců každých 50.000 obyvatelů, zvolených podle zákona, jakož i ze 7 členů, jmenovaných prezidentem republiky v souhlase s vládní radou. Vybere je ze tří skupin: z odchovanců vysokých škol; z obchodníků, průmyslníků a zemědělců, jakož i z vysokých státních hodnostářů, kteří se všichni aspoň 10 let věnovali svému povolání. Státní tajemník může být vzat též z poslanců, je však povinen se vzdát mandátu.

Ve vládní radě zasedají státní tajemník, přednostové správních odborů, jakož i dva nejvyšší soudci. Předsedá jí prezident republiky. Pronáší své mínění většinou. President rozhoduje, je-li hlasů stejně.

Zákony navrhuje prezident republiky jakož i sněmovna poslanců. Sněmovna se schází dvakrát ročně pravidelně, a to v úterý po 15. březnu a po 15. říjnu. Březnové zasedání končí s měsícem dubnem, říjnové trvá do konce roku. President republiky má právo svolati sněmovnu i mimořádně. Sněmovna jakož i výkonné úřady sídlí v Bejrútě.

Sněmovna se nemůže usnášeti, není-li přítomna aspoň polovička poslanců. V říjnu zkoumá rozpočet, jejž předkládá státní tajemník. Není jí volno navrhnouti nové výlohy. V nezbytných případech povoluje prezident republiky jednotlivá vydání až do £ 1.500, avšak předloží je sněmovně k schválení. Neprojedná-li sněmovna rozpočet v řádném zasedání, prodlouží je president do konce ledna. Není-li hotova ani do té doby, vyhlásí president se souhlasem vládní rady rozpočet, jak byl sněmovně předložen.

President uveřejňuje zákony sněmovnou odhlasované a dozírá, aby byly zachovávány. Nesouhlasí-li s některým, požádá sněmovnu, aby jej znova projednala. Toliko zákony

odhlasované třítčtvrtinovou většinou je povinen vyhlásiti. Každý výnos presidentův podpisuje státní tajemník, vyjímajíc své vlastní jmenování nebo sesazení. V souhlase s vládní radou prohlásí president za zákon návrh uznaný za potřebný, když se sněmovna do 40 dnů nevyjádří. Se souhlasem vládní rady může president rozpustiti sněmovnu poslanců a naříditi nové volby do tří měsíců. Nová sněmovna se sejde za 14 dní po volbách.

Státní tajemník se účastní veškerého jednání sněmovny. Zastupuje presidenta republiky, když odcestuje nebo zemře.

Rozhodnutím z téhož dne vyhlásil vysoký komisař nový volební řád. Poslanců je 18. Volí se podle náboženských obcí ve správních krajích:

Bejrút: sunnité 1, pravověrní Armeni 1, menšiny 1;
severní Libanon: sunnité 2, maronité 2, pravověrní Řekové 1;

vlastní pohoří Libanon: drúzové 1, maronité 3, pravověrní Řekové 1;

jižní Libanon: šíité 2;

syрский úval Beká: sunnité 1, šíité 1, maronité 1.

Všechny volby jsou prvotní, přímé. Volen může být toliko libanonský státní občan, jenž dovršil 25. rok, umí čísti a psát a ničím se neprovinil. Voliči jsou státní občané libanonští, kteří mají aspoň 21 let, bydlí ve volebním okrese po 6 měsíců a ničeho se nedopustili. Kdo je placen státem, nemůže být poslancem.

Volby byly vypsány na 21. leden. Úřady je připravovaly. Hrozily tresty všem, kdož by nevolili kandidáty vládě milé. Ze strachu se mnozí vzdali a voliči se nedostavili. V některých volebních okresech jich přišlo k osudí sotva 10 %, v Bejrúte skoro nikdo, proto vláda stanovila, že se budou dodatečné volby konat 28. ledna.

Zájem na správě mizel. Obecně se uznávalo, že na poslance a sněmovnu nikdo nic nedá. V ústřední vládě má každý odborový přednosta francouzského rádce. Presiden-

tovi republiky přidal vysoký komisař svého náměstka s úředním názvem: guvernér a delegát vysokého komisaře. Správní kraje — je jich 5 — byly úplně podřízeny francouzským úředníkům. Bez jejich vědomí nesmí domorodý muháfiz nic podniknouti. Francouzský rada podpisuje každé nařízení.

Habíb Saad nastoupil úřad presidenta republiky Velkého Libanonu 28. ledna 1934. Po přání vysokého komisaře jmenoval generálním tajemníkem Abdalláha Bejhuma, muslima z čelného rodu bejrútského, bohatého penězníka a předsedu obchodní jednoty.

Nová sněmovna se sešla 31. ledna. Předsedou byl zvolen Charles Dabbás, bývalý president republiky. Náměstek vysokého komisaře a odborní rádci zasedali ve vládní radě i v sněmovně a měli právo účastniti se jednání.

Nová úprava vlády a správy nepřinášela vytouženého ovoce, zvýšení blahobytu, i byla zanedlouho posuzována a odsuzována i těmi, kdož jí s počátku přáli, maronitskými konservativci. Na jaře r. 1933 upozorňoval bejrútský arcibiskup Ignátios Mubárek na neschopnost úředníků, zvláště francouzských, a ke konci r. 1934 se k němu přidružil sám patriarcha. Syrští vlastenci ho navštěvovali a docházelo k součinnosti v odporu proti tabákovému monopolu, vyhrazenému francouzským penězníkům.

DRÚZOVÉ SE ZNOVA OZÝVAJÍ

Drúzové se ponenáhlu probrali z těžkých ran, které je za odboje zasáhly, rozhlíželi se po svém pohoří a dotazovali se, proč do něho vpustili tolik cizinců. Turkům se bránili a ubránili. Proč podlehli Francouzům? Zdálo se jim, že vojenská vláda nedbá zákonů, správněji místních zvyků a obyčejů, a nedovoluje obyvatelstvu, aby projevilo svá přání, třebaš bylo nespokojeno. Jedná, jak sama za dobré uzná a ústa smí otevřítí toliko ten, komu francouzský guvernér dovolí. Je pravda, guvernér postavil v čelo každého správního kraje domorodce s názvem kájmakám, ale kájmakám se

nesměl hnouti bez souhlasu francouzského rádce, odpovědného francouzskému řediteli vnitra. Ředitel vnitra a ředitel zvláštních záležitostí udělovali rozkazy francouzským úředníkům dozírajícím na úředníky domorodé. Takové podruží se drúzům nelíbilo. Vypravili zástupce do Bejrútu, kde 19. září 1933 požadovali, aby správní rada Džebel Drúz dostala právo zkoumati rozpočet a administrativní záležitosti, aby byly zrušeny některé francouzské úřady, zmenšen počet úředníků veřejných prací, upravena cla, vybudována vyšší arabská škola a cizí zřízení nahrazeni domácími. Náměstek vysokého komisaře odložil splnění těchto požadavků na pozdější dobu; aby však drúzy ukonejšil, připojil k Džebel Drúz ihned tři osady.

Nespokojenců přibývalo a vedl je Mutib z rodu Atrašova. Jako člen správní rady pozval v březnu 1934 své druhy k poradám, při nichž naléhal, aby se rada postavila na odpor plýtvání peněz na vojenské práce a vymohla, aby byl finančním ředitelem domorodec. V srpnu se jeho stoupenci zapřísahali, že neustanou, pokud nevymohou vnitřní i vnější nezávislost a národní vládu, odpovědnou volenému zastupitelskému sboru. Nezávislý Džebel Drúz se spojí s federativní Syrií. Z trestu pozbyl Mutib místa ve správní radě.

OBRAT V PAŘÍŽI

Po celé Syrii projevovala mládež nespokojenost s postupem jednotlivých politických stran a s jeho výsledky. Přidávala se k vlastenecké straně a nepřímou nabádala starší politiky, aby se řídili jejím příkladem, nechtěli-li pozbyti veškerého vlivu. Pochopili, domlouvali se a usnesli se, že utvoří společný výkonný výbor, v němž bude míti každá strana tři zástupce. Hned se ustavil a 10. listopadu 1935 poslal náčrtek požadavků syrského národa francouzskému ministru zahraničních záležitostí a radě Společnosti národů. Trval na jednotné Syrii a odpovědné národní vládě.

Poslanci a čelní mužové z celé Syrie se sešli 2. prosince

v domě Háního Džalláda, vynikajícího damašského obchodníka, a za předsednictví Subhiho Barakáta pojednali o vládě a správě. Jednomyslně ji odsoudili a vymáhali, aby byl parlament svolán.

Vysoký komisař sledoval pozorně nový vývoj a ulevilo se mu, když se roznesla zpráva, že v Halebu zemřel 21. listopadu Ibráhím Hanáno, národní bouřliváček, kterému nebylo v Syrii rovna. Narodil se r. 1869 v Kafr Hárem. V Cařihradě studoval práva a vstoupil do státních služeb. Na začátku světové války byl sekretářem provincie halebské. Pro spravedlnost ho měli všichni rádi. Po válce se přidal k národnímu hnutí jako zástupce omladiny, již vedl do boje proti vojsku generála Gourauda. Držel se déle než dvacet měsíců v horách jižně od Antákije. Nejednou se octl ve vězení a ve vyhnanství, avšak nepovoľoval a nabádal k vytrvalosti. Svou neústupností si udržoval přízeň mládeže a hatil střídlivější postup vlastenecké strany, k níž náležel. Zemřel, avšak jeho myšlenky zůstaly a mládež se bezmála jednomyslně rozhodla, že při nich setrvá.

Po celé zemi se konala 10. ledna 1936 památka čtyřicátého dne Hanánova úmrtí. Na universitní slavnosti v Damašku vyhlásil Fájez Chúri úmluvu v duchu Hanánově. Národ osvobodí syrské kraje, odloučené od Turecka, od jakéhokoliv cizího jha a zajistí jim úplnou nezávislost a svrchovanost pod jednotnou vládou (1). Odmítá Balfourův slib a židovskou národní domovinu (2). Bude postupovat společně s ostatními arabskými zeměmi cestou k sjednocení, aniž znesnadní jednotlivé národní cíle (3). Zaručí svobodu a rovnost veškerého obyvatelstva bez ohledu na náboženství a bude mu dopomáhat k hospodářskému, mravnímu a osvětovému pokroku (4). Je nezbytné, aby se veškerá síla sjednotila k dosažení národní tužby, proto nelze zakládat nové politické strany.

S úmluvou vyjádřili souhlas nejen obyvatelé syrské republiky, nýbrž i Velkého Libanonu. S okázalostí byla vy-

hlašována v Bejrútě, Taráblusu, Iskanderúně, Sajdě a jiných přímořských městech. Vynikající poslanec Džamíl Mardam oznámil úmluvu radě Společnosti národů a připomněl, že Syřané více než kteříkoliv Arabové mají právo na nezávislost. Bezmála všem ostatním se jí dostalo, kdežto oni dotud trpí.

Francouzská správa se zalekla omladiny, jež se v některých osadách dosti neurvale ozývala. Na rozkaz francouzského státního návladního byly 18. ledna veškeré místnosti vlastenecké strany zabrány, prohlíženy a majetek zabavován. Někteří poslanci a četní jiní vlastenci byli zatčeni a odvezeni k tureckým hranicím při řece Chábúru. Zbylí vlastenci se nazítří sešli v Damašku v domě Džamíla Mardama a vyzvali národ k obecné stávce. Obchody byly zavřeny, provoz zastaven a konaly se národní projevy někde pokojné, jinde bouřlivé. Stráž bezpečnosti, četnictvo a vojsko zasahovalo, majetek byl huben, krev tekla a vězení se plnila. Vysoký komisař přijel 23. ledna do Damašku, aby uchlácholil veřejné mínění. Nedařilo se mu.

Džamíl Mardam svolal 26. ledna čelné muže, kteří dotud nebyli zbaveni svobody, aby se poradili o prohlášení, určeném vysokému komisaři. Stěžovali si, že byly místnosti vlastenecké strany uzavřeny, svoboda obydlí, sdružování a veřejných projevů zrušena a četní zasloužilí poslanci a jiní mužové jakož i deset žen odvezeno nebo uvězněno. Požadovali, aby byla v plném rozsahu zavedena ústava, schválená ústavodárným shromážděním, zrušena mandátní vláda, jež prokázala svou neschopnost, a vyhlášena nezávislost sjednocené Syrie, aby se národ hospodářsky zotavil a nahradil škody, které utrpěl rozdrobením vlasti. Všichni političtí vyhnanci a vězni ať jsou propuštěni, aby se účastnili nového svobodného života.

Vysoký komisař vážně uvažoval a dospíval k názoru, že je nezbytné, aby Francie vyhověla. Z italského Brindisi se rozhlasem šířily výzvy k odporu proti cizí panovačnosti a

italský postup v Habeši ukazoval, čeho je schopen imperialistický rozmach. Francie nebyla ochotna k válce v Evropě, tím méně v Asii. Na britskou pomoc spoléhati nemohla vědouc, že jí svou v září minulého roku odepřela. Turci prohlubovali propagandu ve správním kraji iskanderúnském a Italové se netajili touhou spojití bývalou římskou provincií Syrii s rodícím se imperiem.

Syřané chápali nebezpečí, které jim hrozí, proto chlácholili mládež a užívali vhodné příležitosti, aby vymohli aspoň většinu z toho, co jim pařížská vláda dotud odpírala. Hodně jim pomáhaly zprávy o ukrutnostech, páchaných čerkeskými dobrovolníky, které vláda za nepokojů povolala k četnictvu. Listy francouzské vlády nepřátelské je nejen líčily, nýbrž i zveličovaly a nabádaly veřejné mínění k povolnosti, kterou ani imperialisté nemohli odmítnouti. Trpělivá obětavost obrovské většiny syrského obyvatelstva ukazovala, že nechodili nadarmo do francouzských škol a že si osvojili ukázněnost, nezbytnou k vládě a správě.

Hášem Atási, předseda vlastenecké strany a společného národního výboru, děkoval 10. února svým krajanům za služby prokázané vlasti. Od 20. ledna byly všechny obchody zamčeny a obecní práce zastaveny nejen v městech syrské republiky, nýbrž i v některých pobřežních Velkého Libanonu. Cizí vojsko mělo překaziti trpný odpor. Užívalo zbraní a zahubilo mnoho mužů, žen a dětí. Na sta, ba na tisíce jich bylo uvězněno a odsouzeno za to, že se domáhali jednotné Syrie a nezávislosti, avšak s francouzskou podporou, pokud sami nezesílají.

Atási vytýkal, že tato a podobná utrpení trvají již sedmnáctý rok. Sousední zaostalý Irák je dávno členem Společnosti národů a Syrie, vychovávaná a vedená Francií, nemůže dospěti k hospodářskému a politickému klidu. Cizí společnosti využívají cizí správy a obohacují se na úkor Syřanů.

Subhi Barakát podal jako předseda odročeného parlamentu vysokému komisaři stížnost na postup úřadů s pros-

bou, aby ji odevzdal pařížské vládě a Společnosti národů. Bejrútsí studenti se zástupci jiných měst prosili jednotlivé konsuly, aby se jich jejich vlády ujaly. Členové obchodních komor jakož i jiní přední mužové se s vědomím vysokého komisaře scházeli a sjednotili se na čtyřech požadavcích: na obnově parlamentní vlády na podkladě ústavy, navržené ústavodárným shromážděním; na spojenecké smlouvě s Francií po způsobu irácké; na zabezpečení jednotné Syrie a zrušení všech výjimečných nařízení a trestů, vyplývajících z posledních projevů.

Bystrý ministerský předseda Tádžaddín se zalekl o svou budoucnost a poděkoval se 22. února s odůvodněním, že nesouhlasí s dotavadním postupem. Bylo patrné, že nastává obrat nejen v Syrii, nýbrž i ve Francii. Vysoký komisař požádal Atu Ajjúbiho, aby utvořil novou vládu. Ajjúbi byl ministrem spravedlnosti r. 1925 za předsednictví Subhiho Barakáta. Netajil se svým vlastenectvím a souhlasem s národními požadavky. Do vlády povolal dva pořadné členy vlastenecké strany, čímž vybudoval most k většině syrského národa. Vysoký komisař mu oznámil 25. února, že trvá na svém úmyslu dopomoci syrskému národu k splnění oprávněných tužeb, k upevnění parlamentní vlády podle stanov, schválených Společností národů, jakož i k sjednocení Syrie s podmínkou, že budou zachována práva menšin, zaručená ústavou. Je nezbytně potřebí, aby zmizela nedůvěra Syřanů k Francii a otevřela se cesta, vedoucí k spojenecké smlouvě, podobné té, která dovedla sousední Irák do Společnosti národů. Vysoký komisař usnadní ministerskému předsedovi činnost propuštěním politických vězňů a zrušením výjimečných nařízení, namířených proti studentům. Náhradou očekává, že se obnoví hospodářský ruch a nastane klid.

Vlastenecká strana vyhlásila, že slibům vysokého komisaře nedůvěřuje, poněvadž nejsou určité a připomínají ty, které třebas oznámeny již r. 1926, dotud nebyly splněny. Žádali, aby vysoký komisař ihned zaručil nezávislost. Od-

mítl, avšak ujistil, že bude s největší ochotou a nejlepší vůlí uvažovati o jejich přáních.

Výkonný výbor vyzval čelného právníka a miláčka mládeže Rijáda Sulha, aby načrtl obsah chystané smlouvy s Francií. Vysoký komisař oznámil, že francouzská vláda souhlasí, aby se volení zástupci odebrali do Paříže a obhajovali svých názorů. K dohodě se zástupci vlastenecké strany dospěl 1. března. Syrské poselstvo, skládající se ze čtyř členů vlastenecké strany a dvou členů vlády, bude v Paříži rokovati o přátelské a spojenecké smlouvě. Parlamentní vláda bude obnovena a vojenské právo zrušeno. Obecné milosti se dostane všem, kdož se poslední dobou nějakým způsobem provinili.

Dohodu podepsal Hášem Atási se svými druhy jakož i vysoký komisař s členy vlády.

Hášem Atási vedl poselstvo, v němž byli též potřební odborníci, do Paříže. Vlastenci, kteří zůstali doma, se hleděli domluvit s církevními hodnostáři o výsadách menšin. Džamíl Mardam hlásal, že Syrie nezná čerkeské a armenské menšiny, nýbrž toliko Syřany; třebaš mluví tím nebo oním jazykem a jsou toho neb onoho vyznání, přece se všichni dožadují práv své vlasti.

Zvláštní péči věnovalo poselstvo dobré vůli s maronitským patriarchou. Byl ochoten podporovati veškerým svým vlivem požadavky za jednotnou Syrii, avšak trval, aby si Libanon zachoval dotavadní ústavu a aby mu byla vrácena práva nedávno vzatá. Protivil se snaze sedmi poslanců, kteří se postavili v čelo libanonské odbočce vlastenecké strany, dožadující se sjednocení se Syrií.

Poselstvo poznalo, že se imperialisté, kteří by byli Syrii nejraději přetvořili ve francouzskou kolonii, opírají o křesťanské menšiny a francouzské řády, proto jevíli ochotu k největším ústupkům. Nedomáhali se splynutí celého Libanonu nebo aspoň těch částí, které k němu byly teprve po světové válce přivtěleny, s jednotnou Syrií, ponechávající budouc-

nosti, co odpírala přítomnost. V syrské republice zaručovali ústavní práva náboženských menšin vědouce, že rostoucí národní myšlenka zakrátko předhloní náboženskou a že národní školství ucelí jednotný národ.

Hůře bylo s možnými důsledky v afrických državách Francie, na které imperialisté ukazovali. Dosáhne-li Syrie nezávislosti, nebude možné ji odepřítí Túnisku a Maroku, státům, které mají vlastní vládu a správu a jsou toliko pod francouzským protektorátem. Jak se zachová Alžírsko? Nebude se dovolávat staleté francouzské výchovy a domáhat se aspoň samosprávy? Co si počnou tamní francouzští kolonisté? Takové úvahy značně brzdily postup rokování v Paříži a nabádaly v Syrii k ostražitosti, zvláště když i tam dávali rozliční imperialisté najevo, že spojenecké smlouvě nepřejí.

Jak v Džebel Drúz, tak v území Alaiiije popouzelí proti sjednocení se Syrií. Značná část čelných drúzů žádala Sultána Atrše, jenž dlel ve vyhnanství v Keraku, aby upozornil světové listy na bezpráví, kterého se na nich dopouští cizí správa. Podle závazného prohlášení vysokého komisaře, že je pařížská vláda ochotna sjednotit Džebel Drúz se Syrií. Drúzové by se byli rádi domluvili s čelnými vlastenci v Damašku, nebylo to však možné, poněvadž úředníci hrozili tresty každému, kdo by opustil pohoří.

Obecného dozoru se ujala mládež. Již 15. září 1935 projeví její zástupci touhu po vojenské kázni. Starší politikové odložili rozhodnutí z obavy, aby se nedala strhnouti k ukvapenosti. Rostoucí potíže v Paříži a nepříznivá úřední nálada doma ukázala potřebu národní obrany. Měla být svěřena dorůstajícímu pokolení, jež tento úkol v Damašku 7. dubna 1936 s radostí přijalo. Seskupilo se v stranu, zvanou vlastenecká omladina. Má za úkol osvoboditi a sjednotiti Syrii v přirozených hranicích a sblížit s ostatními arabskými zeměmi. Bude zesilovati ducha bratrství mezi svými členy a pečovati o jejich povahy. Utvoří čty, zvané

Železné košile. Každý člen slibuje: „Zapřisáhám se Bohem, že budu sloužiti své zemi čestně, oddaně a obětavě. Zapřisáhám se Bohem, že budu dbáti stanov vlastenecké omladiny a že se podrobím rozkazům nejvyšší politické rady a nejvyššího výboru.“ Výkonný výbor vlastenecké omladiny prohlásil, že je nerozdílnou částkou vlastenecké strany a že ji bude podporovati nejen v Syrii, nýbrž i ve Velkém Libanoně. Není rozdílu náboženských, poněvadž všichni členové mají toliko cíl vlastenecký a politický, společný muslimům, křesťanům i židům.

SPOJENECKÁ SMLOUVA FRANCOUZSKO-SYRSKÁ

Změna pařížské vlády protahovala rokování. S počátku rozhovory hodně vážly, poněvadž se úřady nesmírně ujímaly menšin, zvláště křesťanské, i bylo potřebí zařaditi do chystané smlouvy mnoho doplňků. Úřady odevzdaly svůj návrh 7. května syrskému poselstvu, jež odpovědělo 11. června. Od té doby řídil vyjednávání Pierre Viénot, státní podtajemník v ministerstvu zahraničních záležitostí. Na obou stranách byla dobrá vůle, i byla vypracována nejen spojenecká smlouva, nýbrž i vojenská úmluva a k nim připojeno pět protokolů a jedenáct doplňků, vyjádřených vzájemnými listy. Usnesení bylo podepsáno 9. září v Paříži Hášemem Atásim jako zástupcem Syřanů a Pierrem Viénodem.

Mír a přátelství potrvá mezi Francií a Syrií. Oba nezávislé a svrchované státy posvěti přátelské svazky, které je sjednocují k obraně míru a ochraně společných zájmů, spojeneckou smlouvou (1).

Poradí se upřímně o všech zahraničních záležitostech, které se obou dotýkají, a nepodniknou nic, co by uvedlo v nevážnost jejich vztahy k jiným velmocem. Ustanoví diplomatické zástupce (2).

Obě strany vykonají, čeho je potřebí, aby, jakmile mandát pomine, byla syrská vláda s to splniti všechny mezinárodní závazky, ujednané francouzskou vládou pro Syrii (3).

Vznikne-li spor mezi Syrií a jiným státem, obě vlády se domluví o mírném způsobu postupu k jeho urovnání, při čemž budou dbáti stanov Společnosti národů nebo jiného mezinárodního zařízení, vhodného k tomu účelu. Nepovede-li tento postup k žádoucímu cíli, projeví druhá strana účinně své spojení. Syrská vláda poskytne francouzské, čeho je potřeby k usnadnění provozu a zásobování vojska (4).

Syrská vláda zajišťuje pokoj a pořádek jakož i obranu země. Francouzská je ochotna ji v tom podporovati, pokud spojenecká smlouva potrvá. Za tímto účelem uznává syrská vláda, že trvalé držení leteckých základů jakož i ochrana vzduchových cest na syrském území vládou francouzskou je v zájmu spojení (5).

Tato smlouva potrvá 25 let. Po 20 letech lze vyjednávat o jejím obnovení (6).

Nabude platnosti spolu s vojenskou úmluvou a jinými ujednáními, jakmile Syrie vstoupí do Společnosti národů (7).

Téhož dne bude francouzská vláda zbavena mezinárodních závazků vzhledem k Syrii. Smlouva je vypracována francouzsky a arabsky. Obojí znění je uznáno úředním, avšak francouzské je směrodatné. Nebude-li možný spor, vzniklý při provádění této smlouvy, urovnán přímým vyjednáváním, podrobí se strany smířčímu řízení podle stanov Společnosti národů (8).

V souhlase s vojenskou úmluvou se syrská vláda ujímá vojenských jednotek se všemi právy a povinnostmi (1).

Syrie bude mít aspoň jednu divisi pěchoty, jednu brigádu jízdy a příslušné pomocné oddíly (2).

Francouzská vláda je ochotna poskytnouti vojenské učitele pro armádu, četnictvo, válečné námořnictvo a letectvo. Členové francouzského vojenského poselstva mohou býti dočasně veliteli syrských jednotek.

Syrská vláda neustanoví učitele a odborníky leda Francouze a pošle budoucí důstojníky na další výcvik toliko do Francie. Kdyby pro ně nebylo místa ve francouzských ústa-

vech nebo na francouzských lodích, má syrská vláda právo je poslati jinam (3).

Výzbroj jakož i všechna ostatní zařízení syrské armády budou stejná jako francouzské a francouzská vláda se přičiní, aby syrská dostala ve Francii vše, čeho bude potřebovat (4).

Syrská vláda je ochotna poskytnouti francouzské po dobu trvání spojenecké smlouvy půdu pro dvě letiště, avšak aspoň 40 km od čtyř velkých měst. Dočasně zůstanou letiště v Nejrabu a Mezze. Pokud syrská vláda nevybuduje nová letiště a nezřídí vlastní letectvo, má francouzská právo užívati dotavadních letišť a na svůj účet je upravovati a chrániti.

Francouzská vláda zachová své posádky v Pohoří Drúzů a Alauíjje po 5 let ode dne, kdy spojenecká smlouva nabude platnosti. Syrská vláda ponechá francouzskému velitelství své jednotky, ustanovené v těchto krajích, a usnadní odvody. Francouzské posádky, udržované na rozličných místech, nezmenšují svrchovaná práva Syrie (5).

Francouzské vojsko bude i nadále užívati dotavadních práv a výsad. Francouzské válečné lodi jsou svobodny, aby s vědomím syrské vlády navštěvovaly syrské přístavy a zůstaly v nich, pokud uznají za potřebné. Syrská vláda jim zajistí vše, čeho potřebují (6).

Nejen členové francouzské armády, nýbrž i občanští úředníci jakož i jejich rodiny si zachovají dotavadní práva i výsady (7).

Jakmile spojenecká smlouva nabude platnosti, ručí syrská vláda za bezpečnost všech letišť, vybudovaných francouzskou. Francouzské letouny mají svobodný pohyb (8).

Syrská vláda ustanoví toliko Francouze technickými, soudními a jinými odbornými rádci (list 2.).

Diplomatický zástupce Francie bude míti hodnost velvyslance a přednost přede všemi jinými vyslanci (list 4.).

Syrská ústava trvale zabezpečí práva a svobody francouzských jednotlivců a společností (list 5.).

Syrská vláda je svolna vyjednávat s libanonskou o úpravě hospodářských a finančních záležitostí. Nedospěli-li k žádoucímu výsledku, nepodnikne syrská proti libanonské nic, co by bylo odlišné od jejího postupu k ostatním státům, odloučeným od otomanského císařství (protokol 2.).

Podle 7. listu je syrská vláda ochotna dopřátí dotavadních úlev cizím školám, dobročinným ústavům a výzkumným poselstvům.

Syrská vláda zachová dotavadní rovnost měny syrské s francouzskou (list 9.).

Není rozdílu mezi Syřany a francouzskými státními občany nebo poddanými ani ve Francii ani v koloniích nebo protektorátech (list 10.).

Syrská vláda se s pomocí francouzské přičiní, aby v nejbližších dvou letech upravila své soudnictví podle úmluvy z 1. března 1936 (protokol 4.).

Vysoký komisař přiletěl do Taráblusu 25. září. Den předtím přijel do Bejrútu Rijád Sulh, jenž za vyjednávání zvláště vyníkl. Byl slavnostně uvítán zástupci celé Syrie. Poselstvo se vrátilo po železnici do Damašku 29. září. Na nádraží, cestou do města i v městě byl nával nesmírný. Pořádek udržovaly Železné košile. President republiky s celou vládou vítal. Zástupci Džebel Drúz, Alauijje jakož i krajů, přičleněných po válce k Velkému Libanonu, vedení Rijádem Sulhem, projevovali jednomyslnou touhu, aby se vrátili k jednotné Syrii. Libanonští nesli syrský prapor, ozdobený cedrem. Připomínali, že před osmnácti lety byla na radnici vyhlášena nezávislost sjednocené Syrie. Velmoci jí neuznaly. Dnes je jinak. Dnes to učinily, a je povinností syrského národa, aby svůj stát náležitě vybudoval a jej udržel.

V jásotu nad konečnou nezávislostí se ozývaly též poplašné hlasy. Svaz národního činu, jehož členy jsou političtí utečenci ze Syrie a Palestiny, utvořil ke konci října 1936 v Egyptě zvláštní výbor, aby studoval spojeneckou smlouvu. Vytykal, že není přesně určeno, kolik francouz-

ského vojska zůstane ještě pět let v nezávislé Syrii, a že nejsou ohraňovány kraje, které budou obsazeny. Rovněž nebyl omezen počet a vliv francouzských úředníků a důstojníků. Je a bude Syrii na škodu trvalé spojení její měny s francouzskou. Syrská svrchovanost byla v Pohoří Drúzů a Alaii je značně zeslabena a Francii zaručen trvalý vliv ve vojenských a správních záležitostech po celé zemi. Hlavním odpůrcem spojenecké smlouvy se projevil dr. Abdarrahmán Šahbandar, žijící v Egyptě. Sultán Atraš, politický vůdce národních drúzů, oznámil svým přátelům, že smlouvu schvaluje.

Členové poselstva a jiní rozvášní politikové poukazovali na spojeneckou smlouvu britsko-egyptskou a vytýkali, že vzali, čeho mohli dosíci. O další věci ať se postará mládež řádnou vládou a správou. Nabádali ke klidu a jednotnému postupu, zvláště při vypsání volbách. Prvotní se konaly 14. listopadu, druhotné 30. listopadu. Pořádek nebyl nikde porušen. Vlastenecká strana dosáhla obrovské většiny.

CESTOU K JEDNOTĚ

Vysoký komisař hrabě Damien de Martel zahájil slavnostním způsobem první parlament svobodné Syrie v Damašku 21. prosince. Z 85 poslanců jich bylo přítomno 82. Předsedou zvolili protestanta Fáresa Chúriho. Narodil se v osadě Kufejr v Uádi Tejm r. 1877. Chodil do americké školy v Sajdě, potom studoval práva na americké universitě v Bejrúť. Po vyhlášení turecké ústavy byl zvolen poslancem za Damašek. Za války sloužil ve státní radě. Po válce se přidružil k Fejsalovi, jenž ho ustanovil ministrem v několika vládách. Francouzi mu po delší dobu nedůvěřovali a r. 1925 ho odvezli na ostrůvek Aruád. Vysoký komisař de Martel ho hleděl získati. Když se mu to nepodařilo, vypověděl ho na Chábúr. Přidružil se úplně k vlastenecké straně a byl členem poselstva do Paříže. Jako zvolený předseda prvního svobodného parlamentu děkoval za důvěru a připomněl, že se dostalo parlamentu neomezené moci a že je potřeba, aby jí

užíval k prospěchu všech, poněvadž není rozdílů ani náboženských, ani národních. Všichni jsou dětmi jednotné svobodné Syrie. Vysokému komisaři vyslovil srdečnou vděčnost za účinnou pomoc v Damašku i v Paříži.

President republiky Muhammad Ali Ábed zaslal parlamentu list, jímž oznamoval, že se vzdává svého úřadu. Splnil svůj úkol a ustupuje tomu, který se nejvíce zasloužil o vlast. Mínil Hášema Atásiho, předsedu vlastenecké strany. Poslanci přistoupili k volbě a Hášem Atási dostal 74 hlasy z 82. Doprovodili ho za jásotu obyvatelstva do paláce. Ministerský předseda Ata Ajjúbi ho prosil, aby ho zprostil předsednictví vlády. Vyhověl a vyzval Džamíla Mardama, aby utvořil nové ministerstvo.

Parlament rokoval o spojenecké smlouvě a schválil ji jednomyslně 27. prosince.

Vysoký komisař vyhlásil v Damašku 2. prosince, že je Drúzské pohoří přivtěleno k syrské republice. Národní slavnosti se konaly nejen v pohoří, nýbrž i v Damašku, kam se dostavilo mnoho drúzských předáků. Současně bylo se Syrií spojeno i Pohoří Alauíjje. Ústava obou byla stanovena nařízením vysokého komisaře z 2. prosince 1936.

Území Džebel Drúz je částkou syrského státu (1). Má vlastní správu a rozpočet (2). Mimo samosprávné zařízení podléhá úplně ústavě, zákonům a nařízením syrské republiky (3).

V čele stojí muháfiz, jmenovaný presidentem republiky, a správní rada. President republiky ustanovuje soudce a na návrh muháfizův správce krajů a vyšší úředníky. Ostatní určuje muháfiz.

Správní rada má 12 členů: 9 volených a 3 jmenované, již se po čtyřech letech vyměňují. Jmenované vybírá president republiky podle návrhu muháfizova z předsedů obchodních a zemědělských komor jakož i jiných hodnostářů. Území má vlastní rozpočet, upravený muháfizem s pomocí vyšších úředníků. Ministr financí jej prohlíží. Muháfiz svolává správ-

ní radu na 15. listopad, aby zkoumala rozpočet. Schválený rozpočet je vyhlášen presidentem republiky.

Území Alaiiije má podobné stanovy.

Prvním muháfizem Pohoří Alaiiije neboli Území Ládi-kijje byl jmenován 9. ledna 1937 Muzher Raslán. Narodil se v Homsu r. 1887, studoval v Cařihradě a sloužil v politických úřadech. Zastupoval Homs v Damašku r. 1920. Po Fejsalově vypuzení sloužil emíru Abdalláhovi v Zájordání. Po návratu do Homsu se účastnil národního života, za což trpěl r. 1925 na Aruádu. Byv propuštěn, byl zvolen poslancem za Homs v ústavodárném shromáždění a stal se význačným členem vlastenecké strany.

Muháfizem Drúzskeho pohoří byl se souhlasem obyvatelstva ustanoven Nasíb Bakri, třebaž se čelní drúzové domáhali, aby jím byl někdo z nich. Narodil se v Damašku r. 1888, studoval v Cařihradě, byl Fejsalovým důvěrníkem a utekl na jaře 1916 do Hedžázu. Ke konci světové války se vypravil do Pohoří Drúzů a podpichoval je proti turecké vládě. Fejsal ho jmenoval v Damašku přednostou své kabinetní kanceláře. Účastnil se povstání r. 1925. Dostav milost, přidružil se k vlastenecké straně a byl zvolen r. 1931 poslancem. Jako takový byl členem poselstva, vyjednávajícího v Paříži.

LIBANONŠTÍ NA ROZCESTÍ

Nové zasedání libanonského parlamentu bylo zahájeno 22. října 1935. Předsedou byl zvolen Cháled Šiháb, sunnita, místopředsedou Nadžíb Osejrán, šíita, sekretáři jeden drúz, druhý maronita.

Maronitský patriarcha hlásal, že členové zákonodárního sboru nezastupují libanonský lid; vysoký komisař jich jmenoval 8 a ostatních 17 že bylo zvoleno působením francouzských úřadů.

Hrabě de Martel těžce nesl rostoucí nedůvěru, zvláště patriarchovu, proto upravoval se souhlasem pařížské vlády

libanonské záležitosti, aby aspoň v něčem vyhověl. Nařízením z 3. ledna 1936 udělil parlamentu právo voliti presidenta republiky. Volba je tajná. Při první se požaduje dvou-
třetinová většina, při následujících stačí prostá. K vyřízení některých záležitostí svolává president státní radu. Pomáhá mu státní tajemník, jedině jemu odpovědný, jenž může být vybrán z poslanců.

Sněmovna zvolila 20. ledna maronitu Emila Edde presidentem republiky. Studoval u jezuitů v Bejrútě, práva v Paříži, za války dlel v Alexandrii v Egyptě.

Maronitskému patriarchovi i vysokému komisaři působila značné starosti mládež. Sdružovala se po způsobu německých národních socialistů; ohnisko měla v Bejrútě v nejbližší blízkosti americké university, odbočky po všech městech a větších osadách a popouzela nejen proti francouzské vládě a správě, nýbrž i proti zaostalým konservativcům. Ke konci března založila v Bejrútě jednotnou stranu, aby se zbavila náboženských plotů a sloučila Velký Libanon s jednotnou Syrií. Vysoký komisař stíhal její členy, avšak neubývalo jich a patriarcha obviňoval francouzskou vládu, že svou nerozhodností živí ukvapenost.

Antún Arída byl zvolen patriarchou v lednu 1932. Od samého začátku se zabýval hospodářskou bídou obyvatelů nejen Libanonu, nýbrž i Syrie. K veřejnému odporu se vzb chopil, když vysoký komisař de Martel zařídil 27. listopadu 1934 ve všech státech tabákový monopol, z něhož měli největší prospěch francouzští podnikatelé.

Těžce nesl, že v Libanonu vzrůstali stoupenci jednotné Syrie. Domluvil se s vlasteneckou stranou syrskou, avšak podporoval vysokého komisaře, jenž hleděl utlumiti její odbočku v Libanonu.

Na začátku r. 1936 vydal Zelenou knihu, v níž mnohé věci vytyká. Za libanonské samosprávy od r. 1861 do r. 1916, tedy za 55 let, měl Libanon 8 guvernérů. Od r. 1918 do r. 1926, než byla prohlášena republika, francouzská vláda

vyměnila 10 guvernérů, kteří si přivlastnili veškerou moc správní, zákonodárnou i výkonnou.

Turecká svrchovanost nedávala cařihradské vládě žádného práva vměšovati se do vnitřních záležitostí Libanonu, jenž podle 14. článku ústavy z r. 1861 se sám staral o veřejnou bezpečnost. Za mandátu vojsko, policie, četnictvo závisí toliko na francouzských úřednících.

Od r. 1861 do r. 1916 trvala tatáž správa a všichni úředníci bez výjimky byli Libanonci, odpovědní guvernérovi. Od r. 1919 do r. 1930 byla správa pětikrát zásadně změněna. Nařízením z 27. ledna 1934 se stali Libanonci skromnými nástroji francouzských radů a náměstka vysokého komisaře.

Před světovou válkou měl Libanon jedinou soustředěnou spravedlnost. Od r. 1919 do r. 1934 byla spravedlnost 31krát upravena. Poslední změna z r. 1934 měla býti konečná, a přece byla ve dvou letech čtyřikrát opravena. Před válkou měly kapitulační státy právo poslati k projednávání rozepří svých občanů, svěřených bejrútskému obchodnímu soudu, konsulárního zástupce jako tichého pozorovatele. Stanovy mandátu poskytly práva kapitulačních států všem členům Společnosti národů a pře zkoumají toliko smíšené soudy s francouzskou většinou. Francouzský úředník dozírá na všechny soudy nejen francouzské, nýbrž i smíšené. Generál Weygand ustanovil za nepokojů v Syrii výjimečný smíšený soudní dvůr, jež bez důvodu zavedl i v Libanonu, a jeho nástupce generál Sarraíl podřídil vojenskému soudu nejen členy armády, nýbrž i libanonské občany.

Generál Gouraud vyhlásil ve sněmovně 25. května 1922: „Žádná záležitost, týkající se státu, nebude rozhodnuta, aniž o ní neporokujete. Žádný zákon nenabude platnosti ve Velkém Libanonu, aniž o něm nerozhodnou volení poslanci. Žádné daňové zatížení nebude zavedeno bez souhlasu sněmovny.“ — Od těch dob tisíce a tisíce zákonných nařízení byly vyhlášeny vysokým komisařem bez ohledu na sně-

movnu. Upravili spravedlnost, zavedli tabákový monopol a nedbali parlamentu.

Od r. 1864 do r. 1919 měl Libanon jedinou ústavu, zaručenou pěti velmocemi. Od r. 1919 do r. 1934 byla libanonská ústava 11krát pozměněna a 2. ledna 1934 mu byla udělena nová ústava, avšak rovněž toliko dočasná. Ve všech je patrná snaha omeziti samosprávu a odpovědnost a svěřiti plnou moc francouzským radům a náměstků vysokého komisaře. Svoboda tisku byla zrušena již 21. května 1925 a vysoký komisař si vyhradil právo dovoliti noviny nebo je zakázati. Libanonští úředníci mohou býti stíháni na novinářské výtky, francouzští však nikoliv.

Zákonem ze 4. června 1931 byla zastavena svoboda spolčovací a nařízením z 12. května 1932 mají francouzské úřady právo stíhati i ty, kdož se shromáždili soukromě.

Před válkou měl Libanon 400.000 obyvatelů. Jeho rozpočet nepřevyšoval 60.000 zlatých tureckých liber neboli 330.000 nynějších liber. Ve Velkém Libanonu bydlí 800.000 lidí. Jeho rozpočet převyšuje 5.000.000 nynějších liber. Mimoto má vysoký komisař svůj vlastní rozpočet, živěný cly, jenž přesahuje 9.000.000 liber, z nichž Velký Libanon odvádí 5.000.000. Výlohy vzrostly ze 330.000 před válkou na 10.000.000, a nejsou v nich zahrnuty výdaje válečné, námořní, letecké a zahraniční.

Vysoký komisař se rozhodl r. 1933, že svěří vybudování nebo rozšíření bejrútského přístavu francouzské společnosti s podporou 35.000.000 franků, aniž se otázel libanonské vlády. Společnost dostala zadarmo půdu jakož i právo vybírat 40 franků od každého, kdo přijede po lodi do Bejrútu. Tím byla omezena návštěva nejen Bejrútu, nýbrž i libanonských letovisk.

Každý ze států pod mandátem má svou vládu, své úřadnictvo, svůj rozpočet. Mimoto má vysoký komisař dozorčí službu, jejíž výlohy převyšují příjmy státu. Hospodářská bída roste. Dovoz z Francie se má k vývozu jako 5 : 1. Je

smutné, že se dnes draze kupuje ve Francii, co je v Syrii a v Libanonu doma. Syřané i Libanonci si stěžují, že vysoký komisař vždy a všude uděluje výsady a podpory francouzským podnikatelům, jako by bylo jeho účelem zajistiti toliko vysoké dividendy francouzských společností.

Pro Velký Libanon požadoval patriarcha úplnou nezávislost s přesnými hranicemi a jasným vymezením práv a povinností Francie. Zamítal jakoukoliv ústavu Francií udělenou, poněvadž se žádná z dotavadních neosvědčila. Libanonští, dosáhnuvše úplné nezávislosti, si dají ústavu shodnou s jejich osvětovými, hospodářskými a politickými potřebami. Není pomyslitelné, aby jediný člověk škrtnutím péra změnil ústavu, zvyšoval daně a omezoval svobody, jak se dalo za posledních 18 let. Nezávislý Libanon zachová upřímné přátelství k Francii a rád užije její pomoci při své obraně a výchově, nikdy však nepřivolí, aby francouzští podnikatelé využívali přírodního bohatství pro sebe.

Není pochyby, že patriarcha zvěděl o změně politického názírání ve Francii a přizpůsobil se mu. Totéž učinilo 7 poslanců, kteří zaslali již 12. března pařížské vládě žádost, aby uzavřela s Velkým Libanonem přátelskou a spojeneckou smlouvu.

Velkému Libanonu se houževnatě vzpírala mládež, zvláště sloučená v odbočkách syrské vlastenecké strany. Úplného ohlasu docházela v jižním Libanonu jakož i v pobřežních městech. Vysoký komisař dal rozpustiti odbočky vlastenecké strany, čímž zavinil obecné projevy odporu. Četní poslanci se sešli v Sajdě, kde se domáhali připojení k Syrii buď celého Libanonu, nebo aspoň těch krajů, které byly až do r. 1920 syrské. Vytýkali, že osmnáctiletá správa vyvrcholila v hospodářské bídě, která se nevymýtí, nebudou-li zrušeny celní a jiné správní ploty a Syrie sjednocena. Nevěřili pařížská vláda, že mluví jménem velké většiny obyvatelstva, ať je vyzve, aby se svobodně vyjádřilo.

Muslimové konali v polovici července valnou hromadu.

Rozhodli se, že zvolí výkonný výbor s muftim, nejvyšším vykladačem zákona, v čele a uznají ho svým zástupcem jak u vlády, tak u vysokého komisaře. Budou věnovati větší péči kazatelně a škole a vymáhati náležité zastoupení ve všech úřadech veřejných i soukromých, jakož i ve společnostech. Tyto projevy přiměly presidenta libanonské republiky, že vyzval 6. července poslance jakož i rozličné čelné muže, aby mu oznámili své názory o spojenecké smlouvě s Francií.

SPOJENECKÁ SMLOUVA FRANCOUZSKO-LIBANONSKÁ

Rozvážní politikové vybízeli výkonné výbory jednotlivých politických stran, aby se sjednotily a po příkladě Syrie zabezpečily nezávislost. Rijád Sulh s četnými stoupenci vymáhal spojení se Syrií buď celého Velkého Libanonu, nebo aspoň těch krajů, které k němu byly po válce připojeny. Maronitský patriarcha a jeho synovec, předseda strany jednotného Libanonu, zasílali písemné odpory proti těmto požadavkům. Vysoký komisař přijal 14. září zástupce jednotného Libanonu a ubezpečil je, že budou nynější hranice zachovány, dospěje-li Velký Libanon k spojenecké smlouvě s Francií.

Cháled Šiháb, předseda sněmovny, navrhoval, aby bylo do Paříže vysláno zvláštní poselstvo, které by ujednalo spojeneckou smlouvu. Patriarcha odporoval s poukazem, že Libanon měl samosprávu od r. 1861 a svou mravní účastí na válce si zasloužil nezávislost. Ta že má býti uznána v Bejrútě. Vysoký komisař souhlasil a zahájil jednání s libanonskými zástupci 20. října v Bejrútě. Muslimský národní kongres mu odevzdal 28. října pamětní spis, v němž vytkl požadavky muslimů, zvláště aby byly Syrii vráceny kraje, oddělené od ní po světové válce. Zástupcům i vysokému komisaři běželo o sloučení zájmů Velkého Libanonu s Francií, proto trvali na Velkém Libanonu, třebaš věděli, že si jej Francie míní zajistiti a za vhodné příležitosti přivtělit.

Spojenecká smlouva francouzsko-libanonská byla podepsána v Bejrútě 13. listopadu 1936. Doprovází ji vojenská úmluva a obě jsou obdobné se syrskou, a přece se podstatně liší, zvláště vojenská.

Spojenectví potrvá rovněž 25 let a může býti mlčky obnoveno na stejnou dobu. Přeje-li si jedna strana změny, stačí, když o to požádá teprve 24. roku (6).

Libanon bude míti aspoň jednu smíšenou brigádu s potřebnými pomocnými oddíly (2).

Francouzská vláda se zavazuje, že zachová na libanonském území až do nové úmluvy jednotky pozemní, letecké i námořní své armády v Orientě. Pobyt francouzských posádek nikterak neruší libanonskou svrchovanost.

Libanonská vláda poskytne francouzské, čeho potřebuje pro udržování, výcvik, stěhování, dopravu a spojení francouzských posádek, a nikdy nezavede odlišný tarif (6).

Je patrné, že francouzské vojsko pozemní, námořní i vzdušné neopustí Velký Libanon v dozírné době.

Odpor proti spojenecké smlouvě byl silný nejen u členů vlastenecké strany, nýbrž též u obchodníků a průmyslníků. Pořádali veliké projevy v Súru, Sajdě, Taráblusu a Bejrútě. Rozličná cháska se k nim přidala a 16. listopadu vyplnila v Bejrútě několik křesťanských obchodů. Aby se nezdálo, že to činí z pohnutek náboženských, vrhla se též na domy muslimské. Stráž bezpečnosti zasáhla a mnoho lidí ztratilo život nebo aspoň zdraví. Nejvíce trpěli Armeni, o nichž se proslýchalo, že hotoví ozbrojené čety na obranu Velkého Libanonu.

Vysoký komisař obnovil 4. ledna 1937 ústavu z r. 1926. Za důvod udával, že Libanon má v nejbližších dvou letech v souhlase se spojeneckou smlouvou zaříditi, čeho je potřeba, aby v třetím roce podal vládou a správou důkaz, že je zralý pro členství Společnosti národů. Je tudíž nezbytné, aby vášnivé stranické štvánice ustaly a poslanci i úředníci dávali dobrý příklad. Emil Edde, president republiky, zvolený

na tři léta, a poslanci, zvolení na čtyři, zůstali v úřadě. Ministerským předsedou byl jmenován Chajraddín Ahdab, sunnita. Maronitský patriarcha se pozastavoval, že je nejen předseda sněmovny, nýbrž i ministerský předseda z muslimů. Bezmála polovice poslanců vymáhala, aby byla sněmovna rozpuštěna, poněvadž je toliko z dvou třetin volena a po názoru patriarchově nezastupuje národ.

TURECKO SE DOMÁHÁ ISKANDERÚNY

První vláda nezávislé Syrie se octla před oříškem, kterého se nenadála a který zesílil odpor jak proti ní, tak proti její francouzské spojence. Podnět k tomu zavládl dr. Aras, turecký ministr zahraničních záležitostí, 26. září, kdy Pierre Viénot oznámil radě Společnosti národů, že byla podepsána spojenecká smlouva francouzsko-syrská. Aras požadoval, aby byly chráněny zájmy tureckého obyvatelstva Iskanderúny a Antákije. Viénot odpověděl, že syrská vláda dala záruku, že bude přesně plnit povinnosti, určené stanovami mandátu. Aras se nespokojil a ankarská vláda mu pomáhala.

President turecké republiky Kamál Atatürk vytkl 1. listopadu ve Velkém národním shromáždění: „Turecký národ věnuje veškerou pozornost krajům Iskanderúně a Antákiji, poněvadž jsou tureckého národa. Kdož znají tuto záležitost a milují pravdu a právo, chápou, že nemůžeme jednati jinak. Je to jediná význačná neshoda mezi námi a Francií.“

Ve správním kraji, sandžaku neboli liuč, iskanderúnském nabádali náhončí tureckou omladinu, aby se domáhala spojení s vlastí. Vysocí komisaři viděli v odstředivém hnutí oporu svého vlivu, proto mu buď nadržovali, anebo je mlčky trpěli. Teprve když vláda Velkého národního shromáždění brala francouzským školám, dobročinným ústavům a podnikatelům jedno vydržené právo za druhým, ponechali syrské vládě svobodu, a ta od října 1934 podporovala arabské školství a arabštinu, aniž omezovala turečtinu.

Sotva se roznesla zpráva, že uzavřela spojeneckou smlouvu

s Francií, zesílela turecká propaganda a nebylo listu, který by nebyl psal o utrpení tureckých krajanů. Ankarská vláda by byla nejraději spojila sandžak s republikou. Poznavši, že toho nedosáhne, byla ochotna se spokojiti jeho buď zevní nebo aspoň vnitřní nezávislostí ve federativní Syrii. Mládež se dala získati a vyhlásila obecný odpor jak proti volbám, tak proti vládě. Kdo s ní nesouhlasili, byli konservativní krajané. Obávali se ukvapených oprav a náboženských útisků, kdyby se dali pod přímý nebo nepřímý dozor Ankary. Mimoto ukazovali na nepřátelství, ve kterém se octnou s většinou sousedů, dostanou-li nezávislost buď úplnou nebo částečnou. Měli pravdu. Podle údajů z r. 1933 bydlilo v sandžaku 70.843 Turků, 89.688 Arabů, 23.552 Armenů, 1.810 Kurdů a 1.097 Čerkesů. Turci měli osvětovou samosprávu, turečtina byla uznána úředním jazykem a tajnými dodatky k ankarské smlouvě z r. 1921 měli Turci právo vztyčovati tureckou státní vlajku nejen na pobřežních lodicích, nýbrž i na domech. Spojenecká smlouva zavazovala syrskou vládu, že neztenčí dotavadní samosprávu.

To všechno Ankaře nestačilo. Požadovala, aby rada Společnosti národů pojednala 14. prosince o sandžaku. Vyhověla a na přímělu britského zástupce hleděla uspokojiti Turecko. Francouzský zástupce tvrdil, že úplnou nezávislost vylučuje 4. článek stanov mandátu, jenž zakazuje odloučiti nějakou část od Syrie.

Nakonec rada rozhodla, že vyšle do sandžaku tříčlennou komisi, aby pozorovala tamní stav. Nečekajíc na její zprávu, schválila na britský popud 29. května 1937 stanovy sandžaku iskanderúnského, jakož i francouzsko-tureckou úmluvu z 27. ledna téhož roku.

Sandžak iskanderúnský je odlišným územím s úplnou svrchovaností ve vnitřních záležitostech. Zevní jsou spravovány syrským státem. Clo a měna jsou tytéž.

Rada Společnosti národů ustanoví svým zástupcem francouzského státního občana, jenž bude v sandžaku sídliti

a dozíráti na provádění ústavy. Usoudí-li, že se některý zákon protiví ústavě, odročí jej na čtyři měsíce a podá zprávu radě Společnosti, jež rozhodne dvouřetinovou většinou.

Francouzská a turecká vláda se postarají, aby byly nálezy rady Společnosti národů prováděny.

Občan sandžaku je současně syrským příslušníkem, jímž může zůstat, i když by ztratil občanství.

Vláda sandžaku ustanoví u syrské komisaře a syrská učiní podobně. Komisaři usnadní součinnost. Zákonná shromáždění obou států se mohou o součinnost postarat též jiným způsobem.

Mezinárodní úmluvy, uzavřené syrským státem, nabudou platnosti v sandžaku, nejsou-li v rozporu s jeho ústavou a projeví-li s nimi jeho vláda souhlas. O tom se dohodnou oba komisaři se zástupcem Společnosti národů. Uzná-li vláda sandžaku potřebu uzavřít ve svém zájmu nějakou mezinárodní úmluvu, podá o tom zprávu vládě syrské. Diplomatictí a konsulární zástupci syrského státu chrání zájmy sandžaku a jeho občanů. Syrská vláda potvrzuje cizí konsuly v sandžaku s vědomím jeho vlády. Vláda sandžaku vydává jménem Syrského státu pasy doma, kdežto v cizině to činí diplomatictí a konsulární zástupci syrští.

V sandžaku se nesmí shromážďiti žádné ozbrojené čety ani trvale, ani toliko dočasně. Povinná vojenská služba nebude zavedena a zbraně jakož i to, co s nimi souvisí, nebudou vyráběny. Policie a četnictvo v počtu nejvýše 1500 mužů upevní pořádek a bezpečnost.

Všichni obyvatelé sandžaku mají zajištěnu ochranu života a svobody bez ohledu na původ, příslušnost, řeč, plemeno nebo náboženství. Je jim úplně volno konati náboženská cvičení, pokud neporuší veřejný pořádek a dobré mravy. Před zákonem jsou si všichni rovni a mají volný přístup ke všem úřadům.

Státní řečí je turečtina a arabština. V obecných školách mohou býti dítky vyučovány řečí mateřskou, vláda je však

oprávněna naříditi, aby se učily též státnímu jazyku. Je povinná dopřáti jim samosprávy v záležitostech osobních a rodinných, jakož i přiměřené podpory ze státních peněz pro jejich školy a dobročinné ústavy. Menšiny mohou zaslati své stížnosti a požadavky zástupci Společnosti národů, jenž je odevzdá s doprovodem radě.

V iskanderúnském přístavu si Turecko najme na 50 let za roční poplatek jedné zlaté syrské libry úsek, který uzná potřebným, a v něm si zřídí svobodný průchodní přístav. Policejní a soudní dozor zůstane vládě sandžaku.

Zákonodárnou moc vykonává jménem obyvatelstva sandžaku jediné shromáždění, jež má 40 členů volených na 4 léta druhotně. Turecká obec má zajištěno nejméně 8 poslanců, alaiijská 6, arabská 2, armenská 2, řecká pravověrná 1. Návrhy zákonů podávají členové shromáždění jakož i vláda.

Výkonná moc je svěřena obyvatelstvem sandžaku presidentovi a výkonné radě. Presidenta volí shromáždění na 5 let. Vyhláší zákony a uzná-li potřebí, vrátí některý shromáždění k novému zkoumání, jež je konečné. Na návrh výkonné rady rozpustí president shromáždění a vyhlásí nové volby.

Výkonná rada, odpovědná shromáždění, má předsedu, vybraného presidentem, a čtyři členy, ustanovené předsedou.

Soudní moc vykonávají jménem obyvatelstva sandžaku úřady, zřízené zákonem. Členy nejvyššího soudního dvora jmenuje president, a toliko on může některého z nich odvolati, poradiv se s ostatními členy.

Školní docházka je povinná. Školy jsou veřejné nebo soukromé.

Vysoký komisař vyhlásil novou ústavu liuy iskanderúnské 14. července 1937. Závaznou se stala 29. listopadu 1937 a první volby se měly konati po 15. dubnu 1938 pod dozorem komisařů, ustanovených presidentem vládní rady. Je povinností Francie, aby ústavu provedla do skončení mandátu, tedy snad do konce r. 1941. Potom vyšle Spo-

lečnost národů zvláštního zástupce, aby dozíral na vládu a správu.

Sotva se roznesla zpráva o konečném ujednání o Iskanderúně, konaly se projevy a stávky nejen v soujmeném správním kraji, nýbrž i ve vlastní Syrii a v Libanonu. Odpor byl obecný. Obyvatelstvo si uvědomovalo, že ztrácí nejkrásnější kout své vlasti, poněvadž Turci neustanou, dokud nezaberou iskanderúnský sandžak. Projevů se účastnili Armeni.

Zvláštní komise pro národní obranu Iskanderúnska byla založena v Damašku 2. června v domě dr. Šahbandara. Jsou v ní zástupci všech národních skupin a vede je Šahbandar. Ministerský předseda Džamíl Mardam slíbil po návratu z Paříže 30. června, že syrská vláda bude hájit arabsťinu a Arabů v iskanderúnském kraji a ubírat se cestou k úplné nezávislosti. Vynasnaží se, aby zachovala nejlepší vůli se svou spojenkyní Francií i se svou tureckou sousedkou a nezahladila národních práv.

Arabi otevřeli početné soukromé školy. Na vládní rozkaz byly zavřeny a soukromí učitelé vyhnáni. Turci říkají iskanderúnskému sandžaku Hataj a jsou seskupeni v odbočce republikánské strany lidové, řízené z Ankary.

SVÍZELE PŘECHODNÉ DOBY

Spojenecké smlouvy Syriie i Velkého Libanonu s Francií zaručovaly národní nezávislost, svrchovanost s podmínkou, že oba státy projeví za přechodné, aspoň čtyřleté doby schopnost řádné vlády a správy. Přechodná doba byla zahájena 1. lednem 1937.

Odpůrců spojeneckých smluv přibývalo mezi domorodci i cizinci. Francouzským úředníkům se nechťelo z teplých míst a ti, kdož měli zůstat, nemínili poslouchati, kde dotud poroučeli. Francouzští podnikatelé jakož i členové rozličných francouzských řádů se právem obávali o své výsady a hospodářský i politický vliv. Podpichovali své zaměstnance a odchovance, kteří nalézali spojence mezi francouzskými stou-

penci v rozličných úřadech, a všichni se družili k vášnivým národovcům, obviňující vůdce vlastenecké strany, že nevymohli všeho, co slibovali, a že vlast zaprodali Francii.

Obecná nespokojenost byla zesilována nářky Arabů správního kraje iskanderúnského a hospodářskou bídou, doléhající na Francii. Národohospodářský život Syrie byl měnou i podniky úzce spjat s francouzským. Trvalý pokles franku se jevil v obchodě i průmyslu a francouzská Banque de Syrie et du Grand Liban snižovala měnu podle vůle a potřeby, aniž dbala národní vlády.

Politické třenice se z Francie šířily i do Syrie. Omladina se vymykala z područí starších a sdružovala se na obranu národní svobody bez ohledu na náboženské příslušenství. Toto hnutí zaráželo hodnostáře rozličných církevních obcí, strachovali se možné rozluky, i brzdili samosprávný postup a dávali přednost cizí ochraně před domácí politickou rovností. Soudili jako ostatní odpůrci spojeneckých smluv, že se národní vláda a správa neosvědčí a přechodná doba bude snadno prodlužována do nekonečna.

Nové zasedání syrského parlamentu se konalo 17. dubna 1937 za velké slávy. Poslanci iskanderúnského kraje, počtem šest, se všichni účastnili. Ministerský předseda Džamíl Mardam podal zprávu o Iskanderúně. Vyhlásil milost četným politickým vinníkům, mezi nimi i dr. Šahbandarovi, Sultánu Atrašovi a Ihsánu Džáberimu. Fouzi Káuukdži byl vyňat, aby nebylo popuzeno židovské veřejné mínění. Mardam upozornil na snahu národní vlády, aby se domluvila se všemi sousedy, a poukázal na připravenou smlouvu dobrého sousedství s Irákem. Byla podepsána v Damašku 24. dubna.

Omladina, sdružená v Železných košilích, posilovala národní uvědomení, i byla předsedou vlády 9. května vyhlášena jádrem národní obrany.

V souhlase se spojeneckými smlouvami s Francií zahájili zástupci syrské a libanonské vlády v Damašku 4. května

1937 rozhovory o společných záležitostech. Domluvili se v Ajn Sófar 9. srpna, že se obě vlády ujmou hospodářského a finančního zákonodárství, které dotud spravoval vysoký komisař. Smíšená komise zařídí potřebné věci, jsouc stále pamětliva pokrevního příbuzenství obou států.

V Pohoří Drúzů se nechťeli smířiti s novým mutasarrefem Nasíbem Bakrim. Někteří členové rodu Atrašova, vedení Hasanem, mu na popud úředníků působili veliké potíže. Proti nim se postavila omladina, jež měla za sebou veřejné mínění. Velmi jí prospělo, že vrátivší se Sultán Atraš a jiní bojovníci za svobodu se k ní přidali a odsuzovali sobecké záměry Hasanova hloučku. Omladina si založila odbočku Železných košil a získala Ahmada Hadžariho, náboženskou hlavu drúzské obce. Hasan a jeho stoupenci vidouce nezbytí, projevovali naoko souhlas se slibem věrnosti syrské vládě, ve skutečnosti se utěšovali, že francouzské posádky zůstanou v pohoří po pět let, až uplyne přechodná doba.

V Alauijje se řídili příkladem drúzů, avšak s menším úsilím. I v Horní Džezíre se stoupenci francouzských úředníků rozhodli pro nezávislost se střediskem v Dejr az-Zór. Občanské třenice se rozšířily na četné osady. Mládež se jich neúčastnila, nýbrž se domáhala úplného sjednocení se Syrií.

Ve Velkém Libanonu se zesilovala touha po jednotné Syrii. Syrští zástupci se domnívali, že vymohou v Paříži připojení správního kraje Taráblusu k Syrii anebo že aspoň dostanou soujmenný svobodný přístav. Maronitský patriarcha se postavil proti nim a vysoký komisař vyhlásil, že spojenecká smlouva zavazuje Francii, aby zachránila celistvost libanonské republiky. Taráblus zůstane francouzským vojenským přístavem.

Petr Džumajjel, mladý lékárník, jenž se vycvičil na je-suitské universitě, založil libanonský vojenský šik, Falangu. Jeho členové se nemají zabývati politikou, nýbrž vojenským výcvikem po způsobu našich Sokolů, jejichž stanovy u nás studoval. Hledí spojit Falangu s libanonskými Muslimskými

junáky. Sdružení nemá dbáti náboženských rozdílů. V přípravném výboru, jenž zahájil činnost 13. ledna 1937, bylo 5 muslimů a 5 křesťanů.

Maronitský patriarcha, vymáhající vždy a všude výsady pro své souvěrce, nabádal členy ostatních náboženských obcí, aby trvali na poměrném zastoupení. Muslimi si stěžovali, že nemají postup, ačkoliv je jich ve Velkém Libanonu většina. Rozmnožovali stoupence jednotné Syrie, sdružené ve vlastenecké straně, již vláda houževnatě potlačovala.

Ministerský předseda Ahdab se domníval, že upevní vládu, přijme-li do ní některé členy oposice. Učinil to 13. března, avšak bez úspěchu. Rostoucí hospodářská bída přiměla poslance, že se znova rozštěpili na dvě skupiny, z nichž jedna, o jediný hlas početnější, se postavila proti vládě. President rozpustil sněmovnu 24. července a vyhlásil nové volby na 24. října. Maronité se domáhali většího počtu poslanců, i určil vysoký komisař 6. října, že bude volených 41, jmenovaných 21. Podle výnosu z 9. října je volební okres Bejrút zastoupen 2 sunnity, 1 maronitou, 1 pravověrným Řekem, 1 Armenem, 1 příslušníkem menšin; severní Libanon 4 sunnity, 4 maronity, 1 pravověrným Řekem; jižní Libanon 1 sunnitou, 5 šíity, 1 maronitou, 1 pravověrným a 1 sjednoceným Řekem; vlastní pohoří Libanon 6 maronity, 1 sunnitou, 2 drúzy, 1 sjednoceným a 1 pravověrným Řekem; úval Beká 1 sunnitou, 2 šíity, 1 drúzem, 1 maronitou, 1 sjednoceným a 1 pravověrným Řekem. Ze jmenovaných je 7 maronitů, 4 jsou sunnitě, 3 šíité, 3 pravověrní Řeci, 1 drúz, 1 sjednocený Řek, 1 Armen a 1 zástupce menšin.

Vysoký komisař podporoval snahu o dohodu mezi vládní stranou sjednocení a oposiční ústavní. Ministerský předseda rokoval s jejím vůdcem Bšárou Chúrim o jednotném postupu a dohodli se, že straně sjednocení zůstane 38 míst a ústavní 25.

V Bejrútě a v jiných přístavních městech usilovali o ví-

těžství stoupenci jednotné Syrie, vedení Omarem Bejhumem a Rijádem Sulhem. Francouzské listy, zvláště jezuitský *Bašír*, je ostře potíraly. Vláda zakročovala, i docházelo k místním bouřím a při volbách, konaných 24. a 25. října, dostali vládní stoupenci strany sjednocení většinu. Bejrútský arcibiskup Mubárek vytýkal veřejně, že vláda podplácením a hrozbami vymohla, aby byli voleni, koho si přála; turecká správa že nikdy neomezovala osobní svobody.

Omladina využila stesků na vládní postup při volbách a vymáhala, aby se ministerský předseda Chajraddín Ahdab vzdal a jeho nástupce zaručil nové svobodné volby. Vláda si pomohla 18. listopadu nařízením, že zrušuje jakákoliv sdružení podobná vojenským: Bílé košile, Libanonské falangy, Harcovníky i Muslimské junáky. Sdružení se odhodlala k odporu. Petr Džumajjel, vůdce Falang, veřejně hlásal, že je účelem dorostu ochrana národního zdraví a blahobytu.

Konaly se obrovské projevy po celé zemi. Džumajjel a ostatní čelnější vůdci se octli ve vězení. Veřejné mínění se jich ujalo, v Bejrútě a v jiných městech zahájili obecnou stávkou, v Taráblusu muslimi i křesťani ohlásili společné modlitby, aby byli spojeni se Syrií a vláda vidouc nezbytí na pokyn vysokého komisaře propustila uvězněné, avšak sdružení neobnovila. Džumajjel vyzval dorost, aby nadále plnil svou národní povinnost.

Potíže neutuchaly, i propustil prezident republiky ministerstvo Ahdabovo a po přání Bšáry Chúriho vyzval 21. března 1938 Cháleda Šiháča, poslance z jižního Libanonu, aby sestavil novou vládu. Byl dvakrát ministrem financí, proto si ponechal jejich správu a za druhy si vybral 4 členy strany sjednocení a 3 ústavní.

Syrský parlament byl zahájen 19. října 1937 a předsedou opět zvolen Fáres Chúri 62 hlasy ze 72. Vláda mu předložila francouzsko-tureckou úmluvu o Iskanderúně s důtklivou výzvou, aby ji konečně schválil. Upozornila, že spoje-

necká smlouva nebude pařížským parlamentem ratifikována, neuználi damašský ujednání o Iskanderúně. Poslanci nedbali a ujednání 29. listopadu po druhé zamítli. Tím způsobili radost všem odpůrcům spojenecké smlouvy a misionáři jakož i přátelé francouzských úředníků konali co mohli, aby ratifikování oddálili a sobě největší výhody a záruky zajistili. Křesťanští poslanci se ohrazovali, že nejsou odpovědní za postup jednotlivců a že svým životem a činností nejednou projevili svou lásku ke společné syrské vlasti. Křesťanský poslanec z Džezíre obviňoval kardinála Tabbúniho a biskupa sjednocených Syřanů Hibbiho, že podněcují v Římě i v Paříži proti smlouvě. Kardinál Tabbúni po návratu z Evropy veřejně hlásal 8. prosince, že Francie, církev a katolictví jsou v Syrii nerozlučně spojeny.

Vláda hleděla upravit správu Pohoří Alaiiije a Drúzů. Guvernérem Alaiiije jmenovala Ihsána Džáberiho, bývalého starostu halebského a tajemníka Fejsalova r. 1920, jenž po mnoho let dlel v Ženevě a byl omilostněn teprv r. 1937. V Džebel Drúz byl po přání Sultána Atraše dozorce Behidž Chatíb ustanoven správcem s úkolem, aby provedl 11. prosince volby do damašského parlamentu. Byli zvoleni 3 drúzi, 1 křesťan a 1 sunnitský kočovník. V únoru 1938 se splnila touha Hasana Atraše, neboť byl vládou vyhlášen guvernérem.

Ministerský předseda Džamíl Mardam se snažil sjednotiti dorost, i založil vlastenecké sdružení, jež má za účel vymoci úplnou nezávislost syrských krajů, podporovati sjednocení se sousedy a zaručiti rovnost a svobodu všem národním vrstvám bez ohledu na náboženské vyznání. Předsedou byl zvolen Saadalláh Džáberi, jeho náměstkem Fáres Chúri a tajemníkem Džamíl Mardam.

Vláda potřebuje sdružení, aby se dorost nepřidal k dr. Šahbandarovi, jenž se kde mohl sbližoval s nespokojenci. Vlastenecké straně vytýkal, že poškodila nezávislost Syrie výhodami poskytnutými Francií. Souhlasili s ním stoupenci

Tádžaddínovi, již si stěžovali, že ministerský předseda, jen aby přiměl pařížskou vládu k ratifikaci smlouvy, přivolil k samosprávě Džezíre, obnovil úmluvu se Syrskou bankou, třebas byla na prospěch toliko francouzským peněžníkům, vyhradil jim právo na petrolej, dopřál nových výhod francouzským úředníkům ustanoviv je odbornými rádci v ministerstvech a přiznal Francii právo chrániti menšiny v osobních záležitostech. Není pochyby, že pařížská vláda na popud misionářů a imperialistů vymáhala rozličné výsady, jež byly potvrzeny v Paříži 11. ledna 1938.

Správní kraj iskanderúnský přidával syrské vládě nových a nových starostí. Odpor proti francouzsko-tureckému ujednání neutuchal, třebas vláda stihala osoby a zakazovala listy, které proti němu podněcovaly. Zvláštní turecké poselstvo navštívilo 9. listopadu Damašek, aby podporovalo dobrou vůli a hospodářské styky. Ministerský předseda, jenž dlel krátce předtím v Ankaře, je srdečně vítal, avšak obyvatelstvo nesdílelo jeho dobré vůle. Rozličné skupiny arabského obyvatelstva založily Sdružení národní jednoty, aby na podkladě úplné náboženské rovnosti pečovalo o hospodářský a osvětový rozvoj Iskanderúny.

Vysoký komisař zahájil 29. listopadu 1937 v Antákiji novou ústavu a syrský parlament ji téhož dne jednomyslně zavrhl.

UŽIL JSEM TĚCHTO SPISŮ:

Britské vlády:

Admiralty and War Office. *The Climate of the Eastern Mediterranean and Adjacent Countries*. Prepared by the ~, London 1922.

Colonial Office. *Report by His Britannic Majesty's Government to the Council of the League of Nations on the Administration of Iraq for the period April, 1923 — December, 1924*. Colonial No. 13, London 1925. *For the year 1927*, Colonial No. 35, London 1928.

Department of Overseas Trade. H. E. Satow. *Report on the Trade, Industry and Finance of Syria*. Dated April, 1923, London 1923.

Foreign Office. *Syria and Palestine*. Handbook prepared under the Direction of the Historical Section of the Foreign Office, No. 60, London 1920.

Parliamentary Papers:

The Covenant of the League of Nations published in Treaty of Peace at Versailles, 28th June, 1919, Cmd. 153, London 1919.

Franco-British Convention of December 23, 1920, on Certain Points Connected with the Mandates for Syria and the Lebanon, Palestine and Mesopotamia, Cmd. 1195, London 1921.

Treaty Series No. 13 (1923). Agreement between His Majesty's Government and the French Government respecting the Boundary Line between Syria and Palestine from the Mediterranean to El Hammé, Cmd. 1910, London 1923.

Francouzské vlády:

République française. Ministère des Affaires étrangères.

Mission H. Le Roux. Syrie, Paris 1919.

Rapport à la Société des Nations sur la Situation de la Syrie et du Liban, juillet 1922—juillet 1923, Paris 1923

Année 1924, „ 1925.

„ 1925, „ 1926.

„ 1926, „ 1927.

„ 1927, „ 1928.

„ 1928, „ 1929.

„ 1929, „ 1930.

„ 1930, „ 1931.

Année 1931,	Paris 1932.
„ 1932,	„ 1933.
„ 1933,	„ 1934.
„ 1934,	„ 1935.
„ 1935,	„ 1936.
„ 1936,	„ 1937.

Společnosti národů:

Mandat pour la Syrie et le Liban. Communiqué au Conseil et aux Membres de la Société des Nations, C. 528, M. 313, Genève, le 12 août 1922.

Syrské správy:

État de Syrie. Ministère de l'Instruction publique. *Bulletin annuel de l'Université syrienne Damas, Damas 1930.*

Haut Commissariat de la République Française en Syrie et au Liban:

Bulletin Officiel des Actes administratifs, Beyrouth 1919 nn.

La Syrie et le Liban en 1921. La Foire-Exposition de Beyrouth, Conférences, Listes des Récompenses, Paris 1922.

Recueil des Actes administratifs, sv. 1—5, r. 1919—1924; Tables alphabétique des matières par Ph. David, Beyrouth 1925.

Abkarius, Iskander ibn Ya'qub. *The Lebanon in Turmoil. Syria and the Powers in 1860. Book of the Marvels of the Time concerning the Massacres in the Arab Country*, translated and annotated and provided with an Introduction and Conclusion by J. F. Scheltema (*Yale Oriental Series. Researches*, sv. 8), New Haven 1920.

Aboussouan, B. *Le Problème politique syrien. Thèse pour le Doctorat, Faculté de Droit, Université de Paris, Paris 1924.*

Adib Pacha. *Le Liban*, Paris 1919.

L'Année Missionnaire 1931, publiée sous la direction de Paul Lesourd, Paris b. d.

Arida, Antoine Pierre, Patriarche Maronite:

Le Liban et la France. Documents publiés par le Patriarche Maronite, Beyrouth 1936.

Un Grand Coeur dans la Tourmente. A l'Occasion du 5me Anniversaire de l'Intronisation de Sa Béatitudo de Antoine Pierre Arida, Beyrouth 1937.

Armstrong, Harold. *Turkey and Syria Reborn*, London 1930.

Attwater, Donald. *The Catholic Eastern Churches*, Milwaukee, Wisconsin, 1935.

Baedecker, Karl. *Syria and Palestine*, Leipzig 1912.

Barhebraeus, Gregorius (Abu-l-Faradž ibn al-Ibri):

Chronicon ecclesiasticum, vyd. J. B. Abbeloos a T. J. Lamy, 3 sv., Lovanii 1872—1877.

Chronicon syriacum, vyd. Paul Bedjan, Paris 1890.

Tarich muchtasar ad-duual, vyd. A. Salhání, Bejrút 1890.

Basset, René. *Nusairis v Encyclopaedia of Religions and Ethics*, sv. 9, Edinburgh 1917, s. 417—419.

Baumstark, Anton. *Geschichte der syrischen Literatur*, Bonn 1922.

Beauplan, R. de. *Où va la Syrie? Le Mandat sous les Cèdres*, Paris 1929.

Bliss, Frederick Jones. *The Religions of Modern Syria and Palestine*, New York 1912.

Bouron, N. *Les Druzes. Histoire du Liban et de la Montagne Haouranaise*, 2. vyd., Paris 1930.

Burckhard, Ch. *Le Mandat français en Syrie et au Liban. La Politique et l'Oeuvre de la France au Levant*, Nîmes 1925.

Caix, M. de. *La Syrie v Gabriel Hanotaux et Alfred Martineau. Histoire des Colonies françaises et de l'Expansion de la France dans le Monde*, sv. 3, Paris 1931, s. 471—523.

Cardon, L. *Le Régime de la Propriété foncière en Syrie et au Liban*, Paris 1933.

Charon (Karalevskij), Cyril. *Histoire des Patriarcats melkites (Alexandrie, Antioche, Jérusalem) depuis le schisme monophysite du sixième siècle jusqu'à nos jours*, 3 sv., Paris 1901 nn.

Childs, W. J. M. *Syria and Palestine v H. W. V. Temperley. A History of the Peace Conference of Paris*, sv. 6, London 1924, s. 134—169.

Dib, Pierre. *L'Eglise Maronite*. Sv. 1. *L'Eglise Maronite jusqu'à la Fin du Moyen Age*, Paris 1930.

Dusseau, René. *Histoire et Religion des Nosairis (Bibliothèque de l'École des Hautes Etudes. Sciences philologiques et historiques*, sv. 129), Paris 1900.

Ud-Dwayhi'l-Ihdini, Istifan. *Histoire des Maronites*, vyd. Rachid al-Khoury al-Chartouni, Beyrouth 1890.

Échos d'Orient. Revue trimestrielle publiée par l'Ecole pratique des Hautes Etudes des Augustins de l'Assomption à Kadi-Keuî, Istanbul 1898 nn. *L'Europe nouvelle*, Paris 1918 nn.

Famin, César. *Histoire de la Rivalité et du Protectorat des Eglises chrétiennes en Orient*, Paris 1853.

Fidel, Camille. *La Paix coloniale française*, Paris 1918.

Fortescue, Adrian. *The Uniate Eastern Churches. The Byzantine Rite in Italy, Sicily, Syria, and Egypt*, vyd. George D. Smith, London 1923.

Fur, Louis Le. *Le Protectorat de la France sur les Catholiques d'Orient et la Reprise de nos Relations avec le Saint-Siège*. Zvl. otisk z *Revue des Institutions Culturelles*, Juin—Juillet 1914, Paris 1914.

Gaulis, B.-G. *La Question arabe. De l'Arabie du Roi Ibn Sa'oud à l'Indépendance syrienne*, Paris 1930.

Giannini, Amedeo:

I documenti diplomatici della pace orientale, Roma 1922.

Le costituzioni degli stati del Vicino Oriente, Roma 1931.

L'ultima fase della questione orientale, Roma 1933.

Gontaut-Biron, R. de:

Comment la France s'est installée en Syrie (1918—1919), Paris 1923.

Sur les Routes de Syrie après neuf Ans de Mandat, Paris 1928.

Gontaut-Biron, R. de et L. Le Révérend. *D'Angora à Lausanne*, Paris 1924.

Grousset, René. *Le Réveil de l'Asie. L'Impérialisme britannique et la Révolte des Peuples*, 6. vyd., Paris 1924.

Gravel, A. *Les Etats de Syrie. Richesses marines et fluviales. Exploitation actuelle — Avenir*, Paris 1931.

Hitti, Philip Khuri. *The Origins of the Druze People and Religion. With Extracts from Their Sacred Writings*, New York 1928.

Hobéika, Pierre. *Les Hauts Faits. Cinquième Partie de la Biographie de Sa Béatitudo Antoine Pierre Arida. Les Faits de la 5me Année de son Patriarcat*, Jounieh 1937.

Hogarth, D. C. *Great Britain and the Arabs up to the Armistice of the 30th October, 1918*, v H. W. V. Temperley. *A History of the Peace Conference of Paris*, sv. 6, London 1924, s. 118—133.

Jacquot, P. *L'Etat des Alaouites. Terre d'Art, de Souvenirs et de Mystère. Guide touristique*, 2. vyd., Beyrouth 1931.

Jung, Eugène. *La Révolte arabe*, 2 sv., Paris 1925.

Kampffmeyer, Georg. *Damaskus. Dokumente zum Kampfe der Araber um ihre Unabhängigkeit*, Berlin 1926.

Khairallah, K. T.:

Le Problème du Levant: les Régions libérées. Syrie—Irak—Liban; Lettre ouverte à la Société des Nations, Paris 1919.

La Syrie v Revue du Monde Musulman, sv. 19, Paris 1912, s. 1—143.

Al-Kulliyat. The Journal of the American University of Beirut, Beirut 1915 nn.

Löhr, Max. *Syrien und Palästina in Geschichte und Gegenwart v Der Vordere Orient (Auslandsstudien. Hrgg. vom Arbeitsausschuß zur Förderung des Auslandsstudiums an der Albertus-Universität zu Königsberg i. Pr., sv. 4)*, Königsberg 1929, s. 56—71.

Lyautey, Paul. *Le Drame orientale et le Rôle de la France*, 2. vyd., Paris 1924.

MacCallum, Elizabeth P. *The Nationalist Crusade in Syria*, New York 1928.

Al-Machriq. Revue catholique orientale mensuelle. Sciences-Lettres-Arts. Sous la Direction des Pères de la Compagnie de Jésus, Université St. Joseph, Beyrouth, 1898 nn.

Maestracci, Noël. *La Syrie contemporaine. Tout ce qu'il faut savoir sur les Territoires placés sous Mandat français*, 2. vyd., Paris 1930.

Masclé. *Le Djebel Druze*, 2. vyd., Paris 1936.

Massignon, Louis. *Annuaire du Monde musulman, statistique, historique, social et économique*, 3. vyd., 1929, Paris, 1930.

Mélia, Jean. *Chez les Chrétiens d'Orient*, Paris 1929.

The Moslem World. A Quarterly Review of Current Events, Literature and Thought among Mohammedans and the Progress of Christian Missions in Moslem Lands, vyd. Samuel M. Zwemer, New York 1911 nn.

Mounayer, Nassib. *Le Régime de la Terre en Syrie. Etudes historiques, juridiques et économiques*, Paris 1929.

Moutran, Nadra. *La Syrie de Demain*, 2. vyd., Paris 1916.

Musil, Alois:

Arabien und Araber in der Weltgeschichte. Der heutige Zustand der türkisch-arabischen Provinzen. Zwei Vorträge, Wien 1916.

Kusejr Amra. I. Text, II. 42 farbige Tafeln, Wien 1907.

Palmyrena (American Geographical Society, *Oriental Explorations and Studies*, č. 4), New York 1928.

Syrien in der Weltgeschichte v Oesterreichische Monatsschrift für den Orient, t. 40, Wien 1914, s. 28—30.

Věci syrské v Zabranění politice, t. 6, Praha 1927, s. 770—781, 897—909, 1026—1031, 1249—1262.

V zemi královny Zenobie, Praha 1930.

Die Wälder in Syrien v Kartographische und Schulgeographische Zeitschrift, r. 7, seš. 3—4, Wien 1918, s. 75.

Nava, Santi. *Il Mandato francese in Siria dalle sue origini al 1929* (Studi coloniali diretti da Aldobrandino Malvezzi, sv. 1), Padova 1930.

Oriente Moderno. Rivista mensile d'informazioni e di studi per la diffusione della conoscenza dell'Oriente sopra tutto musulmano, pubblicata a cura dell'Istituto per l'Oriente, Roma 1921 nn.

Pic, Paul. *Syrie et Palestine*, Paris 1931.

Pillet, Antoine. *Le Traité de Paix de Versailles*, Paris 1920.

Rabbath, Ed. *L'Evolution politique de la Syrie sous Mandat de 1920 à 1925*, Paris 1928.

Rees, D. F. W. Van. *Les Mandats internationaux. I. Le Contrôle international de l'Administration mandataire. II. Les Principes généraux du Régime des Mandats*, Paris 1927, 1928.

Richter, J. *Mission und Evangelisation im Orient* (Allgemeine Evangelische Missionsgeschichte, sv. 2), 2. v., Gütersloh 1930.

Sacra Congregazione Orientale. Statistica con cenni storici della gerarchia e dei fedeli di rito Orientale, Vaticano 1932.

Samné, George. *La Syrie*, Paris 1920.

Seybold, Christian. *Die Drusenschrift: Kitáb el-noqat wal-dawáir* „Das Buch der Punkte und Kreise“ nach dem Tübinger und Münchner Codex herausgegeben mit Einleitung, Facsimile und Anhängen versehen, Kirchhain N.L. 1902.

Sfer Pacha, Abdallah. *Le Mandat français et les Traditions françaises en Syrie et au Liban*, Paris 1922.

Šibli abi Slímán, Júsef Džirdžis. *Uadiat al-ímán fi dauábi libnán*, Bejrút 1889.

Stoddard, Lothrop. *The New World of Islam*, New York 1921.

Syrie-Palestine. Iraq-Trans-Jordanie. Les Guides Bleus sous la Direction de Marcel Monmarché, Paris, Librairie Hachette, 1932.

Tardieu, André. *La Paix* (Collection de Mémoires, Etudes et Documents pour Servir à l'Histoire de la Guerre mondiale, sv. 4), Paris 1921.

Temperley, Harold W. V. *The Secret Agreements Affecting the Near and Middle East (1915—1917)* ve své *History of the Peace Conference of Paris*, sv. 6, London 1924, s. 1—22.

Toynbee, A. J. *Survey of International Affairs 1925*. Sv. 1. *The Islamic World since the Peace Settlement*, London 1927.

Vanlande, René. *Le Chambardement oriental. Turquie, Liban, Syrie, Palestine, Transjordanie, Irak*, Paris 1932.

La Vérité sur la Question syrienne. Publié par le Commandement de la IVème Armée. Texte français et arabe, Stamboul 1916.

Denní listy:

Al-Adl, Istanbul.

Al-Abrám, Káhira.

Alef Ba, Damašek.

Al-Asmai, Damašek.

Al-Bašír, Bejrút

La Bourse Egyptienne, Le Caire.

Les Echos de Damas, Damas.

The Egyptian Gazette, Alexandrie, Cairo.

La Gazette, Istanbul.

The Hindu, Madras.

Journal des Débats, Paris.

Journal d'Orient, Istanbul.

Al-Joum, Damašek.

Al-Kabas, Damašek.

Lisán aš-Šaab, Túnis.

Le Milliett, Istanbul.
Al-Mukattam, Káhira.
Al-Muktabas, Damašek.
An-Nahda, Túnis.
La Réforme, Alexandrie.
La République, Istanbul.
Aš-Šaab, Damašek.
Súrijat al-Džedide, Damašek.
La Syrie, Beyrouth.
At-Takaddum, Haleb.
Le Temps, Paris.
The Times, London.
La Tribune d'Orient (*Minbar aš-Šerk*), Genève.

KNIHY ALOISE MUSILA:

Výzkumné:

Kusejr Amra und andere Schlösser östlich von Moab. Topographischer Reisebericht, Vídeň 1902.

Sieben samaritanische Inschriften aus Damaskus, Vídeň 1904.

Karte von Arabia Petraea nach eigenen Aufnahmen. Měřítko 1 : 300.000. Tři listy po 65 : 50 cm, Vídeň 1907.

Umgebungskarte von Wadi Musa (Petra). Měřítko 1 : 20.000. Jeden list 36 : 27 cm, Vídeň 1907

Arabia Petraea. I. *Moab*, XXIII a 443 str., Vídeň 1907.

II. *Edom*, I. díl, XII a 343 str., Vídeň 1907; — 2. díl X a 300 str., Vídeň 1908.

III. *Ethnologischer Reisebericht*, XVI a 550 str., Vídeň 1908.

Kusejr Amra. I. Text, VIII a 238 str.; II. 41 farbige Tafeln von A. L. Mielich, Vídeň 1907.

Nord-Arabien. Vorbericht über die Forschungsreise 1908/09, Vídeň 1909.

Im nördlichen Hegaz. Vorbericht über die Forschungsreise 1910, Vídeň 1911.

In Nordostarabien und Südmesopotamien. Vorbericht über die Forschungsreise 1912, Vídeň 1913.

Map of the Northern Hegaz. Měřítko 1 : 500.000. Jeden list 87 : 94 cm, New York 1926

Map of Northern Arabia. Měřítko 1 : 1,000.000. Čtyři listy po 52 : 49 cm, New York 1927.

Map of Southern Mesopotamia. Měřítko 1 : 1,000.000. Jeden list 52 : 40 cm, New York 1927.

The Northern Hegaz, XII a 374 str., New York 1926.

Arabia Deserta, XVII a 631 str., New York 1927.

The Middle Euphrates, XV a 426 str., New York 1927.

Palmyrena, XIV a 367 str., New York 1928.

Northern Negd, XIII a 368 str., New York 1928.

The Manners and Customs of the Rwala Bedouins, XVI a 712 str., New York 1928.

Politické:

Zur Zeitgeschichte von Arabien, III a 102 str., Lipsko 1918.

Poušť a oáza. Nová Arabie, 256 str., Praha 1934.

Lev ze kmene Judova. Nová Habeš, 123 str., Praha 1934.

Mezi Eufратem a Tigridem. Nový Irák, 168 str., Praha 1935.
Dar Nilu. Nový Egypt, 294 str., Praha 1935.
Dnešní Orient v politice světové (Sbírka přednášek a rozprav extensí čl. vysokých škol, řada I., svazek 11), 18 str., Praha 1935.
Pod Himalajemi. Nová Indie, 316 str., Praha 1936.
Země Arijců. Nový Iran. Nový Afganistan, 292 str., Praha 1936.
Zaslíbená země. Nová Palestina, 228 str., Praha 1937.

Biblické:

Od stvoření do potopy, 176 str. Praha 1905.
Po stopách událostí Starého Zákona. Věcné poznámky k učebnici dějin Starého Zákona, 41 str., 2. vyd., Olomouc 1907.

Cestopisné:

In the Arabian Desert, XIV a 339 str., London 1931.
Pod ochranou Núrího. Z mých cest Pustou Arabií, 371 str., Praha 1929.
V posvátném Hedžázu, 304 str., Praha 1929.
V zemi královny Zenobie, 350 str., Praha 1930.
V biblickém ráji. Z mých cest při středním Eufratu a Tigridu, 349 str., Praha 1930.
Mezi Šammary. Z výzkumné cesty Šťastnou Arabií, 397 str., Praha 1931.
Za Mrtvým mořem, 435 str., Praha 1931.
V roklicích edomských, 420 str., Praha 1932.
Tajemná Amra, 408 str., Praha 1932.

Pro mládež:

Po prvé v poušti, 194 str., Praha 1932.
V neznámé zemi, 220 str., Praha 1932.
Mstitel, 200 str., Praha 1933.
Syn pouště, 202 str., Praha 1933.
V zakletém zámku, 188 str., Praha 1934.
Vlastní cestou, 236 str., Praha 1934.
Ve stínu křížáckého bradu, 173 str., Praha 1935.
Na Sinaji, 216 str., Praha 1935.
Na koni a na velbloudu, 210 str., Praha 1936.
Měděné doly, 243 str., Praha 1936.
Skalni město, 178 str., Praha 1937.
Cedry na Libanonu, 172 str., Praha 1937.

